

АКАДЕМИЯИ МИЛЛИИ ИЛМҲОИ ТОҶИКИСТОН
Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи
ба номи А. Баҳоваддинов

Бо ҳуқуқи дастнавис

ТДУ 323 (575-3)
ТКБ 66-3 (08) (2точик)
М-94

МУҲАММАД САЪДӢ АБДУРАҲМОН

Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии
сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити
Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ихтисос: 23.00.02. – Ниҳодҳо, равандҳо
ва технологияҳои сиёсӣ

Д и с с е р т а т с и я
барои дарёфти дараҷаи илмии доктори
илмҳои сиёсӣ

Мушовири илмӣ: Қувватзода С.З.
доктори илмҳои сиёсӣ

ДУШАНБЕ – 2025

Т-р	М У Н Д А Р И Ч А	САҲ
	Номгӯи ихтисорҳо	4
	Муқаддима	5
БОБИ I.	Масъалаҳои назариявӣю методологии таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо	
1.	Заминаҳои назариявӣю методологии рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ташаккули давлатдорӣ ва механизми таъсиррасонии онҳо ба ҳокимият	27
2.	Хусусиятҳои сиёсии ташаккули рамзҳои сиёсӣ дар раванди давлатдорӣ миллий ва таҳкими соҳибистиклолӣ	48
3.	Ҷойгоҳи рамзҳои сиёсӣ дар инкишофи технологияи сафарбарнамоии сиёсии ҳокимият ва вазифаҳои онҳо	73
БОБИ II.	Рамзҳои сиёсӣ ва нақши онҳо дар шароити соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон	
1.	Истиклоли сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муҳимияти қабули рамзҳои сиёсӣ дар таҳкими давлатдорӣ миллий	94
2.	Инкишоф, тағйирпазирӣ ва алоқамандии рамзҳои давлатӣ дар тартиби идоракунии сиёсӣ ва меъёрҳои самаранокии он	121
3.	Рамзҳои сиёсӣ ва мақоми онҳо дар системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ ҳамчун механизми сиёсии муттаҳидкунанда ва сафарбарнамоӣ	147
БОБИ III.	Нақши рамзҳои сиёсӣ ва махсусияти идоракунии онҳо дар вазъи имрӯзаи Ҷумҳурии Тоҷикистон	
1.	Аҳаммияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллий	165
2.	Зарурияти рамзҳои сиёсӣ дар коммуникатсияи сиёсии омма: самтҳои асосӣ ва махсусиятҳои идоракунӣ	196
3.	Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи идоракунии сиёсӣ ва омили таъсиррасон ба тағйироти ҳокимияти сиёсӣ.	225

4.	Идеологияи сиёсӣ ва мақоми он дар ташаккули таблиғоти рамзҳо ҳамчун технологияи сиёсӣ	255
	ХУЛОСА	282
	Тавсияҳо барои истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот	
	Рӯйхати адабиёти истифодашуда	303
	Феҳристи интишороти муаллиф доир ба мавзуи диссертатсия	326-329

НОМГӢИ ИХТИСОРАӢО

АМИТ- Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон.

ВАО - Воситаҳои ахбори омма.

ИФСҲ - Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқ.

ИМА - Иёлоти Муттаҳидаи Амрико.

ИҶШС - Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравии Сотсиалистӣ.

ИДМ - Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил.

ИГИЛ - Исламское Государство Ирака и Леванта (Запрещённая в Таджикистане террористическая организация).

НБО- Нерӯгоҳи барқии обӣ.

РСС - Республикаи Советии Сотсиалистӣ.

СММ- Созмони Милали Муттаҳид.

ССР - Советская Социалистическая Республика.

СССР - Союз Советских Социалистических Республик.

ҶШС - Ҷумҳурии Шӯравии Сотсиалистӣ.

ҶСС - Ҷумҳурии Советии Сотсиалистӣ.

МУҚАДДИМА

Мухиммияти мавзуи таҳқиқот. Дар шароити муносибатҳои нави ҷаҳонӣ рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши бориз дошта, мазмун ва моҳияти онҳо на танҳо маъноӣ маърифатӣ ё ғоявӣ, балки хусусияти амалӣ доранд. Таҳлили назариявии масъалаи мазкур ба он далолат менамояд, ки таваҷҷуҳи олимону пажӯҳишгарони соҳаҳои гуногуни илмҳои сиёсӣ ба масъалаҳои назариявӣю амалии таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ тадриҷан меафзояд. Зеро ҳама гуна ҳокимият рамзҳои сиёсии худро дорад ва дар шароити алоқамандӣ бо равандҳои ҷамъиятиву сиёсӣ манфиатҳои гурӯҳҳои мухталифи иҷтимоиро дар бар мегирад. Аз ин рӯ, муборизаи манфиатҳо, арзишҳои гурӯҳҳои иҷтимоӣ бештар инъикоси худро дар инкишофи диалектикаи рамзҳои сиёсӣ меёбанд.

Бахусус, зарурати таҳлилу таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон барои пайдо намудани ҳисси мусбати ҳамфикрии доимӣ ва таҳкими ҳувияти миллӣ эътибори шоиста пайдо менамояд. Аз ин лиҳоз, тавсифу арзёбии рамзҳо дар доираи илмҳои сиёсӣ тибқи талаботи замон зарурати объективӣ дошта, барои танзими муносибатҳои нави ҷамъиятӣ ва низоми идоракунии сиёсӣ аҳаммияту самараи бештар оварда метавонад.

Рамзҳои сиёсӣ инчунин барои таъмини муоширати байни гурӯҳҳои мухталифи низоми сиёсӣ ва сафарбар намудани акторҳои сиёсӣ шароит муҳайё карда, арзишу манфиатҳои муҳими миллиро метавонанд дар худ таҷассум намоянд. Аз ин рӯ, муҳим будани пажӯҳиши табиати рамзҳои сиёсӣ хусусияти доимӣ дошта дар раванди идоракунии давлатӣ барои муттаҳидӣ ва бедор намудани ҳисси ҳудогоҳии миллӣ мусоидат менамояд.

Таъсири рамзҳои сиёсӣ ба раванди таъмини ҳамгироии ҷомеа бениҳоят калон буда, онҳо ҳамчун технологияи муҳими мусоидат ба таъмини ҳувият, умумият ва ягонагӣ баромад мекунанд. Маҳз аз ҳамин сабаб ҳама гуна ҳокимият дар фаъолияти худ кӯшиш мекунад, ки аз чунин технология бештар истифода барад. Истифода ва таъсири мақсадноки рамзҳои сиёсӣ ба иттиҳоди

ҷомеа ҷиҳати таъмини дурусти фаъолияти сиёсӣ, устуворӣ ва рушди он аҳаммияти хос дорад.

Мавриди тазаккур аст, ки дар тағйироти ҳокимияти сиёсӣ нақши идеологҳо ва технологҳои сафарбарнамоии сиёсӣ хеле калон мебошад. Хусусан, истифодаи рамзҳои гуногун дар амалигардони «инқилобҳои ранга» ба ҳукми анъана даромада, онҳо ифодагари мақсад ва ҳадафҳои нерӯҳои дастандаркор мебошанд. Дар ин ҳолатҳо рамзҳо вазифаи сафарбаркунӣ ва иҷтимоикунониро иҷро намуда, тавассути онҳо изҳори андешаи озод ва ба кӯча баровардани тӯдаи одамон амалӣ карда мешавад. Ҳамаи онҳо маъноӣ муайяни ғоявиро дар худ ифода намуда, то дараҷаи муайян зарфияти пӯшидаи худро нигоҳ медоранд. Аз ин рӯ, таҳлили вазифа ва методу технологияи таъсиррасони рамзҳо, айни замон, имконият медиҳанд, ки дар раванди идоракунии давлатӣ ва таҳкими соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳқиқи илман асоснок дошта бошем.

Рамзҳои сиёсӣ дар маъракаҳои сиёсӣ, ҷорабиниҳои пешазинтиҳоботӣ ва референдумҳо хусусияти хос пайдо намуда, ба зехну тафаккури мардум таъсиргузори муҳим доранд. Ҳар рамзе, ки аз ҷониби нерӯҳои гуногуни сиёсӣ ва субъектҳои интиҳобот ҳамчун технологияи сиёсӣ пешниҳод карда мешавад, ифодаи рамзии ҳадафҳои барномавии онҳо мебошад.

Агар мо оғози муносибати инсонро бо нишону рамзҳои сиёсӣ муқоиса намоем, пас маълум мешавад, ки суръати истифодаи онҳо дар ҷомеаи муосир хеле афзоиш ёфтааст. Ҳамзамон, рамзҳои сиёсӣ ҷанбаи муҳимми аксиологӣ дошта, ба сифати арзиши сиёсӣ низ эътироф шудаанд. Аз диди фалсафаи сиёсат мафҳуми «арзиш» то ҳанӯз масъалаи хеле баҳснок ба шумор рафта, дар доираи он ҳама гуна зухуроте ба сифати арзиш эътироф карда мешавад, ки муҳиммият ва зарурати он барои ҷомеа собит шудааст. Чун сухан дар бораи рамзҳои сиёсӣ меравад, рамзҳои сиёсӣ низ аз рӯи муҳиммият ва хусусиятҳои хос ҳамчун арзиш дар ҷомеаи имрӯза эътироф карда мешаванд. Аз ин ҷост, ки маҳз бо чунин сифатҳо оммаи мардум рамзҳои сиёсиро ҳамчун зухуроти арзишманд ва технологияи муҳимми сафарбарнамоии сиёсӣ дониста, мавриди истифода қарор медиҳанд. Ин бошад тақозо менамояд, ки

чанбаи арзишии рамзҳои сиёсӣ ва истифодаи онҳо барои бедории миллӣ, худшиносӣ ва ватанпарастӣ мавриди таҳқиқу омӯзиш қарор дода шавад.

Муҳимияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ барои инсон хусусияти дараҷавӣ дорад. Албатта, он ҳамчунин ба вазъият, макон, вақт ва низоми идоракунии сиёсӣ вобаста мебошад. Рамзҳои сиёсӣ, пеш аз ҳама, инъикосгари анъанаҳои таърихию сиёсӣ мебошанд, ки дар худ характери сафарбарнамоӣ доранд. Муҳимияти онҳо ҳамчун арзиш ба таъсирнокии онҳо вобастагӣ дорад.

Онҳо ҳамчун арзиш бояд аз ҷониби мардум эътироф карда шаванд, зеро ки ба вучуд овардани ҳувияти миллӣ яке аз вазифаҳои рамзҳои сиёсӣ дар низоми идоракунии сиёсӣ мебошад. Ҳамзамон онҳо дар муносибат ба давлат ва сохторҳои мавҷудаи он садокати шаҳрвандонро афзуда, дар натиҷа ҳувияти шаҳрвандӣ бо ҳувияти давлатӣ тавҷам мегарданд.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳсу мунозираҳои илмӣ оид ба нақши рамзҳои сиёсӣ дар ташаккули давлатдорӣ миллӣ ва раванди таҳкими соҳибистиклолии Тоҷикистон заминаи воқеӣ дошта, нисбат ба онҳо таҳлилҳои гуногун арзи вучуд доранд. Баъзан ба тавассути чунин гуногунандешиҳо шуруъ аз саҳифаҳои матбуот то баҳсҳои парламентӣ ва оммаи мардум нисбат ба рамзҳои сиёсӣ фикру ақидаҳои гуногун баррасӣ карда мешаванд.

Бояд тазаккур дод, ки мавриди таҳқиқ қарор додани рамзҳо ҳамчун технологияи сиёсӣ дар замони соҳибистиклолӣ, барои муайян намудани мақому мартабаи онҳо дар таҳқиқотҳои илмӣ ва идоракунии давлатӣ муҳим будани мавзуи мазкурро таъкият бахшида, ба доираи таҳқиқоти илмӣ мақсаднок ворид мебошанд. Омӯзишу таҳқиқи мавзуи мазкур дар низоми идоракунии давлатӣ барои таҳкими давлатдорӣ миллӣ, ҳувияти миллӣ ва амалӣ гардонидани сиёсати давлатӣ арзиши иҷтимоӣ сиёсӣ дошта, яке аз муҳимтарин масъалаҳои илмӣ таҳқиқотӣ маҳсуб меёбад, ки дар замони соҳибистиклолӣ зарурати пажӯҳиши нави он ба миён омадааст.

Дараҷаи таҳқиқи мавзӯ. Мусаллам аст, ки мақоми рамзҳои сиёсӣ дар ҷомеа муҳимияти хос дошта, аз қадимулайём мавриди пажӯҳиши

донишмандон қарор ёфтааст, аммо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ баъди пайдо шудани инқилобҳои гуногуни ранга вусъати зиёди таҳқиқотӣ гирифтааст. Ин аст, ки дар доираи диссертатсияи мазкур адабиёт ва сарчашмаҳои истифодашударо мо ба якчанд гурӯҳ муттаҳид намудем.

Ба гурӯҳи якум асарҳои мутафаккирони Ғарбу Шаркро, ки паҳлуҳои гуногуни масъалаи мазкурро баррасӣ намуда, хусусияти методологӣ доранд, ворид намудем. Асарҳои донишмандони бузург ба монанди Афлотун, Арасту Ситсерон¹, Ибн Сино, А. Форобӣ, А. Берунӣ ва ғ. Онҳо собит месозанд, ки рамзҳо ҳамчун василаи дарки ҳақиқат ва тарзи таҳайюли тафаккур дар рушду инкишофи давлатдорӣ ҷойгоҳи махсуси худро доранд. Афлотун системаи аломатҳои рамзии алифбои рамзии мисриро ба иероглифҳо муқобил гузошта, образи ягона ва тақсимнашавандаеро бо интуитсия (идроки бевоситаи ҳақиқат-М.С.) пешниҳод менамояд².

Ба ақидаи Арасту: «замоне ки як нафар ҳукмрон асту дигарон дар тобеияти ӯ қарор доранд, кӯшиши тавофути байни онҳо дар симои зоҳирӣ, нутқ ва аломатҳои фардии онҳо зоҳир мегардад»³.

Маълум аст, ки вобаста ба даври замон мутафаккирони Дунёи Қадим бештар ба рамзҳои динӣ таъя намуда, асоси пайдоиши рамзҳоро ба дину оин ва дигар унсурҳои табиат вобаста медонистанд. Масалан, чор унсури асосиеро, ки дар фалсафаи атика мавриди таҳлил қарор гирифтаанд: об, замин, оташ ва бодро дар рамзи салиб таҷассум намудаанд. Ё ин ки аломат, нишон ва дигар рамзҳои бозиҳои қадимаи олимпӣ, ки то ҳанӯз дар шаҳри Олимпияи Юнон мавқеият доранд, гувоҳ бар онанд, ки рамзҳо ҷузъи ҷудонопазири фарҳангу маданияти инсонӣ мебошанд. Махсусан, қасабае, ки (венетс, венук) аз ҷимчаҳои дарахти зайтун барои иштирокдорони Бозиҳои олимпӣ ҳамчун рамзи шукуҳу шаҳомати Юнони Қадим таҳия мекарданд, яке аз рамзҳои қадимаи юнониҳо ба шумор меравад. Аз ин бармеояд, ки донишмандони замони қадим ба ҷанбаҳои муайянкунии ашё ва предметҳои

¹Аристотель. Сочинения [Текст] / Аристотель. В 4т.Т.2. М.: 978; Платон. Горгий [Текст] // Платон. Сочинения в трех томах. М.: Мысль, 1971; Цицерон М.Т. Избранные сочинения / М.Т. Цицерон. Пер. с лат. М.: 1975; Цицерон М.Т. Три трактата об ораторском искусстве: [Текст] / М.Т. Цицерон. Пер. с лат. / Под ред. М.Л.Гаспарова. - М.: Наука, 1972;

²Ниг.: Философский энциклопедический словарь. [Матн] - М.: Советская энциклопедия. 1983. - С. 607.

³ Ниг.: Аристотель. Политика [Текст] / Аристотель. Соч. Т.4.- М.: 1984. - С. 98.

рамзӣ бештар таваҷҷуҳ зоҳир намуда, онҳоро барои сафарбарнамоӣ ва идоракунии мардум мавриди истифода қарор медоданд.

Маълум аст, ки баҳси ҳокимият ва давлатдории миллӣ бештар аз раванди баҳсҳои илмҳои сиёсӣ сарчашма гирифтааст. Ба андешаи бисёре аз муҳаққиқони илмҳои сиёсӣ, «ҳокимияти сиёсӣ» дар Шарқ ба сурати як мафҳуми мустақил камтар мавриди арзёбӣ қарор гирифтааст ва дар ин замина осори махсуси илмие, ки дар бораи рамзҳои сиёсӣ бошанд, вучуд надоранд. Ин назария бештар дар андешаҳои сиёсии Чорч Сабина, «Сайри ҳикмат дар Аврупо»-и Муҳаммадалӣ Фурӯғ ва «Худовандони андешаи сиёсӣ»-и Чон Фостер ба сурати замиравӣ инъикос ёфтаанд¹.

Ба гурӯҳи дуюм асарҳои олимони ғарбӣ дохил карда шудаанд. Таҳлилу таҳқиқи рамзҳо дар ҳаёти ҷамъиятӣ бештар дар таҳқиқоти илмии олимон, ба монанди Н. Эллиас, Т. Парсонс, В. Парето, М. Вебер ба мушоҳида мерасанд². Аксари ин пажӯҳишгарон ҷонибдори идеяе мебошанд, ки рамзҳои сиёсӣ на танҳо дар худ захираҳои мантиқӣ доранд, балки ба рафтору кирдор, ҷаҳонбинӣ ва муносибати байни аъзои ҷомеа таъсир расонида метавонанд. Дар байни онҳо таҳқиқоти донишманди олмонӣ Н.Эллиас бо номи «Назарияи рамзҳо» мақоми хосса дорад. Ӯ дар робита ба ин масъала ақидае дорад, ки рамзҳои сиёсӣ ҳамчун падидаи иҷтимоӣ сиёсӣ на танҳо василаи азхудкунии маълумот нисбат ба рамзҳо мебошанд, балки як тарзи муносибату рафтор ва ҷаҳондаркнамоӣ байни аъзои ҷомеа низ ҳастанд.

Т. Парсонс нисбати рамзҳои сиёсӣ изҳори андеша дорад, ки суҳан дар бораи «миёнаравони рамзӣ» (пул, қудрат, таъсир ва арзишҳо) меравад, ки унсuri сохтори парадигмаи мубодила мебошад. Ӯ дар навиштаҳои худ ба рамзҳои сиёсӣ бештар таваҷҷуҳ кардааст, ки рамз ва мақоми он сазовори таваҷҷуҳи бештар аст.

¹ Набавӣ А. Фалсафаи қудрат. – Техрон. – 1379. – С. 13.; Муҳаммад Рашод. Фалсафа аз оғози таърих. Ҷилди 3-4, китоби дуюм-Душанбе: Ирфон, 2002.-С 122.

²См.: Norbert Elias. The Symbol Theory (Theory, Culture & Society). – Thousand Oaks, CA: SAGE Publications Ltd; First Edition, 1991. – 219 pp.; Talcott Parsons, "The theory of symbolism in relation to action." In Talcott Parsons, Robert F. Bales & Edward A. Shils, Working Papers in the Theory of Action. New York: The Free Press, 1953.; Vilfredo Pareto. Les systèmes socialistes. Paris: V. Giard & E. Brière, 1902. – 898 p; Norbert Elias. The Symbol Theory (Theory, Culture & Society). – Thousand Oaks, CA: SAGE Publications Ltd; First Edition, 1991. – 219 pp. Вебер Макс. Политические работы (1895-1919). Москва: Праксис, 2003. – 424 с. – (Серия «Образобщества»);

Низоми ҷобачокунии амалӣ ба андешаи Т. Парсонс, «тамоюли як ё якчанд иштирокчиёро ба вазъияте, ки бо иштироки дигар иштирокчиён доранд, дар назар дорад. Ҳамин тариқ, схемаи воҳидҳои амал намудан ва таъсири мутақобила схемаи муносибатхост». Парсонс олами объектҳои ба «схемаи муносибатҳо» дохилшударо ба объектҳои иҷтимоӣ, ҷисмонӣ ва «фарҳангӣ» тақсим мекунад. Ё объектҳои фарҳангиро ҳамчун «унсурҳои рамзии анъанаҳои фарҳангӣ, гоյаҳо ё эътиқодҳо, рамзҳои ифодакунанда ё намунаҳои арзишӣ мефаҳмад, ба шарте ки онҳо аз ҷониби фард ҳамчун объектҳои вазъият тафсир карда шаванд ва ҳамчун унсурҳои муҳимми сохтори шахсияти ӯ азхуд карда нашаванд»¹. Ҳамин тавр, системаи умумии рамзҳои сиёсӣ ба ақидаи Т. Парсонс, маҷмуи муайянкунии иҷтимоӣ дар системаи иҷтимоӣ, системаи шахсият ва системаи маданият муайян карда мешавад. Муайянкунии амали иҷтимоӣ низ дар конструксияҳои ҷомеашиносии амрикоӣ рамзист.

Ба гурӯҳи сеюм асарҳои олимони рус Лосев Л.Ф., Тиллих П., Грибкин Н.В., Радугин А., Степанов А.С., Похлебкин В.В., Соболев Н.А., Парамонов В.А., Мисюров Д. А., Бабайтсев А.В. ва Басин Е. Я.² муттаҳид карда шудаанд, ки дар пажӯҳиши методологии масъалаи мазкур нақши муассири таҳлилиро дорой мебошанд.

Лосев Л.Ф. хусусиятҳои асосии рамзҳоро таҳлил намуда, қайд менамояд, ки дар рамз дар фарқият бо нишон образи идеявии ашё ва ҳуди ашё ба ҳамдигар дохил мешаванд: мазмуни аз як предмет ба предмети дигар гузаштан ин қадар жарф ва ҳамаҷониба ба предмети дуум якҷоя мешавад, ки дигар онҳоро аз ҳамдигар ҷудо кардан номумкин аст³.

¹Parsons T. The Social System. New York: The Free Press, 1951. - С. 4.

² Соболева Н.А. Очерки истории российской символики: От тамчи до символов государственного суверенитета [Текст] / Н.А. Соболева – М.: Языки славянских культур; Знак, 2006.; Лосев Л.Б. Проблема символа и реалистическое искусство [Текст] / Л.Б. Лосев - М.: 1995.; Тиллих П. Избранное. Теология культуры [Текст] / П. Тиллих. – М.: 1995; Грибкина Н.В. Степанова А.С. Политический символ как средства политической воздействия [Электронный ресурс] / А.С. Степанова. www. Politmediaru.; Караманчев В. Пролетарская символика [Текст] / В.Караманчев М.: 1987.; Похлебкин В.В. Международная символика и эмблематика [Текст] / В.В. Поблехин. 1989.; Парамонова В. А. Политический символ как средство легитимации социального пространства [Текст]: дис. ... канд. социол. наук: 22.00.04 / В.А.Парамонова - Волгоград, 2002.; Ниг.: Интернет ресурс. <https://cyberleninka.ru/article/n/podhody-k-opredeleniyu-ponyatiya-politicheskogo-simvola> (30.12.2020)

³ Ниг.: Лосев Л.Б. Проблема символа и реалистическое искусство [Текст] / Л.Б. Лосев – М.: 1995. - С. 121.

Похлебкин В.В. изҳори ақида дорад, ки «рамзҳо аломатҳои анъанавие мебошанд, ки ба сабкҳои одии қадимӣ (нуқта, хат) ё шаклҳои геометрӣ (секунча, мураббаъ, давра ва ғайра) асос ёфтаанд, инчунин аломатҳое, ки аз замонҳои қадим дар байни халқҳои гуногун вучуд доштанд, то равшанӣ, сайёраҳо, ситораҳо ва унсурҳоро (замин, об, оташ, ҳаво, шамол, раъду барқ, барқ) ифода намоянд ва ё барои муайян кардани ҳаёти ҳуди шахс ва марг қорбурд мешуданд»¹.

Ба ин масъала Тиллах П. низ таваҷҷуҳ намуда, менависад, ки рамз дар фарқият аз нишон дар он ҳақиқате ширкат меварзад, ки онро нишон медиҳад.² Рамз сухани пӯшидамаъно: имо, ишорат мебошад.

Муҳаққиқони дигар рамзҳои сиёсиро ҳамчун воситаи «ифодакунанда», «идеализатсиякунонии» ҳаёти сиёсӣ муайян кардаанд. Масалан, Радугин А. рамзҳои сиёсиро ҳамчун «... маҷмуи рамзҳое, ки ҷаҳони сиёсатро ба шакли рамзӣ ва мурофиавӣ инъикос ё идеализатсия мекунад», баррасӣ намудааст³.

Мавриди қайд аст, ки ҳангоми муайян кардани аломат ва рамзҳои сиёсӣ дар соҳаи сиёсат аксарияти пажуҳишгарон рамзҳоро ҳамчун мафҳумҳои идеалии ҳокимият мешуморанд. Онҳо аломатҳои сиёсиро хеле сода, ҳамчун рамзҳои мавҷуда ва дар ҳаёти сиёсӣ ҳамчун низоми идоракунии сиёсӣ истифодашаванда шарҳ медиҳанд.

Ба гурӯҳи чорум таҳқиқоти олимони тоҷик Муҳаммад А.Н., Зокиров Г.Н., Хидирзода М.У., Каримова Г., Ҳамза К., Расулиён Қ. ва дигарон⁴ ворид карда шудаанд, ки ҷанбаҳои мухталифи масъалаи мазкурро таҳлилу таҳқиқ намудаанд ва хусусияти таълимию ахборотӣ дошта, дар онҳо сухан аз таърихи пайдоиши рамзҳо, мақоми онҳо дар ҳаёти иҷтимоию сиёсӣ ва рамзу нишону дигар атрибутҳои давлатӣ меравад.

¹ Похлебкин В. В. Международная символика и эмблематика [Текст] / В.В. Похлебкин 1989.- С.75.

² Тиллах П. Избранное. Теология культуры [Текст] / П. Тиллах – М.: 1995. - С.160 - 165.

³ Политология. Учебное пособие для вузов [Текст] / Сост. и отв. ред. А. А. Радугин. М.: 1996.

⁴ Ниг.: Муҳаммад А.Н. Донишномаи мухтасари сиёсӣ [Текст] / А.Н. Муҳаммад. Душанбе, 2016; Зокиров Г.Н. Донишномаи сиёсӣ [Текст] / Г.Н.Зокиров. Ҷилди 3. – Душанбе, 2015; 2008; Ятимов С. О политической идеологии [Матн] / С. Ятимов. Душанбе, 2014; Каримова Г. Цветовая символика в культуре Древнего Саразма [Текст] / Г. Каримова // Ахбори осорхонаи миллии Тоҷикистон, №2, 2017; Камол Ҳ. Дирафши Ковиёнӣ - нахустин рамзи давлатдорӣ тоҷикон [Матн] / К.Ҳамза // Фарҳанг. №44 (1242). 01.11.2017.; Расулиён Қ. Тоҷикистон. - Душанбе, 2009. - С. 17-38.

Муҳаммад А.Н. дар масъалаи мазкур ибрози ақида дорад, ки ҳар як рамз мавзӯҳои гуногунро муаррифӣ менамояд ва ҳар як мавзӯ низ рамзҳои мухталифро мефаҳмонад. Омезиши рамзҳо на танҳо ахборотро дар бораи муҳити табиӣ, балки дар бораи идея, идеал ва қоидаҳои этникӣ-сиёсӣ, ҳуқуқӣ ва ғайра муайян менамояд. Ҳар як рамз хусусияти хоси ахбороти дохилӣ барои иҷрокунандагон ва таҳқиқотгаронро дорост. Рамзу нишонаҳо дар баробари маънои дохилиашон боз қисмҳои берунаи маданияро низ нишон медиҳанд, ки мазмуни онҳо асоси маданияти дилхоҳ халқро ташкил медиҳад. Нишона ва рамзҳо хислати воқеӣ ва шартӣ доранд. Ба нишонаҳои воқеӣ хусусиятҳои ашё, сару либос ва ғайраҳо, ба нишонаҳои шартӣ бошанд, хусусиятҳои махсус ва ғайримахсус шомиланд. Нишонаву рамзҳо аз қадимулайём дар санг ҳаққокӣ, дар ҷӯб наҷҷорӣ ва дар матоъ нақшдӯзӣ мешаванд¹.

Зокиров Г.Н. қайд менамояд, ки рамзҳо тамоми хусусиятҳои системаи сиёсии ҷомеа, роҳи таърихии инкишофи он, воқеияти ҷамъиятӣ ва пешомади инкишофи дилхоҳ давлатро ифода менамоянд. Рамзҳои давлатӣ бештар дар мақомоти низомӣ ва қудратӣ ҷойгоҳи махсус доранд. Чунин амалҳо воситаи тавоноии тарбияи ҳисси ватанпарварӣ ва ифтихори шаҳрвандӣ мебошанд. Яке аз хусусиятҳои рамзҳои сиёсӣ аз он иборат аст, ки то ба охир ба якборагӣ муҳтавои асосии онҳоро фаҳмидан имконнопазир аст. Одамонро зарур мебошад, ки вақти зиёде сарф намоянд, то он ки асрори рамзҳои сиёсиро азбар кунанд. Муносибат ба рамзҳои сиёсӣ маданияти махсус ва муносибати ғайро ба воқеияти рамзии кишвар тақозо дорад².

Хидирзода М.У. менависад, ки рамзи давлатӣ ин нишонаи махсусест, ки дар он хусусияти таърихӣ, фарҳангии сиёсӣ ва миллии ифодакунандаи мазмуни муайяни ғоявӣ ва ё ҳувию соҳибистиклолӣ таҷассум ёфтааст. Вобаста ба ин месазад қайд намоем, ки ҳар як рамз дар худ маънои муайянро таҷассум намуда, василаи тасвирии ифодакунандаи мазмун ва маънои муайян мебошад. Хусусияти рамзҳои давлатӣ дар он аст, ки онҳо тавассути

¹Муҳаммад А.Н. Сиёсатшиносӣ. [Матн] / А.Н. Муҳаммад., М.У. Хидирзода., Х.Қ. Сафарализода. - Душанбе: Паёми ошно, 2018. – С. 323.

²Ниг.: Зокиров Г.Н. Донишноми сиёсӣ [Матн] / Г.Н.Зокиров. Ҷилди 3. – Душанбе, 2015. - С. 13.

Конститутсия ва ё қонунҳо тасдиқ мегарданд. Дар ин масир Парчами давлатӣ мақоми махсуси худро дошта, ҳамчун рамзи давлатӣ метавонад ҷузъҳои муайяни нишонро низ дар бар гирад¹.

Пажӯҳишгарони дигар низ омӯзишу таҳқиқи хусусиятҳои таърихӣ сиёсии ташаккули рамзҳои сиёсиро ба назар гирифта, нишон медиҳанд, ки масъалаи мазкур дар рушди ҷомеа нақш ва мақоми хоса дорад. Таҳлили корҳои илмӣ муҳаққиқони ватанӣ собит менамоянд, ки намудҳои гуногуни рамзҳои сиёсӣ дар муқоисаи ҳеле одӣ бошанд ҳам, вале системаҳои томи ҷамъиятиро таҳти назорат қарор додаанд. Аммо ба онҳо муҳаққиқон ҳамчун технологияи сиёсӣ дар низоми идоракунӣ таваҷҷуҳи илмӣ зоҳир накардаанд.

Инчунин, дар мавзӯи «Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун ҷузъи фарҳанги сиёсӣ» аз ҷониби Асомаддинов М.А. диссертатсияи номзадӣ таълиф шудааст, ки бештар хусусияти таърихӣ фарҳангӣ дорад. Ў дар муайян намудани моҳият, мазмун ва ҷойгоҳи рамзҳои сиёсӣ дар фарҳанги сиёсӣ, мақом ва нақши онҳо дар ҳаёти иҷтимоӣ сиёсии Тоҷикистон маводи ҳеле ҷолибро мавриди таҳлилу омӯзиш қарор додааст. Аммо таҳқиқоти мазкур бештар дар доираи равишҳои илмҳои гуногуни иҷтимоӣ сурат гирифта, дар он «шарҳи тартиботи амалқарди рамзҳои сиёсӣ» ба назар намерасанд. Ҳамзамон, муаллиф, сарфи назар аз таҳқиқоти илмӣ мавҷуда, набудани корҳои таҳқиқотиро доир ба рамзҳои сиёсӣ эътироф карда, таъкид менамояд, ки «диссертатсияи номбурда (кори илмӣ Асомаддинов М.А. дар назар аст) вазифаи то дараҷае такмилсозии ин фосиларо дар назди худ мегузорад»². Ҳангоми таълифи диссертатсияи илмӣ номгӯи муайяни сарчашмаҳо низ истифода бурда шудаанд, ки хусусияти байнифанӣ доранд ва масъалаҳои сафарбарнамоии сиёсиро дар бар намегиранд.

Мавриди қайд аст, ки рамзҳои сиёсии дар марҳалаҳои гуногуни таърихӣ бамиёномада аз рӯйи хусусиятҳо аз ҳам тафовут дошта, тавсифи илмӣ онҳо хусусияти умумӣ ва мушаххас доранд. Аммо таҳқиқоти бунёдии махсус ва

¹Ниг.: Хидирзода М.У. Истиклолият ва стратегияҳои муваффақ [Матн] / М.У. Хидирзода – Душанбе, 2017, С. 46 - 50).

² Ниг.: Асомаддинов М. А. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун ҷузъи фарҳанги сиёсӣ//Автор. дис. ном.илм. сиёсӣ. - Душанбе, 2019. - С. 8.

чомеъ дар илмҳои сиёсии Тоҷикистон, ки ба омӯзиши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ дар низоми идоракунии бахшида шуда бошанд, то ҳанӯз арзи вуҷуд надорад.

Бинобар ин, бо дарназардошти муҳимияти мавзӯ таҳқиқоти мазкур чиҳати пурра намудани ҳалоии илмӣ дар омӯзишу таҳлили масъалаи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ дар раванди таҳкими соҳибистиклолии Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор дода шудааст, ки барои интиҳоби мавзӯи таҳқиқоти диссертационӣ ва таҳлили он мусоидат менамояд.

Робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзӯҳои илмӣ. Таҳқиқоти мазкур мутобиқи лоиҳаи илмӣ таҳқиқотии шуъбаи сиёсатшиносии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон барои солҳои 2018 – 2023 дар мавзӯи «Масоили амнияти миллий ва муайян намудани таҳдидҳои нав ба суботи сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон» иҷро гардидааст.

ТАВСИФИ УМУМИИ ТАҲҚИҚОТ

Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқоти диссертационӣ муайян намудани моҳияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб меёбад.

Бо дарназардошти мақсади таҳқиқот дар диссертатсияи мазкур вазифаҳои зерин гузошта мешаванд:

- таҳлилу таҳқиқи заминаҳои назариявӣю методологӣю рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ташаккули давлатдорӣ ва механизми таъсиррасонии онҳо ба ҳокимият;

- омӯзиши хусусиятҳои сиёсии ташаккули рамзҳои сиёсӣ дар раванди давлатдорӣю миллий ва таҳкими соҳибистиклолӣ;

- баррасӣ ва муайян намудани ҷойгоҳи рамзҳои сиёсӣ дар инкишофи технологияи сафарбарнамоии сиёсии ҳокимият ва вазифаҳои онҳо;

- омӯзишу таҳқиқи истиқлоли сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муҳимияти қабули рамзҳои сиёсӣ ҳамчун тартиби идоракунии сиёсӣ дар таҳкими давлатдории миллӣ;

- дида баромадани раванди инкишоф тағйирнапазирӣ ва алоқамандии рамзҳои давлатӣ дар тартиби идоракунии сиёсӣ ва меъёрҳои самаранокии он;

- таҳқиқ ва дақиқ намудани рамзҳои сиёсӣ ва мақоми онҳо дар системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ ҳамчун механизми сиёсии муттаҳидкунанда ва сафарбарнамоӣ;

- асоснок намудани аҳаммияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи ташаккули мақсади сиёсии сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллӣ;

- таҳқиқ ва муайян намудани зарурати рамзҳои сиёсӣ дар коммуникатсияи сиёсии омма: самтҳои асосӣ ва махсусиятҳои идоракунии;

- таҳлил ва асоснокунии рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи идоракунии сиёсӣ ва омили таъсиррасон ба тағйироти ҳокимияти сиёсӣ;

- муайян намудани мақоми идеологияи сиёсӣ дар ташаккули таблиғот ҳамчун технологияи идоракунии сиёсӣ.

Объекти таҳқиқоти диссертационӣ рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Предмети таҳқиқот инъикоси хусусияти рамзҳои сиёсӣ ва аҳаммияти онҳо дар раванди идоракунии давлатдории миллӣ маҳсуб меёбад.

Фарзияи таҳқиқот. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун масъалаи муҳими илмҳои сиёсӣ дар таҳкими давлатдории миллӣ нақши воқеӣ дошта, дар таҳлили масъалаҳои ватанпарастӣ, ҳувияти миллӣ ва ҳифзи манфиатҳои ҳаётан муҳим метавонад робитаи мустаҳкамро ноғусастанӣ дошта бошанд. Маҳз аз ин ҷиҳат имрӯз барои таҳлилу таҳқиқи илмӣ онҳо дар раванди идоракунии давлатӣ зарурати нав пайдо шудааст. Ин аст, ки асоси фарзияи пажӯҳишро мавқеи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бар мегирад. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун

технологияи сиёсӣ ба тафаккури ҷамъиятӣ таъсир расонида, вазифаҳои мухталифи иҷтимоӣ сиёсиро иҷро мекунад. Тахмин меравад, ки омӯзиш ва таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ва натиҷаҳои он дар раванди дигаргуниҳои нави ҷомеа аҳаммияти бунёдӣ дошта, нишон додани моҳияти онҳо дар назарияҳои илмӣ заминаи босазои амалӣ гузошта метавонад.

Марҳила, макон ва давраи таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертатсионӣ солҳои 2018 – 2023 дар шӯбаи “Сиёсатшиносии” Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқӣ ба номи А. Баҳоваддинови АМИТ гузаронида шудааст. Марҳила ва давраи таҳқиқот солҳои гуногунро дар бар гирифта, аз таърихи пайдоиш рамзҳо сар карда то замони соҳибистиклолӣ вобаста ба нақши иҷтимоӣ сиёсӣ, вазифаҳои онҳо, инчунин ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ба таври муфассал таҳлил ёфтаанд.

Асосҳои назариявии таҳқиқотро рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва таъсири онҳо ба тафаккури ҷамъиятӣ ва таҳкими давлатдорӣ миллӣ ташкил медиҳад. Таҳқиқоти илмӣ барои таҳлили масъалаи мазкур заминаи илмӣ назариявӣ буда, дар асоси таҳлилҳои назариявӣ хулосаҳои нав пешниҳод карда шудаанд.

Дар доираи кори таҳқиқотӣ мутабоқати назарияи рамзҳои сиёсӣ осори мутафаккирони давраҳои гуногуни Ғарб ба монанди Н. Эллиас, Т. Парсонс, В. Парето, М. Вебер, олимони Федератсияи Россия - Лосев Л.Ф., Тиллих П., Грибкин Н.В., Радугин А., Степанов А.С., Похлебкин В.В., Соболев Н.А., Парамонов В.А., Мисюров Д. А., Бабайтсев А.В., таҳлил ёфтаанд.

Дар диссертатсия зимни таҳқиқи ҷанбаҳои назариявӣ ва амалӣ корҳои илмӣ олимони тоҷик Муҳаммад А.Н., Зокиров Г.Н., Хидирзода М.У., Каримова Г., Ҳамза К., Расулиён Қ., ки ба воқеияти Тоҷикистони соҳибистиклол, нишон дода шудааст, таҳқиқи масъалаи мазкур барои муттаҳидӣ ва ҳувиятсозии оммаи мардум аҳаммияти махсус дорад. Ҳамаи инро ба инобат гирифта, муаллиф ба муқаррарот ва хулосаҳои назарияпардозони илмҳои сиёсӣ, пажӯҳишгарони ғарбӣ, русӣ ва ватанӣ таъя намудааст. Инчунин, дар диссертатсия корҳои илмӣ олимони дар шакли монографияҳо, мақолаҳои илмӣ, маъхазҳои электронии интернетӣ

мавриди истифода қарор дода шудааст. Натиҷаҳои амалии таҳқиқотро дар стратегияи рушди устувори давлатӣ ва самти хувиятсозию ватанпарварӣ ҳамчун технологияи идоракунии ва мутаҳидсозӣ истифода намудан мукин аст.

Асосҳои методологии таҳқиқот. Дар рафти омӯзиши равандохе, ки ба рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дахл доранд, мо бештар ба принципҳои таърихӣ сиёсии рушди муносибатҳои ҷамъиятӣ таъна намуда, методҳои системавӣ, таърихӣ-сиёсӣ ва муқоисавиро мавриди истифода қарор додаем.

Ҳамзамон, истифодаи методҳои таҳлили сохтори функсионалӣ ва синтезӣ аз ҷониби муаллиф васеъ истифода бурда шудааст. Мушкилоти рамзҳои сиёсӣ чунин аст, ки онҳо ҳамчун объекти омӯзишу таҳқиқотӣ хусусияти байнифанӣ дошта, таҳқиқоти бунёдӣ то кунун дар ин самт хеле кам ба назар мерасанд. Аз ин рӯ, муаллиф дар масъалаи арзёбии рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ ва таҳкими соҳибистиклолӣ таъна намуда, адабиёти гуногуни илмиро мавриди таҳқиқу баррасӣ қарор додааст.

Ҳангоми таҳқиқи мавзӯ масъалаи тавсифи мафҳумҳое, ки ба маъно ва моҳияти рамзҳои сиёсӣ вобастагӣ доранд, таваҷҷуҳи махсус дода шудааст, зеро рамзҳои сиёсӣ ҳам ҷабҳаҳои манфӣ ва ҳам самтҳои мусбат доранд. Аз ин рӯ, асоси методологии таҳқиқотро синтези муносибатҳои муҳталифи илмӣ ифода менамояд, ки дар муайян намудани рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ саҳми асосӣ доранд.

Пойгоҳи иттилоотии таҳқиқот.

Дар раванди таҳияи диссертатсияи мазкур сарчашмаҳои гуногун аз ҷумла:

1) Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 ноябри соли 1994, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, қарорҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Низомнома «Дар бораи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон (Қарори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон) аз 11 декабри соли 1999 № 892; Қонуни

Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2006, №7);

2) Санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ органҳои иҷроқунандаи ҳокимияти Ҷумҳурии Тоҷикистон;

3) Баромадҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва дигар ходимони сиёсӣ оид ба масъалаи рамзҳои сиёсӣ;

4) Паёмҳои Президенти кишвар ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

5) Энциклопедияҳои сиёсӣ, энциклопедияҳо ва луғатҳои гуногун, монографияҳо, китобҳо ва мақолаҳо бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ, форсӣ ва англисӣ;

6) Маводи сомонҳои расмӣ ва китобхонаҳои элронӣ. Инчунин далелҳои илман асоснок кардашуда, сарчашмаҳои мутаъмади таърихӣ сиёсӣ ва маълумоти расмӣ дар бораи рамзҳои сиёсӣ дар раванди таҳқими соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода шудааст.

Навгонии илмӣ таҳқиқот аз он иборат мебошад, ки мавзӯи мазкур бори нахуст дар илмҳои сиёсии ватанӣ ба таври маҷмӯӣ мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст. Дар ин доира навгонихоро ба таври зайл метавон баён намуд:

- таҳлил ва асоснок карда шуд, ки рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ташаккули давлатдорӣ ва механизми таъсиррасонии онҳо ба ҳокимият таъсири амиқ дошта, омӯзиши онҳо таҳлили ҷанбаҳои амиқи назаривию методологиро тақозо менамоянд;

- муайян ва исбот карда шуд, ки рамзҳои сиёсӣ дорои хусусиятҳои таърихӣ сиёсӣ ва иҷтимоии хос буда, дар раванди давлатдорӣ миллӣ ва таҳқими соҳибистиклолӣ марҳалаҳои гуногуни таҳаввулотро вобаста ба дигаргуниҳои ҷомеаҳо паси сар намудаанд;

- муайян карда шуд, ки рамзҳои сиёсӣ дар инкишофи технологияи сафарбарнамоии сиёсии ҳокимият тавассути хусусияти пӯшидаи худ мазмун, ҳадаф, мақсад ва вазифаҳои муайяни нерӯҳои сиёсиро ифода мекунанд ва ҷанбаи қавӣи вазифавӣ доранд;

- асоснок карда шуд, ки рамзҳои давлатӣ ҳамчун тартиби идоракунии сиёсӣ ифодагари истиқлоли сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, вазифаи муаррифкунандагии давлатро дар арсаи байналмилалӣ иҷро мекунанд;

- собит карда шуд, ки инкишоф, тағйирпазирӣ ва алоқамандии рамзҳои давлатӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ василаи бунёди таҳкими давлатдории миллӣ маҳсуб меёбанд;

- муайян ва асоснок карда шуд, ки рамзҳои сиёсӣ василаи муҳимми таъмини ҳамгироии иҷтимоӣ дар низоми муносибатҳои ҷамъиятӣ буда, вазифаи муттаҳидкунандагӣ ва сафарбарнамоиро иҷро мекунанд;

- собит карда шуд, ки аҳаммияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи ташаккули мақсади сиёсии сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва қудрати ҳувиятсозӣ, таъмини ҳамгироӣ ва муттаҳидкунандагиро соҳиб буда, дар шароити соҳибистиклолӣ аҳаммияти муҳим доранд;

- таҳлил ва асоснок карда шуд, ки зарурияти рамзҳои сиёсӣ дар коммуникатсияи сиёсии омма ва махсусиятҳои идоракунӣ яке аз василаҳои оммавӣ буда, тавассути онҳо шаклҳои гуногуни ғайриқонунии сиёсӣ амалӣ карда мешаванд;

- таҳлил ва муайян карда шуд, ки рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи идоракунии сиёсӣ ва омили таъсиррасон ба тағйиротҳои ҳокимияти сиёсӣ (аз ҷумла ба инқилобҳои ранга) маҳсуб ёфта, тавассути онҳо мақсаду мароми гурӯҳҳои сиёсӣ инъикос мегардад. Дар ин маънӣ онҳо қудрати сафарбарнамоии сиёсии худро ошкор мекунанд.

- таҳқиқ ва муайян карда шуд, ки мақоми идеологияи сиёсӣ дар ташаккули таблиғоти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ҷоғоҳи ҳосса дошта, барои ғайриқонунии сиёсии мардум ва идоракунии давлатӣ мавқеи худро дорад.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда:

1. Равандҳои таърихӣ сиёсии ҷомеа нишон медиҳанд, ки вобаста бо рушди давлату идораи давлатдорӣ шаклҳои зиёди рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва муттаҳиднамоӣ пайдо гардидаанд. Бинобар ин, ҷанбаи асосӣ ва аънанавӣ дар ташаккули тасаввуроти асосии

инсон оид ба муҳиту оламе, ки ўро ихота кардааст, ниёз ба таҳлилу таҳқиқ дорад. Аз ин бармеояд, ки чузъи чудонашавандаи худшиносии ҳар як халқ, миллат, давлат, рамзҳои сиёсӣ, равандҳои гузариши иҷтимоию сиёсӣ, низоми идоракунии сиёсӣ онҳо мебошад.

2. Механизмҳои таъсири рамзҳо дар татбиқи ҳокимият бо масъалаи таносуби ақлӣ ва ирратсионалӣ дар рафтори оммавӣ робитаи қавӣ доранд. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун низоми идоракунии сиёсӣ ба аъзои ҷомеа ва вазъи низоми сиёсӣ арзишҳои он низ бетаъсир буда наметавонанд. Аз ин рӯ, ҳар як низоми сиёсӣ манфиатдор аст, ки на танҳо рамзҳоро сохтаву муаррифӣ намояд, балки образи онҳоро дар зехну тафаккури мардум ҷой намуда, раванди сотсиализатсияи сиёсии онҳоро тақвият бахшад. Ба андешаи мо, рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ нишонаҳое мебошанд, ки мутааллиқ ба ашё ва предмете, ки вазифаи коммуникатсиониро байни шахс ва ҷомеа иҷро мекунад.

3. Ташаккули таърихию сиёсӣ, моҳият ва мазмунӣ рамзҳо ҳамчун низоми идоракунии сиёсӣ дар асоси инкишофи технологияи муосири ҳокимият дар низоми анъанавӣ сиёсии ватанӣ ва хусусиятҳои амалияи ҳокимият заминагузорӣ карда шудааст. Дар ин раванд рамзҳои сиёсӣ (аломату нишонаҳо) воситаи муттаҳид ва сафарбар намудани инсонҳо мебошад. Мавриди қайд аст, ки инсон ба ин ашёву предметҳои бечон, ки дар онҳо рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дарҷ ёфтаанд, умеди қудрату низоми идоракунии сиёсиро дармеебанд.

4. Истиқлоли сиёсӣ дастоварди бузурги аср барои миллати тоҷик буда, дар заминаи рушди он рамзҳои сиёсӣ ҳамчун омили ншиондиҳанда, инъикосгари ҳувияти миллӣ мақому мартабаи худро доранд. Истиқлолияти давлатии кишвари мо дар рушду инкишофи Тоҷикистони азиз дастовардҳои бузурги иҷтимоию иқтисодиро ба вучуд овард, ки боиси ифтихори ватанхоҳию ватанпарастӣ мебошад. Хусусан, тасдиқи рамзҳои сиёсӣ дар Иҷлосияи XVI Шурои Олии Тоҷикистон (16 ноябри соли 1992) яке аз масъалаҳои давлатдорӣ ба ҳисоб меравад. Рамзҳои сиёсӣ барои баланд бардоштани имиджи давлатии мо дар арсаи байналмилалӣ ва

сафарбарнамоии нерӯи ҷомеа барои ба даст овардани мақсадҳои гузошташуда, аҳаммияти муҳим доранд.

5. Инкишоф, тағйирпазирӣ ва алоқамандии рамзҳои сиёсӣ ҳамеша хусусиятҳои худро доранд. Махсусан, нақши рамзҳо дар сафарбарнамоии сиёсӣ, муттаҳиднамоии омма ва ташаккули ҳувиати миллий басо назаррас мебошад. Маҳз ба воситаи рамзҳои сиёсӣ ҳисси худогоҳии мардум баланд гашта, раванди созандагӣю бунёдкорӣ суръати тоза мегирад. Рамзҳои сиёсӣ дар муайяннамоии воқеияти сиёсӣ, маънидодкунии нақши сиёсат ва ҳимояи манфиатҳои миллий саҳми бориз доранд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон баъди ба даст овардани истиқлоли сиёсӣ аз ҷониби давлату ҳукумат вобаста ба масъалаҳои рамзҳо ҳамчун технологияи муттаҳиднамоӣ ва идоракунии сиёсӣ таваҷҷуҳи махсус зоҳир мегардад, ки ин ҳамоно инъикоскунандаи истиқлоли томи кишвар ба ҳисоб меравад.

6. Рамзҳои сиёсӣ барои муттаҳидкунӣ ва ба ҳам овардани шаҳрвандони кишвар муҳимияти воқеӣ дошта, ба воситаи онҳо ифода намудани умумияти этникӣ ва умумияти сиёсӣ ва вазифаҳои он то ҳанӯз идома дорад. Хусусиятҳои муҳими рамзҳои сиёсиро дар давлатҳои миллий идеяи муттаҳидкунандаи он ташкил медиҳад. Онҳо дар раванди давлатдорӣ миллии шакли муосири ҳувиати дастҷамъонаро рушд дода, инкишофи онро таъмин менамоянд. Рамзҳои сиёсӣ дар таҳкими худшиносии миллий як омили сафарбарнамоии сиёсӣ мебошанд, ки дар асоси он ҳисси ватанхоҳӣю ватанпарастии шаҳрвандон ташаккул меёбад.

7. Аҳаммияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи ташаккули мақсади сиёсии сиёсати давлатӣ дар ташаккули худшиносӣ ва ҳувиати миллий дар шароити соҳибистиқлолии Ҷумҳурии Тоҷикистон баёнгари мавҷудияти миллати соҳибдавлати тоҷик, иттиҳоди сарҷамъии он ва рамзи худшиносии миллий мебошад. Пажӯҳиши ин масъала дар рафти ҳаёти ҷамъиятии кишвари мо нишон медиҳад, ки баъд аз ба даст овардани истиқлоли сиёсӣ рамзҳои сиёсӣ, дар маҷмӯъ, тамоми дигаргуниҳои нави миллиро таҷассум намудаанд. Таҳлилу таҳқиқ ва муқоисаи рамзҳои сиёсӣ дар шаклу мазмун бо дигар рамзҳои замони советӣ фарқ намуда, имрӯз ба омӯзиши муҳимияти онҳо

мусоидат менамояд.

8. Вазъи чаҳони муосир ва тезу тунд гардидани муносибатҳои мухталифи ҷамъиятӣ моро водор менамояд, ки дар интиҳоб ва қабули рамзҳо дар раванди коммуникатсияи сиёсии оммаи мардум омилҳои таърихӣю сиёсиро ба назар гирифта, хулосабардории дуруст дошта бошем. Андешаронӣ вобаста ба таҳлилу таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ ва идоракунии сиёсӣ дар раванди давлатдорӣ милли амали далелноки иҷтимоӣю сиёсӣест, ки дар асоси таҳлили ҳолати умумӣ, муҳимият ва таъсири рамзҳои сиёсӣ дар таҳқиқоти мазкур асоснок карда шудааст. Дар баробари ин, омӯзишу таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ва тарзи дурусти истифодабарии онҳо яке аз масъалаҳои мубрами илмӣ ба ҳисоб меравад, ки ҷиҳати худшиносии милли ва таҳкими истиқлоли давлатӣ ҳамеша мавриди таваҷҷуҳи давлатмардон, пажуҳишгарон ва кормандони соҳаи идеологӣ бояд қарор дошта бошанд.

9. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки «инқилобҳои ранга» худ рамз ва нишонаҳои махсусе доранд, ки технологҳои сафарбарнамоии сиёсӣ барои амалӣ гардонидани мақсадҳои худ онҳоро дар шаклҳои мухталиф истифода мебаранд. Маълум аст, ки чунин инқилобҳо вобаста ба сатҳи зиндагӣ, тарзи ҳаёт ва менталитети ҳар як миллату халқият хусусияти хоси худро дошта, на танҳо ҳаёти ошӯштаи мардумро аз байн мебаранд, балки бисёре аз кишварҳоро ба бесарусомонӣ оварда мерасонанд. Нақши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун омили таъсиррасон ба тағйироти ҳокимияти сиёсӣ ва «инқилобҳои ранга» хеле назаррас буда, вобаста ба хусусиятҳои бевоситаи кишварҳои ҷудогона амалӣ мегарданд. Махсусан, истифодаи рангҳои ҷудогонаи сафед, норинҷӣ, сурх, сабз, зард ва ғ. дар нишону аломат, ашё ва предметҳои гуногун натиҷаи дар амал истифода намудани технологияи сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунии сиёсӣ мебошад.

10. Идеологияи сиёсӣ пояи асосии сиёсат ва мавқегирии вазифавии нақши акторҳо дар соҳаи ҳокимият мебошад, ки дар аксарият ҷомеаҳо доираи маҳдуди инсонҳоро дар бар мегирад. Бояд қайд намуд, ки нақши рамзи сиёсиро метавонад ҳуди сарвари сиёсӣ иҷро намояд ва дар амалӣ намудани

технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва идоракунии давлатӣ мавқеи худро дошта бошад. Худи ному насаби ӯ метавонад ба рамз мубаддал гардад ва зиддиятҳои гуногунро, ки дар дохили ҳаракатҳои сиёсӣ мавҷуд аст, аз байн барад. Ҳамаи инро ба назар гирифта, мақоми сарвари сиёсиро дар ташаккули таълимоти технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар бораи рамзҳои сиёсӣ барои ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва боло бардоштани ҳисси масъулиятшиносии шаҳрвандон мавриди таҳлилу баррасӣ бояд қарор диҳем.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки дар диссертатсия вобаста ба мақоми рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ ва таҳкими соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон хулосабардорӣ карда шудааст.

Аҳаммияти диссертатсияи мазкур, пеш аз ҳама, дар масъалагузориҳои рамзҳои сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ ва сафарбарнамоии сиёсии оммаи мардум барои тарбияи ватанпарастии ҳувиятсозӣ муайян мегардад.

Таҳқиқи назариявӣю амалии мавзӯи мазкур нишон медиҳад, ки роҳи равиш ва маҷмуи истифодаи методҳои гуногуни илмӣ вобаста ба пажӯҳиши рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва механизми таъсиррасонии онҳо ба ҳокимият имкон медиҳанд, ки қорҳои илмию таҳқиқотӣ дар ин самт ҷоннок карда шаванд. Ҳамзамон, вобаста ба равандҳои соҳибистиклолӣ ва идоракунии давлатӣ вазифа, методҳои таъсиррасонӣ ва ҳамбастагии рамзҳо бо ҳокимият муҳиммияти назариявӣю амалӣ пайдо намуда, моҳияти таҳқиқотро муайян ва асоснок менамоянд.

Пешниҳодот ва хулосаҳои асосии диссертатсия имкон дорад дар раванди таълими қорҳои махсус оид ба рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва идоракунии давлатӣ, дар сиёсатшиносӣ, таърихи сиёсӣ, сотсиологияи сиёсӣ ва фаъолияти идораҳои давлатию дигар муассисаҳо истифода шаванд.

Дарҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқоти диссертатсиониро қифоя будани ҳаҷми таҳқиқот, ҳаҷми интишорот, мувоҳисаи муаллиф бо пажӯҳишгарони соҳаи илмҳои ҷомеашиносӣ дар таҳлили рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва идоракунии давлатӣ собит

менамояд. Хулоса ва тавсияҳои илмӣ муаллиф вобаста ба таҳлилу таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ дар давлатдорӣ милли ва хусусиятҳои бевоситаи онҳо дар замони соҳибистиклолии Тоҷикистон дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро тасдиқ мекунад.

Мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Мавзӯи таҳқиқот ба шиносномаи ихтисосҳои Комиссияи олии аттестатсионӣ назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон 6D050200 – Сиёсатшиносӣ, 23.00.02 – Институтҳои сиёсӣ, равандҳо ва технологияҳо мутобиқат менамояд.

Саҳми шахсии доктарабӣ дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот. Таҳқиқоти диссертатсионӣ мазкур кори илмӣ-таҳқиқотӣ мебошад, ки муаллиф онро ба таври мустақил таҳқиқ намуда, ба анҷом расонидааст. Дар навбати худ, муаллиф рамзҳои сиёсиро ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва муттаҳидкунӣ ҳисобида, мавқеи онҳоро дар ташаккули идоракунии давлатӣ рӯшану возеҳ нишон дода тавонистааст. Дар таҳқиқот, бо дарназардошти дарҷи натиҷаҳои хулосаҳо, нуктаҳои асосӣ ба ҳимоя пешниҳодшаванда, муайян намудани моҳияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва раванди идоракунии давлатӣ онҳо дар таҳкими соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дастоварди бевоситаи муаллифи диссертатсия мебошанд.

Дар баробари ин, корҳои илмӣ таҳқиқотӣ ҷопшуда ва бо маърузаҳо баромад кардани муаллиф дар конференсияҳои илмӣ амалии ҷумҳуриявӣ салоҳияти ӯро дар кори диссертатсионӣ тасдиқ менамояд. Тамоми давраи татбиқи корҳои таҳлилии таҳқиқотӣ бо иштироки бевосита ва пешниҳодҳои муаллиф амалӣ гардидааст.

Тасвир ва амалисозии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои таҳқиқот ва муҳтавои асосӣ диссертатсия дар ду монография ва се мақолаи илмӣ-таҳқиқотӣ, баромад дар даҳ маводи конференсияи сатҳи ғуногун, аз ҷумла, конференсияи илмӣ бахшида ба таҷлили рӯзи Парчами давлатӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон, мизи мудаввар дар мавзӯи «Парчам-рамзи муттаҳидсозандаи миллат» дар санаи 23.11.2021 дар доираи Ҷамъияти илмӣ курсантони «Дӯстдорони илмҳои ҷомеашиносӣ»,

дар конференсияи илмӣ-назариявӣ дар мавзуи «Истиқлоли давлатӣ – заминаи асосии худшиносӣ ва ҳувияти миллӣ» бахшида ба 30-юмин солгарди Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 19 март соли 2022, маҳфили илмӣ - адабӣ дар мавзуи «Наврӯз ва суннатҳои наврӯзӣ» бахшида ба таҷлили солгарди Наврӯзи байналмилалӣ дар мавзӯи «Рамзҳои наврӯзӣ» тавассути маърузаҳо инъикос гардидаанд.

Инчунин дар конференсияҳои ҷумҳуриявии илмӣ-амалии «Масъалаҳо ва роҳу воситаҳои таҳким ва такмили истиқлолияти Тоҷикистон» (Душанбе, ДМТ, 12 майи соли 2021), «Иҷлосияи XVI – уми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон: сипари сулҳу суботи кишвар» // «Иҷлосияи XVI Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон: ибтидои сулҳу субот» (Бахшида ба 25 –умин солгард), Душанбе 2017, «Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дастовардҳои стратегии ӯ». Ҳамзамон дар конференсияи илмӣ-назариявӣ дар мавзуи «Садоқат ба Президент - садоқат ба Ватан». Душанбе, 2021; конференсияи илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ бахшида ба рӯзи Президент, 16 ноябри соли 2021. (Душанбе, соли 2022); «Истиқлолияти сиёсӣ: масъалаҳо, зиддиятҳо ва ҳалли онҳо», конференсияи ҷумҳуриявӣ, 20-21 майи соли 2011; «Таджикистан и ЕС: перспективы политического диалога»; конференсияи илмӣ-назариявии донишгоҳӣ таҳти унвони «Ҳолат ва дурнамои равобити Осиёи Марказӣ бо кишварҳои Аврупо» (конференсияи илмӣ-назариявии донишгоҳӣ аз 30 майи соли 2015), Душанбе 2015; конференсияи ҷумҳуриявии илмӣ – амалӣ таҳти унвони «Эмомалӣ Раҳмон яке аз бунёдгузорони Созмони ҳамкории Шанхай», ки дар Институти омӯзиши масъалаҳои давлатҳои Осиё ва Аврупои АМИТ 29.06.21 гузашт; дар конференсияи байналмилалӣ дар мавзуи «Состояние и перспективы развития стратегического партнерства и союзничества между Таджикистаном и Россией», Душанбе, 15 июня 2022 г.; дар мизи мудаввари академиявӣ дар мавзуи «Пешгирии амалҳои ҷинояткоронаи хусусияти террористӣ ва экстремистидошта дар байни ноболиғон ва ҷавонон», Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон (12.10.2022); мизи мудаввари академиявӣ дар мавзуи «Таҳдиди гурӯҳҳои ифротӣ ба

хувияти фарҳангӣ», Академияи ВКД Ҷумҳурии Тоҷикистон (26.11. 2022) баён шудаанд.

Диссертатсия дар шӯъбаи сиёсатшиносии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳовадинови Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон иҷро шуда, дар ҷаласаи васеи шӯъбаи сиёсатшиносӣ баррасӣ шуда, ба ҳимоя тавсия шудааст (аз 10 декабри соли 2024, Суратмаҷлиси №22). Натиҷаҳои асосии кори илмӣ дар маърузаҳои муаллиф дар конференсияҳои сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмиллалӣ дар Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, Академияи Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маркази тадқиқоти стратегии назди Президенти Тоҷикистон баррасӣ гардидаанд. Мундариҷаи асосӣ ва натиҷаҳои асосии диссертатсия дар монография, мақолаҳои илмӣ нашршуда, инчунин суҳанрониҳо дар конференсияҳои илмию назариявӣ инъикос ёфтаанд.

Интишорот аз рӯйи мавзӯи диссертатсия. Натиҷаи дастовардҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар 2 монография ва 30 мақолаи илмӣ, ки аз онҳо 18 мақолаи илмӣ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 5 баромад дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмиллалӣ ба нашр расонида шудаанд. Инчунин, як китобу ҳашт мақолаи дигар оид ба мавзӯ дар нашрияҳои дигар ҷоп гардидаанд.

Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия аз мундариҷа, муқаддима, се боб, 10 зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат буда, дар ҳаҷми 330 саҳифаи ҷопи компютерӣ таҳия шудааст.

БОБИ I. МАСЪАЛАҲОИ НАЗАРИЯВИЮ МЕТОДОЛОГИИ ТАҲҚИҚИ РАМЗҲОИ СИЁСӢ ВА ХУСУСИЯТҲОИ ОНҲО

1.1. Заминаҳои назариявию методологии рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ташаккули давлатдорӣ ва механизми таъсиррасонии онҳо ба ҳокимият

Рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ба худ хусусиятҳое доранд, ки дар таҳқиқоти назариявию методологӣ нисбат ба ин масъала диққати ҷиддӣ зоҳир карда нашудааст. Вале новобаста ба ин, одамон мақому мартаба ва ҷойгоҳи рамзҳоро дар рушду инкишоф ва ҳувияти милли ҳеле зарур мешуморанд. Хусусан, механизми таъсиррасонии рамзҳои сиёсӣ ба ҳокимияти давлатӣ ва қабули онҳо ҳамчун муқаддасоти милли дар ҷомеа муҳимияти хосса доранд.

Мавриди қайд аст, ки хусусиятҳои илмӣ таҳқиқот дар бораи рамзҳои сиёсӣ вобаста ба риоя намудани метод ва методологияҳое, ки тамоми самтҳои таҳқиқотро дар бар мегиранд, амалӣ мегарданд¹.

Бинобар ин, мафҳуми «методҳои таҳқиқотӣ», мисли он ки дар дигар илмҳо мавҷуд аст, фаҳмиши гуногун дорад. Зеро ҳар як пажуҳишгар метавонад, ки методҳои таҳқиқот ва зухуроти сиёсиро бо тарзи худ шарҳу баён намояд. Аз ин рӯ, дар илмҳои сиёсӣ шаклҳои гуногуни методҳои таҳқиқи зухуроти сиёсӣ пешниҳод карда мешаванд. Ҳамзамон, методҳои таҳқиқоти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ташаккули давлатдорӣ милли ва раванди таҳқиқи соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ дохил мебошанд.

Крайтерман В.С. масъалаи методҳои таҳқиқотиро таҳлил намуда, менигорад, ки «Таҳлили методҳои таҳқиқотӣ дар сиёсатшиносӣ маҷмуи усул ва шакли сохтори донишҳои илмӣ ва истифодаи онҳо дар таҳқиқоти ин ё он зухурот мебошад»². Ў аксарияти методҳои омӯзиши равандҳои сиёсиро ба ду гурӯҳ ҷудо менамояд: ба гурӯҳи якум методи таърихӣ, методи арзишию

¹ См.: Ахрименко А.С. Политический анализ и прогнозирование [Текст] / А.С. Ахрименко. – М.: Юрайт, 2016 – С. 22-23.

² Крайтерман В.С. URL:<http://all-politologija.ru/knigi/politologiya-uchebnoe-posobie-dlya-vuzov-krajterman/metodi-issledovaniya-v-politologii> [Электронный ресурс] / В.С. Крайтерман. URL:<http://all-politologija.ru/knigi/politologiya-uchebnoe-posobie-dlya-vuzov-krajterman/metodi-issledovaniya-v-politologii> (Дата обращения: 08.02.2021).

меъёрӣ, методи институтсионалиро дохил менамояд. Ба гурӯҳи дуюм методи муқоисавӣ, системавӣ, сохторию вазифавӣ, антропологӣ, раваншиносӣ ва сотсиологиро ворид менамояд.

Маълум аст, ки дар бисёр ҳолатҳо метод ҳамчун назария, таълимот ва ё ин ки шакли назариявӣю амалии муносибати инсон ба шарҳи ин категория мебошад.

Ба ғайр аз ин, дар илмҳои сиёсӣ дигар усул ва ё методҳои ҷузъие низ истифода мешаванд, ки дар раванди истифодаи рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ба кор бурда мешаванд:

1. Методи таҳлили ҳолатҳои муайяни сиёсӣ. Вазъи сиёсии муайянро ҳамчун воситаи гузориш ва кушодани масъалаҳои умумии сиёсатшиносӣ мавриди баррасӣ қарор медиҳад. Ин метод омӯзиши равандҳои сиёсиро ба воситаи объектҳои ифодакунанда таҳлил менамояд. Масалан, технологияи сафарбарнамоии сиёсиро дар алоқамандӣ бо сарвари сиёсӣ ва омма, инчунин бо дарназардошти хусусиятҳои шуури сиёсии омма метавон омӯخت.

2. Таҳлили коммуникатсияи сиёсии оммаи мардум дар омӯзиши рамзҳои сиёсӣ ва муносибатҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ ва идоракунии давлатӣ дар илмҳои сиёсӣ ба таври васеъ истифода бурда мешаванд. Вале ҳамаи ин методу таҳлилҳо хусусияти умумӣ гирифта, барои муттаҳид ва сафарбар намудани оммаи мардум истифода бурда мешаванд.

Ба андешаи муаллиф, масъалаи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва объекти таҳқиқот ин масъалаест дар бораи бартарии арзишҳо ва принципҳое, ки дар онҳо фазои ҳокимият ташкил карда мешавад. Ин фазоест, ки мардумони таҳҷоӣ ва дигар халқҳои онҳоро ихотанамударо маҷбур месозад, ки системаи ташаккули қувваҳои геополитикиро эҳтиром намоянд.

Дар таърихи сиёсии кишварҳо ду роҳи таъсири аломату рамзҳои сиёсӣ мавҷуд аст. Яке ба воситаи азхуд намудан ва амалӣ гардонидани рамзikuнонии маданӣ, дуюм, ба воситаи азхуд кардан ва амалӣ намудани рамзikuнонии идеологӣ. Албатта инҳо роҳҳои алтернативӣ мебошанд, ки дар интихоби онҳо дигар методу усулҳо низ истифода бурда мешаванд.

Рамзҳо, дар маҷмӯъ, асрори вижае доранд, ки дар таърихи башарият нисбат ба будани онҳо дар бисёр ҳолатҳо ноаён мемонанд. Онҳоро мо бештар дар рамзҳои қадимаи Миср, дар рамзҳои аксарияти динҳои қадима ва дар таҳлилу таҳқиқи олимону пажӯҳишгароне, ки дар натиҷаи муқоисаи таълимотҳои эзотерикӣ аз Ҳиндустони ведоӣ сар карда то донишмандони насронии садаи якуми мелодиро дар бар мегиранд, дарёфт менамоем¹.

Бояд таъкид кард, ки дунёи рамзҳо ҳамчун технологияи сиёсӣ дар мазмун маъниҳои нухуфтае доранд, ки на ҳама кас қобилияти дарк кардани онҳоро дорад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки нисбати онҳо андешаҳои мухталиф мавҷуд мебошанд. Якум, шакли одӣ ва фаҳмо доштани рамзҳо. Дуюм, рамзӣ ва образнок будани онҳо. Сеюм, динӣ ва нишонаи аломати ҳақиқат доштан муҳим будани онҳоро муайян мекунад. Аммо рамзҳои сиёсӣ боз қудрати ноаёнро дар худ таҷассум менамоянд, яъне ин предметҳои бечон таъсири бевоситаи худро ба рӯҳу равони инсонҳо расонида метавонанд.

Масъалаи мазкур дар таҳқиқоти Сафоев Ф. чунин арзёбӣ гардидааст: «намодсозии гурӯҳҳо ва ақвом ончунон рушду такомул намуд, ки инсонҳо қодир буданд барои ақоиди мазҳабӣ, давлатдорӣ, сиккасозӣ ва ғайра рамзҳои гуногуншаклро бо маъниҳои хоссае бисозанд..., пас аз сохтани ин намод (фурӯҳар) ва гузашти садаҳо, дар ҳудуди 4000 сол пеш нисбат ба мо таърихшиносон ба он аломатҳои навро илова намуда, пурмаъно бисозанд. Дар натиҷа қавми бузурги ориёи бостон ва мардуми атрофи мулкҳои намоди фурӯҳарро, ки дорои мафҳуми маъноҳои ҷолибест, ҳамчун рамзи асосии оини Маздопарасти шинохтанд»².

Дар масъалаи рангҳои гуногуни рамзҳо, ки дар технологияи сафарбарнамоӣ барои ба даст овардани ҳокимияти давлатӣ ва ё дигар мақсадҳои сиёсӣ истифода бурда мешаванд андешаҳо хеле ҷолиб ва ҷиҳатҳои гуногун дорад. Аммо, мутаассифона, аз нигоҳи методологӣ ин масъала қариб ки дар илмҳои сиёсӣ мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор наёфтааст. Ба ин

¹ Ниг.: Шюре Э. Великие посвященные [Текст] / Ш.Эдуард. - Калуга. Типография Губернской Земской Управы. 1914. - С. 146.

² Сафоев Ф. Назаре ба таърихи пайдоиши намоди моҳу ситора [Матн] / Ф.Сафоев // Ахбори Осорхонаи миллии Тоҷикистон №2, 2017. - С. 148.

масъала бештар бостоншиносон таваҷҷуҳ зоҳир карда, аз дастоварду бозёфтҳои куҳан хулосабардорӣ намуда, синну сол ва замони сохтану бунёди рамзҳоро маълум менамоянд.

Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун донишҳои соҳавии донишҳои илмӣ дар шакли умумӣ начандон таърихи тулонӣ доранд. Бояд тазаққур дод, ки дар бораи рамзҳо дар сарчашмаҳои мухталифи таърихӣ маълумоти гуногун ба назар мерасанд, аммо дар таҳлилу таҳқиқи масъалаи мазкур аз замони шуравӣ сар шудааст, вале таваҷҷуҳи пажӯҳишгарони таъриху сиёсатшиносӣ бештар ба замони соҳибистиклолӣ рост меояд.

Хусусан, таърихшиносон дар таҳқиқоти иҷтимоию сиёсии худ вобаста ба Инқилоби Октябр ва дигаргуниҳои замони Советӣ корҳои зиёдеро ба анҷом расонидаанд. Баъдан омӯзиши рамзҳои сиёсӣ бештар барои худшиносӣ ва худогоҳӣ ва тарбияи кадрҳо дар Қўшунҳои Мусаллах, омӯзишгоҳҳои ҳарбӣ ва курсҳои тайёрии ҳарбии мактабҳои олии омӯзонида мешуданд.

Баъди ғурупошии Иттиҳоди Советӣ ва соҳибистиклол шудани ҷумҳуриҳои нав масъалаи дар амал татбиқ ёфтани рамзҳои сиёсӣ ва омӯзишу таҳқиқот ҳар як кишвари соҳибистиклол нишон, суруди миллӣ ва парчами худро вобаста ба фалсафаи зиндагии худ интихобу пешниҳод намуданд, ки дар ин раванд нақши олимону пажӯҳишгарони илмҳои сиёсӣ хеле назаррас аст. Махсусан, корҳои илмӣ-таҳқиқотии олимони соҳаи сиёсатшиносӣ ва чанде дигарон тавассути китобҳои дарсӣ барои мактабҳои олии ва мақолаву монографияҳои илмӣ онҳо бахшида ба рамзҳои сиёсӣ зиёд ба назар мерасанд.

Мавриди таваҷҷуҳ аст, ки истифодаи методологияи илмӣ дар таърихи омӯзиши рамзҳои сиёсӣ мақоми хоси назариявӣю амалӣ дорад. Таҳлилу таҳқиқи ҳамаҷонибаи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва мақоми онҳо дар ташаккули давлатдорӣи миллӣ ва таҳкими истиқлолияти сиёсӣ арзиши назариявӣ дошта, ба таври илмӣ муносибат карданро ба миён меоварад.

Мавриди қайд аст, ки ба рамзҳои сиёсӣ технологияи сиёсӣ таъсиргузор аст ва онҳоро ба қисматҳои зерин ҷудо кардан мумкин аст: технологияи раванди қабул ва баамалбарории қарори сиёсӣ, ки ҳамчун воситаи фаъолияти сиёсӣ ба ҳисоб мераванд.

Агар қарори сиёсиро ҳамчун яке аз навҳои фаъолияти сиёсӣ, ҳамчун ҷузъи раванди идораи сиёсӣ ва зоҳирии раванди сиёсӣ баҳо диҳем, пас ҳангоми рафтори комплексӣ лозим меояд, ки ҳамаи ин қисмҳои таркибиро ба инобат гирифта, аҳамияти сиёсии онҳоро ошкор намоем.

Қабули қарори сиёсӣ оид ба рамзҳои сиёсӣ ва амалигардонии он ин азнавсозии технологияи ҳокимияти сиёсӣ дар раванди идораи системаи сиёсии ҷомеа мебошад. Қарори сиёсӣ на танҳо воситаи асосии қонеъ гардонидани талаботу ҳимояи манфиатҳо ва тезҳаракат гардонидани фаъолияти сиёсии одамон мебошад, балки сабаби афзудани эътибори тарзи идораи сиёсии ҷомеа мегардад.

Технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ алоқаи ҳамкориҳои бевоситаи идораю муассисаҳои ҳокимият бо воситаҳои ахбори омма мебошад, ки бо методҳои таҳлил, усулу услубҳо ва низомии фаъолияти шӯбаҳои идораи алоқа пайваст шуда, бо кормандони аҳли умури матбуот ва аҳли ҷомеа ба ташкил ва гузаронидани конференсияҳои матбуоти, стендҳои иттилоотӣ, маводи видеоӣ ва ғайра машғул мегарданд¹.

Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар алоқа бо шахрвандон дар сатҳи идораи давлатӣ ва маҳалӣ метавонад тағйиротҳои воқеӣро пеш орад.

Ҳангоми таҳлили рамзҳои сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо дар алоқа бо омма аҳамияти бештарро муносибатҳои иттиҳодиявӣ ишғол менамоянд. Онҳо дар раванди фаъолияти якҷояи манфиатҳои умумиҷамъиятӣ ва касбии гурӯҳҳои хурди дохилиро баррасӣ намуда, низомии ягонаи фаъолияти рафтору кирдори сиёсиро танзим менамоянд.

Ҳамин тавр, ягонагии методҳои умумиҷамъиятӣ диалектикӣ ва методҳои алоҳидаи таҳқиқотии рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии

¹ Ниг.: Обидзода О.С. ВАО дар масири истиқлолияти сиёсӣ. (Таҷрибаи Тоҷикистон). Душанбе, 2018.- С. 127.

сиёсӣ ин роҳи такмил додани муҳиммияти онҳо барои дурнамои корҳои таҳқиқотӣ ва баррасии ин масъала буда, хеле ҷолиб арзёбӣ мегардад.

Дар айни ҳол, вобаста ба рушди васоити оммаи коммуникатсионӣ нақши баъзе рамзҳои сиёсиро имкон ҳаст, ки дар фазои маҷозӣ тағйир дод. Зеро ки ба воситаи технологияи информатсионӣ дар бораи ташаккули «прогрессивӣ», «иртиҷоӣ» ва «тоталитарӣ»-и кишвару халқҳо вобаста ба истифодаи «рамзҳои сиёҳ» таъсиррасонӣ хеле афзун гардидааст. Мафҳуми «рамзҳои сиёҳ» моҳиятан маънии манфӣ дошта, бештар барои фиребу найранг ва ба воситаи онҳо чизе ба даст овардан, сиёҳ кардан, муттаҳид кардани ҳамфикру ҳаммаслакони дар ягон ҷараён ва ташкилоти иртиҷоӣ мебошад. Аз ин бармеояд, ки дар ҳама гуна фарҳангҳои сиёсӣ рамзҳо бо шаклу мазмуни манфию мусбат вучуд доранд. Бинобар ин, барои дарки мардум мо бояд бештар ҷанбаҳои мусбати рамзҳои сиёсиро дар олами иттилоот ташвиқу тарғиб намоем.

Дар системаи таъсири психологӣ мавқеи махсусро рамзҳои сиёсӣ, технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ишғол мекунад, ки барои таъсир расонидан, қабл аз ҳама, ба фазои эҳсосии инсон нигаронида шудааст. Пеш аз баррасии нақши рамзҳои сиёсӣ дар механизми татбиқи ҳокимият муайян кардани худӣ мафҳуми рамз ҳамчун омиле, ки ба рӯҳияи инсон таъсир мерасонад ва аз ибтидои таърихи инсоният онро ҳамроҳӣ мекунад, муҳим мебошад.

Мавриди таваҷҷуҳ ва таҳқиқӣ илмию таҳқиқотӣ аст, ки вазифаҳои рамзҳои сиёсӣ хеле мухталиф мебошанд, ба монанди вазифаи иттилоотию коммуникатсионӣ, иҷтимоикунонӣ, сафарбаркунӣ ва манипуляторӣ.

Дар таърихи низоми фарҳанги сиёсӣ таҳлили категорияи «рамз»-ро файласуфи олмонӣ Э.Кассирер оғоз намудааст. Ба ақидаи ӯ, шаклҳои асосии зухуроти рамзӣ забон, устура, дин, санъат ва илм мебошанд. Маҳз дар онҳо фарҳанг вучуд дорад ва таҷдид карда мешавад, инсон дар ин шакл олабро мебинад, мефаҳмад ва дигаргун мекунад. Инчунин, Рубтсов Н.Н. изҳори андеша дорад, ки: «Ҳар як шакли рамзӣ бояд ҳамчун ҳама гуна энергияи ақл

фаҳмида шавад, ки ба тавассути он ҳама мундариҷаи идеологӣ метавонад бо ягон аломат алоқаманд бошад ва ба ин аломат комилан мувофиқат кунад»¹.

Барои нишонаҳо муҳим аст, ки онҳо ба «ҷаҳони маънавии инсонӣ» ворид шаванд ва «арзиши вазифавӣ» дошта бошанд. Новобаста аз он ки ҳар як шакли рамзӣ шарҳу пайдоиши гуногун ва мақоми худро доранд, аммо моҳияти рамз ба воситаи ин вазифаҳои сарҷамъиро дорад.

Дар таҳқиқи фаҳмиши рамз намоёндагони символизм - тамоюли фалсафӣ ва эстетикӣ охири асри XIX - ибтидои асри XX - Д.Г. Россетти, Т. Карлайл, А. Бели, К. Балмонт, В. Брюсов, Вяч. И. Иванов ва дигарон мавқеи махсусро ишғол мекунанд. Асоси ҷаҳонбинии рамзӣ тахмин аст, ки ҷаҳони мушоҳидашуда, маҳсули воқеияти ҷаҳони дигар - трансценденталӣ мебошад, ки ба таври кулӣ мушоҳида карда намешавад.

Бояд таъкид дод, ки ҳуди рамз аксар вақт бо мафҳумҳои «аломат», «алгоритм», «миф», «нишона» муайян карда мешавад. Дар рамз як навъ «мувозинати» идея ва образ вучуд дорад. Нишона як намуди рамз аст, аммо бештар маъноӣ соҳавӣ дорад.

Дар асоси тафсири мавҷудаи рамз ба он таърифи зеринро додан мумкин аст: рамз аломати объект, ашё ё ҳодисаест, ки идея ё консепсияи таҷридро (абстракциониро) ифода мекунанд. Азбаски дар таҳқиқоти мазкур рамз дар заминаи сиёсат таҳлил мегардад, зарур аст, ки моҳияти «рамзи сиёсӣ» - ро муайян намоем.

Г. Морис-Георгитса изҳори андеша дорад, ки: «рамзи сиёсӣ бояд ҳама гуна аломати марбут ба муносибати ҳокимият бошад, ки дар асоси конвенсияи иҷтимоӣ чунин эътироф шудааст»².

Бояд гуфт, ки фаъолияти рамзҳо дар ҳолати аввал на танҳо дар асоси конвенсияи иҷтимоӣ ё қонун, балки дар асоси урфу одат ва анъана низ танзим карда мешавад. Дуввум, рамзҳои сиёсӣ вазифаи коммуникатсиониро низ иҷро мекунанд. Дар ҳолатҳои дигар рамзҳои сиёсӣ вазифаи дар байни

¹ Ниг.: Рубцов Н.Н. Символ в искусстве и жизни: философские размышления [Текст] / Н.Н. Рубцов. – М.: 1991. - С. 152-153.

² Ниг.: Морис - Георгица Г. Политические символы [Текст] / Г. Георгица Морис // Элементы теории политики / Под. ред. К. Опалка. - Ростов-на-Дону, 1991. - С. 353.

азҳоби сиёсӣ ва дигар табақаҳои ҷамъиятӣ нақши сафарбаркуниро бозида метавонанд.

Муаллифони дигар рамзҳои сиёсиро ҳамчун воситаи «ифодакунанда», «идеализатсиякунонии» ҳаёти сиёсӣ муайян кардаанд. Масалан: «Рамзҳои сиёсӣ маҷмуи омилҳои ифодакунандаи ҳаёт мебошанд, ки ҳаёти сиёсӣ, амалҳои сиёсӣ, шаклҳои гуногуни матолиби сиёсатро равшан менамоянд ё, баръакс, маънои ниҳонӣ доранд»¹.

Ҳамин тавр, новобаста ба он ки дар адабиёти илмҳои сиёсатшиносӣ таърифи рамзҳои сиёсӣ дар шакли комил мавҷуд нест, аммо ин ба он вобаста аст, ки дар рамзҳо падидаҳои ирратсионалӣ, «идеалӣ» ҳузур доранд. Аз ин ҷост, ки дар анъанаи таҳқиқоти сиёсатшиносӣ ба чунин таҳлилҳо кам муроҷиат менамоянд².

Рамзҳои сиёсиро бештар ба мафҳумҳои «сиёсатшиносӣ» ва ё «ҷомеашиносӣ» муносиб медонанд. Мафҳумҳои пешниҳодшуда хусусиятҳои асосии тавсифкунандаи рамзҳои сиёсиро ифода мекунанд, аммо, ба андешаи мо, онҳо дақиқ нестанд ва ин ё он самти рамзҳои сиёсиро фаро гирифта наметавонанд.

Муҳаққиқи дигари ҷомеашинос Парамонова В.А. рамзҳои сиёсиро ҳамчун таҷассумгари сохти ҷамъиятии муайян ва ягон амали сиёсии зарурӣ, муносибат ё ҳодисае дар шакли одӣ мешуморад, яъне ӯ рамзҳои дар «бозӣ» ширкаткунандаеро, ки бо номи «сиёсат» муаррифӣ мешаванд, рамзҳои сиёсӣ номидааст³.

Ҳамин тариқ, душвории таҳқиқи мафҳуми «рамзҳои сиёсӣ» бештар ба мазмун ва атрибутҳои гуногуни он вобастагӣ дорад. Аз ҷумла, алоқаи рамзҳо бо сиёсат, образи идеявӣ, сирри рамзии сиёсӣ, ва қобилияти ниҳонию амалии сиёсӣ доштан ва ғ. Аз ин рӯ, муҳаққиқон дар таҳлилу таҳқиқи рамзҳо бештар муваззаф мешаванд, ки ба ҷузъи асосии он рамзҳои сиёсӣ муроҷиат намоянд.

¹ Политология: Энциклопедический словарь [Текст] / Общ. ред. и сост. Ю. И. Аверьянов. – М.: 1993. – С. 272.

² Ниг.: Символ // Даниленко В.И. Современный политологический словарь. [Текст] / В.И. Даниленко – М.: NOTABENE, 2000. – С. 793.

³Парамонова В. А. Политический символ как средство легитимации социального пространства [Текст]: дис. ... канд. социол. наук: 22.00.04 / В.А. Парамонова - Волгоград, 2002. – С. 43.

Мавриди таваҷҷуҳ аст, ки рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ вазифаи коммуникатсионии шахсият ва ҳокимиятро низ иҷро мекунад. Масалан, офтоб рамзи рӯшноӣ, шаб рамзи торикӣ, тарозу рамзи адолати судӣ ва ғ.-ро доранд. Ба ибораи дигар, рамзҳои сиёсӣ маҳсули тафаккури андешаи инсон барои ғаъл гардонидани ҳодисаву равандҳои ҷомеа мебошанд.

Бояд гуфт, ки мушкилоти ҷудокунӣ ва радабандии рамзҳои сиёсӣ аз ҳисоби гуногуншаклӣ ва гуногунҷабҳа будани онҳо ба вуҷуд меояд.

Таҳлилҳои илмӣ собит месозанд, ки рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ба навъҳои гуногун ҷудо карда мешаванд: рамзҳои бадеӣ, асотирий, теологӣ, иҷтимоӣ, идеологӣ ва намудҳои сиёсӣ. Таснифи рамзҳои сиёсӣ низ дар осори таҳқиқотии илмҳои сиёсӣ чунин ба назар мерасад: рамзҳои идеявӣ, маросимӣ, объектӣ, шахсӣ ва рамзҳои савтӣ (суруди миллӣ).

Ба рамзҳои идеявӣ ҳар он чизе, ки идеологияи субъектҳои сиёсиро муайян менамоянд, дохил мешаванд. Аз ҷумла, барномаҳои сиёсӣ, муроҷиатнома, шиорҳо, риторикаи сарварони сиёсӣ ва ғ. Рамзҳои идеявӣ вазифаҳои муайян кардан, кам кардани фазои амали сиёсӣ ва дар маҷмӯъ, инъикоси паҳлуҳои сиёсиро иҷро менамоянд.

Ба рамзҳои сиёсии амалӣ (ритуалҳо) митинг, ҷамъомадҳо, конференсияҳо, съездҳои ҳизбӣ, иногураатсияи президентӣ дохил мешаванд¹.

Ба рамзҳои амалӣ бошад, парчам нишонаҳои сиёсӣ, ҳайкалҳо, иншоотҳои меъмории ва ғ. дохил мешаванд.

Ба рамзҳои савтӣ – суруди миллӣ, сурудҳои халқие, ки таъсири мусбат ва ё манфӣ доранд, таблзаниҳои сафорӣ ва ғ.

Ба рамзҳои шахсӣ, ному насаб, ҳизб ё номи ташкилоту муассисае дохил мешавад, ки барои муаррифии худ кӯшиш менамояд.

Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ яке аз омилҳои асосии ба ҳам омадани оммаи мардум мебошанд, ки дар ташкил ва

¹ Ниг.:Грибкина Н.В. Степанова А.С.Политический символ как средства политической воздействия. [Электронный ресурс] / Н.В. Грибкина. URL: [www. Politmediaru](http://www.Politmediaru). (Дата обращения 20.08.2019).

инкишофи ҳизбҳо, ташкилотҳо ва ҳаракатҳои гуногун таҷассум меёбанд. Имрӯз ҳам дар ҳаёти сиёсии кишвари мо равандҳои фаъоли ташкили сохторҳои нави сиёсӣ ба амал омада истодаанд, ки ҳар кадоми онҳо рамзҳои худро доранд. Масалан, ном, нишон, шиор ва ғ. Дар чунин шароит рақобатҳои гуногун дар номҳои ҳизбҳо, иттиҳодияҳо ва дар рамзу парчамҳо пайдо мегарданд, ки масъалаи сохтани технологияи сиёсӣ, бунёди рамзҳои нав ё ин ки дигаргун кардани рамзҳои кӯҳнаро пеш меоранд.

Рамзҳои сиёсӣ дар самтҳои сиёсӣ вазифаҳои сафарбаркунӣ, иттилоотию коммуникатсионӣ, идентификатсионӣ ва манипулятсионро иҷро мекунанд. Вазифаи сафарбарнамоӣ ба фаъол намудани ҷомеа ва захираҳои ҷамъиятӣ барои расидан ба мақсади муайян мебошад. Вазифаи иттилоотию коммуникатсионии рамзҳо дар раванди иттилоотию коммуникатсионии системаи сиёсӣ фаъол мегардад.

Ҳамин тавр, рамз ин аломатест, ки ба воситаи он инсонҳо бо ҳамдигар таъсир расонида, дар натиҷа байни онҳо муошират пайдо мешавад. Рамзҳои сиёсӣ вазифаи иҷтимоикунонии сиёсии аъзои ҷомеаро низ иҷро менамоянд. Рамзҳо дар раванди ташаккули шахсият ҳамчун субъекти муносибатҳои сиёсӣ иштирок менамоянд ва ҳамзамон дар ташаккули тафаккури инсон нақши муҳим доранд.

Вазифаи идентификатсияи сиёсӣ. Рамзҳои сиёсӣ дар худ бори бузурги идеологии системаи муайяни сиёсиро дошта, мазмуни идеологияи сиёсиро ифода менамоянд.

Вазифаи манипулятсияи рамзҳо.

Манипулятсияи рамзҳо ва маълумотҳо ба натиҷаи номатлуб бурда мерасонад.

Ҳамин тавр, рамзҳои сиёсӣ яке аз ҷузъҳои асосии механизми амалӣ гардондани ҳокимияти сиёсӣ мебошанд.

Илова ба рамзҳое, ки онҳоро классикӣ мешуморанд, дар ин аломатҳо ҳамаи он нишонаҳое арзи ҳастӣ доранд, ки дар натиҷаи рушди илм ва санъат ба вучуд омада, мафҳумҳои махсуси марбут ба ин соҳаро нишон медиҳанд. Ба онҳо бешар аломатҳои математикӣ (ҷамъ ва тарҳ), аломатҳои астрономӣ,

аломатҳои кимиёвӣ, мусиқӣ ва ғ. дохил мешаванд. Дар байни рамзҳои ба тозагӣ пайдошуда аломатҳои топографӣ, филателикӣ, аломати дар байни физикҳо қабулшуда, маъноӣ ҳастаӣ ва энергияи ҳастаиро қайд кардан мумкин аст.

Бояд тазакурр дод, ки ҳама гуна аломати одӣ дорои шакли геометрӣ мебошад ва бо инъикоси маъноӣ иттилооти муайянро ифода мекунад. Аз ин рӯ, онҳоро рамз ҳисобидан номумкин аст. Илова ба рамзҳои бешакл рамзҳо ва ё тасвири пурраи графикии ашёҳои мушаххас, ба мисли манораҳои Самарқанду Бухоро ва ғайраҳо таъкид кардан бамаврид аст.

Қабули бечунуҷарои чунин дарки рамзҳо ба мо имкон намедихад, ки таъсири рамзҳо дар ҳаёти сиёсӣ дуруст муайян созем. Аз ин рӯ, ба луғати мухтасари ҷомеашиносӣ рӯ меорем. «Рамзҳо, - менависад Караманчев В., - самарҳои имкониятҳои андешаи инсонӣ мебошад. Ин нишонаест, ки барои гурӯҳи муайяни одамони дорои эътиқод, ҳадафҳои умумӣ ва мақсадҳои ягона, намоёндагони як касб равона мегардад»¹.

Славейков П. қайд мекунад, ки рамз ин рамз аст, зеро ба он ишора мекунад ва ба тавзеҳот ниёз вучуд надорад. «Аломатҳо аз рӯзҳои аввали таърихи худ бо инсонҳо буданд». Яке аз ин рамзҳо рамзи офтоб аст, ки онро тамоми мардумони рӯи замин мефаҳманд. Қуввати ҳаёт ва қудрати Худо аз ҳама маъмултарини ин рамз-доираест, ки аз он нурҳо ба вучуд меоянд. Симои рамзии офтоб дар бисёр рамзҳо ва нишонаҳои давлатӣ ҷой гирифтааст. Дар бисёр кишварҳо он ҳамчун рамз қабул шудааст (Эквадор, Боливия, Аргентина, Уругвай, Шри Ланка). Вобаста ба ин Похлебкин В.В. менависад, ки : «Дар моҳҳои аввали инқилоби Октябр, вақте ки рамзҳои нави советӣ пешниҳод мешуданд, кӯшиши гузоштани офтоб дар болои нишони советӣ ҷой дошт ва онро бо рентгенҳое, ки заминро мунаввар мекунанд, яъне онҳоро бо тасвири воқеӣ нишон медиҳанд, на бо тасвири гералдӣ»².

Аммо чунин тасвири нишон ба зудӣ аз байн бурда шуд ва дигаре интихоб карда шуд, зеро Ҳукумати Советӣ ба масъалаҳои марбут ба маъноӣ

¹ Караманчев В. Пролетарская символика [Текст] / В.Караманчев. – М.: 1987. – С. 6.

²Похлебкин В. В. Указ. Соч [Текст] / В.В. Похлебкин. - С. 7.

аломатҳо ва рамзҳои миллӣ муносибати ҷиддӣ дошт. Аммо кӯшиши худ чунин масъала аз қудрати таъсири рамзи офтоб шаҳодат медиҳад. Яке аз ҷоизаҳое, ки ба кӯдакони хушҳол аз ҷониби калонсолон барои хидматҳои беҳамтои онҳо дода мешуд, ин ордени табассум номида мешавад. Он тасвири рамзии офтоби калон ва хушҳолонаи ботабассум аст, ки дар доирае бо нурҳои кӯтоҳ пӯшида шудааст. Дар нишони Ҷумҳурии Тоҷикистон низ рамзи офтоб ҷой дода шудааст, ки ин шаҳодат аз нуру рӯшноӣ мебошад.

Рамзи дуввум, ки дар тули садсолаҳо ба таври гуногун тасвир ёфтааст, салиб мебошад - яке аз се рамзи муҳимтарини инсоният аст. Салиб ҳамчун рамз таърихи қадима дорад, ба монанди аломати офтоб ва аз тасвири салибҳо, «чархи офтоб» ба вуҷуд омадааст. Дар ин шакл салиб ба бисёр халқҳо маълум аст (хиндуҳо, асирийҳо, чиниҳо, скандинавиягӣҳои қадим, энтроузияҳо ва халқҳои Осиёи Марказӣ).

Ҳамин тариқ, салиб як аломат, рамзи дарозе буд, ки масеҳият онро бо аломати худ тасдиқ карда, корти идеологӣ сохта, бо ин васила салибро аз маънои аслии худ маҳрум кард ва он дар байни бисёр одамони олам паҳн шудааст. Ҳамин тавр, салиб рамзи эътиқоду боварӣ шуд. Похлебкин В.В. дар китоби зикршуда таърихи пайдоиш ва фаъолияти ин рамзро муфассал шарҳ медиҳад¹.

Рамзҳо дар соҳаҳои гуногуни ҳаёти ҷамъиятӣ ҷойгоҳи муҳим доранд. Дар санъат бошад, онҳо аз лаҳзаҳои пайдоиши худ нақши муҳим доштанд ва то имрӯз ба таври васеъ истифода мегарданд.

Илми рамзшиносӣ (символизм) низ дар адабиёти илмӣ нақши бузург дорад, алалхусус дар мусиқӣ ва графика ба он мурочиат мекунанд. Санъат, ки дараҷаи баланди муқаррариро қобили қабул мешуморад, ҳамеша рамзҳоро истифода мебарад, ки дар онҳо маълумоти иловагӣ зич ҷойгир карда шудааст ва он имкон медиҳад мундариҷаи пешниҳодшуда дақиқ фаҳмида шавад.

Таърифи мафҳуми «рамз» инчунин бо мафҳуми эстетика ифода меёбад, ки мувофиқи он нишонаи мушаххаскунӣ, тасвири аз аломати он гирифташуда

¹Похлебкин В. В. Указ. соч [Текст] / В.В. Похлебкин. - С. 205 – 208.

ва рамзе мебошад, ки маъноӣ бепоёни тасвириро дорост. Тафсири нишонае, ки ба эстетика дода шудааст, наметавонад ба воситаи тафаккур қабул карда нашавад, рамзро бояд аз нигоҳи ҳавасмандшудаи эҳсосот дида бароем, вай бояд «таҷриба» бошад¹. Рамз ин худ ҳамеша як тамоюли муайян аст ва дар аломати возеҳи муқарраршуда сабт шудааст.

Мавриди қайд аст, ки инкишофи аломатҳо дар санъати тасвирии охири асри XIX номи рамзиро гирифтааст. Ин тамоюл дар Фаронса дар солҳои 60-70 – и асри XIX пайдо шудааст. Баъдан символизм ба дигар соҳаҳои санъат - мусиқӣ, рассомӣ паҳн гардид. Ин давра рушди санъат буд, вақте асарҳои бисёрарзише эҷод карда шуданд, ки муайянсозии возеҳ ва пур аз маъноӣ дарунии ниҳониро доштанд ва дар онҳо моҳияти санъат ба воситаи азхуд кардани моҳияти мундариҷа ва ба тавассути шинос шудан бо он ошкор мешуд. Бисёре аз равишҳои баъдӣ, аз ҷумла сюрреализм ва экзистенциализм аз шаклҳои таҳиянамудаи рамзшиносон бартарӣ доштанд.

Ҳамин тавр нақши махсус дар «бозҳои сиёсӣ» ба рамзҳои сиёсӣ мансуб аст, ки вобаста аз эҳтиёҷот ба ҳама гуна рамзҳои сиёсӣ, ки барои вазъияти мавҷудаи сиёсӣ мувофиқанд, дахл дорад, ки фаҳмиши густурдаи онро тақозо мекунад. Аз ин рӯ, рамзҳои ҳамаҷун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ – ин маҷмуи рамзҳои шиорӣ, оғзаҳо, аломатҳои калимаҳо, сурудҳо, кутбҳо, табрикот ва ғайра мебошад, ки аз маъноӣ аслии онҳо маъноӣ шартӣ бармеояд ва ба одамон дар фаъолияти сиёсии онҳо таъсиргуздор мебошад.

Яке аз рамзҳои асосии сиёсӣ нишон мебошад. Ҳар як давлат, ҷумҳури, шаҳр, вилоят онро дорад. Нақши муҳиме, ки он дар ҷомеа мебошад, аз муносибати хеле ҷиддӣ ҳангоми интихоби нишонҳои миллий ё амалисозии тағйиротҳои хурд дар он маълум мегардад.

Таҳлилҳои таърихӣ сиёсӣ нишон медиҳанд, ки чунин тағйиротҳо хело кам ба назар мерасанд ва чун қоида, онҳо дигаргуниҳои ҷиддии сиёсиро нишон медиҳанд. Чунин ҳодиса соли 1990 дар Иттиҳоди Шӯравӣ сар зад, вақте қувваҳои ба сари қудрат омаданд, ки мавқеи сиёсии ҳаракату

¹ Беляева А.А., Новикова Л.И. Эстетика. Словарь. – Москва, 1989. – С. 311–313.

чунбишҳои навро бо нишону рамзҳо ҳамчун технологияи муттаҳидкунандаи сиёсӣ муаррифӣ мекарданд.

Ба ду қисм тақсим кардани аломатҳои сиёсӣ маъмул аст: рамзҳои, ки бо истифода аз аломатҳо ба таври графикӣ интиқол дода мешаванд ва онҳое, ки шаклҳои графикиро намерӯшонанд.

Ба гурӯҳи аввал нишонҳо, овезаҳо, аломатҳо ва рамзҳои фарқкунанда дохил мешаванд. Ба гурӯҳи дуюм – сурудҳои миллӣ, сурудҳо, имову ишора, шиорҳо. Диалектикаи рушди рамз дар ҳаёти сиёсӣ бо фаъолияти мақсадноки сиёсӣ саҳт пайваст аст. Яъне, мо гуфта метавонем, ки ҳар як фаъолияти сиёсӣ боиси рушди рамзи худ мебошад, ки ба шакли графикӣ ё дигар шакл ифода ёфтааст ва вазифаҳои муайянеро иҷро мекунад ва он ба ин вазъияти сиёсӣ мувофиқат мекунад.

Аз ин ҷо саволе ба миён меояд, ки кадом вазъи сиёсӣ истифодаи бештари рамзҳоро талаб мекунад? Оё чунин ҳолат муборизаи мустақим барои ҳокимият, мубориза барои ҷойгоҳи ҳизб дар парлумон, дар давраи бетартибҳои оммавӣ алайҳи ҳокимияти расмӣ ва мубориза барои озодӣ аст?

Маълум аст, ки дар шароити оромии комили сиёсӣ рамзҳои сиёсӣ боқӣ мемонанд, аммо таъсири онҳо камтар ба назар мерасанд. Зеро онҳо, пеш аз ҳама, ба эҳсосоти инсон таъсир мерасонанд ва вазъи муноқишаҳои сиёсӣ заминаи мусоиди инкишофи рамзҳои сиёсӣ аст. Муноқишаи психологӣ бошад, ихтилофи шахсият аст ва он ба шахс ва шароити биологӣ, психологӣ, генетикӣ ва иҷтимоӣ ӯ дахл дорад. Низои иҷтимоӣ ба гурӯҳҳои ҷомеа таъсир мерасонад ва фаъолияти онҳоро фаро мегирад. Ин тақсимои ниҳонӣ нест ва байни ҳам алоқаманд мебошанд. Муноқишаи психологӣ ҳамеша метавонад боиси ихтилофи иҷтимоӣ гардад ва ё баръакс.

Муноқишаҳои иҷтимоӣ аз ҷониби шахсони алоҳида, одамоне, ки аз ҳолати кунунӣ норозӣ ҳастанд, бадиро мебинанд ё воқеияти даркшударо ҳамчун бадӣ баҳо додаанд, ба вуқӯъ мепайванданд. Одамоне, ки барои қонун кардани ниёзҳои худ кӯшиш мекунанд, аксаран ташаббускор ва ташкилкунандаи муноқишаҳо мебошанд. Низоҳо метавонанд ба таври худкор ба миён оянд ва метавонанд ташкил карда шаванд. Ҷояи ихтилофи

барҷаста метавонад аз берун ворид шавад, ки дар натиҷаи ҳисобҳои сиёсӣ ва идеологӣ ба вучуд омадааст. Табиист, ки муноқишаҳои ошӯбовар бояд тавре сохта шаванд, ки онҳо ба монанди ба таври худкор пайдошуда намудор гарданд, то одамони дар онҳо иштироккарда ҳадди имкон фикр кунанд, ки онҳо бо ихтиёри худ дар онҳо иштирок мекунанд ва ҳадафҳои худро амалӣ карда, ниёзҳои худро қонеъ мегардонанд¹.

Пас саволе ба миён меояд. Дар давраи низоъҳои сиёсӣ символизм чӣ нақшо иҷро мекунад? Аввалан, парчам чузъи ҷудонашавандаи истиқлолияти сиёсӣ аст ва рангҳои он аз ҷониби миллат муқаррар шудаанд.

Таърихи пайдоиши ҳар як парчами миллий ба таври васеъ паҳн карда мешавад ва ба эҳсосоти тозаӣ эмотсионалии шахс равона карда шудааст. Дар адабиёти таълимии ҳатмӣ, шеърҳо барои кӯдакон ва ҷавонон, қиссаҳои ғалабаҳои қаҳрамон ва шикастҳои вазнини мардум ба таври муфассал тавсиф карда шудаанд ва бештар се калимаро аксар вақт қобили қабул медонанд ва таъкид мекарданд: Худо, Шаъну шараф, Ватан.

Масалан, дар Иёлооти Муттаҳидаи Амрико ба рамзҳои миллий бо таваҷҷуҳи хос муносибат мекунанд, онҳо ба ҷанг барои ваҳдат ё озодии миллий алоқаманд нестанд, балки эътиқоде мебошанд, ки «Ман дар кишвари мардуми хушбахт зиндагӣ мекунам». Дар ҳама гуна утоқи корхонаҳо рамзҳои миллиро овезон мекунанд, ин ба зарурати дохилӣ тааллуқ дорад. Амрикоӣҳо бо ватанашон ифтихор мекунанд. Ҷопониҳо ба режими миллии худ хеле эҳтиром доранд, ин анъанаи муқарраршудаи миллий буда, на танҳо муҳофизати ватани худро таълим медиҳад, балки дар худ чунин сифатҳои беҳтарин, ба монанди эҳтиром ба шаъну шарафи гузаштагон ва пайдоиши онҳо, арзиши зиндагии онҳоро таҷассум кардааст.

Ҳамин тавр, гуфта метавонем, ки ҳарчанд тарбияи гуногуни эҳсосот ва эҳтиром ба парчам ва нишон вучуд дорад, аммо ҳар як давлат ба ин аҳамияти бузург медиҳад. Рамзҳои асосии миллий танҳо дар ҳолатҳои истисноӣ тағйир ё барҳам дода мешаванд. Овезаҳои сиёсӣ дар ҷаҳони муосир ба як шакли санъати мустақил табдил ёфтаанд, ки дар намоишгоҳҳои ватанӣ ва

¹ См. Dziecielewska – Machnikowska St. Postawy I wartosci wokresikonfliktus profecznego. Fodz, 1985. - P. 4.

байналмилалӣ истифода карда мешаванд. Баъзе овезаҳо ҳамчун рамзи вақт аз ҷониби осорхонаҳо барои намоиш ва инъикоси вазъи сиёсӣ нигоҳ дошта мешаванд.

Овезаҳоро шартан ба ду гурӯҳ тақсим кардан мумкин аст:

Ба гурӯҳи аввал овезаҳое дохил мешаванд, ки ба мавзуи умумибашарӣ дахл доранд ва таъсири умумӣ доранд, яъне, бахшида ба мавзуҳои сулҳ, ҷанг, ҳифзи муҳити зист, саломатии инсон ва ғайра. Дар ин ҷо инчунин овезаҳои мавзуи нисбатан маҳдудтарро тасниф кардан мумкин аст, ки онро танҳо баъзе шахсон фаҳмида метавонанд. Масалан, овезаҳои солҳои 50-ум: «Духтарон - ба мошинҳо!», Овезаҳои сиёсии солҳои 1945 - 1948 бахшида ба интиҳобот, раёйпурсӣ, ислоҳоти аграрӣ, овезаҳои сиёсии солҳои соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, бешар барои худшиносӣ, ҳувиятшиносӣ ва дӯстдории Ватан мебошанд.

Ба гурӯҳи дуюм расмҳои дорои муҳтавои сиёсӣ дохил мешаванд, ки аксаран дастгирӣ ё рад кардани ғояи муайян мебошанд. Чунин нақшҳо одатан рамзҳои қабулшуда ва амалкунандаи сиёсиро истифода мебаранд, ки унсурҳои алоҳидаи онҳо аз ҷониби рассом огоҳона интиҳоб шуда, як чизи навро ташкил медиҳанд. Ин шакли фаъолияти сиёсӣ, пеш аз ҳама, дар шароити шиддат ёфтани мубориза, вақте ки ҳар як унсури фаъолияти сиёсӣ имконияти ғолиб донишани ҷонибдорони ғояро зиёд мекунад ва душманро мағлуб месозад, истифода мешавад.

Дар байни нишонаҳое, ки фарқияти гурӯҳҳои иҷтимоиро фароҳам меорад, инчунин таъкид кардани нишонаҳои аз ҷониби давлат додашуда (аълоҷиёни ҳарбӣ, хадамоти милитсияи давлатӣ), бо вучуди ин, пӯшидани онҳо вобаста ба мансубияти касб ё хизмат дар қисмҳои муайяни ҳарбӣ мебошад.

Аз рамзҳое, ки онҳоро дар шакли графикӣ ифода кардан имкон надорад, муҳимтарини он суруди миллӣ аст. Ҳар гуна суруд таърихи пайдоиши худро дорад, ки аксар вақт бо рӯйдодҳои барои кишвар муҳим алоқаманд аст. Суруди миллӣ сурудест, ки ба он ҷомеа эҳтиром дорад ва он як таъсири бузурги эҳсосотӣ дорад, ки ҷамъиятро дар тамоми рӯйдодҳои муҳими ҳаёт

ҳамроҳӣ мекунад. Сурудҳои халқӣ низ аҳамияти муҳим доранд ва дар аксарияти ҷомеа ҳатман эҳсосоти мусбат ё манфиро ба вучуд меоранд. Ҳар як миллат суруд ва асарҳои мусиқӣ дорад, ки рамзи ҳолат ё амалҳои муайяне шудаанд, ки калимаҳо ва мусиқии онҳо мазмуни иловагӣ доранд.

Имону ишора, тарзи рафтор ва тарзи ифодаи фикр, шахсиятҳои маъруф бештар як қисми ҷудонашавандаи «бозии сиёсӣ» ва усули таъсир ба он мебошанд. Ҳамон як аломати сиёсӣ метавонад имону ишора ва хайрҳои баъзе пешвоёни давлатӣ ва сиёсӣ ва тарзи мурочиати оммаро дар бар гирад. Ин масъала ба таври муфассал дар қорҳои сарварӣ баррасӣ карда мешавад. Дар ҷомеашиносии сиёсӣ роҳбар ин шахсест, ки дар назди як ҳизб ё гурӯҳи сиёсӣ қарор дорад. Сарвароне ҳастанд, ки рамзи ғояи мушаххас мешаванд. Ба монанди унвони Пешвои миллат.

Умуман, арзиши сиёсии рамзҳо масъалаи навбатӣ - давомнокии таъсири рамз ба ҷомеа аст. Бисёре аз рамзҳои, ки барои таъсири кӯтоҳмуддат таҳия шудаанд, дар шуури одамон нақш гузоштаанд ва иртиботи қавии эҳсосиро ба вучуд меоранд. Масалан, Дирафши Ковиёнӣ дирафши таърихии Эрон аз аҳди қадим то поёни Давлати Сосониён буд, ки ба гуфтаи муаррихон, ҳазор сиккаи тилло арзиш доштааст. Ин дирафш пас аз ҳамлаи арабҳо ба Эрон ба дасти онҳо афтод ва аз байн рафт. Ишора ба Дирафши Ковиёнӣ дар асотири Эрон ба қиёми (исёни) Коваи оҳангар алайҳи зулм ва ситами Заҳҳок мутааллиқ аст.

Профессор Ҳамза Камол дар бораи нахустин рамзи давлатдории тоҷикон – Дирафши Ковиёнӣ менависад, ки «Ин дирафшро дар дарбори Сосониён муқаддас меҳисобиданд ва дарозии шоҳаншоҳии хешро аз вучуди он медонистанд. Дирафши Ковиёнӣ, ки дар тули мавҷудияти хеш намоди фарру шукӯҳ, озодӣ, сарбаландӣ ва бузургии ориёиён буд, ба хангоми ҳучуми аъроб ба Эрон бар замин афтод ва муддати беш аз чаҳордаҳ сада дигар барафрохта нашуд... Дирафши Ковиёнӣ дар байни ҷумбишҳо бо андешаҳои

миллигароёнаи ачдодамон аз оғози тасхири арабҳо сарзаминҳои Эрон, Хуросон ва Варорӯдро дар дарозии ин таърих нақши калидӣ бозӣ кардааст»¹.

Лебон қайд мекунад, ки «Идеяҳо барои идораи анбӯҳи мардум бояд дар шакли содатарин баён карда шаванд. Бо шарофати ин содагӣ онҳо дигаргун мешаванд. Агар анбӯҳи мардум ин идеяро истифода баранд, ин маънои онро дорад, ки ғояи ақл аз ҳама гуна субъективизм ва бузургӣ маҳрум аст, аммо ба анбӯҳи мардум дохил шуда, вай қувваи азимро ба даст меорад. Маҳз ин симоҳои содакардашуда - рамзҳо, ки ифодаи мутамаркази ғояҳо мебошанд.

Омилҳое, ки ба тафаккури мардум бевосита таъсир мерасонанд, инҳоянд:

- тасвирҳо, калимаҳо, шиорҳо;
- тасаввурот;
- таҷриба.

Ба оммаи мардум тасвирҳо, шиорҳо ва рамзҳое, ки маънои онҳоро, мутассифона, шарҳу баён кардан мушкил аст, бештар таъсир мерасонанд. Чунин шиорҳои «демократия», «озодӣ» таъсири хеле сахт доранд, ҳарчанд бо дарназардошти таърифи илмӣ онҳо маъноҳои пурра мавҷуданд.

Рамзе, ки аз ҷониби оммаи мардум эҷод шудааст ё байни онҳо маълум аст, хеле кӯтоҳ мебошад ва мавҷудияти яқояро бо парокандагӣ қатъ мекунад. Аммо намунаҳои зиёди рамзҳои сиёсӣ вучуд доранд ва вақте ки онҳо дар ҷомеа фаъолият меkunанд, ба рамзҳои милли таъдил меёбанд. Аз ин рӯ, «ҳаёт» -и рамз аз содагии графикӣ, таъсири эҳсосотӣ ва мазмуни идеологӣ (сиёсӣ) вобаста аст.

Унсурҳои дигаре, ки арзиши сиёсии рамзро муайян мекунад, қобилияти ҳавасманд кардани амал ё бовар кунондан аст. Фаъолияти сиёсӣ на ҳама вақт ба эътимоди сиёсӣ ва омодагӣ ба фаъолияти сиёсӣ мувофиқат мекунад. Мо дар боло қайд кардем, ки аломати сиёсӣ ду вазифа дорад: Якум, ин ифодаи мутамаркази ғоя. Дуюм, усули ба даст овардани ҳокимият ва ҳамзамон, унсурҳои нигоҳ доштани ғояи мавҷудаи ҳокимият мебошад.

¹ Ҳамза Камол. Дирафши Ковиёни нахустин рамзи давлатдорӣ тоҷикон // Тоҷикистон. №47. (1245) 22.11.2017. www.Tajikistantimis.tj.

Бо дар назар доштани таъсири рамз механизми таъсири символизмро аз ҷониби ҳокимият ва механизми таъсири онро ба соҳаҳои гуногуни ҳаёти ҷамъиятӣ ба таври дақиқ таҳлил кардан лозим меояд. Бесабаб муайян кардан душвор аст, ки як аломат дар ҷомеа то чӣ андоза ҷойгузин аст. Бояд кайд кард, ки дар масири таърих арзишмандии рамзҳо тағйирпазир мебошанд ва дар баъзе ҳолатҳо онҳоро метавонанд ба фоидаи ин ва ё он ҳизбу созмон ва ҳокимият истифода намоянд.

Ҳамин тавр, тахмин кардан мумкин аст, ки «муҳлати умри як рамзи сиёсӣ» ба чанд унсур вобаста аст:

- а) шароити пайдоиш;
- б) арзиши идеологӣ (қувваи пешбаранда);
- в) арзёбии ҷамъиятӣ (мусбат ё манфӣ);
- г) робитаҳои таърихии рамз;
- д) арзиши эмотсионалӣ;
- з) шаклҳо (содатар аст, рамз пайванд карда мешавад);
- ж) муассисаҳои давлатӣ, ки бо гурӯҳҳо (ё гурӯҳҳои иҷтимоӣ) ифода ёфтаанд.

Масъалаи навбатии вобаста ба воридшавии рамзҳо ба оммаи васеи ҷомеа масъалаи фаъолияти онҳо мебошад: а) таъсир расонидан ба ҷомеа, то он ки амалҳои муайяни сиёсиро дастгирӣ ва амалӣ кунад; б) хоҳиши бовар кунонидани ҷомеа ба дурустии ин амалҳои сиёсӣ.

Хулоса, заминаҳои назариявӣ методологии рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ташаккули давлатдорӣ ва механизми таъсиррасонии онҳо ба ҳокимият яке аз масъалаҳои муҳими таҳқиқотие ба шумор меравад, ки то ҳанӯз дар илмҳои сиёсии ватанӣ дар чунин сатҳ мавриди таҳқиқ қарор наёфтааст. Муаллиф заминаҳои назариявӣ методологии рамзҳоро ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ таҳлил намуда, хулосабардорӣ менамояд, ки рамзҳои сиёсӣ барои идоракунии сиёсӣ зарурияти хос доранд. Арзиши онҳо барои интиқоли афкори мураккаби сиёсӣ, ки ба тафаккури эҳсосӣ таъсир мерасонанд, ҳамеша истифода бурда мешаванд.

Аз ин рӯ, ҳама гуна истифодаи технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ боиси тағйири рамзҳои сиёсӣ мегарданд ва онҳо ҳамчун механизми таъсиррасонӣ ба ҳокимият истифода бурда мешаванд. Ҳамзамон, ҳар як давлат ба шаклу мазмуни рамзҳои сиёсӣ диққати махсус дода, онҳоро ҳамчун муқаддасоти миллӣ эътирофу эҳтиром мекунад.

Дар мавриди мавҷудият ва ғайбирокии рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ метавонем чунин хулосабардорӣ намоем:

- дар самтҳои муҳимми идоракунии давлатӣ рамзҳои сиёсӣ ифодагари мутамаркази ғояи сиёсӣ мебошанд, ки дар шакл хеле одӣ менамоянд;

- рамзи сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ маъноӣ дучониба дорад: якум, барои ҷомеа иттилоотӣ, дуюм, барои онҳое, ки идораи ҳокимияти сиёсиро амалӣ мекунанд. Инҳо роҳи равиши гузоштани идеяҳо мебошанд;

- аз ҷиҳати вазифавӣ рамзҳои сиёсӣ нишонаи дастгирӣ ё аз даст додани идеяи асосӣ дар ҷомеа роҳи доранд;

- рамзҳои сиёсӣ нишондиҳандаи маъруфияти идеяҳои тарғиботӣ-идоракунии мебошанд.

Бояд гуфт, ки вазъи имрӯзи ҷаҳони муосир тақозо менамояд, ки ба зарурияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ тавассути хосса дошта бошем. Ин андеша на танҳо назари муаллиф вобаста ба таҳлилу таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ва нақши онҳо дар раванди идоракунии давлатдорӣ ва таҳкими истиқлолияти сиёсӣ мебошад. Балки ин амали боэътимоди иҷтимоӣ сиёсӣ аст, ки дар асоси таҳлили ҳолати умумӣ, муҳимият ва таъсири рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунии дар диссертатсияи мазкур асоснок карда шудааст.

Омӯзишу таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ва истифодаи технологияи истифодабарии онҳо яке аз масъалаҳои муҳимми илмӣ ба ҳисоб меравад, ки барои идоракунии давлатӣ ва таҳкими соҳибистиклолӣ бояд ҳамеша мавриди тавассути давлатмардон, пажӯҳишгарон ва кормандони соҳаи идеологӣ қарор дошта бошанд.

Ҳамин тавр, нақши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун омили таъсиррасон ба ҳокимияти сиёсӣ ва ҷойгоҳи онҳо дар ташаккули худшиносӣ ва ҳувияти миллии хусусияти худро дошта, ҳар ҷое, ки муқаддасоти миллии, аз ҷумла рамзҳои сиёсӣ дар раванди миллатсозӣ таъсири мусбат расонанд, дар он ҷо давлат низ рушду нумӯи навро соҳиб мегардад.

Бояд тазаққур дод, ки рамзҳои сиёсӣ дар ин раванд ҷаззобияти хоёе пайдо намуда, пешбарандаи ғайлонокии мердум гардида, нақши онҳо ҳамчун омили таъсиррасон дар ташаккули худшиносӣ ва ҳувияти миллии ва ё дигаргуниҳои нави иҷтимоӣ ҳамчун асбобҳои аёнӣ муҳиммияти худро касб намудаанд. Инчунин, самаранокии идоракунии давлатӣ дар самтҳои назариявӣ методологияи рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ташаккули давлатдорӣ ва механизми таъсиррасонии онҳо ба ҳокимият таҷассум гардида, механизми давлатдориро таъмин менамояд. Аз назари илмӣ низ сатҳи таъсиррасонии рамзҳои сиёсӣ ва рақобати солими институтҳои таркиби он дар раванди қабули қарори сиёсӣ ба назар мерасад. Масъалаи идоракунии сиёсӣ аз назари илмҳои сиёсӣ институти марказии системаи сиёсӣ мебошад ва он нисбат ба институтҳои дигари системаи сиёсӣ дар раванди қабули қарорҳои сиёсӣ имкониятҳои васеътар дорад.

Ҳамаи ин зухурот ҳамқадами инсон ва ҷомеа буда, ҳамеша дар олами маҷозӣ низ ҷун занги таҳдид садо медиҳад ва дар байни онҳо дунёи маҷозии рамзҳо ва истифодаи онҳо ҳамчун технологияи сиёсӣ ҷои махсусро ишғол мекунад. Дар ин раванд рамзҳои сиёсӣ на танҳо барои ҳувиятсозии худогоҳӣ, балки барои сафарбар намудани оммаи мардум ба ин ва ё он ҷорабинии сиёсӣ истифода бурда мешаванд.

Инчунин, зарурияти масъалаи таҳқиқотиро ба назар гирифта мо дар зербоби дуюми боби якуми диссертатсия хусусиятҳои сиёсии ташаккули рамзҳои сиёсиро дар раванди давлатдории миллии ва соҳибистиклолии кишварамон барои таҳлилу таҳқиқ пешниҳод менамоем.

1.2.Хусусиятҳои сиёсии ташаккули рамзҳои сиёсӣ дар раванди давлатдорӣи миллий ва таҳкими соҳибистиклолӣ

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон хусусиятҳои таърихӣ сиёсии раванди давлатдорӣи миллий ва таҳкими соҳибистиклолиро таҳлил намуда, чунин қайд менамоянд: «Афроде, ки аз сарнавишти миллат, таърихи гузаштаи сарзамин ва марзу буми аҷдодӣ, мероси бойи фарҳангӣ ва расму ойини ниёгон, дастовардҳои бузург ва шахсиятҳои оламшумули қавму қабоили хеш огоҳӣ надорад, ҳеҷ гоҳ инсонӣ комил ва фарзанди барӯманди замони худ шуда наметавонад»¹.

Воқеан, таърихи гузаштаи сарзамин ва дигар дастовардҳои, ки Президенти кишвар қайд намудаанд, бевосита ба нишону рамзҳои сиёсӣ вобаставу пайваста буда, таҷассумгари ормонҳои давлатдорӣи миллий мебошанд. Яъне давлате, ки бар асоси иродаи озоди мардум бунёд гардида, адолати иҷтимоӣ, яъне шароитҳои мусовии рушду инкишофро барои ҳамаи шаҳрвандони кишвар фароҳам меоварад. Дар чунин давлат тафаккур ва эҳсоси шаҳрвандӣ низ рушду инкишоф намуда, заминаҳои мусоидеро барои эҷоди ҷомеаи шаҳрвандӣ ва қуввати бештари давлати миллий фароҳам меоварад².

Масъалаи омӯзиши хусусиятҳои сиёсии ташаккули рамзҳои сиёсӣ дар раванди давлатдорӣи миллий ва таҳкими соҳибистиклолӣ муҳимияти хоса дошта, таҳлилу баррасиҳои мухталифро дар бар мегирад. Мавзуи мазкур яке аз масъалаҳои рӯзмарра ба шумор рафта, дар раванди иҷтимоӣ сиёсӣ нақши калидиро иҷро менамояд.

Маълум аст, ки фаъолияти инсон ҳамчун ҳаракатдиҳандаи тамоми раванди муносибатҳо ба рафтору кирдор, хусусан ба рафтори сиёсии одамон алоқаманд аст. Омӯзиши мавзуи рамзҳои сиёсӣ дар қаламрави Тоҷикистон дар шароити кунунӣ бо дарки умдатарин масоили сиёсӣ вобаста ба

¹ Раҳмонов Э. Тоҷикон дар оинаи таърих. Китоби якум. Аз Ориён то Сомониён [Матн] / Э.Раҳмонов. - Лондон, 2000. - С. 5.

² Ниг.: Маҳмадов А.Н. Муқаддимаи идеяи миллий [Матн] / А.Н.Маҳмадов. – Душанбе: Эр-граф. 2013.- С. 150.

тахаввулотҳое, ки дар кишвар тайи солҳои охир пеш омада истодаанд, дорои аҳаммият ва омӯзиши аниқ мебошад.

Муҳимияти омӯзиши рамзҳои сиёсӣ на танҳо дар равандҳои сиёсӣ, ки дар Тоҷикистон амалан фаъолият доранд, ҷоиз аст, балки барои омӯзишу густариш ва андӯхтани таҷриба бо методҳои илмӣ ва идеяҳои нави фалсафӣ метавонад саҳмгузор ба равандҳои иҷтимоӣ сиёсии ҷомеа ва инкишофи илмҳои сиёсӣ гардад.

Вобаста ба ин профессор Зокиров Г.Н. чунин менигорад: «Дар айни замон Тоҷикистон моҳиятан ба сифати давлати миллӣ инкишоф меёбад. Ин давраи муҳими таърихист дар инкишофи давлат. Чуноне ки таҷрибаи давлатҳои дигар нишон медиҳанд, ҷаҳида гузаштан аз он ба фоидаи таҳкими давлатдорӣ нест. Моҳияти онро ҳамчун асос ба инобат гирифтани урфу одат, анъана ва суннатҳои давлатдорӣ миллӣ ташкил медиҳанд. Давлати миллӣ низ ҳимоя ва кафолати ҳуқуқи озодии инсонро ҳам дар сатҳи фардӣ ва ҳам дар сатҳи дастаҷамъӣ вазифаи муқаддаси худ меҳисобад»¹.

Бояд таъakkур дод, ки Иҷлосияи XVI Шурои Олӣ чунин имкониятро барои миллати мо фароҳам оварда тавонист ва ба истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон заминаи воқеӣ гузошта, халқи тоҷикро аз парешонию парокандагӣ раҳой бахшид.

Дар ин Иҷлосия рамзҳои давлатӣ муайян карда шуда, зимнан сохтору нишонаҳои як давлати конституционӣ барқарор карда шуданд. Инчунин, дар ҷараёни ин Иҷлосия бисёр масоили дигари ҳаётан муҳим низ мавриди баррасӣ қарор гирифта буданд. Аммо аҳамияти бузурги ин Иҷлосия иборат аз он буд, ки дар кишвар Ҳукумати конституционӣ барқарор гардид ва шахси арзандае сарвари давлат интихоб шуд. Иҷлосияи XVI истиқлоли воқеии миллати тоҷикро таъмин намуда, барои худшиносии миллӣ ва иқдомҳои муҳими сиёсӣ иҷтимоӣ ва фарҳангӣ заминаи мусоид фароҳам овард.

Миллати барӯманди тоҷик ба қорҳои азими бунёдкориву созандагӣ шурӯъ намуд ва дар муддатҳои кӯтоҳ таъмини чунин самтҳои стратегии

¹Зокиров Г.Н. Истиқлолияти сиёсӣ [Текст] / Г.Н.Зокиров. - Душанбе: Деваштич. 2006. - С. 120.

сиёсати давлат, монанди расидан ба истиқлоли энергетикӣ, аз бунбасти коммуникатсионӣ раҳо намудани мамлакат ва ҳифзи амнияти озуқавории он ва саноатикунони кишвар амалӣ шуда истодааст.

Дар ин раванд инчунин корҳои зиёде барои устувор намудани пояҳои давлатдорӣ ба анҷом расонида шуданд. Хусусан дар ташаккули рамзҳои сиёсӣ ва дигар атрибутҳои давлатдории миллий таваҷҷуҳи махсус зоҳир карда шуд, ки он дар таъмини минбаъдаи суботи ҷомеа заминаи воқеӣ гузошт.

Рамзҳои сиёсӣ дар давлати миллий аломат ва образҳои мебошанд, ки ба тавассути онҳо мазмуни сиёсӣ ифода карда мешавад. Онҳо яке аз воситаҳои қадимтарини маърифати ҳодисаҳо ва коммуникатсияҳо мебошанд, ки дар ташаккули давлатдории миллий дорои мақому арзиши махсус мебошанд. Умуман, дар маҷмӯъи рамзҳо ягонагии мавҷудият ва ғайривоқеӣ, муташаккил ва ғайримуташаккил, бошуурона ва бешуурона мебошанд.

Дарвоқеъ, таърихи гузашта ва сарнавишти миллати тоҷик на танҳо боиси ифтихору эҳтиром, балки ғановати бузурги бунёдиест, ки он барои рушди давлатдории миллий тақияҳои устувор мебошад. Дар ин раванд нақши таълиму тарбияи сиёсӣ баёнгари ҳолати иҷтимоию сиёсӣ ба шумор меравад. Ибни Халдун қайд намудааст, ки «Ин ду чиз яке аз нишонаҳои муҳимми иҷтимоӣ ба шумор меравад, ки дар ҳақиқат инсон дар худ қувваи фикрӣ доир ба дарк намудани зарурати маишӣ дошта ва дар ин роҳ бо кӯмаки ҳамҷинсонаш ва амал намудан барои таҳаққуқ пайдо кардани онҳо саъю талош мекунад»¹.

Аз ин гуфтаҳо бармеояд, ки илму тарбия дар ҳаёти иҷтимоию сиёсӣ нақши муҳим дошта, пеш аз ҳама, ба фикрронӣ ва дигар маҳоратҳои инсон таъсири ҳудро мерасонад. Аз ҷумла, масъалаи таълиму тарбияи сиёсӣ ба маданияти сохтану нигоҳдорӣ ва ҳувиятсозии рамзҳои сиёсӣ низ бетаъсир буда наметавонад.

Рамзҳо аз давраҳои пеш бештар ҳамчун нишонаи бузургиву тавоноии ин ва ё он кишвар ба шумор мерафтанд ва онҳо таърихи хеле қадима доранд. Агар суҳан аз пайдоиши онҳо шурӯъ намоем, пас маълум мешавад, ки онҳо

¹ Ҳусайн А. Б. Ибни Халдун ва туросуҳут-тарбавӣ. [Матн] – Лубнон. – 1984. – С. 84.

ҳамеша ҳамсафари инсон буданд. Ҳатто замоне ки инсонҳо суҳанронӣ карда наметавонистанд, тамоми имову ишора ва сафарбар намудани онҳо ба воситаи аломату рамзҳои махсус ифода меёфтанд. Онҳо барои дарёфт намудани кути лоямут ба воситаи рамзҳои дар девор инъикос намудаашон тӯдаи одамонро мутаҳид намуда, ба шикору дарёфт намудани ғизо барои таъмин намудани талаботашон равона менамуданд. Баъдан вобаста ба ташаккули инсон ва пайдо шудани моликияти хусусӣ ва бунёд ёфтани давлату давлатдорӣ муносибати одамон ба рамзҳо боз наздику қавитар гардид.

Махсусан истифодаи рамзҳои гуногун дар замони салтанати Сомониён низ ҷойгоҳи худро дорад. Масалан, ҷаззобияти давлатдории Сомониён бо рамзу нишонаҳои худ азамати бузургии онҳоро дар зехну тафаккури мардуми мо хеле барҷаста мебошанд, ки барои худогоҳии милли ва ҳушёрӣ сиёсӣ заминаи босазое гузошта метавонад¹. Нақшу нигор ва рамзҳои гуногуни давлатӣ дар либосу навиштаҷот дар сангу ҷӯб ва дастаҳои корду ханҷарҳои он замон хеле зиёд ба чашм мерасанд.

Маълум аст, ки аксарияти давлатҳо ва халқҳои ҷаҳон парчам, суруд ва нишони миллиро ҳамчун рамзҳои пурарзиштарин парастӣ менамоянд. Чунки рамзҳои мазкур тамоми хусусиятҳои системаи сиёсии ҷомеа, роҳи таърихӣ инкишофи он, воқеияти ҷамъиятӣ ва пешомади инкишофи дилхоҳ давлатро ифода менамоянд. Рамзҳои давлатӣ бештар дар мақомоти низомӣ ва қудратӣ мақоми махсус доранд. Чунин амалҳо воситаи тавоноии тарбияи ҳисси ватанпарварӣ ва ифтихори шаҳрвандӣ мебошанд. Яке аз хусусиятҳои рамзҳо он аст, ки то ба охир ба якборагӣ муҳтавои асосии онҳоро фаҳмидан имконнопазир аст. Одамонро зарур мебошад, ки вақти зиёде сарф намоянд, то он ки асрори рамзҳои сиёсиро азбар кунанд. Муносибат ба рамзҳои сиёсӣ маданияти махсус ва муносибати ғаълоӣ ба воқеияти рамзии кишвар тақозо дорад².

¹ Ниг.: Муҳаммад А.Н. Тоҷики тоҷвар [Матн] / А.Н. Муҳаммад. – Душанбе, 2018. - С. 8.

² Ниг.: Зокиров Г.Н. Донишномаи сиёсӣ [Текст] / Г.Н. Зокиров. Ҷилди 3. – Душанбе, 2015. - С. 13.

Мавҷудияти рамзҳои миллию давлатӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ бояд фаҳмида шавад. Онҳо ҳамчун рамзҳои давлат дар мундариҷаи идоракунии давлатии худ анъанаҳои таърихӣ, сиёсӣ, низоми ва фарҳангии давлат ва халқҳоеро, ки дар қаламрави он зиндагӣ мекунанд, инъикос менамоянд ва муносибату робитаҳо бо давлатҳои дигар, анъанаҳо ва фарҳангҳои байни миллатҳоро ифода мекунанд.

Рамзҳои давлатӣ - Нишони давлатӣ, Парчами давлатӣ, Суруди милли нақши падидаҳои ҷамъиятию сиёсиро мебозанд ва дар шакли мутамаркази рамзҳо ҷомеа, марҳилаи таърихӣ ва вақти мушаххасро инъикос мекунанд. Ин рамзҳо сатҳи инкишофи ҷомеа, вазъи кунунии онро муайян намуда, имкон медиҳанд, ки одамон таърихи гузаштаро бо тамоми гуногунрангиаш дарк намоянд, дар бораи фарҳанги мардум, табиати ҳокимияти сиёсӣ ва ғайра тасаввурот ҳосил кунанд. Ин ҷо саволе ба миён меояд, ки рамз чист, мазмуни ин концепсияи мураккаби иҷтимоию сиёсии он аз чӣ иборат аст?

Муҳаққиқи фаронсавӣ Жюлен Надя ин категорияро чунин муайян намудааст: «Рамз воқеияти абстрактӣ мебошад, ки дар аломати мушаххас инъикос ёфтааст ва қодир аст концепсияҳо, ғояҳо, падидаҳо ва ҳолатҳои мистикӣ мураккабро ифода кунад»¹.

Дар «Фарҳанги энциклопедии фалсафӣ» категорияи «рамз» ҳамчун аломат на танҳо омили нишондиҳандаи предмет, балки сарчашмаи фикр мебошад (дар баъзе ҳолатҳо, ягона). Тафсири рамз – аломат ба расмиёти ниҳой ва «рамзкушоӣ» - и яктарафа имкон намедиҳад, аломат, пеш аз ҳама, мавҷудияти маъноӣ мушаххасро ифода мекунад².

Бояд таъкид дод, ки «этимологияи истилоҳи «рамз» аз забони юнонии **Symbilin** гирифта шуда, маъноӣ «пайваст кардан», «тела додан», «партофтан», «муқоиса кардан» мебошад, баъдан юнониҳо онро ба маъноӣ рамзи ашё муайян менамуданд, ки барои гурӯҳҳои маълум муҳимияти шароити маҳфири дорад»³.

¹ Ниг.: Жюльен Надя. Словарь символов [Текст] / Надя Жюльен - Челябинск, 1999. - С. 5.

² Доброхотов Л.Л. Символ // Новая философская энциклопедия в 4-х т.: Т.3. - Москва, 2001. С. 532.

³ Ниг.: Энциклопедический словарь [Текст] Изд.Р.А. Брокгауз, И.Л. Ефрон. Т.ХХІХА, Спб.1900 - С. 970

Дар забони форсию тоҷикӣ низ рамз ин самбул, мазҳар, нишона ва ҳамчун аломат муаррифӣ гардидааст¹. Шояд вожаи «самбул» - и форсӣ дар қатори вожаи «боракалло» дар замони Ардашери Бобакон ба Юнон кӯч баста бошад, ки то ҳол дар он кишвар мавриди истифода қарор дорад.

Равандҳои таърихию сиёсии ҷомеа нишон медиҳанд, ки вобаста бо рушди давлату давлатдорӣ шаклҳои зиёди рамзҳо пайдо гардидаанд. Махсусан, дар Миср, Ҳиндустон, Чин, Юнон ва Рим. Масалан, дар рамзҳои насронӣён уқоб, мор ҳамчун рамзи ғалаба ва ё офтоб бар абрҳои сиёҳ рамзи муқоисавии рӯшноӣ ба торикӣ, баҳор ҳамчун рамзи бедоршавии табиат ва оғози ҳаёт фаҳмида мешаванд.

К. Маркс бори аввал моҳияти иҷтимоии рамзро муайян карда, пайдоиши пулҳои қоғазиро баррасӣ кард. Дар тафсири ӯ рамз шакли муайяни муносибатҳои иҷтимоӣ мебошад. «Ин рамз, - мегӯяд К. Маркс дар бораи пул, - ... ин маҳсули ҳуди мубодила аст, на татбиқи амалисозии ғояи андешаи априорӣ»².

К.Маркс ба шакли рамз таваҷҷуҳи махсус медиҳад, ки интиҳоби онҳо аз ҷиҳати иҷтимоӣ ва функционалӣ муайян карда мешавад. «Рушди ҷомеа дар баробари рамз бештар ва бештар маводи ба он мувофиқро эҷод мекунад... Рамз, агар он худсарона набошад, барои маводе, ки дар он оварда шудааст, шароити муайяне фароҳам меорад»³.

Масалан, металлҳои қиматбаҳо ҳамчун ҷавҳари табиӣ арзиш амал мекунанд, зеро тилло ва нуқра хусусиятҳои табиӣ металлҳоро бо вазифаҳои пул мутобиқ мекунанд.

А. Уайтхед аз нуқтаи назари сотсиологӣ дар масъалаи рамз чунин ибрази ақида дорад: «Ақли одам рамзӣ амал мекунад, вақте ки баъзе ҷузъҳои таҷрибааш фикрҳо, эътиқод, эҳсосот ва одатҳоро нисбат ба дигар ҷузъҳои таҷриба ба вучуд меоранд. Сатҳи аввали компонентҳо аломатҳо мебошад, дуюмӣ «маъно»-и рамзҳо. Вазифаҳои органикӣ, ки ба тавассути он гузариш

¹ Восканян Г.А. Русско-персидский словарь [Текст] / Г.А. Восканян – М.: Русский язык.1986. - С. 628.

² Гете И. В. Избранные философские произведения [Текст] / И.В. Гете. – М.: 1964. - С. 352.

³ Гегель Г.В.Ф. Эстетика [Текст] / Г.В. Гегель. Соч.: В 4 т, Т. 2. - М.: 1973. - С.14.

аз рамз ба арзиш аст, «муносибати рамзӣ»¹ номида мешавад». Ў инчунин ба дутарафагии рамз ишора мекунад, ки аз хусусиятҳои дарки ҳиссиёти иборат буда, аз ду шева иборат аст. Усули аввал хунуккунии ҳавасмандкунанда, таҷрибаи эҳсоскардаи баданро тавсиф мекунад... Модули дуюм - ғаврияти муосир - аз додаҳои дақиқ тақсимшуда, бешубҳа локализатсияшуда, эмотсионалӣ бетараф мебошанд².

Похлебкин В.В. чунин таърифи зеринро пешниҳод мекунад: Рамзҳо - инҳо аломатҳои анъанавӣ мебошанд, ки ба сабкҳои одии қадимӣ (нуқта, хат) ё шаклҳои геометрӣ (секунча, мураббаъ, давра ва ғайра) асос ёфтаанд, инчунин аломатҳое, ки аз замонҳои қадим дар байни халқҳои гуногун вучуд доштанд, то равшанӣ, сайёраҳо, ситораҳо ва унсурҳоро (замин, об, оташ, ҳаво, шамол, раъду барқ, барқ) ифода намоянд ва ё барои муайян кардани ҳаёти ҳуди шахс ва марг ба кор мерафтанд³. Ё ин ки рамз сохтори рамзиест, ки дар шакли аломати ашё, калима, амал ё тасвир ифода ёфтааст. Бар асоси пояҳои мифологӣ рамз ҳамчун як иттиҳоди бениҳоят мутамарказ, ҳамчун маъно ва ғояи зухурот пайдо мешавад»⁴.

Дар «Энсиклопедияи умумичаҳонӣ: фалсафа» низ омадааст, ки рамз – (аз юнонӣ *symbolon*- нишон, аломати муайянкунанда) – идея, образ ё объект, ки мазмуни худро дошта, дар як вақт баъзе мазмунҳои дигаре дар шакли умумӣ ва нокушодаро муаррифӣ менамояд⁵.

Нишон – предмети материалӣ, ҳиссиест, ки дар тафаккур ба сифати нишондод, муайян намудан ё муаррифии предмети дигар, ҳодисот, таъсир ё таълимоти субъективӣ баромад менамояд⁶.

Яке аз хусусиятҳои асосии рамзҳо, ба андешаи Лосев Л.Ф. ин аст, ки дар рамз дар фарқият бо нишон образи идеявӣ ашё ва ҳуди ашё ба ҳамдигар тавҷам мешаванд: мазмуни аз як предмет ба предмети дигар гузаштани ин

¹ Цит. по: Басин Е. Я. Семантическая философия искусства [Текст] / Е.Я. Басин. (Критический анализ). – М.: 1973.- С. 57.

² Ҳамон ҷо. - С. 57.

³ Похлебкин В. В. Международная символика и эмблематика [Текст] / В.В.Похлебкин. 1989. - С. 75.

⁴ Краткий словарь по социологии. ред. Гвишиани, Д.М; Лапина, Н.И. – М.: Политиздат, 1988. - С.120.

⁵ Всемирная энциклопедия: философия [Текст] – М.: АСТ, Мн: Харвест, соврмений литератор, 2001. - 1312 с.

⁶ Соболева Н.А. Очерки истории российской символики: От тамчи до символов государственного суверенитета [Текст] / Н.А. Соболева. – М.: Языки славянских культур; Знак, 2006. - С. 488.

қадар жарф ва ҳамачониба ба предмети дуҷум якҷоя мешавад, ки дигар онҳоро аз ҳамдигар ҷудо кардан номумкин аст¹.

Ба ин масъала Тиллих П. низ таваҷҷуҳ намуда, менависад, ки рамз дар фарқият аз нишон дар он ҳақиқате ширкат меварзад, ки онро нишон медиҳад². Рамз сухани пӯшидамаъно; имо, ишорат мебошад.

Рамзкушо касест, ки маънии рамзро мефаҳмад ва мефаҳмонад.³ Дар «Фарҳанги забони тоҷикӣ» омадааст, ки аломат – нишона асари чизе, нишон, аломати сипоҳ, яъне нишон ва байрақи сипоҳ мебошад.

- аломати бузург - дирафши асосӣ, байрақи маркази лашкар, парчами сарфармондеҳи кишвар;

- аломаткаш – парчамбардор, парчамдор, аломатдор⁴.

Мафҳумҳои «нишон» ва «рамз» ҳар ду мазмуни гуногунро дар худ доранд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар муайян намудани мазмуни онҳо ду тамоюл вучуд дорад. Якум, мафҳуми «рамз» дар андозаи мафҳуми нишон дохил мешавад. Тамоюли дуҷум ин ки баъзан ба ҷои рамз нишон фаҳмида мешавад. Мавриди тазаккур аст, ки рамзро ҳамчун предмет ё ин ки сухан бояд фаҳмид, ки барои муайян намудани предмети дигар хизмат мекунад.

Рамз ин нишонаест, ки дар он ягон навъ маънӣ - образи мураккаб, идея, ҳолати ҳаёӣ нухуфтааст. Нишонро, агар мумкин бошад, ки рамз гӯем, ин як чизи омешишфта дар муносибатҳои маъноӣ рамз аст. Нишон ҳамеша предмет буда, ҳис карда мешавад. Ҳамин тавр, рамз мазмуни асосии нишонро васеъ намуда, онро аз худ зиёдтар менамояд.

Лосев А. нух намуди рамзро бо фарқияти семантикии худ муайян мекунад: илмӣ, фалсафӣ, бадеӣ, мифологӣ, динӣ, инсонӣ-экспрессивӣ, ғоявӣ ва ҳавасмандкунанда, беруни-техникӣ ва инчунин тамоми ҷомеа ҳамчун як кишвари рамзҳо⁵. Ин типологияро инчунин ба нишонаҳои сиёсӣ низ татбиқ кардан мумкин аст.

Аз сабаби он ки давлат ҳамчун раванди таърихӣ табиӣ рушду инкишоф

¹ Ниг.: Лосев Л.Б. Проблема символа и реалистическое искусство [Текст] / Л.Б.Лосев. - М.: 1995. - С.121.

² Тиллих П. Избранное. Теология культуры [Текст] / П.Тиллих. - М.: 1995. - С. 160-165.

³ Фарҳанги забони тоҷикӣ [Текст] - М.:1969. - С.1 18.

⁴ Фарҳанги забони тоҷикӣ [Текст] - Душанбе, 2011. - С. 318-320.

⁵ Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство [Текст] / А.Ф. Лосев – М.: 1995 - С. 155-165.

меёбад Арасту қайд намудааст, ки инсон табиатан «махлуқи сиёсӣ»¹ мебошад. Бинобар ин рафтору кирдори инсон ҳамеша хусусияти сиёсӣ гирифта, дар дигар ашё ва предметҳо инъикос мегардад.

Абунастри Форобӣ низ дар китоби «Орои аҳли Мадинаи фозила» менависад, ки «Дар таҳлили ақлӣ ҳар як аз ашёро вучуде ҳаст ва моҳияте. Вучуд, ки ба маънои ҳастӣ аст, муштарак байни ҳамаи ашё аст, яъне ҳамаи ашё дар вучуд бо ҳам муштараканд. Аммо он чи ки онҳоро аз якдигар мумтоз ва мушаххас мекунад, ҳамон моҳият аст, ки ба муъҷиби он яке инсон ва дигаре ҳайвон ва дигаре шачар ва ё ҳаҷар мешавад»².

Азбаски рафтору кирдори инсон дар бисёр ҳолатҳо ба воситаи аломату рамзҳо ишора ва амалӣ карда мешаванд, пас онҳо хусусиятҳои сиёсиро мегиранд ва мо бояд бештар ба моҳияти онҳо таваҷҷуҳ намоем. Аммо рамзҳо он гоҳ моҳияти худро муаррифӣ карда метавонанд, ки шаклу мазмунашон дар зехну тафаккури оммаи мардум нақши муассир дошта бошанд.

Рушду нумӯи аломату рамзҳо дар гузаштаи тамаддуни тоҷикон ва замони муосир таърихи бой дорад, ки олимону донишмандон сари ин масъала корҳои зиёдеро ба анҷом расонидаанд. Албатта таҳлилу баҳсҳои гуногун вобаста ба рамзҳои сиёсӣ дар китобу мақолаҳои зиёд ба назар мерасад, аммо бештар мақоми асосии рамзҳоро муносибати одамон муайян мекунад. Зеро худшиносӣ, пеш аз ҳама, ба номи ҷомеаи этникӣ алоқаманд аст, ки дар он тасаввурот дар бораи Ватан ва ҳудуди ҷуғрофӣ низ дохил мешавад ва дастгоҳи муаррифии он бештар ба аломату рамз ва дигар нишонаҳо вобастагӣ дорад.

Ҷои баҳс нест, ки тоҷикон аз сарзамини Форс то Хитой аллакай дар асрҳои миёна худро ҳамчун халқи ягона шинохтанд ва ба як забон –дарӣ ё тоҷикӣ-форсӣ ҳарф мезаданд. Бешубҳа, ин субстрати этникӣ ба таври васеъ барои дар оянда тақсимшавии халқҳои эронӣ аз лиҳози ҷойгиршавии ҷуғрофӣ шароит фароҳам овард. Ҳар як идеяи миллие, ки бо аломати (нишонаи) «тоҷ» ва пайдоиши этноними «тоҷик» алоқаманд аст, аз эътироф

¹ Аристотель. Политика [Текст] / Общ. Ред. А.И. Довтура // Соч.: В 4 т. Т.4. – М.: Мысль, 1983. – С. 403.

² Муҳаммад Рашод. Фалсафа аз оғози таърих [Матн] / Рашод Мушаммад. Ҷилди 3-4, китоби дуюм. – Душанбе, Ирфон. 2002. – С. 122.

намудани он хусусиятҳои миллие иборат аст, ки рисолати миллии халқи тоҷикро муқаррар намуда, онро дар асоси ҳувиёти фарҳангиву маишӣ ҳамчун этнос муттаҳид мекунад.

Масалан, давлати Сомониён давлате буд, ки дар сари қудрат тоҷикон буданд ва онҳо ҷомеаи этнополитикӣ ба ҳисоб мерафтанд. Ин далелҳо аз он гувоҳӣ медиҳанд, ки аҳолии субъектҳои давлатӣ на танҳо дар аҳди Сомониён, балки дар тури таърихи этникӣ асосан тоҷик буданд. Дар ин ҳолат дар чунин ҷомеаҳо омили дигар ба вуҷуд меояд, ки он баробарии давлати милли бо этноними этносоҳе мебошад, ки дар ин давлатҳо зиндагӣ мекунанд. Ҳамин тавр, минбаъд ташкил гардидани субъектҳои давлатӣ нишон медиҳад, ки зуд-зуд ивазшавии элитаи давлатӣ аз ҳисоби мардумони ғайрибумӣ сурат мегирифт, вале аҳолии ин давлатҳо бумӣ (яъне таҳҷоӣ) боқӣ монданд ва ба забонҳои суғдӣ, бохтарӣ, паҳлавӣ ва дарӣ-форсӣ ҳарф мезаданд¹.

Ба ҳамаи ин нигоҳ накарда то имрӯз таҳқиқоти гуногуне дар ин мавзӯ таълиф мегарданд, вале ҳадафи мо таҳлили самти дигари ин масъаларо фаро мегирад. Яъне ҳадафи мо таҳқиқи моҳияти рамзу аломатсоҳе мебошад, ки дар ташаккули давлатдорӣ милли нақши муассир доранд.

Масалан, калимаи «тоҷ» дар Осиёи Миёна ҳанӯз аз даврони шоҳони ҳахоманишӣ ҳамчун рамз ва ё аломати махсуси қисмҳои пешоҳанги артиш ва элита (шоҳон) истифода мегардид. ки воқеияти ҳамон замонро дар худ таҷассум намуда буд ва «тоҷ» рамзи қудрат буд ва будани тоҷ дар таърихи тоҷикон тасодуфӣ набудааст. Ҳамин тариқ, тоҷе, ки дар болои сари ҳайкали Исмоили Сомонӣ насб шудааст ва имрӯз дар маркази пойтахти ватани мо - шаҳри Душанбе побарҷост, як алоқамандии доимӣ бо рамзи ҳокимияти шоҳони таърихӣ дорад².

Муҳаққиқи тоҷик Г. Каримова вобаста ба рангҳои рамзҳо менависад, ки «рамзҳои рангоранг таърихи хеле қадима доранд, онҳо дар замоне пайдо шуданд, ки инсон рангҳои табииро коркард ва мавриди истифода қарор доданро ёд гирифта буд. Аз ҳамон замон рамзҳои гуногунранг роҳи хеле

¹ Ниг.: Муҳаммад А.Н. Тоҷики тоҷвар [Текст] / А.Н.Муҳаммад. (таҷрибаи таҳлили сиёсатшиносии этникӣ), - Душанбе 2018. - С. 47.

² Ҳаминҷо - С. 49.

тулониро тай намуданд. Аз замони пайдоиш рамзҳои гуногунранг бо дину сеҳр (магия) алоқамандии зич доштанд. Ранг ҳамчун атрибути сеҳр, соқрали, қувваи фавқултабии ва дар баъзе ҳолатҳо ҳамчун қудрати Худомандӣ ҳисобида мешуд»¹.

Агарчи дар бораи чунин рамзҳо ва таърихи пайдоиши онҳо дар сарчашмаҳои таърихӣ маълумотҳои гуногун ба назар мерасад, вале дар Тоҷикистон омӯзишу баррасии онҳо аз замони шуравӣ оғоз ёфтааст. Хусусан, таърихшиносон дар таҳқиқотҳои сиёсии худ вобаста ба Инқилоби Октябр ва дигаргуниҳои замони шуравӣ қорҳои зиёдеро ба анҷом расониданд. Баъдан омӯзиши рамзҳои сиёсӣ бештар барои худшиносӣ ва ҳудогоҳӣ ва тарбияи кадрҳо дар Қўшунҳои мусаллаҳ, омӯзишгоҳҳои ҳарбӣ ва курсҳои тайёрии ҳарбии мактабҳои олии омӯзонида мешуданд.

Ҳамин тавр, рамзҳо ва хусусияти бевоситаи онҳо вобаста ба тараққиёти ҷомеа шаклу мазмуни хешро борҳо тағйир додаанд. Аммо замони давлатдорӣ Сомониён бештар мавқеи хоса пайдо намуданд. Баъдан кашмакашиҳои динию мазҳабӣ низ ба табиати рамзҳои сиёсӣ таъсири ҳудро расонида, дар дунёи рамзҳо тағйиротҳои гуногун ба амал омад.

Бояд гуфт, ки рамзҳои сиёсӣ дар ҳаёти одамон ҷойгоҳи ҳудро доранд ва ифодагари, мақсад ва вазифаҳои рушди кишвар барои таъмини иштироки одамон дар тағйиротҳои ҷамъиятӣ нақши таъсирбахшу муҳим доранд.

Рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди тағйирпазирӣ ҷомеа ҷузъи ҷудонашавандаи ҷомеа ба шумор рафта, бештар ба дурнамои робитаҳои нави ҷамъиятӣ ва ҳаёти ҷомеа таъсири муассир мерасонанд.

Аз ин бармеояд, ки парчам дар миёни дигар рамзҳо таърихан мақоми иҷтимоию сиёсӣ дошта, ҳамеша баёнгари орзую омили мардум будааст, ки ба он ҳамчун як муқаддасоти арзишманд муносибат карда, соҳибонашон дар зебу оро додани он аз сангҳои қиматбаҳо истифода менамуданд.

¹ Ниг.: Каримова Г. Цветовая символика в культуре Древнего Саразма. //Ахбори осорхонаи миллии Тоҷикистон №2, 2017. - С. 84.

Ҳамин тариқ, дар ривояту қиссаҳои таърихӣ баъзе хусусиятҳои парчам хеле баланду арҷманд шарҳу баён ёфтаанд. Дар асарҳои тарҷумаиҳолии таърихӣ низ парчам ҳамчун рамзи боварӣ, шучоатманӣ ва бурдборӣ нишон дода шудааст.

Бояд зикр намуд, ки ба аломату рамзҳо чон бахшидану онҳоро ба намудҳои иҷтимоию сиёсӣ ва фарҳангӣ ҷудо намудан ин ба таҳайюлотӣ боӣ инсон вобастагӣ дорад. Дар таърихи сиёсии давлатҳои Шарқ аломату рамзҳо ба ҷуз аз истифодаи динию мазҳабӣ ва иҷрои дигар амалҳои дурӯғини фиребгарию ҷодугарӣ боз ҷабҳаҳои сиёсӣ низ доштанд, ки ҳамчун нишонаи дастгирӣ, кадршиносӣ, шучоатмандӣ, ягонагӣ, ҳувиятсозӣ, сафарбарнамоӣ, сипаҳсолорӣ ва музаффарият мавриди истифода қарор дода мешуданд.

Рамз ифодаи мутамарказ ва намоёни идеяи асосии падида ё концепсия мебошад, ки аз рӯйи монандии сохтории онҳост. Яке аз шаклҳои рамз ин аломат (эмблема) мебошад. Нишони хусусии эмблема - герб, парчам ва дигар хусусиятҳо мебошад, ки пеш аз ҳама, ғояи ваҳдати миллӣ ва бузургии миллиро дар бар мегиранд. Барои фаҳмидани идеяи дар рамз гузошташуда кори фаъолонаи тафаккурро дарк намудан лозим аст. Ҳамзамон, рамз воситаи мушаххаси муоширати байни одамон аст ва он дар шинохти мансубияти онҳо ҳамчун як ҷомеаи мушаххаси иҷтимоӣ ва омӯхтани ғояи марказӣ, ки ин ҷомеаро фаро мегирад, кӯмак мерасонад.

Дар иртибот бо ин бисёре аз таҳлилгарони мо барои дарёфт, мавҷудият ё адами мавҷудияти нақши рамзҳо дар рушду инкишофи ҷомеа андешаҳои гуногун доранд. Мусаллам аст, ки инсонҳо дар раванди рушду такомули хеш дар тули ҳазорсолаҳо аз фард ба сатҳи хонавода, қабила, қавм ва билохира ба марҳилаи миллат ё давлат-миллат расидаанд. Дар чунин давлат миллат ба як андешаи сиёсӣ ва ҳуқуқӣ табдил гардида ва моҳияти қавмию анъанаҳои худро аз даст медиҳад. Миллатҳо ба таври механикӣ тавлид намешаванд ва бо гузашти айём ва тағйири шароит метавонанд тавонманд гарданд ва ё заифу нотавон шаванд.

Бояд таъкид дод, ки муҳимияти амалии рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ба таври нав нишон дода мешавад, ки чунин ҳолат

амали даркшударо ба идеология ва одатҳои сиёсӣ табдил медиҳад. Масалан, рамзҳои сиёсӣ метавонанд мазмуни аломатҳои махфиро дар баъзе ҳолатҳо ба аъзои гурӯҳ баррасӣ намоянд. Дар сиёсат бештар рамзҳо ҳамчун зухуроти идоракунии давлатӣ ба сифати предмете хизмат менамоянд, ки шартан ҳодисаи сиёсиро ифода меkunанд. Аз машҳуртарин ва густурдатарин рамзҳои сиёсӣ парчам дар мақоми аввал мебошад. Он рамзи Ватан, давлат, озодии том ва даҳлатнопазирии сиёсӣ мебошад. Ҳатто дар ҷомеае, ки рамзҳо аҳаммияти ғавқулода доранд, одамон барои махфӯз доштани парчам ҳамчун аломати кишвардорӣ ҷоннисорӣ менамоянд.

Дар гузаштаи дур ҳам парчамро инъикосгари ягонагӣ муаррифӣ намуда, ҳамеша дар ҷангу набардҳои гуногун истифода мебарданд. Бештар онро пешопеши лашкар ва ё дар мобайни сафҳо нигоҳ дошта, ҳамчун баёнгари қудратмандӣ баррасӣ менамуданд. Аз даст додани парчам нишонаи аз даст додани қудрату тавоноӣ ба шумор мерафт. Инчунин, ин маъноӣ шикаст хӯрданро дошт.

Яъне парчам дар ҳама давраи замон ба худ хусусиятҳои дошт, ки мардумро муттаҳид ва сафарбар карда метавонист. Дар баробари ин ҳамчун муқаддасоти бузурги қавмию этникӣ пайдо карда буд, ки одамон ба он эҳтирому эътирофи махсус зоҳир менамуданд.

Дар тури таърих парчамҳо вобаста ба рушди ҷомеа дигаргун ва ё тағйир ёфтаанд. Масалан аз порчаи ҷармин ба порчаи латапора табдил ёфт ва одамон кӯшиш мекарданд, ки парчам дар ҳаво алвонҷ бояд меҳӯрд.

Масалан, дар «Шоҳнома»-и Абулқосими Фирдавсӣ шакли асосии парчам ҷармин муқаррар шуда буд, ва дар он сурати ғавзн нишон дода шуда буд ва ҷигуна рангу андоза дошт, то ҳанӯз маълумоти пурра нест. Парчами давлатӣ дар худ маъниҳои муҳталифҳо таҷассум мекард, ҳатто дар он баъзе маълумотҳо вобаста ба сарвари давлат низ дарҷ мегардид.

Дар бораи парчами ҳарбӣ низ хусусиятҳои гуногун баён карда мешавад. Ҳар як воҳиди ҳарбӣ бояд рамз, ҷузъи томи худро дар парчам инъикос намояд. Зарур будани парчами ҳарбӣ дар майдони ҳарб ва ё ҳамчун нишони ҳарбӣ вобаста ба он аст, ки онро сарлашкар дар рамзҳои ба кадом

самт ишора намудан ва дар кучо қарор доштанро ишора ва назорат мекунад. Бештар дар ҷойгиршавии сарҳадоти давлатӣ аз ҳама рамзи муқаддасу инъикосгари ҳудуду давлат парчам ба шумор меравад. Парчами ҳарбӣ бошад бештар ба ҷуъу томи дар он минтақа ҷойгиршуда вобастагӣ дорад.

Парчамҳои динӣ низ маънӣ ва муҳтавои худро доранд, онҳоро бештар дар маросимҳо ва корҳои ҳарбӣ истифода мебарданд. Дар таърихи башарият ин бештар дар ҷангҳои салибдорон амалӣ гардидааст. Махсусан дар замони зерӣ таъсири худ овардани Байтулмуқаддас салибдорон бо парчами калисои католикӣ ҳучум мекарданд.

Дар флотҳои ҳарбии баҳрӣ парчам барои аз масофаи дур дидани киштиҳо, барои муайян намудани рақиб ва ё киштии бегона сохта шуда, дар баландтарин сутуни кишти ҷой дода мешуд.

Дар замони соҳибистиклолии кишвари мо парчам ба яке аз рамзҳои муқаддастарини миллӣ табдил ёфтааст. Ягон ҷорабиниҳои сиёсӣ, бозихҳои варзишӣ ва дигар маърақаҳои миллӣ бе намоиши парчами миллӣ сурат намегирад.

Парчамҳоро баъзан ба сифати предмети зебӣ ҳам дар хиёбонҳои пойтахт ва дигар шаҳру ноҳияҳо мавриди истифода қарор медиҳанд. Дар баъзе ҳолатҳо сарбозони дар роҳи Ватан ҷон нисор кардари ҳам бо парчами Ватан дафн менамоянд.

Умуман, парчамҳо вобаста ба даври замон хеле гуногун мешаванд:

- парчамҳои хиёбонӣ, парчами хонагӣ, парчамҳои ороишӣ, парчамҳои ҷорабиниҳои оммавӣ.
- парчамҳои сохторӣ: парчами умумидавлатӣ, парчамҳои варзишӣ ташкилотҳои ҷамъиятӣ, парчами ҳизбҳои гуногун, парчами фирмаҳои гуногун ва ғ.

Мавриди қайд аст, ки рамзҳои сиёсӣ категорияи бениҳоят умумифалсафӣ мебошанд, онҳо бештар маънои «озодӣ», «демократия», «мубориза», «иттиҳодия», «зӯроварӣ» ва ғайраро таҷассум менамоянд. Рамзҳои бадеӣ дорои тасвир ё филм бо мундариҷаи сиёсӣ, варақа, овеза,

карикатура ва ғайра мебошанд. Рамзҳои сиёсии мифологӣ он рамзҳое мебошанд, ки мундариҷаи объективии равандҳои сиёсиро бо дарки субъективии худ - беасос ё қасдан тақаллубӣ иваз мекунанд. Масалан, афсонаи шахсияти бузург, сиёсати оқилонаи роҳбарӣ дар бораи тағйирот. Рамзҳои динӣ дар сиёсат салиб, свастика, ситора, ҳилол ва амсоли инҳо мебошанд.

Инсон ҳамеша вазъияти дохилии худро ба таври беруна ифода мекунад ва ин ифода ҳамеша рамзист. Овозҳои баланд ё оромонаи роҳбар, имову ишораҳои гуногун ва қиёфаҳо ҳама рамзҳои инсон мебошанд. Шиор, нақша, лоиҳа, барнома, шикоят, қарор, қонун намунаҳои рамзҳои ҳавасмандкунанда ва идеологӣ мебошанд. Масалан, чапакзанӣ ва садоҳои тасдиқ, садо додан, ғалтондан, гиря кардан, мантия, тахт, интиқол, мотосикл, гуруснагӣ, худсӯзи ва ғайра метавонанд ба аломатҳои техникийи беруна мансуб бошанд.

Фурсин И.И. рамзҳои иҷтимоиро аз рӯйи техникаи ифода кардани онҳо тасниф намуда, дувоздаҳ намуди онҳоро нишон додааст¹. Ин типологияро инчунин ба нишонаҳои сиёсӣ низ татбиқ кардан мумкин аст. Онҳо рамзҳои шифохӣ мебошанд, ки дар формула ва истилоҳоти шифохӣ бо маънои умумӣ ифода шудаанд («Пролетарҳои ҳамаи мамлакатҳо, муттаҳид шавед», «коммунист», «демократ», «фашист», «ватандӯст» ва ғайра). Нишонаҳои садоӣ - аломатҳои зангҳои радио ва барномаҳои сиёсӣ, мухлисон, шох ва ғайра. Мавзуи предмет - ашёи табиӣ ё сунъӣ - чӯб, гул, машъал ва ғайра.

Графикӣ - ҳама рамзҳои аз ҷониби рассом иҷрошаванда навишта мешаванд: аломатҳо, нишонаҳо, медалҳо, инчунин шиорҳои навишташуда, мурочиатҳо ва ғайра.

Асарҳои санъат дар нақши аломатҳои сиёсӣ - ин мусиқӣ, суруд, шеър, ҳайкал, меъморӣ, костюмҳо, эффектҳои равшанӣ, оташфишон, бозиҳои варзишӣ, машқҳо ва ғайра. Барои имову ишораҳо - оғӯш, қарсақ ва ғайра.

Нашрияхо, ҳуҷҷатҳои таърихӣ ё биографӣ низ чизҳои маъруфи ҷамъиятию сиёсӣ мебошанд. Содиркун - вақте ки сиёсатмадор, як шахси

¹Фурсин И.И. Заметки о природе обрядовой символики [Текст] / И.И.Фурсин // Традиционные и новые обряды в быту народов СССР. – М.: 1981. - С. 57-59.

таърихӣ бо падидаи мушаххаси иҷтимоӣ - сиёсӣ шинохта мешавад. Масалан, И.В.Сталин рамзи тоталитаризм ва худсарӣ мебошад; А. Гитлер - рамзи фашизм; К.Маркс ва Ф. Энгельс рамзҳои коммунизм, як тартиботи одилонаи иҷтимоӣ мебошанд. Номи чорабиниҳои сиёсӣ - Рӯзи Ғалаба, Рӯзи Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, интиҳобот ва савгандёдкунии Президент ва ғайра. Дар намоишҳои театри ҳама намудҳои намоишҳо, концертҳо, ҷашнвораҳо ифода карда мешаванд, ки моҳияти сиёсӣ ва маъно доранд ё барои ҷалби интиҳобкунандагон ба ҳизби муайян баргузор мешаванд.

Радугин А. даҳ шакли асосӣ ва маъмултарини рамзҳои сиёсиро муайян кардааст, ки чунинанд:

- рамзҳои миллӣ - давлатӣ (парчам, нишон, суруди миллӣ, конституция, нишони пулӣ ва ғайра);

- рамзи сиёсии маросимӣ ва муроғиавӣ (қасамёдкунии, ҷашнгирии рӯйдодҳои таърихӣ ва ғайра);

- рамзҳои сиёсии ҳайкал ва меъмори (Майдони Сурх ва Кремл дар Россия, Қасри Елисей дар Фаронса, Девори Берлин, Ҳайкали Озодӣ дар ИМА ва ғайра);

- шаҳрҳо - рамзҳои сиёсӣ (Москва - рамзи Россия, Сталинград - рамзи далерӣ ва ғайра);

- рамзҳои шартии графикӣ (ситораҳо, салибҳо, тасвири ҷаҳон, кабӯтар ва ғайра);

- рамзҳои сиёсӣ ва таблиғотӣ (шиорҳо, буклетҳо, парчамҳо, портретҳо, аксҳо ва ғайра)

- рамзҳои сиёсӣ ва мусиқӣ (сурудҳо);

- мӯдҳои сиёсӣ (ғаразҳои сиёсӣ, намоиш ба тавассути либос, афзалиятҳои рангӣ ва ғайра);

- забони сиёсӣ (истифодаи истилоҳҳои махсуси сиёсӣ)¹.

Омӯзиши рамзҳои сиёсӣ аз ҷониби муҳаққиқони рус дар миёнаи асри XVIII оғоз ёфт.

¹ Политология. Учебное пособие для вузов / Сост. и отв. ред. [Текст] А. А. Радугин. – М.: 1996. - С. 252-259.

Таърихнигорони давраи советӣ рамзҳои қадимаи давлатиро танҳо зидди мардум, иртиҷоӣ медонистанд. Дар замони советӣ оид ба омӯзиши рамзҳои давлатӣ дар бораи пайдоиш ва эволютсияи рамзҳои миллии давлатдории Россия таҳқиқоти ҷудогона дар шакли монография вучуд надошт. Танҳо солҳои 1970-ум баъзе корҳои илмӣ оид ба таърихи парчам ва хусусиятҳои таърихӣ сиёсии он пайдо шуданд. Ин таълифот асосан хусусияти илмӣ доштанд ва бо инъикоси санадҳо то аввали солҳои 1970-ум маҳдуд буданд.

Худи рамзи давлатӣ танҳо бо Россияи подшоҳӣ дарк ва баҳодиҳии манфӣ дошт. Рамзи пешинаи подшоҳӣ бо рамзҳои давлати советӣ муқоиса карда шуда буд - тасвири дос ва болға ҳамчун тасвири иттифоқи коргарон ва деҳқонон дар Нишони давлатии ИҶШС; парчами сурх ҳамчун парчами давлатии Иттифоқи Советӣ онҳо тақрибан дар тамоми таърихи Иттифоқи Советӣ бетағйир мондаанд. Гимн инъикоси ягонагии атрофи Россияи «иттифоқи ҷудоихоҳони озод» буданд. Ва дар ин давра маводи алоҳида дар бораи таърихи рамзҳои давлатии Россия ба табъ мерасиданд¹.

Дар доираи равиши сиёсатшиносӣ рамз ҳамчун як шакли муайяни муносибатҳои иҷтимоӣ сиёсӣ тафсир карда мешавад.

Муҳаққиқи дигар Лосев А.Ф. ба масъалаи омӯзиши рамзҳо таваҷҷуҳи хосса намудааст. Ӯ рамзро яке аз муҳимтарин шакли фикри тафаккури инсоният медонад. Умуман, барои дарки рамзҳои сиёсӣ олимону пажуҳишгарони аврупоӣ корҳои таҳлилии зиёдеро ба анҷом расонидаанд, ки то ҳанӯз арзишҳои ҳудро гум накардаанд. Дар баробари онҳо муҳаққиқони рус низ вобаста ба ранг, сифати рамзҳо ва таҳлилҳои назариявӣ таҳлилҳои мухталиф доранд. Аммо дар илмҳои сиёсӣ, ки дар кишварҳои пасошуравӣ таҳқиқоти муосир ба шумор мераванд корҳои бунёдии таҳқиқотӣ то ҳанӯз ҳале кам ба назар мерасад.

Дар доираи таҳқиқоти мазкур муаллиф хусусиятҳои асосии рамзҳои сиёсӣ, таъсири рамзҳо ба шуур ва рафтори одамонро таҳлил намудааст. Ин

¹ См.: Соболева Н. А, Символы русской государственности / У Вопросы истории. 1979.) 4 б; Вилинбахов Г. В. Всадник русского герба // Труды Государственного Эрмитажа: Т. XVI. - Ленинград, 1981 и др.

масъалаҳо дар асарҳои Похлебкин В.В., Рамашгев В.К., Дарчук В.С., Коментсева Б.И., Устюгова Б.В. инъикоси худро ёфтаанд¹.

Баъзе паҳлуҳои ин масъалаҳо дар таҳқиқоти мо аз нуқтаи назари таърихию сиёсӣ таҳлил ёфтаанд. Як қатор асарҳо ба проблемаи рамз ҳамчун воситаи таблиғот, асосан визуалӣ ё воситаи таъсир ба шуури ҷамъиятӣ бахшида шудаанд. Ин навъ таҳқиқот диққати моро бештар ба нақши рамзҳо дар ҳаллу ҷасли эҳсосоти одамон ҷалб намудааст. Масъалаҳои таъсири рамзҳо ба эҳсосоти одамон, ҷаш кардани механизмҳо ва усулҳои таъсири онҳо, инчунин дарки одамон дар асарҳои таҳлилшуда нишон медиҳанд, ки омӯзишу таҳқиқоти масъалаи рамзҳои сиёсӣ дорои таърихи қадима буда, дар ҳар як давлату минтақа хусусиятҳои бевоситаи худро доштааст.

Рамзҳо шартан метавонанд аломатҳои графиконо инъикос намоёнд. Ба монанди салиби масеҳӣ, досу болға, свастикаи фашистӣ ва ғайра, одам ё дигар рақамҳо. Онҳо инчунин рангҳоро низ ифода менамоёнд. Чунин аломатҳо, бозгӯи он аст, ки кадом кишвар барои худ кадом рангҳоро интихоб менамояд ва кадом рангҳо таҷассумгари хулку атвор ва ҳаёту зиндагии онҳо мебошад.

Мавриди қайд аст, ки хат, аломатҳои математикӣ, аломатҳои иттилоотию коммуникатсионӣ дар техникаҳои иттилоотӣ низ рамз мебошанд, зеро онҳо барои нафароне мебошанд, ки ба онҳо муносибат карда метавонанд ва мавриди истифода қарор медиҳанд. Ба рафтори одамон на танҳо ҷаъолияти ҳукумат, ҳизбҳои сиёсӣ ва ҷаъолон бештар таъсир мерасонанд, инчунин системаи бартаридоштаи рамзҳо дар ҷомеа, ки одамонро ба як намуди муайяни муносибатҳои иҷтимоӣ равона месозанд, таъсир мерасонанд. Худи рамзҳо, ки бо ҷаъолияти воқеӣ ва идеяи марказии дар шуури ҷамъиятӣ бартаридошта вобастигӣ надоранд, наметавонанд

¹Похлебкин В.В. Международная символика и эмблематика [Текст] / В.В. Похлебкин. – М.: Мевдунар. отнойэвня, 1989; Рамашгев В.К. Пролетарская символика [Текст] / В.К.Рамашгев. 1978; Дарчук В.С. Рассказывает геральдика [Текст] / В.С.Дарчук. – М.: Наука, 1977; Каменцева Е.И., Устюгов Н.В. Русская сфрагистика и геральдика [Текст] / Н.В.Устюгов. – М.: 1963; Бессонов Б.Н. Идеология духовного подавления [Текст] / Б.Н. Бессонов. – М.: Мысль,1971; Горлов М. К. Общественное изречение. История и современность [Текст] / М.К. Горлов. – М.: Политиздат. 1988.

механизми дарозмухлатро, ки рафтори шахсони алоҳида ва гурӯҳҳои иҷтимоӣ - сиёсиро муайян ва танзим мекунанд, дуруст шарҳ диҳанд.

Бисёр намудҳои рамзҳо ба таври сунъӣ дар асоси шарҳи нопурра ва ғаразнокӣ баъзе равандро ва падидаҳои иҷтимоӣ ва иҷтимоию сиёсӣ сохта шудаанд. Бо вучуди ин, забони умумии рамзҳо аз ваҳдати фарҳанги сиёсии ҷомеаи муайян шаҳодат медиҳад.

Дар «ҷомеаҳои ориёӣ дар он рӯзгор ранги сафед вижаи рӯҳониён, сурх вижаи размиён ва кабуд вижаи мардум (кишоварзон ва чорводорон) будааст. Ду ранг аз он се ранг ҳанӯз ҳам дар дирафши Эрон ҳастанд: сурху сафед. Аммо ранги севум ба ҷои кабуд сабз гаштааст ва иттифоқан ба кори кишоварзон наздиктар аст»¹.

Аслан, рамзҳо дар заминаи анъана ва суннатҳои таърихию мардумӣ бунёд гардидаанд, ки онҳо бо шакл ва мазмунҳои гуногун баррасӣ карда мешаванд. Қисме аз онҳо дар шакли ногаҳонӣ ташаккул меёбанд ва қисми дигарашон аз тарафи сарварони сиёсӣ бо мақсадҳои нишонрас таҳия ва баррасӣ мешаванд.

Мавриди қайд аст, ки аз замони пайдоиши давлатҳо сарварони сиёсӣ аломату рамзҳои сиёсиро барои муайян намудани самти сиёсати давлатдорӣ ҳамаҷониба асоснок менамуданд. Дар баробари парчам ин ё он кишвар ҳам дар назари шаҳрвандон ва ҳам хориҷиён бо рамзи худ муаррифӣ карда мешавад. Дар бисёр ҳолатҳо дар рамзҳо тасвири предмет ва растанҳои гуногун тасвир карда мешуд. Дар ду ҳолати дигар дар рамзҳо монандӣ бо вазъи олами ҳайвонот ва парандагон нишон дода мешуд: чи тавре ки шер дар байни ҳайвонот ҳукмрон аст, уқоб дар байни парандагон, подшоҳ, император ва шоҳ дар қудрати олами одамон истодаанд.

Бояд гуфт, ки рамзҳо бо идеалҳои миллии давлатӣ наҷандон алоқаи зич доранд. Аммо дар вақти баррасии идеяҳои миллий метавонанд мақому мартабаи худро дошта бошанд. Аввалин ва шояд рамзи бунёдии миллат ва давлатдории Амрико Ёлломияи Истиқлолият бошад, ки онро Конгресси

¹ Курашӣ Амонulloҳ. Эронномак (Нигарише нав ба таърих ва номи Эрон). - Теҳрон: Маҳорат, 1373. пайнавишти 2. - С. 317.

Континенталӣ 4 июли соли 1776 қабул кардааст. Эъломияи Истиклолият, ки ҳадафҳо ва орзуҳои асосии мардуми Амрико буд, озодӣ, баробарӣ ва соҳибхитӣрии миллиро инъикос кард, дар асл аввалин ҳуҷҷати расмӣ дар таърих буд, ки принсипи соҳибхитӣрии миллиро ҳамчун асоси ҳукумат эълон дошт.

Муҳимтарин рамзи ҳувияти миллии амрикоӣҳо конститутсияи кишвар мебошад, ки онро ҳеле муқаддас медонанд. Ҳатто як гурӯҳ таҳлилгарони сиёсӣ онро ба мисли Библия парастӣш менамоянд.

Рамзҳо дар таърихи мавҷудияти ҳеш ҳеле зиёд ба тағйирпазирӣ ва инкишоф рӯ ба рӯ гардидаанд. Инсоният низ аз қадимулайём ба воситаи аломату рамзҳои мухталиф мақсад ва андешаи худро инъикос намуда тавонистааст. Албатта то замоне, ки аломатҳо ба хат мубаддал гардиданд ва одамон фикру андешаи худро ба воситаи онҳо баён карда тавонистанд.

Ё масалан дар «Авесто» оварда шудааст, ки «дар шакли фурӯҳар ду бол кашида шуда, ин болҳо нишонаи он аст, ки инсон бояд ҳамеша рӯ ба тараққӣ дошта бошад ва пеш биравад. Рӯйи болҳо ба 3 қисмат ва рутба тақсим шуда ва он намоди пиндори нек, гуфтори нек ва рафтори нек аст. Дар миён ва камар ҳалқа ва ё чанбаре овеzon аст. Ҳалқа аломати доираи рӯзгори калону бепоёни инсон мебошад. Инсон бояд дар миёни ин чанбараи рӯзгор мудом дар фикри озодӣ ва парвоз бошад. Дар чанбара ду реша намоён ва овеzon аст. Ин ду реша нишони ду решаи сапнати мену ва ниграи муну, яъне ҳубӣ ва бадӣ аст»¹.

Ҳамзамон, суруди миллии низ яке аз рамзҳои муҳими давлатӣ ба шумор меравад, ки бештар хусусияти ватанхоҳию ватанпарастӣ дорад. Дар бисёр чорабиниҳои гуногуни давлатӣ, варзишӣ дар сатҳи байналмилалӣ ба ифтихори даствардҳои ин ва ё он миллату давлат замоне, ки парчами миллии баланд бардошта мешавад, суруди миллии низ замзама карда мешавад.

Ҳар як кишвар парчами давлатӣ ё миллии худро дорад, ки истиклолият, соҳибхитӣрӣ ва мавқеи худро дар ҷомеаи ҷаҳонӣ бо ин рамзҳо нишон медиҳад. Қобили таваҷҷуҳ аст, ки сарони давлатҳо (президентҳо, монархҳо)

¹ Ниг.: Меҳрдоди Меҳрон. Фалсафаи Шарқ [Матн] / Меҳрон Меҳродод. - Техрон -1341 ҳ. - С. 224.

хангоми ба вазифа таъйин шуданашон савганд ёд мекунанд ва ҳатман суруди миллии он кишварҳо садо медиҳанд. Дар аксари давлатҳо таҳқир қардани парчам ҷиноят ҳисобида мешавад. Парчам дар якҷоягӣ бо суруд ва аломатҳои дигари давлатдорӣ дар бисёр кишварҳо ифодаи эҳсосии миллат гардидааст.

Бояд ёдовар шуд, ки масъалаи рамзҳои давлатӣ дар Тоҷикистон низ аввалҳо мавзӯи таҳқиқоти иҷтимоӣ қарор нагирифта буд. Воқеаҳои охири солҳои 90-уми асри XX ва оғоз ёфтани равандҳои нави сиёсӣ олимону водор намуд, ки ба масъалаи худшиносии миллӣ ва бедории сиёсӣ назари худро дошта бошанд. Аз ҷумла, онҳо вобаста ба таъриху маданият ва дигар атрибутҳои давлатдорӣ аз замони пеш то имрӯз бо нуқтаи назари ҳеш ҷиҳати идомаи анъанаҳои қадимаи давлатдорӣ ва азнавсозии сифатҳои миллии кишвари аҷдоии ҳеш бояд таваҷҷуҳ менамуданд. Ҳамин тавр, баъди ғурупошии Иттиҳоди Шӯравӣ бархе аз донишмандони мо ба навиштани мақолаю китобҳои таҳқиқотии хурду бузург оид ба хусусиятҳои таърихӣ сиёсии ташаккули рамзҳои сиёсӣ дар раванди давлатдории миллӣ ва таҳкими соҳибистиклолӣ оғоз бахшиданд ва худӣ ҳаёт ва амалияи рушди давлати ҷавони Тоҷикистон инро талаб мекарданд. Замони имрӯза замони дигаргуниҳои куллӣ дар зехну тафаккури мардуми тоҷик ба шумор меравад, ки баъди ҳазорсолаҳо боз аз нав ба даст овардани давлати миллӣ насибаш гашт. Ин раванди тағйирпазирӣ нишонаи фарҳангсолорӣ ва давлатсолорӣ, ин бозгашти ҳокимияти давлатию ғановати таърихӣ ва аз нав эҳё намудани ҳақиқати таърихӣ буд. Акнун дар таҳкими давлатдории миллӣ аз сарварони сиёсӣ сар карда то шаҳрвандони одӣ ҳама рӯчу ба ҳувиятсозию дигаргуниҳои нави давлатӣ таваҷҷуҳ доштанд. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар байни дигар ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳод пас аз кишварҳои Лаби Балтик чорумин кишваре буд, ки дар он падидаҳои демократикунонӣ ғаъол гардида буданд. Зиёиёни тоҷик ба чанд ғуруҳ тақсим шуда, андешаҳои мухталиф доштанд. Аммо ҳама дар атрофи истиклолияти том, худшиносии миллӣ ва бунёди давлати нави миллӣ баҳсу талош доштанд. Баъдан аксарияти атрибутҳои давлат, ба мисли нишон, парчам, суруди миллӣ мавриди баҳсу

интихоб қарор гирифта, қабул ҳам карда шуданд. Ин раванд дуру дароз давом накарда, як гурӯҳ демократмаобон бо исломгароён забон як карда, тағйироту дигаргуниҳои навинро ҳалалдор намуданд. Ҷанги шаҳрвандӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 5 сол давом кард. Боз равандҳои гуногуни гуфтушунид оғоз гардид ва бо ибтикори Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий гурезагону паноҳандагон ҳама ба Ватан баргардонида шуданд. Дар кишвар оромӣ ва сулҳ пойдор гашт.

Акнун Пешвои миллат, Президенти кишвар дар раванди давлатдории миллий ва таҳкими соҳибистиклолӣ нақши калидӣ бозида, дар баробари аз бумбасти иқтисодӣ баровардани кишвар боз ба эҳёи атрибутҳои давлатдорӣ таваҷҷуҳи хосса намуд. Дар пойтахти кишвари азизамон шаҳри Душанбе майдони парчами давлатӣ, майдони нишони давлатӣ ва дар аксарияти ноҳияҳои кишвар чунин атрибутҳои давлатдорӣ бунёд карда шуданд, ки ин ҳама дар рушду таҳкими истиқлолияти сиёсии Тоҷикистон нақши муҳим доранд.

Маълум аст, ки ягон маросими расмӣ бидуни парчами миллий анҷом дода намешавад. Парчам дар болои биноҳои иқоматӣ, давлатӣ, қароргоҳи сарвари давлат ва ҳукумат насб карда мешавад. Дар рӯзи идҳои расмӣ дар биноҳои ҷамъиятӣ Парчами миллий овехта мешавад. Парчамҳои давлатӣ як ҷузъи муҳими музокироти дучониба ё бисёрҷонибаи кишварҳои гуногун мебошанд.

Ҳамин тариқ, Парчами Ҷумҳурии Тоҷикистон 24 ноябри соли 1992 пазируфта шудааст. Инчунин, тартиби қорбурди расмии онро Қонун «Дар бораи рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» № 254, аз 12 майи соли 2007 муқаррар намудааст, бар асоси Низомнома «Дар бораи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки 11 декабри соли 1999 таҳти № 892 бо Қарори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ шудааст¹.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми телевизионии худ ба муносибати Рӯзи парчам аз 23 ноябри соли 2010 рангҳои парчами миллиро «ифодагари роҳи таърихии халқи Тоҷикистон ва баёнгари

¹ Ниг.: Низомнома дар бораи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] // Қарори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 11 декабри соли 1999, № 892.

арзишҳои фарҳанги милли ва сиёсӣ» номида, чунин ибраз доштанд: «Ранги сурх – рамзи муборизаву ҷоннисории халқ барои озодӣ ва истиқлол, ранги сафед – нишони бахту саодат, умеду орзу ва ранги сабз – нишонаи сарсабзиву шукуфӣ, сарбаландиву хуррамӣ ва абадият мебошад. Дар байни парчам тасвири тоҷ ва ҳафт ахтар ҷой гирифтааст, ки он ишора ба решаҳои таърихӣ давлатдорӣ Тоҷикистони соҳибистиқлол мебошад».¹

Нишону рамзҳо дар баробари маъноӣ ба худ хос доштан боз ҷиҳатҳои берунаи сиёсати фарҳангиро баррасӣ менамоянд. Бояд қайд кард, ки аломату рамзҳо дар ҷӯб наҷворӣ, дар ҷисмҳои саҳт ҳаққоқӣ ва дар матоъ бо рангҳои гуногун нақшдӯзӣ ва ё ранг мешаванд. Аммо дар фазои сиёсӣ муҳим он аст, ки ҳар кадоме аз онҳо чи гуна баррасӣ мегарданд, кадом технологияи сафарбарии сиёсиро дар бар мегиранд ва кадом хусусияту маънии идоракунии сиёсиро ифода карда метавонанд.

Муҳаққиқони соҳаи илмҳои сиёсӣ айна ҳол дар он андешаанд, ки раванди рушду тағйирёбиҳо ҳамеша ҳамсафари рамзҳои сиёсӣ буда, ба шаклу мазмуни онҳо дигаргуниҳои муҳталиф ворид менамоянд. Масалан, Сафаров Ф. қайд менамояд, ки «Намодсозии имрӯз ҳам дар рушд аст ва ҳоло метавон ҳазорон анвои гуногуни онро мушоҳида кард. Ба гунаи мисол, вақте ки мо салиби сурхро дар ҷое мебинем, зуд пай мебарем, ки рамзи ёрии ғаврии тиббӣ аст. Амсоли ин рамз зарурияти кулли давлатҳои ҷаҳон, вазоратхонаҳо, ширкатҳо, корхонаҳои шахсӣ, тимҳои варзишӣ ва ғ. ғардидааст»². Ҳатто дар шароити низоъҳои мусаллаҳона шояд ягона гурӯҳе, ки рамзи ёрии ғаврии тиббиро истифода намуда, ба зарардидагон ёрӣ расонида метавонад, ин кормандони Салиби сурх бошанд.

Дар муайян намудани моҳияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ дар замони муосир нақши шахс хеле баланду боло мебошад. Инсонро на танҳо интиҳоби ақлонӣ, донишмандии ғойа, манфиатҳои иқтисодӣ,

¹ Паёми телевизионии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати Рӯзи парчам http://www.president.tj/habarho_231110.html

² Сафоев Ф. Назаре ба таърихи пайдоиши намоди моҳи ситора [Текст] / Ф.Сафоев // Ахбори Осорхонаи миллии Тоҷикистон, №2, 2017. - С. 148.

балки эътиқод, боварӣ ва таблигу ташвиқи арзишҳои миллӣ барои рушду инкишоф такони ҷиддӣ медиҳанд.

Дар баробари ин, пайдо гаштани худшиносӣ ва ҳувияти миллӣ дар замони соҳибистиклолӣ тақозои мустақилият ва озодии фикру андешаро ба миён овард. Ҳамзамон, дар илмҳои сиёсӣ ва раваншиносӣ собит намудаанд, ки эҳтирому эътирофи рамзҳои сиёсӣ, эҳсоси амнияти дохилӣ ва хориҷӣ боиси шукуфоии истеъдоди инсон мегардад. Инчунин, пайдории истиклоли сиёсии миллатҳо низ ба шахсиятҳо ва истеъдодҳои миллӣ вобастагии ногусастанӣ дорад.

Бар ҳамин асос бузургтарин арзиши озодӣ истиклоли том аст, ки тамоми зарфият, иқтидор ва тавонмандии фард ва ҷомеа ро таъмин менамояд. Пас, истиклолу озодӣ қатъиян барои таҳлилу таҳқиқ ва худшиносии миллӣ заминаи босазое гузошта, ба бедории тафаккури мардум такони ҷиддӣ меорад.

Бояд тазакурр дод, ки ҳолати мавҷудияти ҳар як миллат дар истиклолият аст ва ҳатто андешаи истиклол ба инсон қудрати бузурге эҳдо намуда, иродаи онро қавӣ мегардонад. Пас, истиклол андеша ба маърифати ҳасти буда, инсонро ба озодӣ ва ҳудогоҳии миллӣ раҳсипор намуда, эътиқоди ӯро нисбат ба Ватан ва идораи давлатӣ дучанд меафзояд.

Хулоса, омӯзишу таҳқиқи хусусиятҳои таърихӣ сиёсии ташаккули рамзҳои сиёсӣ дар раванди давлатдорӣ миллӣ ва таҳкими соҳибистиклолӣ нишон медиҳад, ки масъалаи мазкур муҳимияти хосса дорад. Бояд қайд кард, ки хусусиятҳои таърихӣ сиёсии пайдоиш ва рушди рамзҳои сиёсӣ ҳамеша ба инсонҳо вобастагӣ дорад. Танҳо инсон метавонад ба ин предметҳои бечон мақому мартаба ва бузургию муқаддасот бахшад. Инчунин, ба воситаи онҳо идоракунии ҷамъиятиро зери назорат гирифта ва дар таҳкими соҳибистиклолӣ ва давлатдорӣ миллӣ муҳим будани худро нишон медиҳад.

Муҳимияти рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва муттаҳидкунӣ на танҳо ба мардум таъсири мусбат мерасонад, балки дар

раванди хувиятсозию худшиносии миллӣ тағйиротҳои ҷиддӣ ба миён меорад. Ахборотро дар бораи муҳити табиӣ, балки дар бораи идея, идеал ва қоидаҳои сиёсӣ, ҳуқуқӣ ва ғайра муайян менамояд.

Бо ибораи дигар, рамзҳо воситаи ташаккули арзишҳо ва ҳадафҳои мебошанд, ки дар он як низоми ҳукуматӣ ҳамеша мавҷуд аст.

Маҳз ҳисси баланди худогоҳӣ ва ватанхоҳӣ метавонад устувории мавқеи рамзҳои сиёсиро пурзӯр намояд.

Дар натиҷаи омӯзиши мавзӯи собит гардид, ки дар замони соҳибистиклолӣ яке аз бузургтарин омилҳои барои шиноخت ва густариши арзишҳои истиклолият ин рамзҳои сиёсӣ мебошанд. Аз ин рӯ, чомеаи мо имрӯз муваззаф аст, ки роҳбарони фарҳангӣ, сиёсӣ, низомӣ ва динии худро худ тарбият намояд. Бамаврид аст зикр намоем, ки ҳолати мавҷудияти рамзҳои сиёсии ҳар миллат маҳз дар истиклолият аст ва ҳатто андешаи истиклол ба инсон ва рамзҳои сиёсӣ қудрати бузургро эҳдо менамояд.

Инро ба назар гирифта, таҳлилу таҳқиқи ҷойгоҳи рамзҳои сиёсӣ дар инкишофи технологияи сафарбарнамоии сиёсии ҳокимият ва вазифаҳои онҳо дар зербоби сеюми диссертатсия мавриди баррасӣ қарор дода мешавад.

1.3. Ҷойгоҳи рамзҳои сиёсӣ дар инкишофи технологияи сафарбаркунии сиёсии ҳокимият ва вазифаҳои онҳо

Рамзҳои сиёсӣ дар маҷмӯъ, маҳсули тафаккури инсон мебошанд, ки инсон аломату нишонаи онҳоро дар ҳаёти худ ҳамчун дастёр ва ё олоти ифодагари идея мавриди истифода қарор додааст. Мавзӯи нақшу нигори рамзҳо ҳамчун нишонаи ҷдгории инсонӣ қадима дар кандакорӣҳои камари кӯҳҳои кишварҳои мухталифи ҷаҳон то ҳанӯз ба назар мерасанд. «Сабаби кандакорӣ шудани ин расмҳо ва мучассамаҳо, ки сирру асроре дар онҳо нухуфтааст, то дер замон барои олимони пӯшида буд. Вале аз рӯйи таҳлилҳо маълум мегардад, ки дар ин нақшҳои ҳайвонот сеҳру афсуне нухуфтааст ва инсонӣ он замон бо воситаи сеҳр он нақшо чизи зинда ҳисоб мекард ва дар навбати худ, ғалаба ва пирӯзиашро бар ин ё он нақши ҳайвони ваҳшӣ ифода менамуд. Одамони қадим, пеш аз он ки ба шикори ҳайвонот бароянд, дар як гӯшае ҷамъ меомаданд ва бар рӯйи ин суратҳо ранг мекашиданд ва сипас ба умеди пирӯзӣ аз мағораҳо берун меомаданд»¹.

Хусусиятҳои муҳимми рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар навбати аввал оммавият, баъдан технологӣ мебошанд.

Дар баробари ин рамзҳои сиёсӣ як қатор вазифаҳои сиёсиро низ иҷро менамояд, ба монанди иттилоотӣ, маърифатӣ, иҷтимоикунонӣ, сафарбарнамоӣ, муттаҳидкунӣ ва ҳамгирӣ, ки дар ҷомеа ва дар ҳаёти иҷтимоӣ сиёсӣ мавқеи худро доранд.

Рамзҳои сиёсӣ ҳангоми иҷрои вазифаи иттилоотӣ метавонад иттилоотеро пешниҳод намояд, ки он хусусияти таҳкими давлатдорӣ миллиро дошта бошанд. Ҳамин тавр, ба иттилооти рамзҳои сиёсӣ танҳо хабарҳои дохил мегарданд, ки агар онҳо диққати афкори ҷамъиятиро ба худ ҷалб намуда бошанд ва ба мақомоти ҳокимияти давлатӣ таъсир расонида тавонанд. Одамон ба воситаи таъсиррасонии рамзҳои сиёсӣ дар бораи ҳаёти

¹ Ниг.: Таърихи динҳо [Текст] / - Душанбе: Дониш. 2014. - С. 17.

сиёсии ҷомеа ва умуман равандҳои сиёсӣ маълумот дар бораи таърих ва моҳияти рамзҳои ҳамчун падидаи давлатдорӣ мегиранд.

Ҳангоми иҷроиши вазифаи маърифатӣ раванди интиқоли иттилооте сурат мегирад, ки ба воситаи он шахрвандони кишвар бо муҳтавои арзиш ва мақоми рамзҳои сиёсӣ ҳамчун таҷассумгари давлату ҳувияти миллии шинос мешаванд ва ба онҳо ба ин васила донишҳои зарурӣ барои мутобиқ намудани худ пешниҳод карда мешавад.

Рамзҳои сиёсӣ ҳамчунин раванди иҷтимоикунонии сиёсӣ, иҷроиши вазифаҳои маърифатӣ ва иҷтимоикунонро дар як вақт ба амал меоранд. Зеро тағйиротҳое, ки дар ҳаёти ҷамъияти сиёсӣ ба амал меоянд, ҳатман таъсири худро ба дигар соҳаҳои ҳаёт мерасонанд.

Рамзҳои сиёсӣ дар бисёр ҳолатҳо ҳамчун омили таъсиррасоне шинохта мешаванд, ки ба воситаи онҳо худшиносию ҳудогоҳии миллии ва инкишофи ватанпарастӣ ба роҳ монда мешавад. Гузашта аз ин, рамзҳои сиёсӣ на танҳо дар бораи идоракунии давлатӣ ва раванди ҳувиятсозӣ ба аҳолии маълумот медиҳад, балки диққати ҷомеаро ҷалб месозад ва ба ин восита муҳимияти онҳоро асоснок ва расмӣ мегардонад.

Инчунин рамзҳои сиёсӣ дар доираи иҷроиши як қатор вазифаҳои худ афкори ҷамъиятиро ташаккул дода, ба рафтори сиёсии гурӯҳҳои иҷтимоӣ таъсиргузор аст.

Истифодаи рамзҳои сиёси ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар шароити режимҳои гуногун таносуби якхела надоранд. Зеро дар баъзе маврид рамзҳои сиёсӣ танҳо иродаи ҳокимиятро ифода намуда, дар мавриди дигар бошад, он бо иродаи шахрвандон низ омезиш меёбад. Масалан, дар давлатҳои авторитарӣ рамзҳои сиёсӣ хизматгори ҳокимият буда, кушиш менамоянд, ки ҳамеша ҳамсафари сиёсати давлат бошанд. Дар давлатҳои демократӣ бошад, рамзҳои сиёсӣ на танҳо ифодакунандаи орзую омол ва иродаи ҳокимият, балки нишонаи давлатдории миллии мебошанд. Таҷрибаи сиёсӣ нишон медиҳад, ки дар аксар давлатҳои демократӣ нисбат ба рамзҳои сиёсӣ ва қадру қимати онҳо таваҷҷуҳи калон

зохир менамоянд ва онҳо ҳамчун қисми таркибии сиёсати калон ба ҳисоб мераванд.

Зеро дар соҳаи сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунии оммаи мардум рамзҳои сиёсӣ нисбат ба соҳаҳои дигари ҳаёти ҷамъиятӣ ба воситаҳои махсуси идеологӣ мубаддал гашта, барои таъмин намудани алоқаҳои доимии байни субъектҳо мавриди истифода қарор меёбанд. Хусусияти дастаҷамъӣ доштани рамзҳои сиёсӣ дар инкишофи технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар он ифода меёбад, ки аъзои гурӯҳ маҳз дар шароити фаъолияти якҷоя манфиатҳои умумиро дарк намуда, фаъолиятҳои сиёсии худро амалӣ менамоянд.

Мавриди таваҷҷуҳ аст, ки айни замон рамзҳои сиёсӣ ба як омили муҳимми идоракунии сиёсӣ табдил шуда, дар раванди дигаргуниҳои нави ҷамъиятӣ ҷойгоҳи худро дорад. Инчунин, рамзҳо дар маҷмӯъ, субъекти сиёсат башумор рафта, дар ҷомеа мақоми худро соҳиб мебошанд.

Дар баробари ин рамзҳои сиёсӣ фаъолиятҳои иттилоотӣ, маърифатӣ ва иҷтимоикунонӣ дорад, ки дар ниҳодҳои махсуси ҳокимияти давлатӣ амалӣ карда мешаванд. Бо дарназардошти ин, айни ҳол рамзҳои сиёсӣ дар инкишофи технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ яке аз роҳҳои асосии таъсиррасонии сиёсӣ ба оммаи мардум мебошад.

Дар шароити муосир рамзҳои сиёсӣ бо имкониятҳои техникӣ ва идеологӣ муҷаҳҳаз гардида, барои амалӣ намудани ҳадафҳои гуногуни сиёсӣ хизмат мерасонад. Рамзҳои сиёсӣ шаҳрвандонро муттаҳид намуда, фазои ягонаи ҳувиятсозиву ватанпарвариро ба вучуд меоваранд. Ҳамчунин ба воситаи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ идеологияи ягонаи умумимиллӣ ташаккул дода шуда, шаҳрвандон дар атрофи манфиатҳои ягонаи миллӣ муттаҳид гардонидани мешаванд.

Ҳамзамон, бузургии инсон боз дар он таҷассум меёбад, ки ба ин ашёву предметҳои бечон, ки дар онҳо рамзҳои гуногун дарҷ ёфтаанд, қудрату тавоноӣ мебахшад. Дар масири таърих қобилияти беназири инсон ба он оварда расонид, ки истифодаи рамзҳо дар тамоми ҷабҳаҳои зиндагӣ мақоми

худро пайдо намуданд. Замоне онҳоро барои муттаҳид ва сарчамъ намудани одамон ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ, замоне барои идоракунии сиёсии омма, замоне барои дарёфти ризқу рӯзӣ, замоне барои идора намудани технологияҳои иттилоотию коммуникатсионӣ ва замоне барои дифои марзу буми кишварҳо истифода намудаанд.

Аммо ба ҳамаи ин сифатҳои мусбат нигоҳ накарда дар таърихи башарият нақши рамзҳо дар баъзе ҳолатҳои дигар ҷабҳаҳои манфӣ низ доранд. Инсон қодир аст, ки дар мазмуни рамзҳо махфиятеро эҷод намояд, ки ба зехну тафаккури одамон таъсир расонад. Ин сиррест, ки рӯҳу равони инсонро ба худ ҷалб намуда, дар ниҳоди ӯ боварии комил эҷод карда метавонад. Албатта муносибат ба ин масъала, агар аз нуқтаи назари материалистӣ баҳо дода шавад, маълум аст, ки заминаи илмӣ надорад. Вале намояндагони динҳо оид ба рамзу аломат ва нишонаҳои гуногуни динию мазҳабӣ андешаҳои худро доранд. Онҳо даъвои онро доранд, ки аввалин рамзҳое, ки қудрати сиёсӣ ба худ гирифтаанд, рамзҳои динӣ мебошанд. Дар ин маврид пеши рӯ рамзи «салиб» ва «сувастой» - ро меоранд, ки дигар рамзҳо бо мурури замон аз онҳо тавлид ёфтаанд.

Маълум аст, ки рамзи сувастой таърихи хеле қадима дорад ва онро бештар ба ориёитаборон нисбат медиҳанд.

Албатта дар раванди инкишофи ҷомеа вобаста ба муносибат инсонҳо шаклу мазмуни рамзҳоро тағйир дода, хусусиятҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, маданӣ ва сиёсии онҳоро такмил медиҳанд. Ба андешаи мо, дар такмилу тағйир ёфтани ин падидаҳо нақши сарварон ва давлатмардон дар раванди ташаккули давлатдорӣ ва дигар мочарою кашмакашҳои давлатӣ хеле афзун аст. Пайдо шудани рамзҳои сиёсӣ, нишонаҳои фарқкунанда, рамзҳои парандаи гуногун, ҳайвоноти қудратманд ва дигар аломату нишонаҳо боиси дигаргуниҳои нави ҷамъиятӣ гардид. Акнун мардум давлатҳоро бо парчаму нишон ва дигар аломатҳои фарқкунанда мешинохтанд. Ҳамин тавр, рамзҳо ба худ хусусиятҳои хос гирифта, инсон онҳоро ҳамчун зухуроти мусбату манфӣ дар раванди дигаргуниҳои ҷомеа мавриди истифода қарор додааст.

Дар баробари ин, баъзе хусусиятҳои хоси аломат ва рамзҳои сиёсӣ ҳамчун зухуроти номатлуб то имрӯз қариб ки мавриди таҳлилу таҳқиқи илмӣ қарор нагирифтааст. Корҳои зиёде дар бораи сеҳру чодуи яҳудиён, ҳиндувон, лӯлиҳо, халқияту миллатҳои мухталифи дунё ба назар мерасанд. Аммо бештар дар бораи таърихи пайдоиши онҳо, истифодаи аломату рамзҳои гуногун ва роҳҳои истифодабарии онҳо ба ҷуз аз чанд китобҳои динӣ дигар маводи таҳлилӣ мавҷуд нест. Сабаби ин падида то ҷое маълум аст. Аксарияти мардумоне, ки ба ин кор даст мезананд, ҳадафи махсус доранд ва кореро, ки ба анҷом мерасонанд, таърихан хусусияти ниҳонӣ доранд. Мақсади асосии яке барои нишон додани қудратмандӣ, дигаре - барои ба даст овардани чизе бо роҳи фиреб, сеюмин - боварии мардумро ба сеҳру чоду ҷалб кардан аст. Онҳо аксарияти амалҳои худро ба воситаи рамзҳои гуногуне, ки аз устухон, маъдан, ресмонҳои гуногуни рангоранг, сангчаҳои ғайриодӣ ва дигар ашёву предметҳои диққатҷалбкунанда омода карда шудаанд, роҳандозӣ мекунанд. Муҳтавои ҳамаи ин, дар маҷмӯъ, ҳамчун «рамзҳои сиёх» муаррифӣ карда мешаванд.

Таърихи пайдоиши рамзҳо дар шаклу мазмуни гуногун хеле қадима мебошанд. Мувофиқи сарчашмаҳои таърихӣ ҷудо намудани рамзҳо ба гурӯҳҳои мухталиф аз замони ориёӣҳо сарчашма мегирад.

Масалан, донишманди фаронсавӣ Эдуард Шюре дар асари худ менависад, ки ҳар як қабилаи сафедпӯст рамзи махсуси худро дар образи ҳайвонҳое, ки тимсоли сифати қабилаҳои муносибро доштанд, соҳиб буданд. Баъзе аз онҳо ба болои қасрҳои худ сари турнаҳо, уқобҳо ё калхотҳо, баъзеи дигарашон каллаи ҳуки ёбӯй ё говмешро ҳамчун рамз меовехтанд. Нишони дӯстдоштаи саккоӣҳо барзагов буд, ки онро Тор меномиданд ва он таҷассумгари қувваи ҳайвонӣ ва ваҳшоният аст. Рама (пешвои ориёӣҳо) дар муқобили барзагов дигар рамзро низ пешниҳод менамояд. Он шартан парчами якҷояшавии ҳамаи тарафдорони Рама гардид ва ин рамзе дар сарзамин буд, ки чун садои зангӯла барои инқилобҳо дар тафаккури мардум таъсир дошт. Баъдан ин наҷоди сафедпӯст ба ду гурӯҳ тақсим шуданд. Дар қалби онҳо барои канда шудан аз парастии ҳайвонҳои ноаҳл ҷудодӣ ба миён

омад ва ба ҷои онҳо инсон дар зинаи аввалӣ ҳамчун маъбади ноаёне қарор гирифт, ки он ба Инсонхудо мебарад¹.

Воқеан, дилбастагии ориёнажодҳо ба рамзҳое, ки нишонаи парандаҳои гуногун, ҳайвонҳои шикорию бузургҷусса буданд, дуру дароз давом дошт ва онҳоро дар аввал чун муқаддасот парастии менамуданд. Баъдан нақши инсон дар тафаккур ва меҳвари асосии рушди инкишоф мақоми худро пайдо кард, ки онро мубадону сарварони ориёӣҳо ба худовандӣ бурда расониданд.

Дар китобҳои муқаддаси Ведҳо (китобҳои дониш), ки аз панҷ китоб иборат аст: 1.Ригведа (китоби мадҳия ба Худованд) 2.Самаведа (китобҳои расму оини ориёӣ) 3.Ячурведа (китобҳое, ки ба тартиби баргузори қурбонӣҳо бахшида шудаанд). 4.Атхарваведа (китобҳои сеҳру ҷоду). 5.Аюрведа (китобҳои тиббӣ) нақши Рама ҳамчун пешвои ориёинажодҳо хеле муҳим арзёбӣ шудааст.

Рама эҳтимолан Ҷама (шояд Ҷамшед) бошад, ки ин фарзия ва назарияҳо дар миёни муҳаққиқон то ҳол боиси баҳсу мунозираҳои илмӣ қарор дорад. Бесабаб нест, ки Э.Шюре мегӯяд: «Фирдавсӣ дар «Шоҳнома»-и безаволи худ ӯро Ҷамшеди қонунгузор, ишғолгари сиёхпӯстон ном гирифтааст»².

Э. Шюре менависад, ки «Рама бо сабаби қувваи баланди рӯҳӣ ва нақӯкорӣ доштан маъмури Ҳиндустон ва шоҳи маърифати замин гардид. Қоҳинон, шоҳон ва халқҳо дар назди он мисли Худованди осмонҳо сар фуру меоварданд. Бо парчами Ҳамал шогирдони ӯ қонунҳои ориёиро, ки баробарии мазлумону ғолибон, аз байн бурдани қурбонии одамон ва ғуломӣ, эҳтироми қонун дар ҳаёти хонаводагӣ, пос доштани хотираи гузаштагон ва таъсиси оташи муқаддасро талқин менамуданд, ҳамчун рамзи намоёни Худои диданашаванда васеъ паҳн мекарданд»³.

Аз ин бармеояд, ки истифодаи рамзҳо дар замони ориёӣҳо низ яке аз масъалаҳои муҳимми замон ба ҳисоб мерафт. Онҳо тавонистанд, ки дар ташкилу баррасии рамзҳои гуногун ба ҳадафҳои пешгузошта расанд.

¹ Ниг.: Шюре Э. Великие просвещенные (Очерк эзотеризма) [Текст] / Шюре Эдуард. 2-е изд. – Калуга, 1914. – С. 35-36.

² Ҳамон ҷо – С. 31.

³Ҳамон ҷо. - С. 41- 42.

Масалан, рамзе, ки дар Бурчи «Ҳамал» бо сари бачапгашта дар шитоб аст, маънии баромадани Рама аз сарзамини ориёихоро дорад. Ҳамин тавр, рамзҳо бештар дар замони ориёӣҳо сирри хоссае касб намудаанд, ки то имрӯз бо маъноии гуногун мавриди истифодаи мардум қарор доранд.

Дар солҳои охири умраш Рама ба сохтани тақвими сол барои ориёӣҳо машғул буд. «Ҷ 12 нишони бурҷҳоро ба тартиб дароварда, ба онҳо мазмуни семаёноиро зам кард. Якум, таъсири Офтоб дар 12 моҳи сол; дуюм, таърихи ҳар яке аз онҳоро бо рамзҳо муайян кардан; сеюм, ба парастии ва истифодаи воситаҳое, ки ба мақсад ноил гардонад. Аз ин лиҳоз, он нишонаҳоро мо баръакс низ хонда метавонем ва онҳо баъдтар нишонаҳои ниҳонии соҳибхирадон гардидаанд»¹.

Аз ин ҷо чунин натиҷагирӣ намудан мумкин аст, ки хусусиятҳои ташаккули таърихию сиёсии аломат ва рамзҳо ҳамчун падидаи ниҳонӣ, агарчӣ начандон масъалаи таҳқиқёфта бошанд ҳам, вале таърихи хеле қадима доранд, ки ба моҳият ва мазмуни онҳо дар гузаштаи башарият заминагузори карда шудааст.

Ҳамин тарз, аломатҳои бурчи дувоздаҳонаро дар таърихи Рама муҳаққиқ Фабр Д. Оливер, ки рамзҳои гузаштаро хеле моҳирона шарҳ додааст, чунин тасвир менамояд:

1. Ҳамал, ки бо сари қафогашта дар ҳолати давидан аст, маъноии онро дорад, ки Рама зодгоҳи худро тарк намуда, бо ин нигоҳаш ба кишвари таркнамудааш назар мебарзад.
2. Савр пеши роҳи ҳаракатро мегирад, вале бо нисфи бадани ба лоиқа оғушташуда барои иҷрои мақсади худ ҳалал мерасонад ва ба зону меафтад. Инҳо Келтҳо мебошанд, ки рамзҳои худро онҳо, новобаста ба кӯшишҳои зиёд, дар он ҷо ба охир расида, мутеъ мешаванд.
3. Чавзо иттиҳоди Рамаро ба турониҳо муайян менамояд.
4. Саратон - ҳолати ҳаракат ва ба худ фурурагии он.
5. Асад-чанги он ба душманон.

¹Ниг.: Шюре Э. Великие просвещенные (Очерк эзотеризма) [Текст] / Шюре Эдуард. 2-е изд. – Калуга, 1914. – С. 43 - 44.

6. Сунбула - ғалаба.
7. Мизон - маъноӣ баробарии байни ғолибон ва мазлумон.
8. Акраб - тазохурот ва хиёнат.
9. Қавс - интиқом.
10. Чаддӣ.
11. Далв.
12. Хут ба самти дохилии таърихи он дохил мешавад.

Расми № 1.

Чунин фаҳмондадихии бурчи дувоздахгона он қадар шоиста ва ачиб аст, ки то ҳанӯз ягон ситорашинос ҳатто ба шакли алоҳида пайдошавӣ ва мазмуни ин аломатҳои асрорангези ҷирмҳои осмониро, ки қабл аз оғози сикли ориёӣҳо қабул карда шудаанд, ба таври пурра шарҳу баён наодоаст.

Фарзияи Фабр Д. Оливе нисбатан эътиборе дорад, ки дар тафаккури мардум дурнамои васеъ ва муосир дошта бошад. «Ман мегӯям, ки ин аломатҳо дар шакли баръакс низ хонда мешаванд. Онҳо дар Шарқ ва Юнони қадим зинаҳои гуногуни муайян пайдо менамуданд, ки маъноӣ ба онҳо баромада, ба қуллаҳои баланди соҳибхирадӣ расидан аст. Ба хотир меорем, ки аз ҳама нишони маълум дар байни онҳо: Сумбула сифатҳои боиффатие дар худ дорад, ки ғалабаро таъмин менамояд; Асад - қувваи ахлоқӣ; Чавзо -

иттиҳоди инсон бо ақли илоҳӣ; Савр - таҳаммулпазирии ҳокимият бо табиат; Ҳамал- бурчи оташ ё Рӯҳи ҷаҳонӣ аст»¹.

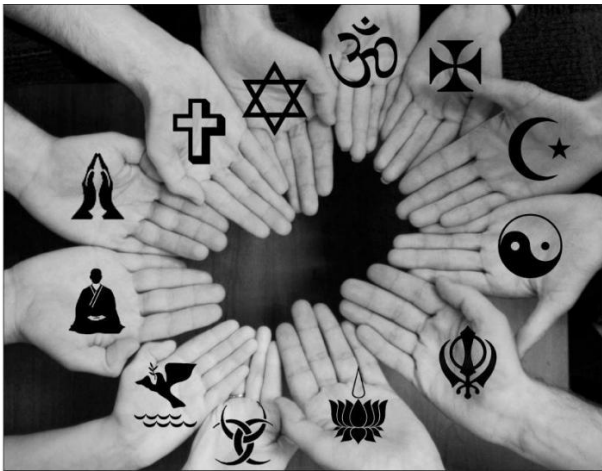
Худи эҷоди тақвими соли Рама ин на танҳо кашфиёт барои муайян намудани зиндагиномаи инсон, балки маъно бахшидан ба ашёву предметҳое мебошад, ки ҳар кадоме аз онҳо ба воситаи рамзҳои махсус ба рӯҳу равони инсонҳо таъсир мерасонанд. Боварии мардум ба ин аломату рамзҳо аз қадимулайём ба дину оин ва инсонхудоҳо вобастагӣ дошт. Рамзҳо вазифаи муттаҳидкунӣ ва пешбарандаи ҳаёти мардумон гардида буданд, ки дар симои ин ва ё он рамзи интиҳобшуда одамон зиндагӣ ва ҳаёти худро доништан мехостанд. Аз ин рӯ, мазмуни ниҳии рамзҳо ҳамеша ба одамон таъсиргузор ва асрорангез мемонанд. Бояд таъкид дод, ки бузургии аломату рамзҳо дар асрори нуҳуфта доштани онҳост.

Ҳатто аксарияти муҳаққиқони соҳаҳои таърихи динҳо калиди пайдоиши дунё ва инсонро бо далелҳои асрорангез бештар дар китоби «Таврот» - и Мӯсо ҷустуҷӯ менамоянд ва кушодашавии қуфли онро ба аломату рамзҳои Миср ва дигар рамзҳои ҳамаи динҳои сикли қадима вобаста менамоянд.

Дар расми №2 мо дувоздаҳ рамзеро мебинем, ки аз сувастоии ориёӣ сар карда то ситораи Давид ва Салиби насронӣ Нимамоҳи исломӣ ва дигар рамзҳои гуногунмаъноии миллату халқиятҳои ҷаҳон иборатанд. Қудрати ин рамзҳо, пеш аз ҳама, дар эҷоди онҳо мебошад, ки ҳар яке аз онҳо таҷассумгари рӯҳу равон ва сифатҳои дину оини мухталиф мебошанд.

Рамзҳои мазкур бо мурури замон хусусияти иҷтимоию сиёсӣ гирифта, дар бисёр ҳолатҳо ҳамчун рамзи сиёсӣ низ истифода бурда мешаванд. Дар баробари ин, масалан, рамзи кабӯтар ин қосиди сулҳ ва оромии ҷомеа шинохта шудааст. Дигар рамзҳо низ ифодагари ин ва ё он маъно ва орзую ороме мебошанд, ки ба миллату халқиятҳои гуногун мутааллиқ мебошанд. Ниг. расми № 2.

¹ Ниг.: Шюре Э. Великие просвещенные (Очерк эзотеризма) [Текст] / Шюре Эдуард. 2-е изд. – Калуга, 1914. – С. 44.

Расми №2.

Аз таҳлилҳои боло бармеояд, ки пешвоёни ориёӣҳо нахустин асосгузори қуввати қудрати аломату рамзҳо мебошанд, ки ҳатто ба рамзҳои мазмуни ҳаёту зиндагии мардумро ишораю вобаста намуда, хусусиятҳои бевоситаи динию наҷодӣ бахшидаанд. Рамзҳои динӣ низ ба худ хусусиятҳои хос дошта, дар бисёр ҳолатҳо аз доираи худ берун амалкарда ҳисобида мешаванд. Яъне онҳо дар бисёр ҳолатҳо ба рамзҳои сиёсӣ мубаддал гардонида шуда, дар фаъолиятҳои амалӣ истифода бурда мешаванд. Рамзҳои асосии динӣ, ки таърихи хеле қадима доранд, чунинанд: ниг. ба расми № 3.

Расми № 3.

Рамзҳои диние, ки дар ин расм нишон дода шудаанд, ба динҳои Синтоизм, Яҳудия, Буддоия, Насрония, Дини Дао, Ислом ва Зардуштия дохил мешаванд. Аз сабаби он ки муносибати динҳо ба рамзҳо хеле гуногун ва таърихи мухталиф доранд, мо аз шарҳи хусусият ва муносибатҳои динҳои

дигар ба рамзҳо худдорӣ намуда, доир ба мавқеи рамз дар ислом баъзе андешаҳо ро мавриди таҳқиқ қарор медиҳем.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки нишонаҳои алоҳидаи аломат ва рамзҳо дар адабиёти динии исломӣ, инчунин дар Қуръон низ вучуд доранд. Дар он суҳан дар бораи тимсол (масал, монандӣ, ҳамгунӣ, образ) зиёд омадааст, ки офаридани Замину Осмон ва гардиши онҳо чун тимсоли қудрати Худованд доништа мешавад. Инчунин, Ояи 29 Қуръон бо якчанд ҳуруфи алифбо оғоз мешаванд (монанди Ёсин; Алиф, Лом, Мим ва ғ.) , ки аз истифода шудани маъноҳои рамзӣ дар матнҳои динӣ низ гувоҳӣ медиҳанд.

Бояд таъakkур дод, ки аломат ва ё рамз ифодагари образҳои мухталифи фарҳангӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва ормонҳои халқияту миллатҳои мухталиф дар адабиёту санъати бадеии онҳо ба шумор мераванд. Дар рамзҳои миллӣ ва мардумӣ нишонаҳои асосии халқ – ҳислату мароми онҳо, тарзи ҷаҳонфаҳмӣ, менталитет, хотираи таърихӣ, нишонаҳои миллӣ, боигарӣ, муҳити ҷуғрофӣ, сарвати табиӣ ва ғайраҳо, ки метавонанд муаррифгари нишонаҳои асосии он бошанд, таҷассум ёфтаанд. Рамзҳо дар асоси тасаввурот ва донишҳои адабӣ, фалсафӣ, эстетикӣ, ахлоқӣ ва инчунин динии мардум ташаккул меёбанд ва эҷод мешаванд. Ҳамзамон, бояд хотирнишон кард, ки рамзҳо низ як воситаи асосии сеҳру чоду шуда метавонанд ва дар бисёр ҳолатҳо онҳоро чодугарону найрангбозон мавриди истифода қарор медиҳанд.

Инчунин вобаста ба тағйирпазирии ҷомеа дар дини ислом низ нисбат ба аломату рамзҳо тағйиротҳо ба миён омадааст. Масалан, рамзи Нимамоҳи ҳосса нишонаи ислом қабул карда шудааст, ки аксарияти кишварҳои ҷаҳон онро ҳамчун рамзи дини ислом мешиносанд ва дар парчами баъзе кишварҳои Шарқ мақому манзалати худро дорад. Ҳатто истифодаи рамзҳо дар либос, бадан ва дигар қолаи занона нишонаи ба қадом дину оин тааллуқ доштани онҳоро муайян менамояд. Рамзҳо дар маҷмӯъ, маънии гаронеро ба худ доранд, ки дар таъвофути динии байни мардумони олам мавқеи маданияту сиёсӣ доранд. Солҳои охир дар варзиши байналмилалӣ низ нақши рамзҳои сиёсӣ ба сиёсигардонии варзиш таъсири худро расонида истодааст, новобаста

ба оне ки парчам рамзи асосии намояндаи ин ва ё он кишвар ба ҳисоб меравад ва дар замони ғолибият ба даст овардан бо садои суруди миллии қахрамон парчами кишвар боло бардошта мешавад. Боз варзишгарон бештар дар оғози мусобиқаҳо рӯ ба аломату рамзҳои динӣ ва анъанаҳои миллий меоранд. Зеро дин ҳам замоне мисли анъана ва суннатҳои миллий як омиле буд, ки барои рушду инкишоф ёфтани ба инсон таъсири ҷиддӣ расонидааст. Муносибати динҳо низ, дар маҷмӯъ, ба рамзҳо хеле гуногун мебошад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки кушодани асрори нуҳуфтаи рамзҳо дар ҳама даври замон ба мушкилиҳои гуногуни ҷамъиятӣ рӯ ба рӯ гардида, бештар ба дӯши коҳинон ва хирадмандони динӣ вогузор будааст.

Махсусан, рамзҳои гӯёе, ки дар динҳои қадима хусусиятҳои иҷтимоию сиёсиро ифода мекарданд, барои иттиҳод ва сафарбарнамоии мардум нақши муҳим доштанд. Ба рамзҳои гӯё на танҳо шайпури даъватӣ ё зангӯлаи бинои калисо шомил ҳастанд, ки садои онҳо рамзи сарҷамъии мардум мебошанд, балки даъватҳои гуногуни коҳинон ва намояндагони динҳои мухталиф бо нишондоди рамзҳои гуногуни ғариштаҳою дигар муқаддасоти динӣ низ маҳсуб мебошанд. Аз ҷумла, амри маъруф ва дигар маъвизаҳои динӣ ҳам ба рамзҳои гӯё дохил мешаванд, ки таъсири манфию мусбати худро дар ҷомеа гузошта метавонанд.

Албатта мақоми суҳан ҳамчун қудрати бузурги таъсиррасонӣ ба тафаккури инсон таъсири бевоситаю бардавом дорад. Аммо барои татбиқи амалии он ҳамчун идея хат низ нақши муҳим бозида, хусусиятҳои онро бо аломату рамзҳои гуногун инъикос менамояд. Хусусияти сиёсӣ гирифтани нутқ ва хат бошад, бештар ба вазъи ҷомеа, муносибатҳои истеҳсолӣ ва муоширати одамон вобастагӣ дорад. Дар ин раванд аломату рамзҳо ҳамчун барандаи идея ва қувватбахшандаи суҳан мебошанд. Суруди миллий, садои табл дар қадамзании тантанавӣ, расми гузашти низомӣ, қабули сарони давлатҳо, пазироӣ аз меҳмонони олимақом - ин ҳама ба рамзҳои гӯё дохил мешаванд. Аломатҳои сиёсӣ дар ташаккули симои сиёсатмадор нақши муҳим бозида, инчунин ба тафаккури қабулқунандагон таъсири якхела доранд. Ба

чуз ин онҳо «муносибатҳои шахс ва системаи сиёсиро ба танзим дароварда, барои тафовут ва ҳамкорӣ замина мегузоранд»¹.

Рамзҳои гӯё дар миёни муҳаққиқон ва диншиносон низ дар бисёр ҳолат боиси баҳсу мунозираи доманадор қарор гирифтаанд. Гурӯҳе аз онҳо мансубияти динии худро ба назар гирифта, аз нигоҳи дини худ ва бо баъзе далелҳои сохтаю бофта муносибати динҳои дигарро ба рамзҳои гӯёи онҳо ҳамчун таҳдид медонанд. Масалан, Бат –Йеор дар китоби худ дар бораи маросимҳои динӣ ва рамзҳои гӯё, яъне садои зангӯлаҳои калисо ва овози шайпури яҳудиҳо менависад, ки дар кишварҳои араби мусалмонӣ «пешниҳоди омма намудани салиб, икона ва дигар предметҳои динӣ қотеъона мамнуъ будааст»². Ё бештар ин масъаларо ба як мафҳуми ҳуқуқи исломӣ - «Зимма» вобаста дониста, баъзе андешаҳои ғалати мазҳабиро ташвиқу тарғиб менамояд. Дар ҷои дигар ӯ қайд менамояд, ки «Ҳатто дар садаи XIV Ибни Баттута, замоне ки аввалин бор дар шаҳри Кӯфа садои зангӯлаҳои калисоро мешунавад, хеле хотирпарешон гашта, ба мулло муроҷиат намуда, хоҳиш менамояд, ки ҳарчи зудтар аз Қуръон чизе хонад»³. Пӯшида нест, ки дини ислом динҳои насронӣю яҳудиёро эътироф намуда, мардуми онро аҳли китоб медонад ва озодии худопарастии онҳоро мепазирад.

Албатта одамон вобаста ба дину эътиқоди дошташон анъанаву оинҳои ҷудогона доранд ва мувофиқ ба фаҳмишҳои динии худ ба вазъ ва дигар атрибутҳои динию мазҳабӣ баҳогузори менамоянд. Бинобар ин, руҳ додани баъзе ҳодиса ва ё муносибати як ё якчанд нафар ба дину рамзҳои гӯёи ин маънои характери сиёсӣ додани рамзҳоро надорад. Зеро ки рамзҳо дар ҳама ҳолат, агар инсонҳо ба онҳо сару кор гиранд, характери иҷтимоӣю сиёсиро ба худ касб мекунанд.

Ҳатто рамзҳо барои сохтани асотирҳои сиёсӣ мусоидат намуда, таъсири худро ба воситаи онҳо ба зехну тафаккури мардум расонида метавонанд.

¹ Кобб Р. Использование символов в политике [Текст] / Р. Кобб., Ч. Элдер // Политическая лингвистика. 2009. №3 (29). - С. 131.

² Бат Йеор. Зимми евреи и христиане под властью ислама [Текст] / Йозер Бат. Том 1. Библиотека- Алиа. 1991- С.82.

³ Ниг.: Ҳамон ҷо - С. 83.

Ҳокимияти сиёсӣ бошад, рамзхоро на танҳо барои қонунӣ кардани бартарияти худ истифода мебарад, балки барои ба даст овардани ҳамдигарфаҳмии шахсоне, ки онҳоро идора менамояд ва идоракунии давлатӣ истифода мекунад. Ҳар як системаи сиёсӣ чаҳорчӯбаи рамзии худро дорад. Дар демократикунонии ҷомеа, ҳангоми истифодаи як намуди зӯровариҳои рамзӣ дар намуди тасвирҳо ё расмҳо ҷои худро дорад ва истифодабарандагони ин рамзҳо институтҳои сиёсии худро бо ин роҳ тақвият медиҳанд. Дар баробари афзалияти васоити ахбори оммаи электронӣ боз афзалияти тасвир дар болои рамзҳо низ равшантар мегардад.

Маълум аст, ки рамзҳои сиёсӣ дар рушду инкишофи ҷомеа нақши хеле баланду боло доранд, онҳо бештар хусусияти сафарбарнамоӣ ва барангехтани амалӣ сиёсиро дар бар мегиранд.

Рамзҳои сиёсӣ дар раванди соҳибистиклолии кишварамон маънои дар амал ҷорӣ намудани воқеияти иҷтимоӣ сиёсиро доранд. Онҳо бештар ба равандҳои сиёсӣ таъсир расонида, фазои кишвар ва давлатдории миллиро ранго-ранг ва пурмухтаво менамоянд. Нишони давлатӣ ҳам ин як қисми муҳими сиёсат ва идеологияи давлатӣ мебошад, ки дар қатори дигаро рамзҳои давлатӣ мақому мартабаи хосса дорад. Ҷойи марказиро дар байни рамзҳои сиёсӣ Президент, Нишон, Парчам, Суруди миллий, Пули миллий чун ҷузъи ҷудонашавандаи соҳибихтиёрӣ ишғол менамоянд ва ҳамаи ин нишонаи пешравӣ ва мустақилияти давлат мебошад. Ниг. расмҳои №4.

Расми №4.

Тазаккур бояд дод, ки моҳияти тағйироти иҷтимоӣ метавонад ҳамчун раванди фурӯпошии кӯҳна ва пайдоиши рамзҳои нав муаррифӣ шавад. Аломат на танҳо нишонаест ба мундариҷае, ки онро рамзӣ мекунад, балки дорои як нерӯи бузурги тарканда мебошад, ки дар давраи тезутунд шудани таззоди иҷтимоӣ раҳо шудааст. Дар ҳолатҳои бухронӣ рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ мавриди ҳамлаи қувваҳои муҳолиф ва иҷтимоие, ки баҳри қудрат талош меварзанд, қарор мегирад.

Дар масири таърих мисолҳои зиёде ба назар мерасанд, ки дар онҳо ҳамарамзҳои иҷтимоии режими кӯҳна дар давраи инқилобҳои иҷтимоӣ нестунобуд карда шудаанд. Тасвири инқилоби рус як сарбоз буд, ки бо бурҷи милтиқ уқоби дукаратаро дар боми Қасри зимистона нишон гирифтааст, рамзи Коммунаи Париж бошад, сарнагун кардани ҳайкали Бонапарт Наполеон аз болои сутуни Вендом буд. Маҳвсозии як рамз ба вучуд овардани намуди рамзи навро ба миён меорад. Системаҳои рамзӣ дар таърихи ҷомеа муносибатҳои ҳокимиятиро, ки дар паси онҳо пинҳон аст, нишон медиҳад¹.

Қайд кардан бамаврид аст, ки рамзҳо табиатан ҳар қадаре, ки вазъи воқеияти иҷтимоӣ сиёсӣ дуртар гарданд, ба ҳамон андоза таъсири онҳо ба номуайяни бурда мерасонад. Инчунин, мардуми одӣ дар бисёр ҳолатҳо, агар зиндагии хуб надошта бошанд, онҳоро наҷандон хуб қабул мекунанд. Рамзҳои сиёсӣ бештар маҳсули қори сарварон ва элитаи сиёсӣ мебошанд, ки барои қорбурди минбаъдаи сиёсӣ мавриди истифода қарор дода мешаванд. Ин мундариҷаи пурраи сохторӣ ба сохтори воқеӣ аст, ки дар он рамзҳои сиёсӣ истифода мешавад.

Замоне ки сиёсатмадорон дар бораи маънои «гуноҳ» баҳс мекунанд, ба ҷои равона кардани кӯшиши худ барои пешгирӣ кардани он таҳдиди ваҳдати сиёсиро дар ҷомеа ба вучуд меоранд. Мавриди қайд аст, ки тадбирҳои, ки аз ҷониби ҳукуматҳо ба манфиати халқу миллатҳо андешида мешаванд, дар бисёр ҳолатҳо аз ҷониби оммаи мардум дастгирӣ меёбанд. Албатта агар сиёсати пешгирӣфтаи онҳо хусусияти мардумсолорӣ дошта бошад.

¹ Ниг.: Бурлачук В. Символ и власть: Роль символических структур в построении картины социального мира [Текст] / В. Бурлачук. - Киев, 2002. - С. 114.

Ба андешаи муҳаққиқ Холсти, рамзҳо дар ташаккули муносибатҳои байни миллатҳо нақши муҳим мебозанд¹. Дар байни гурӯҳҳои даргир ихтилофот камтар мешаванд, ҳарчанд дар чунин вазъ аломатҳои дорои мундариҷаи бад, вале таъсири баланди эҳсосоти истифода мешаванд.

Ҳангоми ба хулосае омадан дар хусуси он ки рамзҳо ва аломатҳои сиёсӣ дар раванди низоъҳои сиёсӣ, сафарбаркунӣ ва ҳамгироӣ мақоми махсус доранд, ин далели он аст, ки рамзҳои сиёсӣ ба ҳокимият ва идоракунии давлатӣ таъсиргуздор аст. Аз ин ҷо пажӯҳишгар Мерриам ибрози андеша дорад, ки «Ҳукуматдорон одатан дар атрофи худ як қатор чизҳоеро нигоҳ медоранд, ки ба онҳо бовар кардан мумкин аст. Ягон сохтори ҳокимият танҳо ба зӯрварӣ асос намеёфт, зеро танҳо қувва барои нигоҳ доштани обрӯи ҳукумат ва фишор додани қувваҳои муҳолифин басанда нест»².

Бояд тазаққур дод, ки рамзҳои сиёсӣ дар раванди тақсимои ҳокимият низ мақоми ҳудро доранд. Хусусан қонунӣ намудани тақсимои ҳокимият дар раванди бартараф намудани баъзе мушкилотҳо дар вақти супоридани ҳокимият аз як роҳбар ба роҳбари дигар зарурат пайдо менамояд. Чунин маросимҳо, агарчи начандон хуб ҳастанд, вале масъулияти сарваронро баланд намуда, барои иҷрои минбаъдаи корҳои худ муваззаф менамоянд.

Аз ин рӯ, таҳлилу «таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ дар ҷомеа аз аҳамият холи нест, онҳо дар сатҳи систематикӣ, дар дарки равандҳои сафарбаркунии сиёсӣ, тақсимои фарқкунандаи нуфузи сиёсӣ ва асосҳои қонуниятҳои сиёсӣ кӯмак мерасонанд»³.

Дар сатҳи зерсистемавӣ бошад, «омӯзиши рамзҳои сиёсӣ барои равшанӣ андохтан ба динамикаи низоъҳои гурӯҳӣ ва дарки равандҳои ҳамгироии гурӯҳӣ кӯмак мекунад»⁴.

Рамзҳои сиёсӣ дар маҷмӯъ, муносибати шахсро ба системаи сиёсӣ ба танзим дароварда, роҳу усулҳои мухталифро ғайрарасона метавонад.

¹ Finlay D. et al. Enemies in Politics. - Chicago: Rand McNally, 1967. - P. 25.

² Lasswell H. et al. The Language of Politics. - Cambridge, Mass.: MIT Press, 1965. - C. 3.

³ Ниг.: Merelman R. Learning and legitimacy // Amer. Pol. Sci. Rev. 1966. 60 (September). - P. 554.

⁴ Brown S., Ellithorpe J. Emotional experiences in political groups: the case of the McCarthy phenomenon // Amer. Pol. Sci. Rev. 1970. 64 (June). - P. - 366.

Инчунин, ба воситаи онҳо заминаҳои муҳимми ягонагии миллӣ фарҳам оварда мешавад. Агар гӯем, ки дар ин бора Консепсияҳои махсус тартиб дода шудааст, ин начандон дуруст мебошад. Аз рӯи амалияи назариявӣ рушди инкишофи рамзҳои сиёсӣ ба таҷрибаи амалӣ бештар ниёзманд аст. Аз ин рӯ, раванди таҳияи аломату рамзҳои сиёсиро бештар чун объекти асосии фаҳмиши инфиродӣ пешниҳод менамоянд. Монандӣ ва фарқиятҳои байни фардҳо ва гурӯҳҳо дар ин дарк ҳамчун манбаи потенциали рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ барои муътақид ва бедор кардани таваҷҷуҳ ба назар гирифта мешаванд.

Аз ин рӯ, пажуҳишгар Л.Уайт изҳори андеша дорад, ки: «Рамзро ҳамчун ашё фаҳмидан мумкин аст, ки зарурят ё аҳамияти он аз ҷониби истифодабарандагон муайян карда мешавад ... Арзиш ё аҳамияти рамз ба ҳеч вачҳ бо хусусиятҳои хоси шакли ҷисмонии худ истеҳсол ё муайян карда намешавад. Аломатҳо, ба гуфтаи Ҷон Локк, «ба одам маънои шартӣ доранд»¹.

Новобаста аз он, ки рамзҳои сиёсӣ вобаста ба даври замон бояд иваз карда шаванд, вале унсурҳои асосии онҳо доимо боқӣ хоҳанд монд. Албатта баъзе унсурҳое аз байн мераванд, ки ба идеологияи бегонапарастӣ вобастаю пайваста мебошанд. Дар ин ҳолат ба сари ҳокимият омадани қувваҳои нав аз имкониятҳои худ истифода намуда, дар аломату рамзҳо метавонанд тағйиротҳои ҷиддӣ ворид намоянд.

Муҳаққиқи шинохта Мерелман менависад, ки: «раванди сиёсӣ ба интиқоли манфиатҳои воқеӣ ба доираи манфиатдори мардум равона карда шудааст ва ҳамзамон ба омма эътимоди рамзӣ медиҳад. Вай инчунин, қайд мекунад, ки амалҳои сиёсӣ, ки дорои аҳамияти бузурги рамзӣ мебошанд, ба тақсимои захираҳои моддӣ чандон таъсири назаррас надоранд»².

Шояд ҳамин тавр ҳам бошад, аммо рамзҳои сиёсӣ дар баробари эътимоднокии оммаи мардум барои танзими тартиботи сиёсӣ таъсири

¹White L. The Science of Culture. - New York: Grove, 1949. - P. 25.

² Ниг.: Edelman M. The Symbolic Uses of Politics. - Urbana: Univ. of Illinois Press, 1964. - P.-7.

мусбат расонида, дар замири мардумон ҳисси баланди ватандӯстӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллиро пайдо менамояд.

Гусфилд ибрази андеша дорад, ки: «Мо дар ҷомеаи инсонӣ зиндагӣ мекунем, ки имову ишораи рамзӣ дар ташаккули ҳисси ғурур, ғазаб ва шараф нақши муҳим дорад. Ихтилофоти иҷтимоӣ ва шиддат боиси вайрон кардани тартиботи рамзӣ ва харобшавии дигар соҳаҳои ҳаёт мегарданд. Агар чунин аксуламалҳо «оқилона» ҳисобида нашаванд, ин таҳлилро душвортар мегардонад ва ба сарфи назар кардани ҳодисаҳое, ки барои одамон аҳамияти калон доранд, боис мешавад»¹.

Ҳамин тавр, «аломату рамзҳо на танҳо муҳимияти махсус доранд, балки метавонанд омили зарурӣ ҷиҳати ба даст овардани манфиатҳои моддӣ бошанд. Ҳукумат ҳатман дар тақсмоти иҷтимоии нуфуз, тасдиқи аҳамият, арзиши чизе, қонунигардонии тарзи зиндагӣ ва меъёрҳои ахлоқӣ манфиатдор мебошад. Нодида гирифтани ихтилофи мундариҷаи шабех, ҳатто агар онҳо мустақиман ба тақсмоти захираҳои моддӣ таъсир нарасонанд ҳам, маъноӣ рад кардани як қисми назаррасии ҳаёти сиёсиро дорад»².

Баъзе рамзҳои сиёсӣ рангубори гуногун карда мешаванд ва шаклу мазмуни онҳоро тағйироти ҷиддӣ низ мебахшанд, албатта дар сурате, ки нафарони дигар бетарафӣ баён намоянд. Агар мо дар бораи аломатҳо дар алоҳидагӣ сухан гӯем, онҳо аз назари мантиқӣ ягон мазмуни дохилӣ надоранд, танҳо одамон қодиранд, ки ба онҳо рӯҳи нав бахшида, хусусиятҳои сифатии онҳоро баррасӣ намоянд. Ин равандро метавон чунин тавсиф кард: «аъзои ҷомеа як объектро интиҳоб мекунанд, аммо дар айни замон ҳар як шахс он хусусиятҳое, ки барои ӯ ҷолиб аст, ба назар мегирад. Ҷанбаҳои пайдошаванда таассуроти ҳамон рафтори ҷамъиятиро медиҳанд»³.

Инчунин муқаррар аст, ки аломатҳоро метавон ҳамчун воситаи сиёсӣ истифода намуд. Ин, пеш аз ҳама, ба он институтҳое дахл дорад, ки

¹Gusfield J. Symbolic Crusade. - Urbana: Univ. of Illinois Press, 1963. - P.183.

²Aberbach J., Walker J. The meanings of black power: a comparison of white and black interpretations of a political slogan // Amer. Pol. Sci. Rev. 1970. 64 (June).

³Brown S. Consistency and persistence of ideology: some experimental results // Public Opinion Q. 1970. 34 (Spring). - P.- 68.

метавонанд ба олами рамзӣ муроҷиат кунанд. Ҳамзамон ба рамзҳои математикӣ, ки дар олами рамзҳо мақоми махсус доранд: ҷамъ, тарҳ, аломатҳои зодиакӣ, рамзҳои астрономӣ, аломатҳои кимиёвӣ, дар фаҳмишҳои аломатҳои физикӣ қувваи энергияи атомӣ низ мебошанд. Чунон ки мушоҳида мегардад, рамз метавонад ба дилхоҳ аломати шакли геометрӣ дошта мубаддал гардад, ки инъикосгари мафҳуме буда, ки дар худ маълумоти муайяне дошта бошад.

Қобили зикр аст, ки гурӯҳҳои иҷтимоӣ дар доираи ҷомеаи сиёсӣ бо истифода аз рамзҳои сиёсӣ муошират мекунанд. Ҳатто даъват кардани шахсиятҳо ё воқеаҳои таърихӣ низ рамзи соҳибхитиёрии давлат мебошанд. Аломатҳо метавонанд қисми он чизе бошанд, ки «хурофот» ном дорад, ки маҳсули таъсири таърих ба воситаи урфу одат мебошад.

Баҳси мафҳуми рамзҳои сиёсӣ ва шинохти асолати онҳо дар миёни ҷомеашиносон солҳои зиёде боз идома дорад. Дар баёни истилоҳи донишҳои сиёсӣ бо таваҷҷуҳ ба корбурди рамзҳои сиёсӣ, дарвоқеъ, ҳамин мафҳумро дар илмҳои сиёсӣ истифода мебаранд. Аз ин рӯ, дар корбурди сиёсатшиносӣ рамзҳои сиёсиро дар баробари устуворгардони ҳокимияти давлатӣ маънидод менамоянд. Қолиб аст, ки рамзҳои сиёсӣ танҳо як рамзи ҳукуматӣ нестанд, балки онҳо рамзҳои равшанфикрон, озодихоҳон ва дар тамоми ҷараёнҳои фикрӣ ва ҳатто тӯдаҳои мардум ҷойгоҳи худро доранд. Имрӯз рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва идораи давлатӣ як маънии муҳимми дарку таваҷҷуҳ ва таҳлили сиёсат шудааст, ки одамон ба онҳо ҳаёти худро вобаста медонанд.

Хулоса, хусусиятҳои бевоситаи аломат ва рамзҳоро дар ҳаёти иҷтимоӣ сиёсии ҷомеа таҳқиқ намуда, чунин натиҷагирӣ намудан мумкин аст, ки хусусияти рамзҳои сиёсӣ бо моҳияташон на танҳо ба нишон додани чизе (хусусияти аломат), балки мансубият, инчунин ба шинохт ва муаррифии рамзҳо ҳамчун технологияи махсуси сафарбарнамоии сиёсӣ алоқаманд аст. Албатта маълум аст, ки «рамз» чизест, ки на бо мундариҷаи худ, балки ба

тавассути «мавҷудият» амал мекунад, яъне ҳуҷҷатест, ки аз ҷониби аъзои ягон ҷомеа эътироф карда мешавад. Ин ҳоҳ рамзи сиёсӣ бошад ва ҳоҳ рамзи динӣ, аз қабилӣ нишон, варақаи мушаххас ва дар ҳар сурат, маъноӣ рамз ба мавҷудият ва муаррифии он асос меёбад.

Мавриди қайд аст, ки ҳар як сиёсатмадор ба нишонаҳои давлатӣ муроҷиат мекунад, аммо ҳуди ӯ низ рамзист. Ин, воқеан, маъноӣ онро дорад, ки сиёсат бояд ба рамзҳо муносибати ҳудро дошта бошад. Ин объектҳо дар бисёр ҳолатҳо мазмуни сафарбарнамоии сиёсии намоёндагиҳои дастҷамъиро, ки рафтори ҷомеаро танзим мекунанд, ташкил медиҳанд. Вазифаи асосии рамзро, мумкин аст, ки дар мазмуни технологияи муттаҳидкунии мушаххаси ашё ва ё предмет муайян намуд.

Таҳлилҳои илмӣ нишон медиҳанд, ки намоёндагони илмҳои сиёсӣ мустақиман дар бораи «тамаддуни рамзҳо» сухан мегӯянд ва охириин заминаи комил барои дарки онҳо технологияи имову ишора низ ба ҳисоб меравад. Дарки сиёсатмадор ба хусусиятҳои бевоситаи рамзҳо як унсури бесобиқа ва муҳим барои касб ва муваффақиятҳои ӯ мебошад. Аз ин бармеояд, ки дар замони соҳибистиклолӣ аҳамияти рӯзафзуни рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар соҳаи сиёсат бемайлони меафзояд. Дар айнаи ҳол, бисёр муҳим аст, ки мо аҳамияти рамзҳои сиёсиро баррасӣ карда тавонем. Зеро мазмуну моҳияти ҳар як рамз ин маҳсули тафаккур ва натиҷаи меҳнати амалии инсон мебошад. Аз ин рӯ, ҳар як рамз вобаста ба шаклу мазмун дар худ ҷаҳони андешаву маъниро ифода карда метавонад.

Мавриди қайд аст, ки дар масири таърих қобилияти беназири инсон ба он оварда расонид, ки истифодаи рамзҳо дар тамоми ҷабҳаҳои зиндагӣ ҷойгоҳи ҳудро пайдо намуданд. Рамзҳо замоне барои муттаҳид ва сарҷамъ намудани тӯдаи одамон, замоне барои дарёфти ризку рӯзӣ, замоне барои муоширату муколама, замоне барои идора намудани технологияҳои бузурги иттилоотӣ коммуникатсионӣ ва замоне барои дифои марзу буми кишварҳо истифода шудаанд. Аммо онҳо ҳамчун падидаи иҷтимоӣ сиёсӣ дар ҷомеаи

инсонӣ заруратӣ воқеӣ доранд, ки мардумро ба муттаҳидӣ ва ҳувиатсозӣ сафарбар карда метавонанд.

Аз ин рӯ, масъалаи истиқлоли сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муҳиммияти рамзҳои сиёсӣ дар таҳкими давлатдории миллий дар зербоби якуми боби дуюм мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор дода мешавад.

БОБИ II. РАМЗҲОИ СИЁСӢ ВА НАҚШИ ОНҲО ДАР ШАРОИТИ СОҲИБИСТИҚЛОЛИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

2.1. Истиқлоли сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муҳимияти қабули рамзҳои сиёсӣ дар таҳкими давлатдории миллӣ

Истиқлоли сиёсӣ рамзи озодӣ ва арзиши муҳимме барои ҳар як миллат мебошад, ки барои ба даст овардани он миллату халқиятҳои гуногун солҳои тулонӣ мубориза мебаранд. Дар ҷаҳони муосир низ миллатҳои зиёде ҳастанд, ки ҳанӯз ба истиқлоли хеш шарафёб нагардидаанд ва ба ҳар гуна мушкилоту монеаҳо рӯ ба рӯ ҳастанд, то дар ниҳояти кор ба истиқлоли сиёсии хеш мушарраф гарданд.

Масъалаи истиқлоли сиёсӣ дар ҷаҳони муосир имрӯз боиси баҳсу мунозираҳои зиёде гардидааст ва таваҷҷуҳи муҳаққиқони илмҳои ҷомеашиносӣ, алаҳхусус сиёсатшиносонро ба худ бештар ҷалб намудааст. Таҳқиқи мавзӯи собит менамояд, ки мафҳуми «истиқлоли сиёсӣ» дар илмҳои сиёсӣ мақому мартабаи хеле баланд дорад ва дигар намудҳои истиқлолиятро ба монанди «истиқлолияти иқтисодӣ», «истиқлолияти фарҳангӣ», «истиқлолияти фикрӣ» ва ғайраро дар бар мегирад. Истиқлолияти сиёсӣ фарогири дигар намудҳои истиқлол буда, он ҳамчун истиқлолияти эътирофгардида шинохта мешавад. Хусусан соҳибистиқлолии Тоҷикистон ва эътироф гардидани он аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ, яъне зиёда аз 180 кишвари ҷаҳон - ин ҳама боиси ифтихору эътироми шахрвандони кишвари мо мебошад.

Имрӯз масъалаи истиқлолият ҳамчун рамзи озодӣ дар таҳлилҳои навин боиси таваҷҷуҳи зиёд қарор гирифтааст. Зеро муҳимият ва арзиши он барои тағйирпазирии ҷомеа ва озодиву ҳуқуқи инсонҳо заминаи босазо гузошта метавонад. Бинобар ин, сарфаҳм рафтан ба хусусиятҳои мухталифи истиқлолияти сиёсӣ ва ҷиҳати умумии он дар масири ҳифзи манфиатҳои миллӣ имрӯз мардумони одӣ ва олимону пажуҳишгаронро ба ҳам овардааст, ки онҳо бояд дар ташвиқу тарғиби истиқлолияти кишварамон нақши босазо дошта бошанд.

Истиқлол навъҳои гуногун дорад, ки мувофиқи таҳлили мутахассисон истиқлоли шахсӣ асоси бисёр намудҳои истиқлол мебошад. Истиқлоли сиёсӣ, истиқлоли давлатӣ ва истиқлоли иқтисодии ҳар як кишвар бештар аз ҳама муҳимияти хос доранд.

Истиқлоли сиёсӣ дар ҳаёти сиёсии ҷомеа ва кишварҳо тағйироти куллиро ба миён оварда, имконият медиҳад, ки дар арсаи байналмилалӣ талаботу манфиатҳои кишвар бештару беҳтар муаррифӣ гарданд. Дар баробари ин, эълон намудани истиқлолияти давлатӣ, сохтани аломату рамзҳо ва дигар чорабиниҳои сиёсии соҳибистиклолӣ дар сатҳи конститутсия баргузор намудан ин маънои истиқлолияти тоҷро надорад. Барои ин боз эътирофи дигар давлатҳои ҷаҳон дар сатҳи байналмилалӣ зарур аст.

Бояд таъakkур дод, ки ба туфайли соҳибистиклол эълон гардидан Тоҷикистон ҳудуди сиёсати дохилӣ ва хориҷии худро мустақилона муайян намуданро пайдо кард. Маҳз ба туфайли соҳибистиклолии давлатӣ аллакай чанде аз роҳбарони давлатӣ, хусусан Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар анҷуманҳои Ассамблеяи Генералии СММ на фақат иштирок доштанд, балки аз минбарҳои баланди он ба ҷаҳониён дар бораи пайдоиши давлати нав, сиёсати дохилию хориҷии он ахборот доданд.

Мавриди қайд аст, ки истиқлолияти сиёсии кишвари мо ин бузургтарин ва пуарарзиштарин дастоварди замони соҳибистиклолӣ буда, инъикосгари вазифаҳои дохилӣ ва хориҷии давлатӣ мебошад, ки мустақилияти кишвари моро дар арсаи байналмилалӣ баррасӣ менамояд.

Хулоса, истиқлоли сиёсӣ яке аз масъалаҳои марказии илмҳои сиёсӣ ба ҳисоб рафта, таваҷҷуҳи олимону пажуҳишгаронро ба худ ҷалб намудааст. Ба даст овардани истиқлоли сиёсӣ барои мардуми мо беҳтарин арзиш ва дастовардест, ки ба он эътимоду эҳтироми самимӣ бояд дошт.

Дастовардҳои беназири замони соҳибистиклолӣ иншоотҳои бузурги аср: НБО-и Роғун, НБО-и Сангтӯдаи-1, Сангтӯдаи-2, сохтмонҳои гуногуни логистикӣ, пулҳои боҳашамат дар дарёи Панҷ, сохтмонҳои гуногуни соҳаи маориф дар тамоми ғӯшаву канори мамлакат, дастовардҳои илмию варзишӣ дар Олимпиадаҳои сатҳи гуногун, ба таври куллӣ тағйир ёфтани

симои пойтахти азизамон шаҳри Душнбе, дастовардҳои назаррас дар соҳаи илм ва мактабҳои олии кишвар ҳамаи ин нишонаи мустақилияти Ватани азизамон ба ҳисоб меравад.

Амалӣ намудани манфиатҳои миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити тағйирпазирии ҷомеа ва соҳибистиклолӣ натиҷаҳои назаррасе ба бор овардааст. Иқтидори дипломатияи бисёрҷонибаи замони соҳибистиклолиро ба назар гирифта, мо бояд бештар ба баланд бардоштани обрӯи кишварамон дар арсаи байналмилалӣ диққат дода бошем, то дар замони тағйирпазирии ҷомеа ва зиддияту тазодҳои муосир таъмини амнияти мардумро таъмин карда тавонем.

Мухаққиқони соҳа навъҳои гуногуни манфиатҳоро аз ҳам чудо менамоянд. Манфиатҳои ҷамъиятӣ аз навъҳо ва шаклҳои дигари манфиатҳо тафовути ҷиддӣ доранд ва дар зинаи болотар қарор гирифтаанд. Дар зери ҳадафи мазкур табиати ботинии инсонро мавриди пажӯҳиш қарор медиҳанд. Дар шароити имрӯза яке аз хусусиятҳои муҳимтарини пажӯҳиши «манфиатҳо» - ро фаҳми асосҳои мухталифи он ташкил медиҳанд, ки дар бунёди мазмун ва таркиби он саҳми арзанда доранд. Асосҳои манфиатҳо ба шаклҳои гуногун тақсим мешаванд: иқтисодӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ, динӣ, ҳарбӣ ва ғайраҳо. Дар назарияҳои сиёсӣ, ки пешоҳанги таълимоти иҷтимоии муосир аст, дар маънои манфиатҳои давлатӣ шинохтани манфиатҳои миллий афзалият пайдо мекунад. Имрӯз зери мафҳуми манфиатҳои миллий тамоми манфиатҳои давлатӣ, аз ҷумла рамзҳои сиёсии давлатӣ низ фаҳмида мешавад.

Дар баробари ин, манфиатҳои сиёсӣ ин ҳамон дарки сарчашмаи рафтори сиёсӣест, ки субъекти сиёсатро водор месозад, то мақсадҳои мухталифи сиёсии худро воқеӣ гардонад. Ҳамзамон манфиатҳои сиёсӣ низоми мураккабест, ки дар шаклҳои гуногун ба амал меоянд ва онҳо заминаи асосии ташаккули инкишофи муносибати байни одамон, гурӯҳҳо ва нерӯҳои сиёсӣ мебошанд. Манфиатҳои сиёсӣ дар баробари манфиатҳои дигари ҷамъиятӣ дорои як қатор хусусиятҳо мебошанд, ки махсусиятҳои худро доранд. Онҳо дар навъҳои гуногун ба амал меоянд.

Якум, соҳаи муносибатҳои ҷамъиятӣ, ки пояи онро воситаҳои моддӣ ташкил медиҳанд ва дар он нақши асосиро манфиатҳои сиёсӣ мебозанд. Манфиатҳои сиёсӣ муносибатҳои иқтисодиро дар бар мегиранд, ки дар заминаи мақсадҳои моддӣ вучуд доранд ва пуарарзишанд. Аммо на ҳар яки онҳо метавонанд амалӣ гарданд. Амалӣ гаштани ин ё он мақсад аз интихоби самти сиёсат ва атрибутҳои он вобаста аст, ки дар он мавқеи асосиро манфиатҳои ин ва ё он қувваҳои сиёсии ҷамъиятӣ ва гурӯҳҳои иҷтимоӣ мебозанд.

Дуюм, манфиатҳои сиёсӣ заминаи асосии муносибат ба ҳокимият мебошанд, ки дар баробари дигар арзишҳо дар онҳо рамзҳои сиёсӣ мавқеи худро доранд. Дарёфти роҳу воситаҳои ба даст даровардани ҳокимият, таъсиррасонӣ ва истифодаи он барои воқеигардонии мақсадҳои муайян дар замири манфиатҳои нерӯҳо ва умумиятҳои иҷтимоӣ ҷо гирифтаанд.

Сеюм, манфиатҳои сиёсӣ соҳибхитиёриро тақозо мекунанд, ки дар раванди амалӣ гардонидани онҳо воситаҳои гуногуни имичӣ ва нишону аломатҳои давлатдорӣ бояд инъикосгари соҳибистиклолӣ бошанд. Яъне дар муносибатҳои ҷамъиятӣ манфиатҳоро бо ихтиёри худ ва мустақилона ҳал карданро доранд. Баҳамалоқамандӣ, муқовимат ва душвориҳои манфиатҳои мухталифи гурӯҳҳои иҷтимоӣ бо манфиатҳои ҷамъиятӣ имконият медиҳанд, ки барои амалӣ гаштани манфиатҳои сиёсӣ соҳибхитиёрию соҳибистиклолӣ пеша карда шавад.

Чорум, дар ҷомеаи гуногунмиллат манфиатҳои сиёсӣ хусусияти этникӣ пайдо менамоянд, зеро ки умумиятҳои миллию этникӣ бо гуногунрангии худ субъекти сиёсатанд ва муносибатҳои миллию этникӣ бошанд, объекти сиёсат мебошанд. Ё ин ки дар ҷомеаи сиёсӣ тамоми муносибатҳои байниҳамдигарии умумиятҳои миллию этникӣ ва муносибати онҳо бо умумиятҳои дигар ба худ хусусияти сиёсӣ мегиранд. Рамзҳо бошанд, дар ин замина хусусиятҳои технологияи муттаҳидкунандаи сиёсӣ ва муаррифгариро иҷро менамоянд.

Манфиатҳои сиёсӣ дар низоми идоракунии давлатӣ дорои мақом ва нақши худ мебошанд. Дар манфиатҳои сиёсӣ бештар муносибати одамон ба

ҳокимияти сиёсӣ ва низоми сиёсӣ инъикос мегардад. Набудани мувофиқати байни манфиатҳои сиёсии гурӯҳҳои мухталифи иҷтимоӣ ва манфиатҳои намоёндагони институтҳои ҳокимият метавонад ба муҳолифатҳо ва муқовиматҳои сиёсӣ оварда расонанд.

Масалан, дар солҳои аввали ба даст овардани истиқлоли сиёсӣ баҳси иваз намудани нишони шери болдор дар рамзҳои сиёсии Тоҷикистон яке аз масъалаҳои баҳснок байни муҳолифини тоҷик ва ҳукумати вақт ба ҳисоб мерафт. Ҳамин тавр, баҳсҳо дар бораи парчаму нишон ва суруди миллӣ то як замони муайян идома доштанд ва дар натиҷаи ба як ҳулоса омадан ва дар мувофиқа бо гурӯҳҳои мухталифи ҷомеа мавриди қабул қарор гирифтанд.

Ҳамзамон, манфиатҳои сиёсӣ барои ташаккули ғояҳои сиёсӣ, ҳолати сиёсии ҷомеа, мавқеи идеологӣ, афзалиятҳои сиёсӣ дар заминаи эътирофи талаботи гурӯҳҳои ҷамъиятиро фарогиранда ба сифати заминаи асосӣ эътироф шудаанд.

Бинобар ин, зарур мешуморем, ки бо таҳлили манфиатҳои сиёсӣ дар низоми ҷамъиятӣ мақому мартабаи рамзҳои сиёсӣ дида баромада шаванд. Зеро дар шароити соҳибистиклолии кишварамон истифодаи метод ва усулҳои гуногуни илмҳои сиёсӣ барои баррасии рамзҳо ҳамчун падидаи иҷтимоӣ сиёсӣ дар мақолаву дигар корҳои илмӣ бояд акси худро пайдо кунанд.

Ногуфта намонад, ки дар Тоҷикистон масъалаҳои асосии манфиатҳои миллӣ бештар дар самти иқтисодиёт ба инобат гирифта мешаванд. Шояд чунин ҳам бошад, аммо ба ҷузъи иқтисодиёт боз масъалаҳое мавҷуданд, ки барои ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар раванди рушди ҷомеа лозим шуморида мешаванд.

Аслан, ҳимояи манфиатҳои миллӣ вобастагии зиҷ ба суннатҳои миллӣ, арзишҳои миллӣ, забони давлатӣ, тамомияти арзӣ вобастагӣ доранд, ки дар ин раванд рамзҳои сиёсӣ низ баробари муътадилгардонии сиёсӣ боз дар раванди ҳувиятсозӣ ва дигар суннатҳои ватанпарастӣ ҷойгоҳи худро дорад.

Барои муошират ҳар як рамз ҳамчун технологияи махсуси сиёсӣ маънои пӯшидаи худро дорад ва барои интиқолдиҳанда ва қабулкунанда арзиши мухталиф дорад, ки ин ба ҷаҳонбинӣ ва сатҳи маълумотнокии шахрванд вобаста мебошад. Хатоҳои фаҳмиши паёмрасонӣ аксар вақт ба рамзгузори нодурусти ҷониби қабулкунанда ва интиқолдиҳанда вобастагӣ дорад.

Мафҳуми «манфиатҳо» аҳволи рӯҳии мақсаднокест, ки дар ин ҳолат баҳри ба даст овардани мақсадҳои муайян кӯшишҳо ба ҳарч дода мешаванд. Агар ба тамоми давраҳои инкишофи таърихӣ назар афканем, манфиатҳои миллӣ (давлатӣ) – ро худмуҳофизатӣ, таҳкими истиқлолият, таъмини амният, абарқудратӣ, некӯаҳволӣ, нуфуз, эътибор ва ғайраҳо ташкил медиҳанд, ки дар доираи технологияи сиёсии давлатӣ идора карда мешаванд.

Муносибати воқеӣ ба манфиатҳои миллӣ ҳамеша дар мадди назар қарор додани манфиатҳои давлатҳои дигарро талаб менамояд. Аз ин ҷо, ба андешаи мо, рамзҳои сиёсиро воситаи риояи шинохти манфиатҳои ҳаётан муҳим ва идоракунии давлатӣ бояд донист. Зеро тамоми паҳлӯҳои ҳаёти ҷомеа бо манфиат пайвастагӣ дорад. Бинобар ин, имконият ва қудрати кишварро ба назар гирифта, бо мақсади дар амал татбиқ намудани манфиатҳои миллӣ ва расидан ба ҳадафҳои стратегӣ ба таври пай дар пай кӯшиш намудан лозим меояд. Новобаста аз он ки Тоҷикистон дар форматҳои гуногуни сатҳи ҷаҳонӣ муносибатҳои бисёрҷонибаро барои устувор намудани муносибатҳои дӯстона истифода мебарад, лекин се масъалаи асосӣ: муносибатҳои бисёрҷониба, робитаҳои фарҳангӣ ва мубориза ба муқобили хатару таҳдидҳои замони муосир дар дурнамои амалӣ намудани манфиатҳои миллии Тоҷикистон дар шароити имрӯза боқӣ мемонад.

Маълум аст, ки Истиқлол ҳамчун рамзи озодӣ ба навъҳои гуногун тақсим мешавад. Истиқлоли сиёсӣ бештар шартӣ тартиботро ошкор месозад.

Истиқлоли давлатӣ бошад, ду хусусияти асосӣ дорад яъне хусусияти дохилию берунӣ. Хусусияти дохилӣ ҳолатест, ки ҳокимияти олии дохилӣ бояд эътироф карда шавад. Хусусияти берунии истиқлолият маънои

ҳокимияти олии давлатро эътироф намудани дигар кишварҳои соҳибистиклол мебошад.

Истиклолияти давлатии кишвари мо дар рушду нумӯи Ҷумҳурии Тоҷикистон дигаргуниҳои куллиро ба бор овард. Махсусан, барқарор ва ё эҷод намудани рамзҳои сиёсӣ яке аз вазифаҳои умумимиллӣ мебошанд, ки роҳбарияти кишвар бо ибтикори Президенти маҳбубамон аз уҳдаи амалӣ намудани онҳо баромада тавонистанд. Ҳамин аст, ки дар раванди дигаргуниҳои нави ҷомеа рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи махсуси идоракунии давлатӣ ба кор бурда мешаванд.

Истиклоли сиёсӣ имконият медиҳад, ки дар арсаи байналмилалӣ талаботу манфиатҳои кишвар беҳтар карда шаванд. Кишвари соҳибистиклол бо тамоми атрибутҳои давлатдорӣ хеш дар ҳалли масъалаҳои гуногуни байналмилалӣ бештар ҳисса гузошта метавонад.

Дар илмҳои сиёсӣ «мафҳуми «истиклоли сиёсӣ» бо мафҳумҳои соҳибхитӣ ва ҳокимиятдорӣ комили сиёсӣ ҳаммаъно мебошад. Соҳибхитӣ ё худ истиклоли комил доштани давлат ин молики ҳақиқии воситаҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва сиёсӣ будани халқро мефаҳмонад. Истиклоли давлатӣ ҳамчун падидаи муҳими сиёсӣ ҳуқуқӣ ва татбиқи он бо масоиле алоқаманд аст, ки онҳо тафовути объективӣ субъективӣ байни иродаи манфиатҳои воқеии халқ ва умуман сокинони давлат ва роҳҳои амалигардонии онҳоро инъикос менамояд»¹.

Ҷумҳурии Тоҷикистон барои расидан ба «соҳибхитӣ давлатии худ дар заминаи сохти советӣ аз зинаи ибтидоии давлатдорӣ дар шакли ҷумҳурии мухтор то зинаи баланди он - ҷумҳурии иттифоқӣ дар ҳайати ИҶШС роҳи дуру дарозро тай намуд. Бинобар ин, баъди ғурупошии сохтори советӣ комилан соҳибистиклол гардидани Тоҷикистон тасодуфӣ нест. Ҳанӯз дар Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 1929, ки аз ҷиҳати ҳуқуқӣ амалӣ нашуда буд, дар хусуси ҳуқуқҳои соҳибхитӣ Ҷумҳурии Мухтори Тоҷикистон дар ҳайати ҶШС Ёзбекистон меъёрҳо мавҷуд буданд.

¹ Ниг. Девид Метюз. Политика для народа. Граждане в поисках своего места в политике [Текст] / Метюз Девид. – М.: 1995. - С.139.

Конститутсияи соли 1931 ҳолати ҳуқуқии Тоҷикистонро ҳамчун ҷумҳурии иттифоқии соҳибхтиёр ба ҳайати ИҶШС шомил гардидани он ва соҳибхтиёрии ӯро ба зинаи нисбатан баланд бардошт»¹.

Акнун кишвари мо бо имкониятҳои нав бо кишварҳои дигар метавонад, ки робитаҳои гуногун дошта бошад ва бо дигар кишварҳои хориҷӣ алоқаҳои дипломатиро ба роҳ монад. Махсусан, аъзои комилҳуқуқи Созмони Милали Муттаҳид гардидани Тоҷикистон, ба ҳайати Созмони Амният ва Ҳамкории Аврупо, Созмони Конфронси Исломӣ, Созмони Ҳамкории Иқтисодӣ ва дигар ташкилотҳои байналхалқӣ аъзо гардидани он гувоҳи ин гуфтаҳост. Аз ин рӯ, соҳибхтиёрии халқ ва соҳибхтиёрии давлат шаклҳои гуногуни соҳибхтиёрии ягона аст. Аз ин рӯ, ҳокимият чунин махсусиятҳоро, ба монанди ҳокимияти олий, ваҳдати он ва истиқлолу атрибутҳои давлатии онро дар муносибат бо дигар давлатҳо пайдо мекунад.

Шакли дигари мустақилияти том ин истиқлолияти миллӣ мебошад. Аксарият халқу миллатҳои ақаллияти дигаре, ки дар Тоҷикистон муқимӣ маскунанд, қисми таркибии он миллатҳое мебошанд, ки дар ин ё он дараҷа соҳиби давлати миллии худ мебошанд.

Маълум аст, ки дар аввали солҳои 90-уми асри гузашта дар ҷомеа нерӯҳои мухталифи сиёсӣ тадричан ташаккул меёфтанд. Ҳар яки онҳо батадриҷ ба ҳокимият, раванди идораи ҷомеа наздик гардида, таъсири бевоситаи хешро ба он мерасониданд. Дар муносибатҳои ҷамъиятӣ манфиатҳои худро меҷустанд ва аз ҳокимият талаб доштанд, ки онҳоро низ ба эътибор гиранд. Дар як муддати кӯтоҳ шаклҳои мухталифи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ташаккул ёфтанд. Яке аз хусусиятҳои иттиҳодияҳои ҷамъиятии кишварҳои собиқ советӣ он буд, ки қариб ҳамаи онҳо, новобаста аз мақом ва нақше, ки дар ҷомеа, дар раванди идораи корҳои давлатию ҷамъиятӣ доранд, ба сиёсати калон даст мезаданд. Онҳо ҳанӯз аз ҷиҳати сохторию ташкилӣ чандон комил нагашта, рӯ ба ғасби ҳокимият меоварданд. Саъй мекарданд, ки дар тақсимои ҳокимият сарм бигиранд. Дар чунин вазъияти сиёсатсозу ҳокимиятҳои дар аввали солҳои 90-ум Ҳизби Коммунистии Тоҷикистон,

¹ Ниг. Ахбори Шурои Олии ҚТ., 1991. №13.- С. 21.

Ҳизби Демократии Тоҷикистон, Ҳизби Наҳзати Исломии Тоҷикистон дар раванди сиёсатсозӣ бо аломату рамзҳои мухталифи худ баромад мекарданд.

Ҳамчунин, Ҳизби Ҷумҳурихоҳон, Ҳизби Ваҳдати Миллӣ, Ҳизби Ватандӯстони Тоҷикистон, Ҳизби Озодии Иқтисодӣ, Ҳизби Халқии Тоҷикистон ба арсаи сиёсат ворид шуданро доштанд.

Дар баробари ҳизбҳои сиёсӣ ҳаракатҳои мардумии «Растохез», «Лаъли Бадахшон», иттиҳодияҳои халқии маҳаллии «Водии Ҳисор», «Меҳри Хатлон», «Ватан», «Ҳамдilon», «Зарафшон», созмонҳои «Ориёнои Бузург», «Начот», «Кунгураи миллӣ», «Ҷабҳаи истиқлоли миллӣ», «Истаравшан» ва 13 ҷамъияти маданият миллии халқҳои ғайритаҳҷойӣ таъсис ёфта буданд»¹. Аксарияти ҳизбу созмонҳои наватъсис роҳу равиши сиёсии худро доштанд. Аммо, дар маҷмӯъ, ба рамзҳои сиёсии замони советӣ таъя намуда, фикру андеша ва идеяҳои гуногунро нисбат ба рамзҳои сиёсии кишвар дар рӯзномаву маҷаллаҳои даврӣ пешниҳод менамуданд.

Маълум аст, ки субъекти марказии ҷомеаи шахрвандӣ инсон мустақил ба шумор меравад. Аз ин рӯ, ҷомеаи шахрвандӣ соҳаи ғайолияти босамари шахс буда, дар тамоми зерсохторҳои иртиботии иҷтимоӣ (иқтисодӣ, сиёсӣ, маънавӣ ва ғ.) ташаккул меёбад. Чунин шароит воситаи оқилонаи мавҷудияти инсон буда, он ба ғайолнокии сиёсии инсон вобастагӣ дорад. дар ҳимояи манфиатҳо ва қонун ғардонидани талабот ба воситаи атрибутҳои давлатдорӣ, аз ҷумла рамзҳои сиёсӣ низ кӯмак мерасонад. Хулосаҳои ҳадафноки илмӣ-таҳқиқотӣ оид ба масъалаҳои рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ, таъмини минбаъдаи принципҳои демократӣ ба воситаи омӯзиши таҳлили илмӣ омилҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва раванди ташаккули онҳо муайян мешаванд.

Инчунин ба рушди инкишофи инсон вазъи ғурташаннуҷи ҷаҳон ва дигар омилҳои беруна низ таъсир мерасонанд. Ин, пеш аз ҳама, ба ғустариши ҷаҳонишавии муносибатҳои ҷамъиятӣ ва рушди технологияи коммуникатсионӣ вобаста мебошад ва ғаравидани як идда ҷавонон ва

¹ Ниг.: Зокиров Ғ.Н. Масъалаҳои миллии сиёсии муҳҷирати аҳоли дар Тоҷикистон [Матн] / Ғ.Н.Зокиров. - Душанбе, 1995. - С. 91.

шаҳрвандони Тоҷикистон ба гурӯҳҳои ифротгаро ва экстремистӣ маҳз натиҷаи таъсири номатлуби ҳамин омилҳои дар боло номбаршуда мебошанд.

Махсусан, масъалаи тақлид ба рамзҳои гуногуни динию мазҳабӣ ва дилбохтагии ҷавонон ба даъвату шиорҳои пойдарҳавои ҷараёнҳои гуногуни ифротгарою террористӣ ва махфиёна мавриди амал истифода намудани парчами сиёҳи террористӣ ва дигар нишону аломатҳои ифротӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ ба пояи давлатдорӣ таъсири манфӣ расонида метавонанд. Азбаски шумораи бештари аҳолии Тоҷикистонро ҷавонону наврасон ташкил медиҳанд, бинобар ҳамин, дар даҳсолаи наздик татбиқи нақшау чорабиниҳои алоҳида оид ба баланд бардоштани ҳувияти миллӣ, ватандӯстӣ, эҳтиром аз давлату миллат, рамзҳои давлатӣ ҳамчун технологияи идоракунии ва иштирок дар раванди созандагӣ бунёдкорӣ кишвар, ба андешаи мо, зарур ва ҳатмӣ боқӣ мемонанд.

Дарки ҳукуку озодиҳо, махсусан дар сатҳи омма дар замони соҳибистиклолӣ басо муҳим аст. Аммо шаҳрвандон набояд дарки масъулиятнокиро аз назар дур созанд. Махсусан, дар солҳои аввали ба даст овардани соҳибистиклолӣ фаъолнокии ҳизбу созмонҳои гуногуни ҷамъиятӣ дучанд гардида, нисбати аломату рамзҳои сиёсӣ муносибати онҳо хеле ҷиддӣ ба назар мерасид. Аксари намоёндагони ҳизбу созмонҳои мухталиф вобаста ба демократикунонии ҷомеа, ошкорбаёнӣ ва бедор намудани худогоҳию худшиносии миллӣ таваҷҷуҳи хосса баён менамуданд. Вале, мутаассифона, чунин ҳолати фаъолнокии сиёсиро то охир нигоҳ дошта натавонистанд. Дар раванди ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ аз нисф зиёди онҳо пешниҳодҳои барномавии худро фаромӯш намуда, рӯ ба ҷанг оварда, ҳатто дар амалиётҳои ҷангӣ иштирок намуданд. Баъзе ҳизбҳои сиёсӣ мисли, ХНИ ва дигар иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ бо амалҳои иртиҷоияшон дар ҷанги таҳмилии кишварамон нақши ташкилкунандаро низ бозидаанд.

Баъдан, бо мурури вақт мақсадҳои ниҳонии онҳо ошкор гардид, ки бештар хусусияти ба сари ҳокимият ба воситаи зӯрӣ омаданро дошт. Новобаста аз ин фаъолнокии сиёсии онҳо хеле афзун гардида буд, ҳато

дар интихобу чобачогузории аломату рамзҳои сиёсии давлатӣ кӯшиш мекарданд, ки ба дигар кишварҳои исломӣ тақлид намуда, адешаҳои худро амалӣ намоянд. Аммо истиқлолияти бадастомада ва дарки моҳияти он мардуми тоҷикро водор намуд, ки дар роҳи мустақилияти хеш корхоро ба анҷом расонанд, ки барои ояндаи миллат ва рушду нумӯи он таъсирбахш бошанд. Аз ин рӯ, давлатмардон ва зиёиёни кишвар дар интихобу муайян намудани рамзҳои сиёсӣ фикру андешаҳои худро баррасӣ намуда, то чое дар ин раванд ба муваффақиятҳо ноил гардиданд. Албатта, соҳибистиклолӣ бори дигар мақому мартабаи худро барои бедории миллий, озодандешӣ ва ҳифзи озодию ҳуқуқи шаҳрвандони кишварамон муяссар гардонид.

Бояд қайд кард, ки дар замони соҳибистиклолӣ замина барои зухури фарҳанги сиёсӣ ба миён омадааст, ки таъкид ба арзишҳои муштарак дорад. Он арзишҳое, ки имрӯз дар қолаби фарҳанги сиёсӣ пешниҳод мешаванд, «арзишҳои муштарак дар ҳолати воқеӣ ҳамчун фарҳанги ҷадид қарор доранд»¹. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ин тағйиротҳои фарҳангӣ бо ибтикори Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мавриди амал қарор доранд, ки онро сиёсати фарҳангии замони соҳибистиклолӣ меноманд.

Айни ҳол, васоити ахбори омма ва ниҳодҳои шаҳрвандӣ низ дар кишвари мо талошҳои дучандро ҷиҳати қонунӣ шудани фарҳанги муколама ва таҳаммулпазирӣ анҷом додаанд. Ба ин асос, тағйирёбии ҷаҳони муосир нақши муҳим дар зухури фарҳанги сиёсии нав - гуфтугӯ ва таҳаммулпазирӣ гузоштааст. Бо вучуди ин ки яке аз пайомадҳои умдаи ин тағйирот бар ҳавзаҳои сиёсат дар фарҳанг зухури фарҳанги сиёсӣ мебошад.

Имрӯз бо пайдоиши васоити ахбори навин, ба мисли расонаҳои электронӣ ҷаҳонӣ шудани фарҳанг мавқеи хоси худро пайдо кардааст ва осори таъсиррасони иртибототи электронӣ боиси эҷод ва таъсири сохторӣ шудааст.

¹ Лукелр Ҷ. Ҷаҳонӣ шудани фарҳанги озмунӣ барои тамаддунҳо [Матн] / Ҷорҷ Лукелр. Мутарҷим: Саид Комрон. - Техрон: Интишороти вазорати умури хориҷа. 1382. – С. 13.

Дар ҳақиқат, густариши васоити ахбори оммаи мардуми кишварҳои мухталиф имрӯз беш аз ҳар замони дигар фурсатро ҷиҳати ошноӣ ва шинохти унсурҳои фарҳанги ҷомеаҳои дигар, аз ҷумла аломату рамзҳои сафарбарнамоии сиёсӣ муҳайё менамояд. Таблиғи ташвиқи маданияти сиёсӣ, рамзҳои динию давлатии кишварҳои тараққикардаи дунё то ба ҷое расидааст, ки дигар нишону аломатҳои сиёсии онҳо дар воситаҳои техникию либос ва дигар ашёву предметҳои гуногуни рӯзгор насб карда мешаванд. Хусусан дар таъсиси инқилобҳои махмалин ва дигар тазоҳуроти дигаргунҳои ҷомеа мавриди истифода қарор дода мешаванд. Дар аксари кишварҳои камбизоат ва рӯ ба инкишоф бештар ҷавонон шефтаи ин ташвиқи тарғиб шуда, аз таъриху фарҳанги худ майли дур гаштанро пеша менамоянд. Аз ин рӯ, тағйирёбии ҷаҳони муосир, ки фарогири умум аст ва ҳама ҷазоҳои фарҳангиро фурӯ мерезад, заминаи муносиб барои бозсозии фарҳанги сиёсӣ дар ҷомеа мебошад.

Рамзҳои сиёсӣ низ ҷузъи асосии фарҳанги сиёсӣ ба ҳисоб мераванд, ки дар замони соҳибистиклолӣ нисбати моҳият, мазмун ва рангубори онҳо андешаҳо тағйир меёбанд. Вале ҷиҳатҳои дигаре низ мавҷуданд, ки хусусияти доимӣ ва умумӣ доранд. Масалан, аксарияти давлатҳои дунё аломату рамзҳои худро доранд, яъне онҳоро танҳо ба шакли моҳияти миллии онҳо аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Аммо, дар маҷмӯъ, ҳамаи онҳо рамз мебошанд. Мавриди таваҷҷуҳ аст, ки мавҷуд будани аломату рамзҳои сиёсӣ шартӣ зарурӣ ва воқеияти замони ба даст овардани соҳибистиклолӣ мебошад.

Рамзҳои сиёсиро дар бисёр ҳолатҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоию муттаҳидкунии сиёсӣ ба гурӯҳҳои мухталиф ҷудо намуда, бештар ба фарқияту умумияти онҳо байни нишону аломатҳои мусбату манфӣ ва маъноофарии онҳо тафовут мегузоранд.

Инчунин, гуногунфаҳмии мафҳуми «истиклолият» ифодагари мазмуни рамзӣ ва нишонаи таъби рӯҳӣ буда, дар забони тоҷикӣ қариб ки як маънои пурраи истиклолро ифода мекунад. Аммо дар илмҳои сиёсии имрӯза ва дар Эъломияи СММ дар бораи принципҳои ҳуқуқи байналмилалӣ барои муайян

кардани раванди ташкили давлатҳои нав ду истилоҳ истифода бурда мешавад: «истиклоли оӣ» (суверенитет) ва «мустақилият» (независимость). Бояд таъкид кард, ки ифодагари асосии давлати миллии истиқлоли сиёсӣ, ҳудуди муайян ва забон ва фарҳанги якхелаи гурӯҳие мебошад, ки дар маҷмӯъ, хувияти миллиро ташкил медиҳад.

Мавриди қайд аст, ки дар назарияи муосири сиёсӣ ва таҷрибаи ҷаҳонӣ, фаҳмиши «истиклоли оӣ» ва «мустақилият» якмаъно нестанд. Ҷамъбасти таҳқиқоти назариявии категорияҳои бо ҳам алоқаманд нишон медиҳад, ки фарқи «истиклоли оӣ» ва «мустақилият» бояд ба таври равшану возеҳ муайян карда шавад:

Якун, мустақилиятро эълону истиқлоли олиро эътироф мекунад. Масалан, давлат истиқлолиятро эълон мекунад, аммо ҷомеаи ҷаҳонӣ метавонад онро эътироф накунад. Аммо, вақте ки ҷомеаи ҷаҳонӣ мустақилияти давлатро эътироф менамояд, дар ин сурат, истиқлол метавонад, ки комил бошад. Бе соҳибхитиёрии истиқлоли комил вучуд дошта наметавонад.

Дуюм, истиқлол метавонад тақсим карда шавад, маҳдуд карда шавад ва ғайра. Он дорои андозаи муайяност, ки аз вазъи рушди иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳангӣ, аз вазъияти босуботи иҷтимоӣ сиёсӣ дар кишвар, аз амнияти ҳукуку озодиҳои инсон ва шахрвандон ва таҳкими кафолати онҳо дар сатҳи неқӯаҳволии мардум вобаста аст.

Сеюм, доштани мақоми давлати мустақил ба ин кишвар имкон медиҳад, ки мустақилона андозаи истиқлоли худро муайян кунад, маҳдудтар ва ё васеъ кардани салоҳиятҳои худро ба тавассути қисми ғайриқонунии истиқлоли сохторҳои миллии дар навъҳои гуногуни иттиҳодияҳои байнидавлатӣ муайян намояд.

Умуман, зарурати соҳибистиқлолӣ ин маънои озод будан аз таъсири кишварҳои берунаро дорад ва дар баробари ин доштани ҳукуки комил ва волияти қонун дар дохили мамлакат мебошад, ки барои пешравӣ дар тамоми соҳаҳои ҳаёт замина мегузорад. Моҳияти истиқлолияти сиёсӣ барои кишварҳои тозаистиқлол дар он таҷассум мегардад, ки он ҳамчун

нерӯи пешбарандаи давлати миллӣ ба шумор меравад. Дар ин ҷо, албатта, нақши ҳокимияти давлатӣ ва идоракунии он бояд фаъол бошад.

Рамзҳои истиқлоли давлатии Тоҷикистон нишон, парчам, суруди миллӣ, пули миллӣ, артиши миллӣ ва ғ. мебошанд, ки онҳо барои шаҳрвандони Тоҷикистон муқаддасанд ва дахлнопазирии онҳо аз тариқи қонун ҳимоя карда мешавад.

Дар баробари онҳо Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон низ рамзи барҷастаи давлатдорӣ мебошад, ки метавонад дар рушду инкишофи кишвар саҳми худро дошта бошад. Бузургии Президенти кишвар ҳамчун сарвари сиёсӣ аз он иборат аст, ки ӯ манфиатҳои ҷамъиятиро аз манфиатҳои шахсии гурӯҳӣ боло гузошта, баҳри пешрафти ҷомеа хизмат менамояд. Мавриди қайд аст, ки дар тури таърих шахсият ва сарварони зиёде дар лаҳзаҳои вазнини иқтисодию сиёсӣ қавму халқияту миллатҳои худро муттаҳид намуда, аз ҷангу низоъ ва дигар ҳодисаҳои нангин наҷот дода тавонистанд. Бинобар ин, Сарварони сиёсӣ, пешвоён низ ба рамзҳои давлатӣ ворид карда мешаванд.

Фаъолияти сарвари сиёсӣ ба ҳаёти одамон такони ҷиддии сафарбарнамоӣ дода метавонад, ки дар маҷмӯъ, мардум ӯро ҳамчун рамзи давлату давлатдорӣ ва нафари масъуле барои ҳимояи марзу бум, миллат ва ҳимоятгари манфиатҳои миллӣ медонанд. Мактаби сарвари Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун рамзи сиёсии миллӣ низ намунае аз чунин мактаби сарварӣ мебошад. Бояд гуфт, ки сарварӣ, қабл аз ҳама, падидаи ҳокимият аст, сарвари сиёсӣ бошад, пешбарандаи муносибатҳои сиёсӣ мебошад.

Маҳз Иҷлосияи 16 – уми Шурои Олӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро ба ҳайси сарвари сиёсӣ дарёфт ва интиҳоб намуд ва дар чунин лаҳзаи тақдирсоз Ҷаноби Олӣ масъулияти кишварро бар дӯши хеш гирифта тавонист ва ба ҳамагон маълум буд, ки ин кори басо мураккаб ва пурмасъулият аст.

Ба ҳамаи ин нигоҳ накарда, Президенти кишвар ҳамчун сарвари давлати соҳибистиклол дар роҳи ба даст овардани сулҳу салоҳ, тақвият бахшидан ба низоми нави сиёсӣ, баровардани кишвар аз бумбасти

иктисодию сиёсӣ, таъмини тамомияти арзӣ ва таҳкими давлатдории миллӣ баромада тавонистанд. Ҷаноби Олӣ ҳамчун ифодагар ва ҳомии рамзҳои сиёсӣ нақши беҳамтои худро дар сиёсати геополитикии ҷаҳони муосир бо ташаббусҳои арзишманд дар арсаи байналмилалӣ баррасӣ намуда тавонистанд. Ин аст, ки ин амалҳои бунёдкоронашон ҷойгоҳ ва нуфузи Ҷаноби Олиро ҳамчун сарвар баланду боло бардошта, ўро ба мақоми Пешвои миллати тоҷик сазовор гардонид. Албатта, ташаббусҳои байналмилалӣ Сарвари давлат ифодагари мақому мартаба ва эътибору эътирофи Президенти кишвар ҳамчун сиёсатмадори сатҳи ҷаҳонист.

Ҳамин тавр, пешниҳод ва ташаббусҳои нав ба нави Президенти кишвар дар сатҳи байналмилалӣ ин нишонаи созандагӣ бунёдкорӣ ва кӯмак расонидан ба кишварҳои гуногуни ҷаҳон аст, ки бо ташаббуси Президенти кишвари мо аз минбари баланди СММ баррасӣ гардидаанд. Ногуфта намонад, ки аксарияти кишварҳои ҷаҳон ин ташаббус ва пешниҳодҳоро ба хушӣ қабул намуда, дар роҳи амалӣ намудани онҳо ҷорабиниҳои мухталиф андешида истодаанд.

Дар баробари ин, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон поягузори мактаби сарварӣ мебошанд, ки дар маҷмӯъ, барои таъмини амният ва ҳимояи манфиатҳои миллӣ ва дурнамои давлатдорӣ мақому манзалати хосса доранд. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон рамзи давлат ва арбоби сиёсӣ аст, ки бо ифодаи номи он рамзи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар назар дошта мешавад.

Пас аз эътироф гардидани истиқлолияти давлатӣ барои ҳифзи он, бо дарназардошти ин, ҷумҳуриҳои собиқ Иттифоқи Советӣ ба ислоҳоти Қувваҳои Мусаллаҳи собиқ Иттифоқи Советӣ, ташкили муносибатҳои хориҷӣ бо давлатҳои ҳамсоя ва муайян кардани афзалиятҳои он ҳангоми ворид шудан ба системаи сиёсии ҷаҳонӣ пардохтанд. Эътирофи байналмилалӣ истиқлоли давлатӣ дар моҳи март соли 1992, чунон ки дар боло низ қайд гардид, имкон медиҳад, ки Тоҷикистон на танҳо барои бунёди сулҳи шаҳрвандӣ, балки бунёди давлати муосир ва ворид шудан ба системаи сиёсии ҷаҳонӣ ҳамчун актори мустақил дар заминаи меъёрҳои ҳуқуқи

байналмилалӣ баромад намояд.

Дарвоқеъ, кишвари мо баъди ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ барои ба танзим даровардани қонунгузорӣ ва ба қонунгузори байналмилалӣ мутобиқ намудани онҳо қорҳои зиёдеро ба анҷом расонид. Инчунин, таваҷҷуҳи зиёде барои соҳибистиклолӣ ва рушди миллати халқиятҳои кишвар дода шуд, ки натиҷаи он пешравӣ ва ба даст овардани дастовардҳои зиёди илмӣ амалӣ, бунёдкорӣ мебошад.

Ҷомеашиносии муосир, пеш аз ҳама, илмҳои сиёсӣ таълимоти мукаммали истиқлолро бештар ташаккул додаанд. Дар замони гузашта низ назарияи истиқлол диққати бисёр донишмандонро ба худ ҷалб карда буд. Дар натиҷа назария ва методологияи муносибат ба истиқлол рӯз то рӯз қомилтар гардид. Бештар таваҷҷуҳи муҳаққиқонро шакли навҳои зоҳиршавии истиқлоли кишварҳо дар мисоли давлатҳои навбунёди миллии аврупоӣ, амрикоӣ ва мамлакатҳои рӯ ба инкишоф ба худ ҷалб менамуданд. Ҳоло таҳқиқи истиқлолияти кишварҳо, махсусан, раванди истиқлолталабию истиқлолбахшӣ, ки дар натиҷаи ғурупошии Иттифоқи Советӣ ва ҷомеаи ҷаҳонии сотсиалистӣ рух додааст, таваҷҷуҳи муҳаққиқонро ба худ бештар ҷалб менамояд.

Албатта нуқтаи назари пажуҳишгарону олимони соҳавӣ оид ба ин масъала хеле гуногун мебошад. Зеро ба даст овардани истиқлолияти сиёсӣ қори хеле вазнини мураккаб ва тулонӣ мебошад. Баъзан барои соҳибистиклол шудан одамон садсолаҳо муборизаи шадид мебаранд, аммо ба он ноил намегарданд. Чунин муборизаи сиёсӣ барои озод ва соҳибистиклол будан дар шаклҳои мухталиф роҳандозӣ карда мешавад. Баъзан мардумоне дар масири таърих бо роҳи осоишта низ истиқлолиятро ба даст меоранд. Ҳастанд кишварҳое, ки муборизаи ғайриосоиштаро истифода намуда, истиқлолияти худро ба даст меоранд. Хусусан дар кишварҳои «ҷаҳони сеюм». Бояд қайд кард, ки чунин муборизаҳоро барои ба даст овардани истиқлолият бештар нерӯҳои сиёсӣ ва ё сарварони харизматикии ватанхоҳу ватанпарвар сарварӣ мекунанд.

Дар ин раванд, нерӯҳои дигаре, мисли ҳизбу ҳаракатҳои ҷамъиятию сиёсӣ мебошанд, ки технологияҳои гуногуни сафарбарнамоиро дар муборизаи сиёсӣ мавриди истифода қарор медиҳанд. Дар қатори онҳо дар баъзе кишварҳо нерӯҳои ҳарбии рӯҳияи ватанпарастидошта низ дохил шуда, ҳатто кӯшиш менамоянд, ки мубориза бояд хусусияти яроқнок дошта бошад ва онҳо бояд ин равандро роҳбарӣ намоянд. Таҷрибаи таърихӣ нишон медиҳад, ки аксари қувваҳои сиёсӣ замоне, ки ба моҳият ва зарурияти озодӣ ва истиқлолияти тоҷаро фарҳам мераванд, дигар дар бораи худ фикр намеkunанд. Онҳо боварӣ ҳосил менамоянд, ки оммаи мардум онҳоро дастгирӣ менамоянд ва бештар ба аҳоли ва мардумони оддӣ таъяс меkunанд. Дар ин раванд сарвароне пайдо мешаванд, ки аз аломату рамзҳои сиёсӣ фаровон истифода мебаранд. Хусусан, ҳизбҳои сиёсӣ, ки аллакай онҳоро мешиносанд. Зеро онҳо муборизаи сиёсиро пештар оғоз намуда, қонуну қоидаҳои технологияи сафарбарнамоии сиёсиро дар раванди идоракунии оммаи мардум медонанд.

Бояд гуфт, ки зиддиятҳо ва низоъҳо дар кишварҳои алоҳида сабабҳои худро доранд. Сабабҳои асосиро маҷмуи масъалаҳои ҳалталаби иҷтимоӣ иқтисодӣ ва сиёсӣ фарҳангии дохилӣ ташкил медиҳанд. Аммо даҳлати давлати бузург низ нақши худро мегузарад. Давлати муқтадир метавонад вобаста ба манфиатҳои худ зиддиятҳоро тезонад ва ё ҳомӯш гардонад. Дар ин ҳолат нақши нерӯҳои низомии ҳориҷӣ калон аст. Чунки давлати тозаистиқлол ҳоло қувваҳои зиёду муқтадири ҳарбие надорад, ки ҳамаи равандҳо ва муносибатҳои ҷомеаро зеро назорати худ қарор дода тавонад. Аммо дар ин раванд рамзҳои давлатӣ таҷассумгари идеяи бузургӣ ва мутаҳидкунандаи давлатию миллӣ мебошанд. Рамзҳои сиёсӣ ин воситаи махсуси муоширати байни одамон буда, мансубияти одамонро ба ҷамъияти иҷтимоии мушаххас муайян менамояд ва дар маҷмуъ, ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ барои дарки идеяи марказии ин ҷамъият метавонад кӯмак расонад. Қайд кардан бамаврид аст, ки дар рафтори сиёсии одамон на танҳо таъсири ҳокимият, ҳизбҳо ва сарварони сиёсӣ калон аст, балки системаи рамзҳои, ки инсонҳоро ба муносибатҳои мушаххаси иҷтимоӣ

сафарбар менамоянд, низ таъсир расонида метавонанд. Дар бисёр ҳолатҳо рамзҳои сиёсиро метавонанд бо тағйиру дигаргуниҳои мухталиф мавриди истифода қарор диҳанд. Вале, новобаста ба ин, рамзҳои сиёсӣ таҷассумгари маданияти сиёсии ҷомеа мебошанд.

Дар робита ба маданияти сиёсӣ донишманди тоҷик Раҳмонов Тағой чунин ибрози ақида дорад, ки: «Маданияти сиёсӣ, умуман чун маданият, мафҳуми васеъ дошта, сарфи назар аз он ки дар аввал ҳамчун зерсистема зоҳир мешавад, баробари ба он ворид гаштани дигар унсурҳои таркибии ҳастии ҷамъиятӣ умумиятҳои гуногуни иҷтимоӣ ба системаи муайян табдил меёбад ва дар худ унсурҳои боэътимод, аз қабили қобилиятҳо, фаъолияти сиёсӣ ва ғайраҳоро дохил мекунад. Маҳз фаъолияти сиёсӣ чун узви таркибӣ ва унсурҳои асосии маданияти сиёсӣ муносибати дигар унсурҳоро бо ҳам мувофиқ кунонида, таркиби вайро ҳамчун система ғанӣ гардонида, ташаккул ва такмил медиҳад»¹.

Дарвоқеъ, фаъолияти сиёсии одамон ба унсурҳои мухталифи маданияти сиёсӣ таъсир расонида, шакл ва мазмуни онҳоро тағйир медиҳад. Ягонагии ҳар як маданият бештар дар забони умумии рамзҳои он муайян мегардад. Ҳар як миллату халқият рамзҳои сиёсии худро дар асоси таъриху анъанаҳои ниёгони худ, ки орзую омили ягонагии онҳоро таҷассум менамояд, бунёд менамоянд. Албатта як гурӯҳи рамзҳои сиёсӣ дар раванди сиёсати маданӣ пайдо мешаванд, гурӯҳи дигарашон аз тарафи элитаи сиёсӣ ва нафарони боҳадаф вобаст ба вазъи муборизаи сиёсӣ ташаккул меёбанд, ки баъдан дар раванди идоракунии давлатӣ мавриди истифода қарор дода мешаванд.

Бояд қайд кард, ки аз замони пайдоиши давлатҳои миллий сарварони сиёсӣ рамзҳои миллиро сохта, ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунӣ барои роҳу равиши сиёсии худ мавриди истифода қарор додаанд. Забон дар ин маврид рамзи сиёсии ҳосе мебошад, ки барои сохтори мушаххаси системаи сиёсӣ ва баррасии ахборот истифода бурда мешавад. Ҳамзамон забон дар замони соҳибистиклолӣ метавонад ҳамчун рамз ва ё воситаи сиёсӣ барои ташаккули ҳувияти миллий мусоидат намояд. Дар

¹ Раҳмонов Т. Осори мунтахаб [Текст] / Т. Раҳмонов. - Душанбе, 2014. - С. 80.

баробари ин, маданият дар маҷмуъ ва маданияту фарҳанги миллии тоҷик бо хусусиятҳои хосаш дунёи мурраккаби аломату рамзҳоеро муаррифӣ менамояд, ки дар миёни онҳо рамзҳои сиёсӣ ҷои муҳим доранд ва онҳо аз назари рамзӣ ва нишона ҳаёти сиёсиро муайян менамоянд. Рамзҳои сиёсӣ бештар барои шарҳи ҳақиқати реалӣ дар тафаккури инсон хизмат менамоянд. Онҳо қисми ҷудонопазири маданияти сиёсӣ ба шумор рафта, объектҳои сиёсӣ, зухурот ва равандҳоро ҷамъбаст ва ё таҷассум менамоянд.

Пас, назарияи маданияти сиёсӣ ҳамчун системае мебошад, ки тамоми унсурҳои номбурда ва муносибатҳои байни онҳоро ифода менамояд. Ғайр аз ин, дар тамоми тури амали маданияти сиёсӣ фаъолияти сиёсӣ низ ҳузур дорад. Вай дар қатори иҷроӣ як зумра вазифаҳо вазифаи муҳиммеро, яъне ҳамчун меъёри тараққиёти системаи сиёсӣ буданро низ ба ҷо меорад¹.

Бояд таъakkур дод, ки рамзҳои сиёсӣ дар низоми маданияти сиёсӣ чунин вазифаҳоро доранд:

1. Танзимнамоӣ.
2. Маърифатӣ.
3. Тарбиявӣ.
4. Иттилоотӣ.

Хулоса, рамзҳои сиёсӣ дар ҷомеа ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии оммаи мардум ваифаҳои гуногунеро иҷро менамоянд. Арзиши рамзҳо ҳамчун технологияи махсуси сиёсӣ дар он ифода меёбад, ки ба воситаи онҳо сабабҳои асосӣ ва хусусиятҳои муҳимми рафтори сиёсии гурӯҳҳои иҷтимоӣ ва шахсони алоҳида муайян карда мешавад. Зеро рафтори сиёсии онҳо ифодагари хусусиятҳои маданияти сиёсии ҷомеа мебошад.

Таъсири рамзҳои сиёсӣ дар замони соҳибистиклолӣ барои кишвари ба тозагӣ рӯ ба истиклол ниҳода муҳимияти хоса дорад. Зеро ки масъалаи гузариш аз як режими сиёсӣ ба режими дигар дар ҷомеа тағйиротҳои гуногунро на танҳо дар дигаргуниҳои равандҳои сиёсӣ, балки дар тағйирпазирии системаи кӯҳнаи рамзҳои сиёсӣ низ ба миён меорад.

¹ Ниг.: Раҳмонов Т. Осори мунтахаб [Текст] / Т.Раҳмонов. - Душанбе, 2014. - С. 81.

Ташаккули идеологияи сиёсӣ ва дигар чараёнҳои оммавӣ бе дарназардошти рамзҳои сиёсӣ, ки ҷаҳонбинии ин ва ё он ҳизбро инъикос менамоянд, амалӣ шуда наметавонанд.

Рамзҳои сиёсӣ дар замони соҳибисиклолӣ бештар маъноӣ идеологиро мегиранд. Онҳоро ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунӣ метавон чун моҳияти иҷтимоӣ баррасӣ намуд. Онҳоро ба сифати миёнарав байни аъзои ҷомеа ва таъмини дарки тамоми системаи арзишҳо, ки дар ҷомеа қабул гардидаанд, пазиروي намуд. Аз ин нуқтаи назар рамзҳои сиёсиро метавонанд ҳамчун технологияи сиёсии идоракунии дар амал татбиқ намоянд.

Албатта, новобаста ба нишон додани гуногунрангии рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ, боз намудҳои дигар низ вучуд доранд. Масалан, рамзҳои идеявӣ, рамзҳои таъсиррасон, рамзҳои объектӣ, рамзҳои фардӣ, рамзҳои савтӣ ва ғ.

Ба замми ин, рамзҳои сиёсӣ боз ба гурӯҳҳои дигар низ ҷудо карда мешаванд. Масалан, рамзҳои динамикӣ, ки ба зехну тафаккури одамон таъсири калон доранд ва онҳо дар раванди амал ва ҳодисаҳои мухталиф пайдо мешаванд. Онҳо дар фаъолияти мухталифи одамон: гирдуҳамоӣ, роҳпаймоӣ, тазоҳурот пайдо шуда, обру ва сарварони навро ба арсаи сиёсат меоранд. Бояд гуфт, ки ин ҳолатест, ки сарвари сиёсии нав пайдо мешавад ва ё агар сарвари пешина ҳам бошад, имичи худро метавонад ба воситаи гуфтор ва рафтораш боз мустаҳкамтар намояд. Шакли пешрафтаи рамзҳои динамикӣ ин иногуратсия, намоиши мардумӣ, роҳпаймоии идона, воҳуриҳои сатҳи гуногун бо ташкилоту қисмҳои ҳарбӣ ва ғ. Яъне муаррифӣ кардани Сарвари сиёсӣ, Президенти кишвар ва дигар шахсиятҳои шинохта.

Рамзҳои асосӣ асоси сиёсиро низ ташкил менамоянд, ки ба он ҳар гуна идеология така карда метавонад. Ба ибораи дигар, ба даст овардани боварии мардум ва эътиқоди онҳо нисбат ба системаи сиёсии мавҷуда, институтҳои сиёсӣ ва режими сиёсӣ яке аз вазифаҳои муҳими идеология ва рамзҳои сиёсӣ шуморида мешавад.

Маълум аст, ки рамзҳои сиёсӣ дар идеология боз вазифаҳои сафарбарнамоӣ, ҳамгирӣ, маърифатӣ ва вазифаи конструктивиро низ иҷро менамояд. Бар замми ин, рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ дар раванди дигаргуниҳои сиёсӣ, хусусан инқилобҳои ранга ва дигар амалҳои идоракунии хеле фаровон истифода бурда мешавад. Хусусан дар раванди дигаргуниҳои робитаҳои ҷамъиятӣ ва дар амал истифода намудани онҳо барои ба даст овардани мақсадҳои дарпешистода онҳоро ҳамчун технологияи махсус мавриди истифода қарор медиҳанд. Мавриди тазаққур аст, ки рамзҳои сиёсиро на танҳо элитаи сиёсӣ ва техногонҳои сиёсӣ, балки мардумони одӣ ва сардорони гурӯҳҳои хурду миёнаи муборизон низ ба таври худ амалӣ менамоянд.

Аз нигоҳи амалия сифатнок истифода бурдани рамзҳо ҳамчун технологияи нави сиёсӣ бартарии компанияҳои гуногун ва қувваҳои сиёсиро муайян менамоянд. Бар замми ин, одамон анъана ва оину суннатҳои мондагори аҷдодони худро дар ин раванд риоя намуда, онҳоро сарчашмаи асосии оромии ҷомеа ва тартиботи ҷамъиятӣ медонанд. Боварӣ ба қобилияти мероси сарварону пешвоёни сиёсӣ характери мифологӣ ва теологӣ низ доранд. Одамон чунин мепиндоранд, ки дохиён бо қувваҳои осмонӣ ба воситаи рамзҳо дар робита қарор мегиранд ва ба воситаи қувваи ғавқуттабӣ метавонанд манфиатҳои ҳаётан муҳимми миллиро ҳифз намоянд. Аз ин рӯ, ҳокимият дар ҳама давраи замон хусусияти фардӣ дорад ва меҳру садоқати тобеон нисбат ба сарвари худ меафзояд. Новобаста аз он ки ҳокимияти сиёсӣ бо фаъолияти сохторҳои расмӣ алоқамандӣ дорад, он бо раванди қабули қарорҳои сиёсӣ маҳдуд нагардида, тамоми муносибатҳои ҷамъиятиро, ки ба ҳаёти иҷтимоӣ сиёсии ҷомеа таъсир мерасонанд, фарогир мебошад.

Бояд қайд намуд, ки ташвиқу тарғиб ҳамчун технологияи ташаккули афкори сиёсии омма бе истифодаи рамзҳои сиёсӣ ғайриимкон аст. Ба воситаи сиёсати шарҳи рамзҳо гузориши эмотсияи бевосита дар тафаккури сиёсии омма ҷои махсус дорад. Аз нуқтаи назари илмӣ рамзҳои сиёсӣ тамоми қаламрави маданияти сиёсиро фарогир мебошад. Рамзҳои сиёсӣ нақши

муҳимро дар ташаккули самтҳои гуногуни тафаккури омма, ҳолати сиёсии омма, рафтори сиёсии электорат ва маданияти сиёсии қишрҳои мухталифи ҷомеа иҷро менамояд.

Дар айни ҳол, вобаста ба ташвиқи тарғиби рамзҳои сиёсӣ шабакаҳои иҷтимоӣ низ қорҳои зиёдеро ба анҷом мерасонанд, вале наҷандон назаррасанд. Заро танҳо ба нишон додан ва ё намоиш додани онҳо қор ба сомон намерасад. Мо бояд онҳоро ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ вобаста ба таҳкими суботу амният дар масири соҳибистиклолӣ нишон дода тавонем. Аз ин дидгоҳ дар арафаи баргузории ҷорабиниҳои муҳимми сиёсӣ эҳтимоли сӯиистифода шудани шабакаҳои иҷтимоӣ зиёд гардида, ин рӯйи даст гирифтани як силсила иқдомҳои сифатан нав ва ғайристандартиро тақозо мекунад. Зеро имрӯзҳо қадамҳои ҷиддӣ дар самти таҳаввули муҳтавои шабакаҳои иҷтимоӣ ба назар расида, афкори ҷамъиятиро метавонад ба самти ғайриқобили қабул шакл диҳад. Бинобар ин, муҳим аст, ки ба технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ тавачҷуҳ зоҳир гардад:

Дар аввал, раванди фосола гирифтани қорбарони шабакаҳои иҷтимоӣ вобаста ба авлавиятҳои сиёсӣ идеологӣ ба таври барҷаста ба назар расида, онҳоро тадриҷан аз ҳарифони маҷозӣ ба рақибони идеологӣ метавонад табдил диҳад. Имрӯзҳо модераторони гурӯҳҳои маҷозӣ аз рӯйи талаботу авлавияти худ инъикоси вазро танзим намуда, танҳо он технологияҳои сиёсӣ рӯйи саҳфа меоранд, ки ба манфиати онҳо муносиб бошад. Теъдоди контенти офаридашаванда бо ҳадафи дастгирии иқдомҳои Ҳукумати мамлакат то ҷое ғайриҳарфӣ таҳия мешаванд ва таъсири нозизеро ба афкори ҷамъиятӣ мерасонанд: аксар ҳолат дар он гурӯҳҳои паҳну паҳш мешаванд, ки аксарияти истифодабарандагон он худ бе ин ҳам тарафдору ҷонибдори роҳбарияти олии мамлакат ҳастанд.

Бинобар ин, фрагментарӣ шудани гурӯҳи истифодабарандагон дар фазои маҷозӣ заминаро барои баҳсҳои сунъӣ низ зиёд мегардонад. Дар умум,

идома ёфтани ин вазъ боиси ташаккули афкори манфӣ нисбат ба равандҳои ҷории сиёсии кишвар шуда метавонад.

Таҳлилу таҳқиқот нишон медиҳанд, ки шахрвандони кишвар нисбат ба технологияи овозаи бардурӯғ масъуният надоранд ва ба ҳар «тафсири муносиби вазъ» бовар мекунанд ва онро ҳақиқати мутлақ меҳисобанд. Дар чунин шароит роҳандозӣ намудани фаъолиятҳои маърифатӣ дар ҷорҷӯби ҷорабиниҳои муҳимми сиёсии давлатӣ метавонад ба мушкилоти ҷиддӣ рӯ ба рӯ гардад. Барои мисол, ба мақсад мувофиқ аст, ки ба таври касбӣ аз ҷониби сиёсатшиносон ва иқтисоддонҳо таъсири эҳтимолии таъсиси маркази ягонаи интиқоли маблағ ба кишвар таҳлил шавад, то нафъу зарари сиёсии он низ мушаххасу муайян гардад.

Пӯшида нест, ки аини замон ноошноӣни миллат технологияҳои гуногуни сафарбарнамоии сиёсиро бо тарзҳои мухталиф дар шабакаҳои иҷтимоӣ ташкил намуда, ба воситаи онҳо ба рушду инкишоф ва пешравии кишвари мо яктарафа баҳогузори намуда, камбудӣ ва норасоихоро обутоби сиёсӣ медиҳанд. Онҳо аз ин амалашон эҳтимол дар ду ҳолат барои худ нафъи сиёсӣ гирифтани ҳастанд. Ҳам дар сурати тасдиқи мушкилот дар ҷомеа ва ҳам дар инқори он. Зеро ҳар ду ҳолат ҳам шароити мувофиқро ба онҳо барои «ҳақ» баровардани худ медиҳад ва эҳтимол ҳуҷумҳои зиёд бо истифода аз технологияҳои сиёсӣ низ сурат гирад. Омодагӣ ба чунин шакли эҳтимолии рушди вазъ бисёр муҳим аст, то иқдомҳои пешгирикунанда ва камтаъсиркунанда рӯйи даст гирифта шавад.

Ин ва дигар унсурҳои интизории мардумро зиёд намуда, заминаи мусоидро ба таъсири эҳтимолӣ ба авзои дохилӣ ва шаклгирии ғайриқобили қабули афкори ҷамъиятӣ ба вучуд меорад. Барои камтаъсир намудани чунин унсурҳо ба мақсад мувофиқ аст, ки иқдомҳои сиёсатофарии хусусияти табиӣ ва ҳаётидошта дар марҳилаи наздиктарин бо сценарияҳои мухталифи амалкард таҳия шаванд ва дар сурати зарурӣ мавриди истифода қарор гиранд, то сатҳи таъмини амнияти суботи мамлакат дар ин марҳилаи муҳим ҳалалдор нагардад.

Ҳарчанд чунин фаҳмиши сиёсат барои баррасии рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамии сиёсӣ хизмат намояд ҳам, ҳанӯз норасоӣҳо дар ин самт ба ҷашм мерасанд. Масалан, истифодаи рамзҳои гуногун дар ҷангҳо, инқилобҳо, ҷараёнҳои номатлуби террористӣ, ифротӣ ва ғ. Аз ин рӯ, пешгирӣ ва муқовимат, пеш аз ҳама, ба ҳокимияти сиёсӣ ва шакли идоракунии он вобастагӣ дорад.

Як қатор муҳаққиқон ҳокимияти сиёсӣ ва шакли идоракунии давлатиро ба донишҳои ҳуқуқҳои сиёсӣ вобаста медонанд. Албатта, дар чунин ҳолат ҳокимияти сиёсӣ бо фаъолиятҳои расмӣ худ маҳдуд мегардад. Аз ин рӯ, ҳокимияти сиёсӣ ҳамеша дар ҷомеа ба ҳамаи ҷабҳаҳои ҳаёт алоқамандӣ дорад. Бояд таъкид дод, ки ҳокимияти сиёсӣ дар раванди идоракунӣ аз тамоми воситаҳо, аз ҷумла истифодаи рамзҳои сиёсиро ба кор бурда, сиёсати пешгирӣро худро татбиқ менамояд. Масалан, қабули қарор барои интихоби рамзҳои сиёсӣ баъди баррасии тулонӣ боз ба ҳокимияти сиёсӣ ва идоракунии сиёсӣ вобастагӣ дорад. Ҳамин тавр, ҳокимият ва идоракунӣ механизме мебошанд, ки ба воситаи раванди ба танзим даровардани вазъи сиёсӣ амалӣ карда мешавад.

Бояд таъкид дод, ки дар доираи сиёсати таърихӣ дар замони соҳибистиклолӣ Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон рамзҳои сиёсии кишварро ҳамчун инъикоскунандаи сиёсати амалии давлат ва рамзҳои марказии миллии шинохта, ҳамчун «рамзи рамзҳо» мавриди эътирому эътироф пазируфтаанд. Махсусан, рамзи парчами миллии дар раванди ҳаёти иҷтимоӣ сиёсӣ ва маданият иқтисодӣ мавқеи хеле баландро ишғол менамояд. Шаҳрвандони кишвари мо аз муҳаббати бепоён ба ин рамзи сиёсӣ аз нишонаҳои сарисинагӣ сар карда то либосҳои махсуси варзишӣ, кулоҳу борхалтаҳои гуногун рамзи парчами кишвари худро ҳамчун нишони соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар онҳо зардӯзӣ ва бо рангҳои мухталиф инъикос менамоянд. Чунин муносибат ба рамзҳои сиёсӣ дар тамоми кишварҳои ҷаҳон роиҷ аст. Рамзҳои сиёсӣ нишонаи фарқкунандаи кишвару давлатҳои ҷаҳонро, обрӯю эътибори ҳар як давлати соҳибистиклол мебошанд, ки бо технологияҳои гуногун баррасӣ мегарданд.

Аз ин рӯ, мо бояд наслеро тарбият карда тавонем, ки барои он ҳифзи Ватан ва муқаддасоти фарҳангӣ ва дигар аломату рамзҳои сиёсӣ дар замири онҳо қиммати бузург дошта бошанд. Яъне раванди таълиму тарбия, танзими дурусти вазъи имрӯза ва барномаҳои муосири давлатӣ бояд бо диди нав баррасӣ карда шаванд. Ба андешаи мо, ҳимояи ҳама гуна арзишҳо, аз ҷумла мақому манзалати рамзҳои сиёсии давлатӣ бояд муҳимияти худро дошта бошанд. Ҳатто дар мавриди технологияи истифодабарии рамзҳои сиёсии давлатӣ мо бояд аз ташвиқу тарғиби идеяҳои миллӣ бояд моҳирона истифода бурда тавонем. Инчунин, соҳибистиклол шудан ин маънои онро надорад, ки мо ҳама чизро дорем ва ё ҳар коре, ки аз дастамон ояд, хоҳу ноҳу онро бояд ба анҷом расонем. Соҳибистиклолӣ ин шаъну шараф ва ифтихори миллати тоҷик аст, ки барои рушди минбаъдаи кишварамон тақияҳои бозғатимод мебошад.

Шаҳрвандони кишвари мо ба ҳубӣ дарк мекунанд, ки сулҳу ваҳдат асоси пешравии Тоҷикистони азиз мебошад, инчунин дар фаъолияти ҳаракат ва ҳизбҳое, ки масъулияти давлату миллатро ба дӯши худ гирифта метавонанд, сулҳу ваҳдат ҷойгоҳи махсус доранд.

Дар айни ҳол, принципҳои ягонагии сулҳу ваҳдат барои дарки манфиатҳои миллии давлат хеле муҳим аст.

Аммо зарур аст сиёсате, ки дар раванди эҳёи миллӣ ба вучуд омадааст, аз тарафи ҷомеа ҳамаҷониба бояд дастгирӣ гардад. Дар рушди кишвар, пеш аз ҳама, зарур аст, ки на бо роҳи тафриқаандозӣ, балки бо дарназардошти ҳимояи манфиатҳои миллӣ дар сиёсати дохилӣ ва хориҷӣ амал намоем. Ин раванди эволюсионии паноҳгоҳи ваҳдати миллиро бо рамзу атрибутҳои давлатӣ, бо нигоҳ доштани созиш, субот ва сулҳ бояд идома дод.

Барои таъсиси чунин ҷомеа дар Тоҷикистон тадбирҳои назаррас андешида шудаанд. Конститутсияи демократӣ қабул карда шуд, Президент ва Парламенти Маҷлиси Олӣ интихоб шуданд. Ҳизбҳои сиёсӣ дар асоси қонунгузорӣ ба қайд гирифта шуда, фаъолияти ҳизб (Ҳизби Аграрии Тоҷикистон, Ҳизби Демократии Тоҷикистон, Ҳизби Коммунистии

Тоҷикистон, Ҳизби Халқии Демократии Тоҷикистон, Ҳизби Сотсиалистии Тоҷикистон) ва 2800 иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ба қайд гирифта шуданд.

Хулоса, муносибати ҳар як кишвар ба истиқлол ва зарурияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар таҳкими давлатдории миллӣ гуногун мебошад. Вале соҳибистиклолӣ барои кишвари мо уфуқҳои нав ва шароитҳои дигаре эҷод кард, ки ҳоло дар натиҷа дар рушди инкишофи рамзҳои сиёсӣ ва дигар атрибутҳои давлатдорӣ корҳои зиёде ба анҷом расонида шудаанд. Дар баробари ин, истиқлоли сиёсӣ ба мардум мустақилияти том ва равандҳои сиёсиро эҷод намуд, ки барои ифода намудани як категорияи мураккаб ва пурмазмунӣ рамзҳои сиёсӣ истифода бурда мешавад.

Дар баъзе ҳолатҳо фаъолияти муштаракӣ субъектҳои сиёсӣ нисбат ба рамзҳои сиёсӣ метавонад ба таври тасодуфӣ сурат гирад ва дар баъзе ҳолатҳо, мувофиқи табиат ва навъи онҳо ин амалҳо албатта дар доираи қонунҳои муайян амалӣ карда мешаванд. Дар натиҷаи ин амалҳо пайваستاгҳои устувор пайдо мешаванд, қоидаҳои муайян, меъёрҳо, яъне, институтҳои сиёсӣ ташкил карда мешаванд, ки дар онҳо омӯзишу таҳқиқи нақши рамзҳои сиёсӣ дар замони соҳибистиклолӣ ва муҳиммияти онҳо баррасӣ карда мешавад. Новобаста ба ин, таҳлилу таҳқиқи табиати рамзҳои сиёсӣ ва нақши онҳо дар тарбияи сиёсии ҷавонони кишвар то ҳанӯз дар вазъи начандон хуб қарор доранд.

Моҳияти рамзҳои сиёсӣ бештар дар маърақаҳои мухталифи иҷтимоӣ сиёсӣ, иқтисодӣ фарҳангӣ ва дигар воҳурию муносибатҳои байнидавлатӣ баррасӣ меёбанд. Онҳо дар қатори сарварони сиёсӣ, арбобони давлатӣ ва дигар намояндагони кишварҳо ҳамчун нишонаи воқеии муаррифгари давлат ҳузури хоси худро доранд.

Дар асоси таҳқиқи масъалаҳои гуногунпаҳлуӣ истиқлоли сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва муҳиммияти қабули рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсии сафарбарнамоӣ бо эътимоди комил бояд қайд намуд, ки рамзҳои сиёсӣ ҷузъи ҷудонашавандаи маданияти сиёсӣ буда, ба шарофати таъсири рамзҳо ба тафаккур ва ақли инсонӣ дар рекламаҳои сиёсӣ низ нақши

онҳо чун нишонаи махсуси таблиғоти фарҳангии сиёсӣ меафзояд. Таҳлилҳои илмӣ нишон медиҳанд, ки дар шароити соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон сиёсати фарҳангӣ имрӯз муваффақтарин сиёсатест, ки дар муътадил гардонидани вазъи ҷомеа ва рушду нумӯи он метавонад нақши муҳим дошта бошад. Бояд гуфт, ки вазъи имрӯзи ҷаҳони муосир тақозо менамояд, ки ба муҳиммияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун омили рушду тағйиротҳои мухталифи ҷомеа таваҷҷуҳи хосса дошта бошем. Ин андеша на танҳо нуқтаи назари муаллиф вобаста ба таҳлилу таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ва нақши онҳо дар раванди давлатдорӣ миллии мебошад. Балки ин амали далелноки иҷтимоӣ сиёсӣест, ки дар асоси таҳлили ҳолати умумӣ, муҳиммият ва таъсири рамзҳои сиёсӣ дар таҳқиқоти мазкур асоснок карда шудааст.

Омӯзишу таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ва тарзи дурусти истифодабарии онҳо яке аз масъалаҳои муҳими илмӣ ба ҳисоб меравад, ки барои ҳудшиносии ҳудогоҳии миллии ва таҳкими истиклолияти давлатӣ бояд ҳамеша мавриди таваҷҷуҳи давлатмардон, пажуҳишгарон ва кормандони соҳаи идеологӣ қарор дошта бошанд. Инчунин, вобаста ба зарурияти амалии рамзҳои сиёсӣ на танҳо дар Тоҷикистон, балки дар дигар кишварҳои ҷаҳон низ ҳуҷҷатҳои зиёде қабул карда шудаанд, ки муҳтавои онҳо дар стратегияи рушди давлатҳои миллии арзёбӣ мегарданд.

Бояд таъakkур дод, ки рамзҳои сиёсӣ дар баррасӣ ва ташвиқу тарғиби манфиатҳои муҳими кишвар мақоми хос доранд. Як гурӯҳ пажуҳишгарон ибрози андеша доранд, ки: «Манфиатҳои миллии наметавонанд бидуни шартҳои мухталифи мавҷудияти давлат, аз қабилӣ амну субот, вазъи ҳуби иқтисодӣ, фазои ахлоқии ҷомеа ва обрӯю эътибори давлату миллат дар арсаи байналмилалӣ ба даст оварда шаванд»¹. Албатта чунин андеша дар таҳлилу таҳқиқи дигарон низ мушоҳида мешавад. Зеро манфиатҳои миллии дар ҳама соҳаҳои ҳаёти ҷомеа ба назар мерасанд ва ҳамеша ниёз ба ҳимоя низ доранд. Аз ин рӯ, муайян намудани мақому мартаба ва зарурати рамзҳои миллии дар

¹ Махмадов А.Н., Раҷабов Ш.А. Амният ҳамчун падидаи системаи иҷтимоӣ / А.Н. Махмадов, Ш.А. Раҷабов. – Душанбе: Ирфон, 2007. – 104 с.

ташаккули имичи байналхалқии давлати миллӣ муҳиммияти худро дорад. Аз ин рӯ, рамзҳои сиёсӣ ҳамчун имичи байналхалқии давлати миллӣ бо ҳаёти ҷомеа робитаи ногустанӣ дошта, дар самтҳои мухталифи ҳаёти ҷамъиятӣ якдигарро пурра менамоянд. Бинобар ин, арзёбӣ ва таҳлилу таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун симои рамзии имичи байналхалқии давлат ба мақсад мувофиқ мебошад.

Ҳамаи инро ба назар гирифта, муаллиф раванди инкишоф, тағйирпазирӣ ва алоқамандии рамзҳои давлатро дар тартиби идоракунии сиёсӣ ва меъёрҳои самаранокии онҳоро дар зербоби дуюми боби дуюми диссертатсия таҳлилу таҳқиқ намудааст.

2.2. Инкишоф, тағйирпазирӣ ва алоқамандии рамзҳои давлатӣ дар тартиби идоракунии сиёсӣ ва меъёрҳои самаранокии он

Бояд таъakkур дод, ки масъалаи инкишоф, тағйирпазирӣ ва алоқамандии рамзҳои давлатӣ дар тартиби идоракунии сиёсӣ ва меъёрҳои самаранокии он имрӯз дар ҳаёти ҳаррӯзаи фаъолияти касбии сиёсатмадорон ва дар сатҳи тафаккури оммавии шаҳрвандони одӣ хеле васеъ истифода бурда мешавад. Бисёре аз муҳаққиқон зухуроти мазкурро дар муқоиса бо мафҳуми «манфиатҳои миллӣ» баррасӣ менамоянд. Яъне рамзҳои давлатӣ дар қатори дигар вазифаҳо вазифаи инъикоси манфиатҳои миллиро низ дар худ доранд. Зеро «манфиатҳои миллӣ» талабот ва манфиатҳои бошууронаи давлатро дар бар гирифта, анъанаҳои фарҳангӣ, таърихӣ, ҳифзи онҳо, инчунин вазифаҳои дигари ҳифзу баррасии рушди ояндаи давлатро ба воситаи рамзҳо муайян карда метавонанд.

Вобаста ба ин С.Ятимов, қайд менамояд, ки «аз охирҳои асри XVIII ибораи «манфиати миллӣ» хеле маъруф ва то андозае дар муносибатҳои байналхалқӣ истилоҳи анъанавӣ гардид»¹. Аммо маълум аст, ки самти асосии сиёсии давлат дар инъикоси рамзҳои сиёсӣ ҳамеша ба манфиатҳои афзалиятноки миллӣ асос ёфтааст, ки ҳангоми тағйир ёфтани унсурҳои

¹ Ятимов С. Асарҳо. Ҷилди 7. Идеология ва манфиати миллӣ. - Душанбе, 2019, - С. 15.

алоҳидаи самти сиёсӣ онҳо баъзан бетағйир боқӣ мемонанд. Дар ҳолати дигар рамзҳои сиёсӣ вобаста ба тағйиротҳои иҷтимоию сиёсӣ ва ё дигаргуниҳои инқилобӣ ва ба сари ҳокимият омадани сарварони нав метавонанд дар тартиби идоракунии давлатӣ меъёрҳои дигари сиёсиро истифода намоянд.

Мавриди қайд аст, ки меъёрҳо дар бисёр ҳолатҳо ба сифати мазмуни идеология қабул менамоянд. «Маънидодкунӣ ва тавсифи мафҳуми «меъёр» ва «идеология» аз он шаҳодат медиҳад, ки аввалӣ дар ташаккулёбии баъдӣ дар ду мазмун метавонад истифода шавад. Якум, меъёрҳо ба сифати ифодаи талаботи иҷтимоӣ ва арзишӣ ба рафтори субъектони сиёсат дар шакли меъёрҳои ахлоқ ва маънавиёт баромад мекунанд. Дувум, дар шакли мавҷудияти меъёрҳои ҳуқуқӣ, ки ба давлат имкон медиҳанд, ба сифати нерӯи идеологӣ баромад намояд. Вобаста ба ин хулоса намудан мумкин аст, ки меъёрҳо ҳамчун ҷузъи таркибии маърифатӣ дар ташаккули идеология нақши таъминкунандаи ҳамбастагии ҷомеа ва одамонро иҷро мекунанд. Аз як тараф, меъёрҳои ахлоқӣ ва маънавӣ, аз ҷониби дигар, меъёрҳои ҳуқуқӣ имкон медиҳанд, ки идеология ҳамчун василаи ифодакунандаи мақсад ва манфиатҳои гурӯҳҳои муайян ва ҳатто давлат василаҳои таъсиррасоне дошта бошад, ки тавассути онҳо рафтор ва фаъолияти одамонро танзим намояд»¹.

Дар аксар маврид рамзҳои сиёсӣ самтҳои умумии фаъолиятро муайян менамояд. Дилхоҳ ҳизбу ҳаракати сиёсӣ меъёрҳои ғоявии нисбатан мушаххасгардонидашудаи доими соҳиб мебошанд. Рамзҳои сиёсӣ дар фаъолияти ҳизбу ҳаракатҳои сиёсӣ нерӯи муттаҳидкунанда маҳсуб меёбад. Дар баробари ин, ки идеологияҳои сиёсӣ аз маҷмуи рамзҳои дорои мазмуни эмотсионалӣ иборат мебошанд, онҳо дар дараҷаи муайян ба фаъолгардони амалу рафтори одамон таъсиргузори менамоянд.

Эътироф намудани таъсири зиёди рамзҳои сиёсӣ ба сиёсат ва тағйирпазирии ҷомеа, хусусан истифодаи онҳо дар тазоҳуроти инқилобҳои гуногуни рангоранг дар кишварҳои пасошӯравӣ ҷиддӣ ба назар мерасанд.

¹ Ниг.: Идеологияи сиёсӣ (мураттибон: Муҳаммад А.Н., Хидирзода М.У.). - Душанбе, 2022.- С. 7.

Меъёрҳои самаранокии идеологияи миллии бевосита ба рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ вобастаю пайваста мебошанд. Дар баробари ин, ҳифзи натиҷаи фаъолият оид ба мақому манзалати рамзҳои сиёсӣ шартҳои муҳим барои устувории системаҳои идораи давлатдорӣ ба шумор меравад. Бо ибораи дигар метавон гуфт, ки рамзҳои сиёсӣ бо амалисозии сиёсати ягонаи давлатӣ, системаи тадбирҳои дорои хусусияти иқтисодӣ, сиёсӣ, ташкилӣ, ҳарбӣ, ҳуқуқӣ ва ғайра ба даст оварда мешавад, ки ин ҳамон устувории манфиатҳои миллии дар низоми давлатдорӣ мебошад.

Ҳамин тавр, рамзҳои давлатӣ дар тартиби идоракунии сиёсӣ дар ҳаёти ҳар як давлат нақши пешбарандаро мебозад.

Ҳамзамон, дар тартиби идоракунии сиёсӣ ва меъёрҳои самаранокии он институтҳои бунёди мустақилияти иқтисодиву сиёсӣ ва суботи давлатро таъмин меkunанд. Ҳамин тариқ, дар назарияи муосири сиёсӣ ва таҷрибаи ҳаҷонӣ фаҳмиши «истиклолият» ва «соҳибхӯтиёрӣ» якнавохт нестанд. Таҷрибаи сиёсии баъдишӯравӣ ин мавқеи назариявиро тасдиқ мекунад. Чунон ки мусаллам аст, давлати соҳибистиклоли муосир ё давлатҳои нави мустақил (собиқ ҷумҳуриҳои советӣ) дар натиҷаи ғурупошии Иттифоқи Советӣ ташкил карда шудаанд. Худи ин ғурупошӣ дар ду марҳала рух дод:

1). Чунин ғуруҳи истиклолхӯе, ки дар он изҳорот дар бораи истиклоли давлатӣ қабул гардиданд, афзалияти қонунҳои ҷумҳуриявӣ нисбат ба қонунҳои шӯравӣ ва рад кардани пардохти андоз ба бӯҷаи иттифокҳо эълон карда шуданд, рамзҳои нави давлатӣ ҷорӣ карда шуданд.

2). Эълони истиклоли комил, эълон кардани ҷумҳуриҳо ҳамчун давлатҳои мустақил ва эътирофи байналмилалӣ онҳо.

Истиклол волотарин ва ғуруриштарин дастоварди давлату миллати тоҷик бӯд, ки баъди ба даст овардани он муҳимтарин воқеаи таърихӣ дар тартиби идоракунии сиёсӣ ва сарнавишти миллати тоҷик ба вӯҷуд омад: Истиклоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон эълон гардид. Ин ҳодисаи ғараҳбахш аввали моҳи сентябри соли 1991 ба вӯқӯъ пайваст ва 9 сентябр расман Рӯзи Истиклоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул гардид. Истиклол барои мо нишони барҷастаи ғӯдории давлат, бақои симои

миллат, рамзи асолату хувият, мазҳари ғояву ормонҳои таърихӣ, шиносномаи байналмилалӣ ва шарафу эътибори ба ҷаҳони мутамаддин пайвастании Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Бо ин мақсад аз ҷониби Президент ва Ҳукумати ҷумҳурӣ як қатор қарорҳо, ба монанди Қарори Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар хусуси тасдиқ намудани Низомномаи нишони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 24-уми ноябри соли 1992, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7-уми сентябри соли 1994 «Дар хусуси тасдиқи Низомномаи суруди миллӣ», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми марти соли 1995 «Дар хусуси дар рӯхияи ватанпарварӣ тарбия намудани ҷавонон ва эҳтиром намудани рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва ғ. қабул карда шуданд.

Маълум аст, ки ба рамзҳои сиёсии давлатӣ, пеш аз ҳама, нишон, парчам ва суруди миллӣ дохил мешаванд. Бо таъсири ин рамзҳо давлатҳо ва воҳидҳои идоракунии давлатӣ (ҷумҳуриҳо, минтақаҳо, ҳудудҳо ва ғ.) аз якдигар фарқ карда мешаванд ва сарҳади хувияти иҷтимоию сиёсии онҳо тасдиқ ва танзим мегарданд.

Мафҳуми «герб» аз «эрбе» - и олмонӣ омадааст, ки маънои «мерос» - ро дорад ва ҳамчун «аломати фарқкунанда» тафсир карда мешавад. Арсенев Ю.В. менависад, ки «рамзҳо рақамҳои махсус ё тасвири рамзӣ мебошанд, ки дар асоси қоидаҳои маъруф, муайяншуда пешниҳод шудаанд ва ҳамчун аломатҳои фарқкунандаи доимӣ ба шахсият, қабила, ҷамоа ё муассиса, инчунин шаҳр, минтақа ё умуман ба давлат хизмат мекунанд»¹.

Соболев Н. А. чунин менигорад: «Герб нишонаест, ки барои шахсият, қабила, минтақа, замин, давлат ба мерос гирифта шудааст (аз ҷониби як шахс ҳамчун узви қабила) ё то даме ки ин қабила мавҷуд аст», он ҳам вучуд дорад»².

Баъзан муҳаққиқони дигар дар таҳқиқоти худ рамзро ҳамчун мушаххасоти ҳамешагии фарқкунандаи шахс, оила, ҷомеа ё муассиса низ

¹ Цит. по: Соболева Н. А. Старинные гербы российских городов [Текст] / Н.А.Соболева. – М.: 1985. - С. 11.

² Черных А.П. Геральдика // Введение в специальные исторические дисциплины: Учебное пособие для студ. Вузов [Текст] / А.П. Черных. – М.: 1990. - С. 45.

муаррифӣ менамоянд. Дар баробари ин, дар асоси равишҳое, ки дар адабиёти илмӣ мавҷуданд, метавон гуфт, ки Нишони давлатӣ низ рамзи фарқкунандаи ташаккули давлатӣ ё маъмурӣ мебошад, ки истифодаи онҳо дар раванди идоракунии давлатӣ бо санадҳои қонунгузорӣ танзим карда мешавад.

Таҳлилҳои илмӣ нишон медиҳанд, ки нишони милли мустақиман бо тотемизм алоқаманд аст (шакли махсуси дини системаи қабилавӣ), ки бо эътиқод ба наздикии гурӯҳи қабила бо ҳама гуна totem - растанӣ, ҳайвонот (камтар аз он - зухуроти табиӣ ё объекти ғайримуқаррарӣ) тавсиф карда мешавад. Ҳар як қабила ба номи гузаштаи худ тотем мегузошт, зеро онро ниёгони худ - аҷдоди гузашта ва ҳимоятгар мешумурданд. Тотем як навъ рамзи ҷомеаи қабилавӣ буда, одамони ибтидоиро дар заминаи «дохил кардан» - «дохил накардан» ба гурӯҳи қабилави алоҳида ишора мекунад.

Дюркгейм Э. ҳама гуна динро ифодаи равшани принципи иҷтимоӣ дар инсон мешуморад. Барои одамони ибтидоӣ, менависад ин олими ҷомеашинос, тотем ҳамчун Худои ҳақиқӣ аст, ки таҷассуми моддии худро дар он пайдо мекунад. «Олами вухуш, ки ба аҷдодони худ ибодат мекарданд, бо ҳам муттаҳид мешаванд ва дар худ қувваи тотемикиро ҳам мекунанд ва баъдан онро дар ҳаёти оддии «ҳамарӯза» сарф мекунанд»¹.

Дар рамзҳои муосири давлатӣ, ки ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ барои муттаҳид сохтани ҷамъият таҳия шудаанд, аксар вақт аксҳои ҳайвонот, растаниҳо ва ифодаи рангҳо мавҷуданд. Дар натиҷаи таҳлил муайян карда шуд, ки тахминан аз 190 рамзи муосири давлатӣ дар 102-тоаш тасвири ҳайвон, дар 78-тои он тасвири растанӣ мавҷуд аст.

Мавҷуд будани тоҷ дар Нишони давлатӣ маънои онро надорад, ки сохти давлат монархия аст ё не. Тоҷҳо ҳам дар рамзҳои давлатии монархияҳо - Австралия, Британияи Кабир, Иордания, Испания, Канада, Лихтен-Матт, Люксембург, Монако, Непал, Нидерландия, Зеландияи Нав, Норвегия, Шветсия мавҷуданд ва инчунин дар давлатҳое, ки шакли идоракунии ҷумҳуриявӣ доранд, дида мешаванд. Аз ҷумла, Тоҷикистон, Австрия, Булғористон, Маҷористон, Малта, Россия, Сан-Марино, Сомали,

¹ Цит. по: Глебкин В. В. Указ. Соч [Текст] / В.В. Глебкин. - С. 26-27.

Финландия. Аз тарафи дигар, бисёре аз давлатҳои монархӣ ҳастанд, ки тоҷро дар Нишони давлатии худ ҷой надодаанд: Баҳрайн, Бутан, Қатар, Қувайт, Малайзия, Аморати Муттаҳидаи Араб, Уммон, Арабистони Саудӣ.

Дар баробари ин, «маъноӣ калимаи «тоҷик» низ бешубҳа, аз калимаи «тоҷ» гирифта шудааст, ки он мояи шарафмандӣ ва сазовори ҳимояву нигоҳбонии мо мебошад. Аз ин рӯ, ғиромидошти номи муқаддаси тоҷик барои тамоми тоҷикони дунё ифтихору масъулияти бузурги таърихӣ мебошад. Этноними «тоҷик» ифодакунанда ва муаррифгари ин миллату ин сарзамин аст, ки эътирофи он эҳтироми Тоҷикистони азиз аст»¹.

Нишони давлатӣ низ аз муқаддасоти миллат ва ифодагари давлати мустақилу соҳибхӯр ва ҳуҷҷати расмӣ давлатӣ чи дар дохил ва чи дар хориҷи кишвар махсуб меёбад. Ҳанӯз моҳи феввали соли 1929 нахустин нишони Ҷумҳурии Мухтори Тоҷикистони Шӯравӣ бо акси досу болғаи зарҳалӣ, офтоби нурафшон, хӯшаи гандум, шохҳои шукуфои пахта қабул гардид, ки дар рӯйи он шиори «Пролетарҳои ҳамаи мамлакатҳо, як шавед!» бо ҳуруфи лотинӣ ба забонҳои русиву тоҷикӣ сабт гардида буд.

Сипас моҳи феввали соли 1931 тарҳи нави Нишони давлатӣ дар Анҷумани 4-уми Шӯроҳои Тоҷикистон бо тасвирҳои ситораи панҷгӯша, досу болға, роҳи оҳан ва ҳамон шиори мазкур пазируфта шуд. Соли 1940 бо пешниҳоди Кумитаи иҷроияи марказии Ҳизби Коммунисти Тоҷикистон расоми рус Александр Яковлев тарҳи нави Нишони Тоҷикистонро таҳия намуд. Ҳамон сол раёсати Шӯрои Олии Тоҷикистони Советӣ матни таркиби Нишонро аз лотинӣ ба русӣ иваз кард.

Соли 1978 ҳангоми қабули Конститутсияи Тоҷикистон Нишони ҷумҳурӣ иваз ва дар он хӯшаи гандум, пахта, офтоб, кӯҳ, ситораи панҷгӯша, досу болға тасвир ёфта, боз ҳамон шиори даврони советӣ ҳифз карда шуд. Дар замони истиқлолият дар ҷараёни Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олии ҷумҳурӣ ҳангоми қабули Нишони давлатӣ, ки акси шер дошт, баҳсҳои зиёд сурат

¹ Муҳаммад А. Н. Тоҷики тоҷвар (таҷрибаи таҳлили сиёсатшиносии этникӣ). – Душанбе: «ЭР-граф», 2018. – С. 54.

гирифт. Онро вакилон пазируфтанд, вале дар моҳи декабри соли 1993 он акс аз Нишон бардошта шуда, ба ҷои он Нишони кунунии давлатӣ бо тасвири тоҷ, ҳафт ситора, хуршеди тобон, кӯҳҳои сарбаланд, китоби бозшуда дар болои лавҳ, хӯшаҳои гандум ва шоҳаҳои шукуфтаи пахта қабул гардид¹.

Нишони соли 1929

Нишони соли 1936

Нишони солҳои 1940 — 1992

¹Мунаввари Сафар. Парчам ва Нишони давлатӣ аз муқаддасоти миллӣ // Ҷумҳурият. 08.09.2011, № 132-133 (21 948-94). - С. 2.

Нишони соли 1992

Нишони соли 1993

Рамзи дигари давлатии кишвари мо ин Парчами Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. «Парчам - вожаи суғдӣ («*parčam») буда, ба маънои «зулфу кокул» омадааст ва ҳамчунин «пӯпаки абрешимӣ, мӯй ё думи ғажговро мегуфтанд, ки бар сари дирафш ё найза мебастанд»¹.

Вojaи «парчам» аз забони суғдӣ ба забони туркӣ ва аз он ба забони форсӣ роҳ ёфта ва бо гузашти замон, бар ҳукми итлоқи ҷузъ бар кулл, бар ҳуди дирафш низ гуфта шуд»².

Парчам ин рамзи давлатӣ буда, барои шинохти миллат истифода бурда мешавад.

Парчами Ҷумҳурии Тоҷикистон моҳи ноябри соли 1992 қабул карда шудааст. Тартиб, андоза ва корбурди расмӣ онро Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 12 майи соли 2007, № 254 муқаррар мекунад.

¹ Ниг.: Фарҳанги форсии тоҷикӣ. Зери назари М. Шакурӣ ва дигарон. Баргардон аз хатти кириллӣ ва тасҳеҳот: Муҳсин Шуҷоъӣ [Матн]. - Тоҳрон: Фарҳанги муосир, 1384 ҳ.ш. – С. 377.

² Фарҳанги решашинохтии забони форсӣ. Муҳаммад Ҳасандӯст [Текст]. - Тоҳрон: Фарҳангистони забону адаби форсии Ҷумҳурии Исломии Эрон, 2004. – С. 258.

Тоҷ ва ситораҳои парчам дар шакли росткунҷае ҷой дода шудааст, ки паҳлуи амудиааш 0,8 ва паҳлуи уфуқиааш 1,0 аз паҳнои раҳи сафед аст. Ситораҳои панҷгӯша дар доираи кутраш 0,15 акс ёфта, дар нимдоираи радиусааш 0,5-и паҳнои раҳи сафед ҷой мегиранд.

Тоҷи баландиаш 0,55 аз паҳнои раҳи сафед ба асос ба таври нимдоираи радиусааш 1,2 аз бари раҳи сафед моил мегардад. Чор унсури камоншакл, ки болои тоҷро ташкил медиҳанд, дар марказ бо қисмати доираи кутраш 0,2 аз раҳи сафед васл мегарданд.

«Тоҷ», бино ба ақидаи муҳаққиқон, ҳанӯз аз даврони Ардашери Бобакон, Хусрави Парвиз, шоҳони суғдӣ ва бохтарӣ будааст ва инчунин дар ёдгориҳои таърихӣ санъати тасвирии тоҷикон - дар деворҳои Панҷакенти қадим, Фархор ва ғ. тасвири Моҳ ва Офтоб низ дида мешавад. Ҳамин тариқ, тоҷе, ки дар болои сари муҷассамаи Исмоили Сомонӣ насб шудааст ва имрӯз дар маркази пойтахти ватани мо - шаҳри Душанбе гузошта шудааст, як алоқамандии доимӣ бо рамзи ҳокимияти шоҳони таърихӣ дорад».¹

Таносуби бару дарозии умумии парчами миллии мо бошад 1:2 аст.

Маънии рангҳо:

Рангҳои миллии тоҷикон чун дигар мардуми ориёнаҷод ва эронитабор сурху сафеду сабз ҳастанд, ки аз ғаҳи бостон то кунун замон расидаанд.

Парчами миллӣ рамзи фарқкунандаи давлат, ташаккули маъмурӣ - давлатӣ мебошад, ки дар худ инъикоси як ранг ё рангоранг дорад, баъзан бо тасвири нишони давлатӣ ё ягон тасвири дигар ифода меёбад. Истифодаи он инчунин бо санадҳои қонунгузории махсус танзим карда мешавад².

Иҷлосияи 16-уми Шурои Олии кишвари мо ҳамчун Иҷлосияи таърихӣ дар таърихи давлатдорӣ навини тоҷикон мақому мартабаи баланду боло дошт. Дар баробари ҳалли ғаврии масоили истиқрори сулҳ, авфи гуноҳи иштирокдорони муноқишаҳои дохилӣ, дарёфти роҳи наҷоти миллат аз бӯҳрони сиёсӣ иҷтимоӣ ва мушаххас намудани самтҳои рушди кишвар дар

¹ Муҳаммад А. Н. Тоҷики тоҷвар (таҷрибаи таҳлили сиёсатшиносии этникӣ). – Душанбе: «ЭР-граф», 2018. – С. 33-34.

² Эзоҳ.ниг.: Низомнома «Дар бораи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» [Матн] // Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон - 11.12. 1999. № 892 тасдиқ шудааст.

рӯзи 9-уми Иҷлосия - 24-уми ноябри соли 1992 Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ тасдиқ гардид.

Ҳамин тавр, Иҷлосияи 16-уми Шурои Олии мамлакат, ки сароғози таҳаввулоти бунёди дар зиндагии иҷтимоӣ ва низоми идории кишвар ба ҳисоб мерафт, бо тасдиқи Парчами давлатӣ ба ҷаҳониён исбот кард, ки эҳёи давлати миллии тоҷикон аз эҳёи яке аз рӯкнҳои асосии муқаддасоти миллии Парчами мамлакат оғоз ёфта, роҳбарияти олии он нияти неки зери ин Парчам муттаҳид намудани тамоми қишрҳои ҷомеа ва ба шохроҳи тамаддун ворид намудани Тоҷикистони тозаистиклолро дорад.

Ниҳоят баъди пурра ба эътидол омадани вазъи сиёсӣ ва иҷтимоӣ, истиқрори сулҳ ва таъмини ваҳдати миллии бо Қарори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 11-уми декабри соли 1999 Низомнома «Дар бораи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» тасдиқ шуд, ки тибқи он нишонаҳои Парчам, тартиби афрохтан ва тасвири он пешбинӣ гардид.

Бо истифода аз ҳуқуқи ташаббуси қонунгузории ҳеш Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон»-ро ба Маҷлиси Оли пешниҳод намуданд, ки дар он тартиби афрохтани Парчам ва ҷойгиркунии тасвири он пешбинӣ гардида, Парчами давлатӣ ифтихори миллии ҳар як шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф шуд. Қонуни мазкур 12-уми майи соли 2007 қабул гардид.

Дар пешгуфтори ин қонун оварда мешавад, ки «Парчам, Нишон ва Суруди Миллӣ рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд. Ва эҳтироми Парчам, Нишон ва Суруди Миллӣ, аз он ҷумла аз ёд донишани Суруди Миллӣ, ифтихори миллии ҳар як шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад»¹.

Инчунин, бо истифода аз ҳуқуқи ташаббуси қонунгузорӣ Сарвари давлат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон лоиҳаи қонунро ба Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии мамлакат пешниҳод намуданд, ки тибқи он ба Қонуни

¹ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2007. – №254, м.362.

Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рӯзҳои ид» тағйирот ворид карда шуд. Қонуни мазкур 19-уми ноябри соли 2009-ум қабул шуда, тибқи моддаи 2-юми он, ки «Рӯзҳои ид дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ном дорад, 24-уми ноябр - Рӯзи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон унвон шудааст.

Эътироф шудани Парчами миллии ҳамчун рамзи давлатдорӣ ҳаммаъноӣ самимона дӯст доштани Ватани маҳбӯб, арҷ гузоштан ба муқаддасоти он ва эҳтиром ба ҳар ваҷаб заминро ҳар қатра оби зулоли он аст. Тамоми маҳбубиятҳо назди маҳбубияти Ватан ҳечанд, алоқеи шадидтар аз меҳри Ватан нест. Аз таҷрибаи давлатдорӣ кулли кишварҳои олам аст, ки мардумони тамоми дунё муҳаббати хешро ба ватан маҳз ба тавассути рамзҳои он, аз ҷумла Парчам ифода мекунанд. Парчами парфшон ифодаи ободии ватан буда ва акси он таназзули ҳар мамлакат аст.

Дар ганҷинаи забони тоҷикӣ шояд аз калимаи «парчам» дида, сермаънотар вожае набошад. Парчам ифодаи нангу номи ҳар шахрванд, баёнгари истиқлоли мамлакат, ифодаи иззату иқдоми миллат, таҷассумгари ормонҳои миллии, инъикоскунандаи фарҳангро тамаддун, башоратдиҳандаи азму иродаи устувори мардум аст. Парчам пайванди дирӯзу имрӯз, қутбнамои фардои нек, ҳидоятгари иттиҳоди ҳамбастагӣ ва технологияи махсуси идоракунии давлатӣ мебошад, ки ҳамеша барои сафарбарнамоии сиёсӣ ва муттаҳидкунии мардум истифода бурда мешавад.

Бояд таъкид намуд, ки ойини парчамдорӣ миллати сарбаланди тоҷик таърихи хеле тӯлонӣ дорад. Гузаштагонӣ мо ҳазорсолаҳо зеро парчами хеш саф кашида, тамомияти арзӣ, ҳувияти миллии, ваҳдати ягонагӣ, нангу номус ва забону фарҳанги худро ҳимоя кардаанд. Аз ин ҷост, ки эҳтироми парчами миллии қарнхост, ки дар байни мардум ҳамчун муқаддасоти миллии пазируфта шудааст.

Парчами миллии, қабл аз ҳама, нишонаи возеҳи мустақилият ва соҳибхитӣ ҳар қавму миллат ва сарзамин аст. Дар ҷаҳони имрӯз ҳар кишваре, ки соҳибхитӣ аст, дорои парчам, нишон ва суруди миллии хеш аст. Гуногунрангии парчамҳо гувоҳи шумораи зиёди кишварҳо ва аломатҳои гуногуни дар парчамҳо сабтшуда гувоҳи тамаддуну фарҳангҳои аз ҳам

фарққунандаи давлатхост. Ин рангорангии манзараро дар Созмони Милали Муттаҳид дидан мумкин аст, ки ба он 193 кишвари олам аъзо буда, ҳамин миқдор парчамҳои миллии кишварҳо болои бинои он парафшонӣ мекунад.

Мояи ифтихори мост, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2-юми март соли 1992 ин ҷониб дар ин созмони бонуфузи ҷаҳонӣ ҳаққи узвият дошта, яке аз давлатҳои ташаббускор дар ҳалли муаммоҳои байналмилалӣ ба шумор меояд.

Парчам дар ҳаёти ҳар як давлату миллат мавқеъ ва нақши хоси худро дорад. Парчами давлатӣ ифодагари мақсаду маром ва орзую ормонҳои ҳар як миллату давлат аст. Ливои миллат қувваи сафарбаркунанда ва муттаҳидкунанда дошта, мардуми сарзаминро ба сӯи амалӣ намудани мақсаду мароми неқбинона даъват мекунад.

Яъне парчами давлатӣ барои мо як пораи оддӣ матоъ набуда, балки дар он даъват ба муттаҳидӣ, ваҳдат, ғайрату бонангӣ, ватандӯстиву ватанпарастӣ мебошад, ки дар ҳама ҷорабиниҳои сиёсӣ ва ҷамъиятӣ пешоҳанги кори мардум буда, соҳибистиклолии кишварамонро баррасӣ менамояд. Парчами давлати Тоҷикистон чун дирафши кӯиёнӣ барои халқи тоҷик бисёр азизу муқаддас аст. Дар рӯ ба рӯи парчами давлати Тоҷикистон аз сарбози оддӣ то Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба хоҳири хизмати содиқона ба Ватану миллати хеш савганди садоқату вафодорӣ ёд мекунад. Дар пешгоҳи бинои Созмони Милали Муттаҳид ва созмонҳои ҷаҳоние, ки Тоҷикистон узви онҳост, инчунин сафоратхонаҳо ва намояндагиҳои кишварамон дар давлатҳои дигар парчами мо парафшонӣ мекунад. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳар кишваре сафар кунад ва мулоқотҳо анҷом диҳад ё варзишгарони тоҷик чун дар мусобиқаҳо пирӯзӣ ба даст оранд, баробари садо додани суруди миллий парчами кишварамон низ баланд афрохта мешавад.

Дар Қарори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти №892 аз 11-уми декабри соли 1999, ки тибқи он Низомнома «Дар бораи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» қабул шудааст. Дар ин ҷумла вожаи калидиеро дучор меоем, ки он рамз аст. Маълум мешавад, ки моҳияти парчам рамз аст ва рамз

бошад, таҷассуми истиқлолият. Аз ин хулоса мешавад, ки то мазмуну муҳтавои рамз дарк нашавад, парчам ҳамчун як ашёи муқаррарӣ тасаввур хоҳад шуд, тасаввур бошад, бунёди андешаро ташкил медиҳад.

Парчам бақои ҳар як давлати соҳибистиклол буда, аз ҳама василаи бузурге дар раванди таълиму тарбияи насли ҳозираву оянда ба ҳисоб меравад. Парчам ва ойини парчамдорӣ дар миёни мардуми куҳанбунёду тамаддунсози мо мақоми шоиста дошта, ҷузъи муҳимми фарҳанги давлатдорӣ милли маҳсуб меёбад. Бо дарназардошти муҳимияти суннати парчамдорӣ баъди ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ дар раванди ташаккули низоми давлатдорӣ муосир дар баробари қабули Конституция ва дигар рамзҳои давлатӣ парчами кишвар низ ҳамчун нишонаи ҳастӣ ва пойдории давлатдорӣ милли қабул гардид.

24– уми ноябри соли 1992 дар Иҷлосияи XVI таърихи Шурои Олии Тоҷикистон дар қатори дигар рамзҳо Парчами давлатии Тоҷикистон қабул гардид ва минбаъд ин сана ҳамчун Рӯзи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҷлил мегардад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати милли-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо фармони худ аз 20 – уми ноябри соли 2009 рӯзи 24-уми ноябиро Рӯзи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон эълон доштанд. Натиҷаи ҳамин фармон буд, ки 30-юми августи соли 2011 дар маркази шаҳри Душанбе Парчами давлатии Тоҷикистон бо баландии 165 метр парафшон гардид.

Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанронӣ ба муносибати барафрохтани Парчами милли 30 - юми августи соли 2011 зикр намуданд, ки «Ба ифтихори баланд афрохтани Парчами милли - рамзи гиромидошти яке аз муқаддасоти миллати соҳибмаърифат, нишонаи муборизаву ҷоннисориҳои халқи тоҷик барои озодиву истиқлол, илҳомбахши қору фаъолияти фидокоронаи фарзандони содиқи миллат ва ҳидоятгару раҳнамои мардуми кишварамон ба сӯйи сарсабзиву шукуфой ва зиндагии пурсаодат ҳамаи шаҳрвандони мамлакат ва ҳамватанони бурунмарзиамонро самимона табрик менамоям. Парчами давлатӣ барои мо - тоҷикон нишонаи

бақои миллат, давлату Ватан, ваҳдати миллӣ, ҳувияти миллӣ ва беҳтарин василаи тарбияи насли наврасу ҷавонон дар рӯҳияи ифтихори миллӣ ва ҳифзи арзишҳои волои таърихиву фарҳангии халқамон мебошад»¹.

Одатан рамзхоро аломатҳо таркиб медиҳанд, ки ҳар яке сермаъно буда, ташаккули ин ё он ақида ё концепсияро ба вуҷуд меоранд. Рамзи Иттифоқи Советӣ досу болға буд ва иттиҳоду якпорчагии синфи коргару деҳқонро мефаҳмонд. Баъдан табақаи зиёӣ зухур кард ва идеологияи шӯравӣ натавонист, ки ин маъниро шомили рамз кунад.

Муҳимтарин хосияти рамз ҳамин аст, ки моҳияти фарҳангӣ дорад ва маъниҳои рамз аз имконоти фикрии як инсонӣ муқаррарӣ хеле болотаранд. Аз ҷиҳати раванӣ ё психологӣ низ рамз як шакли шуур, масалан, мисли шеър аст, механизми равонӣ мебошад, ки интиқол ё ивазшавии як навъи образҳо ва тасаввуроти обурангдодашудаи ҳиссию бо дигараш таъмин мекунад.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми телевизионии худ ба муносибати Рӯзи парчам аз 23 – юми ноябри соли 2010 рангҳои парчами миллиро шарҳу баён дода, изҳори андеша намуданд, ки: «Ранги сурх – рамзи муборизаву ҷоннисорӣ халқ барои озодӣ ва истиқлол, ранги сафед – нишони бахту саодат, умеду орзу ва ранги сабз – нишонаи сарсабзиву шукуфӣ, сарбаландиву хуррамӣ ва абадият мебошад. Дар байни парчам тасвири тоҷ ва ҳафт ахтар ҷой гирифтааст, ки он ишора ба решаҳои таърихӣ давлатдорӣ Тоҷикистони соҳибистиқлол мебошад»².

Дар баробари ин намудҳои гуногуни парчамҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 1929 то соли 1991 пешниҳод карда мешаванд, ки вобаста ба даври замон дар онҳо тағйиротҳои муҳталиф ворид карда шудаанд:

Парчамҳои Тоҷикистон дар солҳои 1929-1992:

¹ Ниг.: Суханронии Эмомалӣ Раҳмон, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба муносибати барафростани Парчами миллӣ, шаҳри Душанбе, 30 августи соли 2011. Манбаи электронӣ. Санаи нашр: 03.09.2011.

² Паёми телевизионии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати Рӯзи парчам http://www.president.tj/habarho_231110.html. (Санаи нашр 23 ноябри 2010)

Нахустин парчами Тоҷикистон (23.02.1929)

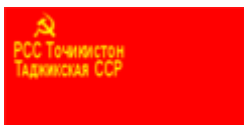
Парчами ҶМШС Тоҷикистон (1929–1931)

Парчами ҶШС Тоҷикистон (1931–1935)

Парчами ҶШС Тоҷикистон (1935–1940)

Парчами ҶШС Тоҷикистон (1940–1946)

Парчами ҶШС Тоҷикистон (1953–1991)

Парчами Ҷумҳурии Тоҷикистон (1991-1992)

Парчам дар солҳои 1924 – 1929

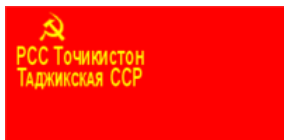
Парчам дар солҳои 1929 – 1931

Парчам дар солҳои 1931 – 1935

Парчам дар солҳои 1935 – 1940

Парчам дар солҳои 1940 – 1946

Парчам дар солҳои 1953 – 1991

Парчам дар соли 1991

То пазириши парчами кунунӣ Тоҷикистон парчами пешинаи шӯравиашро бо андак дигаргунӣ, бе ситораи панҷгӯша ва нишонаи коммунистии «досу болға» ба кор мебард.

Рангҳои парчам ба андозаи зерин буданд: 1:2 сурх, 1:5 сафед, 1:10 сабз, 1:5 сурх¹.

Ҳамин тариқ, дар амал татбиқ намудани фарзия ва сохтори мафҳумии «рамзҳои сиёсӣ» ба вазифаҳои коммуникатсионии онҳо вобастагӣ дорад. Таъминоти муҳимми рамзҳои сиёсӣ ин, пеш аз ҳама, дар зери парчами худ ҳарчи бештар чамъ намудани одамон мебошад, ки диққати онҳоро бо мақсади ташкилот сафарбар менамояд. Ин тасдиқи он аст, ки рамз ин ҳамагӣ аслиҳа дар сиёсат аст ва арзиши хеле зиёд дорад. Аз ин рӯ, хеле муҳим аст, ки онро дуруст истифода бурда тавонем ва ҳамеша онро бояд такмил дод.

¹Ниг.: Муҳаммад А.Н. Донишномаи мухтасари сиёсӣ [Матн] / А.Н.Муҳаммад. - Душанбе. Эр-граф. 2016. - С. 229-233.

Рамзи дигари давлатӣ, ки ба сегонаи асосии рамзҳои сиёсии давлатӣ дохил карда мешавад, ин суруди миллии мебошад. Суруди миллии қодир аст, ки «шиддат» - и пурқувватро эҳсос кунад, зеро сохтори дохилии эҳсосотро ҳис карда, ҳамаи шунавандагонро бо онҳо мутаассир карда, дар ҳиссиёт, дарк ва ҳолати равонӣ тағйироти муайян ба вуҷуд меорад. Гузашта аз ин, ақсуламали эҳсосӣ як ҷузъи муҳими психофизиологии дарк мебошад. Бисёре аз муҳаққиқон, аз ҷумла, Э. Дизренс, В. Скалапино, Э.Хайд, Б. М.Сеханский бо истинод ба як қатор таҳқиқоти психофизиологӣ қайд мекунанд, ки мусиқӣ метаболизмро дар бадан таъвият медиҳад, нафаскаширо беҳтар мекунад ва дурустии онро коҳиш медиҳад, ба фишори хун таъсир мерасонад¹.

Дар Суруди миллии давраи иваз кардани зарбаҳои қавӣ ва заиф бештар ба назар мерасад, ки бо тағйирот дар ҳамоҳангӣ, пасту баландшавии ритм эҳсос мегардад. Ҳангоми шунидани чунин асарҳои мусиқӣ як басомади даврии қобилияти дил ба миён меояд, ки дар тули фосилаҳои I - Z давраи муайяни суръати дилро муайян мекунад².

Ҳамин тавр, суруди миллии ҳамчун метроном амал карда, ба системаи автономии асаби объекти сиёсӣ ритми муайяни «рафтор» - ро ворид мекунад. Бояд қайд кард, ки Суруди миллии на танҳо мусиқист, ки ба гуфтаи А. Бели рамзро идеалӣ ифода мекунад, балки калимаҳои ифода мекунад, ки симои мусиқиро равшан мекунанд ва онҳоро ба канали муайяни идеологӣ роҳнамоӣ менамоянд³.

Илова бар ин, суҳанони Суруди миллии ба ташаккул ва таҳкими муносибатҳои муътадил бо объекти мушаххас, «кристаллизатсия»-и ҳиссиётӣ: дӯст доштани Ватан, нафрат ба душманон ва ғайра мусоидат мекунанд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ҳамчун як давлати соҳибистиклол дорои Суруди миллии худ мебошад. Суруди миллии аз соли 1994 истифода мешавад. Эҳтироми воло ва донишани Суруди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон вазифаи муқаддаси ҳар шаҳрванди кишвар аст. Суруди миллии (гимн) таронаи давлатӣ

¹См.: Мархасин В.С. Эксперименты по восприятию музыки в аспекте физиологии [Текст] / В.С. Мархасин., В.М.Сеханский // Творческий процесс и художественное восприятие. - Ленинград, 1978. - С. 201.

² Ҳамон ҷо. - С. 203.

³ Белый А. Символизм как миропонимание [Текст] / А. Белый. – М.: 1994. - С. 246.

ва умумихалқӣ буда, дар он тамоми орзую омоли мардуми Тоҷикистон ифода ёфтааст:

Диёри арҷманди мо,
Ба бахти мо сари азизи ту баланд бод,
Саодати ту, давлати ту бегазанд бод.
Зи дурии замонаҳо расидаем,
Ба зери парчами ту саф кашидаем, кашидаем.

Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!

Барои нангу номи мо
Ту аз умеди рафтагони мо нишонӣ,
Ту баҳри ворисон ҷаҳони ҷовидонаӣ.
Хазон намерасад ба навбаҳори ту,
Ки мазраи вафо бувад канори ту, канори ту.

Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!

Ту модари ягонаӣ,
Бақои ту бувад бақои хонадони мо,
Мароми ту бувад мароми ҷисму ҷони мо.
Зи ту саодати абад насиби мост,
Ту ҳастиву ҳама ҷаҳон ҳабиби мост, ҳабиби мост.

Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!¹

¹ Қаҳҳор Расулиён. Тоҷикистон [Матн] / Расулиён Қ. - Душанбе, 2009. - С. 17-38.

Қобили қайд аст, ки дар баробари Нишон, Парчам, Суруди миллӣ Пули миллӣ низ ба сифати рамзи сиёсӣ баромад менамояд, ки ифодакунандаи арзишҳои сиёсии давлат мебошад. Маълум аст, ки муомилоти пулӣ аз қадим дар минтақаи мо мавҷуд буд. Қадимтарин тангаҳое, ки дар ҳудуди Тоҷикистони имрӯза пайдо намудаанд, тангаҳои тиллоии асрҳои VI - V то милод мебошанд.

Дар замони ба даст овардани истиқлолияти сиёсӣ ва баъдан то охири соли 1993 дар ҳудуди кишварамон пули давраи Иттифоқи Советӣ ва баъдтар аз 1-уми январи соли 1994 пули нақди Федератсияи Россия (рубл) дар гардиш буд. Кишвари мо дар байни кишварҳои тозаистиклол ягона кишваре буд, ки дар ҳудуди он то соли 1995 рубли Россия дар муомилот буд. Албатта чунин вазъият барои Тоҷикистони соҳибистиклол камбудӣ ва норасогиҳои зиёдеро ба миён оварда буд.

Дар баробари ин, дере нагузашта, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои самаранокии сиёсати пулию молии кишвар дар бораи ҷорӣ намудани пулӣ миллӣ қарор қабул кард.

Дар пулҳои қоғазии нав расми арбобони бузурги гузашта ва муосири халқи тоҷик ва ҳамчунин тасвири ёдгориҳои меъморӣ ва таърихии Тоҷикистон, ашёи санъату ҳунари мардуми тоҷик ҷой дода шудаанд. Ҳамин тавр, пули миллӣ низ ба сифати яке аз рамзҳои миллӣ нақши худро дар таҳкими истиқлолияти сиёсӣ ва рушду нумӯи кишвар гузошта тавонист.

Бояд таъakkур дод, ки Президенти мамлакат низ ҳамчун рамзи сиёсии давлатӣ пазируфта мешавад. Беҳуда нест, ки «сазовор гардидани Президенти кишварамон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба мақоми арзандаи Пешвои миллат як амри таърихӣ ва нишони арҷгузорӣ барои хизматҳои бесобиқаи Ҷаноби Олӣ ба миллати тоҷик мебошад. Агар хизматҳои Эмомалӣ Раҳмонро бо шучоату истеъдоди сарвариаш зам намоем, пеш аз ҳама, қобилияти баланд ва касбияти сиёсии ӯ ҳамчун пешвои сиёсӣ пеши назар меоянд, ки ин боиси дастгирӣ ва эҳтирому ифтихор аст»¹.

¹ Муҳаммад А.Н. Донишномаи мухтасари сиёсӣ [Матн] / А.Н. Зокиров. - Душанбе, 2016. - С. 238.

Маҳз касбияти сиёсии Президенти кишвар водор намуд, ки барои ба танзим даровардани вазъи иҷтимоию сиёсии кишвар як қатор қонуну ҳуҷҷатҳои сатҳи баланди давлатӣ қабул карда шаванд. Масалан, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» бо Қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2006, № 341 (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2006, № 6, моддаи 300). Рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз Ливо ва Нишони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Ливо ва Нишон рамзҳои расмӣ ҳокимияти президентӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд¹.

Ҳамзамон Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи мансаб дорандаи ордени «Ситораи Президенти Тоҷикистон» дараҷаи I мебошад. Ливои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 28 – уми июли соли 2006, № 192 мавриди истифода қарор дорад ва бо Қарори Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 20 – уми июли соли 2006, № 221 (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2006, № 7, моддаи 355) ҷонибдорӣ гардидааст. Қонуни мазкур рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистонро муқаррар намуда, вазъи ҳуқуқӣ, тасвир ва тартиби истифодаи расмӣ онҳоро танзим мекунад. Қонун аз 5 модда иборат аст:

Моддаи 1. Рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Моддаи 2. Тасвири Ливои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Моддаи 3. Тасвири Нишони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Моддаи 4. Маҳали нигоҳдошт ва тартиби истифодаи Ливои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Моддаи 5. Тартиби истифодаи Нишони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Моддаи 6. Ба Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон супоридани рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

¹Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. - 2006. - №:7. – м.340

Моддаи 7. Ҷавобгарӣ барои риоя накардани талаботи Қонуни мазкур.

Моддаи 8. Мавриди амал қарор додани Қонуни мазкур¹.

Ливои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Ливои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон матои хоси росткунчаест, ки он аз се раҳи рангаи ба таври уфуқӣ ҷойгирифта иборат мебошад: раҳи боло ранги сурх дошта, паҳнои он ба раҳи сабзи поин баробар мебошад. Дар Маркази Ливо тасвири «Дирафши Ковиён» инъикос ёфтааст, ки он рамзи пайдорӣ ва бардавомии давлатдории миллӣ мебошад.

Дар маркази «Дирафши Ковиён» Шери болдор ҳамчун рамзи қудрат, нерӯмандӣ ва шукӯҳи давлат дар рӯи осмони кабуд инъикос ёфтааст. Дар болои тасвири Шери болдор Тоҷ ва ҳафт ситора ҳамчун асоси Нишони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, инъикос ёфтаанд. «Дирафши Ковиён» аз ресмонҳои рангаи зарҳалин дар ҳар ду ҷониби Ливо дастдӯзӣ мешавад. Андозаи «Дирафши Ковиён» 3:5 таносуби Ливо аст. Дар қисмати болоии ҷӯбдасти Ливо лавҳаи зарин васл мегардад, ки дар он ному насаби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо зикри муҳлати салоҳияти конститутсионии ӯ ҳаққокӣ мешавад. Нӯги ҷӯбдасти Ливо шакли гунбази заринро дорад².

Нишони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Нишони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар асоси тақмили ордени «Ситораи Президенти Тоҷикистон дараҷаи як» бо шакли хос ва шаддаи хоси овеза тайёр карда шудааст.

¹Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2006. - №7. – м.340.

²Ниг.: Манбаи электронӣ. <https://tg.wikipedia.org>

Мавриди зикр аст, ки Моддаи 7-уми «Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои риоя накардани талаботи Қонуни мазкур ҷавобгарӣ муайян намудааст. «Таҳқири рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳар шакле, ки набошад, манъ аст. Шахсоне, ки талаботи Қонуни мазкурро вайрон мекунад, тибқи Қонун ба ҷавобгарӣ кашида мешаванд»¹.

Бояд тазакурр дод, ки дар замони бухронҳои сиёсӣ рамзҳо дар мафкураи мардум вазифаи эмотсионалиро иҷро менамоянд. Онҳо бештар ҷузъи фаъоли муборизаи сиёсӣ ва воситаи манипулятсияи шуури ҷамъиятӣ мегарданд. Дар баробари ин, рамзҳо бештар ба барномаҳои идеологии қувваҳои сиёсӣ алоқаманд мебошанд. Мантиқан рамзҳо ҳамеша маъноӣ идеологӣ доранд. Ва бештар хусусиятҳои ниҳониро дар бар мегиранд. Маънидод ва ё рамзкушоӣ намудани рамзҳо имконият медиҳад, ки махсусияти пӯшидаи сирри мақсади ҳокимиятро дарк намоем.

Таҳқиқи вазифаҳои таъсири методҳо, боҳамтаъсиррасонии рамзҳо ва ҳокимият, айнаи ҳол, маъноӣ назариявӣ амалӣ дошта, метавонад имконият муҳайё намояд, ки корҳои мақсадноки илман асосноки идеологӣ гузаронида шаванд.

Дарвоқеъ, имрӯз масъалаи ташвиқу тарғиби худшиносии ҳувияти миллӣ ва ватанхоӣ ватанпарастӣ яке аз проблемаҳои муҳимме ба шумор мераванд, ки ба идеологияи миллӣ ва бунёди ҷомеаи босубот ҳамеша вобаставу пайваста мебошанд ва дар раванди таърихӣ сиёсии инкишоф, тағйирпазирӣ ва алоқамандии рамзҳои давлатӣ аҳамияти махсус доранд.

Ҳамзамон, дараҷаи барномавӣ сиёсии ташаккулёбии идеологияи миллӣ ба инобат гирифтани восита ва омилҳои гуногунро тақозо менамояд, ки ба амалишавии арзишҳои миллӣ, инчунин рамзҳои сиёсӣ дар сатҳи барномавӣ сиёсӣ бояд мусоидат намояд. Дараҷаи воқеии амалишавии идеологияи мазкур бо фаъолияти ташкилотҳои гуногуни байналмилалӣ ҳукуматӣ, ҳизбҳои сиёсӣ ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва идеологҳо алоқаманд мебошад, ки ҳар яке аз онҳо ба рамзҳои сиёсӣ пайвастагӣ доранд.

¹Ниг.: Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Душанбе: «Нашриёти Ганҷ», Моддаи 7.

Ин аст, ки дар замони соҳибистиклолӣ мақоми сиёсатмадорону сиёсатшиносон ва идеологияҳо хеле боло меравад, зеро амалияи сиёсӣ, фаъолияти ниҳодҳои сиёсӣ давлатӣ ва мубориза барои ҳифзи истиклолияти давлатӣ ва арзишҳои он барои онҳо дар мадди аввал қарор дода мешаванд. Мусаллам аст, ки дар ин давра аксари нерӯҳои сиёсӣ иқтисодиёти рушдёрфа ва идеология ва арзишҳои миллиро ҳамчун восита ва имконияти дарёфт намудани мавқеи худ дар ҷомеа тасаввур менамоянд. Маҳз ба ҳамин хотир муҳимияти онҳо истиклолиятро ҳамчун ҳолати ҳокимияти пурра ва олии давлат дар қаламрави худ дарк намуда, мустақил будани онро аз дигар кишварҳо вазифаи асосии шарҳу баёни идеологии худ меҳисобанд.

Маълум аст, ки дар замони шӯравӣ идеологияи коммунистӣ дар бисёр масъалаҳои мафкуравӣ ва тақсимои сиёсӣ ҳудудии миллатҳои гуногун ба ҳаҷҳои зиёде роҳ дода буд, ки дар натиҷа баъди ғурупошии Ҳокимияти Советӣ зиёда аз 164 низоҳҳои мусаллаҳона ва баҳсҳои ҳудудӣ рух додаанд. Таҷрибаи сиёсии бадастовардаи ҳамон солҳо, воқеан ҳам, исботи мавқеи назариявии дар боло зикршуда мебошад.

Талоши демократҳои навбаромад барои талқини ғояҳои «демократӣ», исломиҳо барои устувор гардонидани арзишҳои исломӣ, аз ҷумла исломи радикалӣ, коммунистон барои нигоҳ доштани идеяҳои аздастдодаи коммунистӣ талош мекарданд. Ногуфта намонад, ки ҳамаи ҳизбу созмон ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ қорҳои зиёде мақсаднокро оид ба рамзҳои сиёсӣ ва дигар аломатҳои муаррифкунандаи худ мебарданд ва бо ин меҳостанд мавқеи худро боз ҳам мустаҳкамтар намоянд.

Аз ин рӯ, идора кардани равандҳои сиёсӣ қариб номумкин гашта, мардум дигар наметавонист, ки кадом қувва воқеан ҳам, ифодакунандаи манфиатҳои миллию давлатӣ ба ҳисоб меравад. Вобаста ба ин, таҷрибаи солҳои охир нишон медиҳад, ки пайдоиши равия ва ҳаракатҳои ифротӣ боиси таҳрики маҷбурӣ ба риояи баъзе суннатҳои динӣ гашта, ҳатто бознигариҳои ақидаҳои мазҳаби ҳанафиро тақозо мекунанд ва ё онҳоро инкор мекунанд. Маълум аст, ки мавҷудияти чунин ҳолат дар фазои динӣ боиси пайдоиши тафриқа ва ҷудоияндозӣ байни намояндагони як дин гашта, шиддати

ичтимоию сиёиро дар ҷомеа баланд мекунад. Намоиш додани парчами сиёҳи бо ном исломӣ ва дигар аломатҳои либосу асбобу анҷоми бегона ин нишонаи тафриқаандозӣ дар ҷомеа мебошад, ки ноошноӣни мо ҳамчун рамзҳои динӣ ба муқобили давлати дунявӣ истифода мебаранд.

Қобили тазаккур аст, ки дар замони соҳибистиклолӣ зарурат ба пайдоиши дилхоҳ идеология аз ҷониби ҷомеа пеш гузошта мешавад. Аз ин нуқтаи назар ташаккули идеологияи миллӣ ҳамчун таълимот дар заминаи дониши мукаммали воқеияти имрӯза асос меёбад. Ин аст, ки ҷанбаҳои иқтисодию сиёсии пайдоиш ва рушди идеология ва арзишҳои миллӣ дар кишварамон аҳаммияти хосса пайдо намуда истодаанд.

Муҳимтар аз ҳама, дар замони соҳибистиклолӣ дар мафкура ва шуури ҷамъиятӣ таҳаввулоти арзишманд ба вуҷуд омад. Тавассути ташаккули системаи нави арзишҳои миллӣ бошад дар муносибатҳои мавҷудаи ҷамъиятӣ дигаргуниҳои ҷиддӣ ба амал омаданд. Дар ин давра, фаҳмиш ва дарки ҷомеаи мо оид ба воқеаҳое, ки дар кишварамон рух медоданд, комилан тағйир ёфта, таҳаммулпазирии сиёсӣю эътиқодӣ мунтазам устувор гашт. Инчунин, аксари зиёиёни кишвар кӯшиш ба харҷ дода истодаанд, ки дар рушди таҳкими давлатдорӣи миллӣ нақши худро дошта бошанд. Барои зиёиёни кишварамон масъалаи асосӣ бедор намудани оммаи мардум, ҳимояи истиқлолияти давлатӣ, ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва иқтисодиёти миллӣ, марзу бум ва муқаддас донишони забони давлатӣ арзишу омилҳое мебошанд, ки имрӯз барои ташвику тарғиб ва бақодорӣи миллӣ муҳиммияти худро доранд.

Ҳамин тавр, идеологияи миллӣ дар бунёди ҷомеаи босубот, адолатпарвар ва озод ҷойгоҳи муҳим дошта, ҳама гуна зухуроти зӯроварӣ ва таассубро инкору инъикос карда метавонад. Аз ин нуқтаи назар, имрӯз мо идеологияи миллиро чун маҷмуи арзишҳои башардӯстона маънидод намуда, ҳадафи аслии онро ҳамчун гарави таъмини шароити зиндагӣ барои инсон бояд шинохта тавонем. Инчунин, ҷанбаи иқтисодию фарҳангии ғояи миллиро ҳамчун рукни асосии идеологияи замони соҳибистиклолӣ ифода

намуда, ба ташаккули фарҳанги нави сиёсӣ ва ҳифзи рамзҳои сиёсӣ дар ҷомеа таъсиргузор бошем.

Мавриди зикр аст, ки омили идеологӣ ҳамчун василаи танзимкунандаи рафтори субъектони сиёсат қудрати низомсоз дорад, зеро неруе, ки ба ҳучумҳои идеологии бегонагон муқовимат карда метавонад, танҳо идеологияи миллӣ мебошад. Идеологияи миллӣ имрӯз неруест, ки дар муқовимат ба зухуроти номатлуби ифротгароӣ ғайридунявӣ таъсиргузор буда метавонад.

Дар баробари ин, дар саҳифаҳои интернет ва рӯзномаву маҷаллаҳо паст задани шаъну шарафи инсонҳо тавассути паҳн намудани иттилооти иғвогаронаву таҳрифшуда, тарғиби идея ва арзишҳои бегона, зӯроварӣ ва даҳшатафканӣ нақши муборизаҳои идеологиро боз ҳам зиёд мекунад.

Аз ин ҷо, нақши ВАО ва технологияи иттилоотӣ коммуникатсионӣ дар ин муборизаҳои идеологӣ густариш пайдо карда, аз давлатмardon ва шаҳрвандон зиракии сиёсӣ ва ҳифзи арзишҳо ва манфиатҳои миллиро тақозо дорад.

Ҳамин тавр, таҳлилҳо таъкият медиҳанд, ки дар давлати миллӣ танҳо идеологияи миллӣ метавонад баҳри муттаҳидӣ ва ҳувиятсозӣ нақши бориз дошта, бо ҳама гуна муборизаҳои мафкуравӣ дар муқовимат бошад. Мавриди қайд аст, ки муҳимтарин зарурияти пайдоиши идеологияи миллӣ ҳамчун маҳаки муносибатҳои ҷамъиятӣ дар замони соҳибистиклолӣ ин талабот ба ҳифзи аъзои ҷамъият мебошад, ки бештар танзими муносибатҳои ҷамъиятиро дар бар мегирад. Ин аст, ки дар сиёсати давлатӣ ва давлатдорӣ идеологияи миллӣ мақоми хосса дошта, суботи ҷомеаро таҳти назорат қарор дода, ҳифзи манфиатҳои ҳаётан муҳим ва арзишҳои миллиро ба дӯши худ мегирад.

Хулоса, раванди таърихию сиёсии инкишоф, тағйирпазирӣ ва алоқамандии рамзҳои давлатӣ дар дилҳои кишвар мақому манзалат ва сабабу натиҷаҳои мухталифро дар бар мегиранд. Дар байни рамзҳои сиёсӣ, ки ба ташаккули давлатдорӣ миллӣ таъсири бевосита доранд, нақши парчам,

нишон ва суруди миллӣ аҳаммияти махсус доранд. Онҳо рамзҳое мебошанд, ки дар сурату мазмунашон мақсаду мароми миллату давлат ва шаҳрвандон таҷассум ёфта, барои муттаҳидӣ, сафарбарнамоӣ ва хувиятсозӣ предметҳои аёни ҳастанд, ки мардум ба онҳо эҳтирому самимияти бузург доранд ва онҳоро эътироф менамоянд.

Аз ин рӯ, рамзҳои сиёсӣ дар замони соҳибистиклолӣ на танҳо ҳамчун як аломати махсуси сиёсӣ, балки нишонаи хувияту ватандӯстӣ, ҳудогоҳию худшиносӣ ва худмуайянкунии миллиро доранд. Дар ин ҷо бояд таъсири рамзҳои сиёсиро ба ҳулку атвор, гармии меҳри Ватан ва сафарбарнамоию муттаҳидкунии онҳо ба назар дошта бошем. Манфиати онҳо барои миллату давлат, мақоми онҳо барои кишвару давлатдорӣ ва баланд бардоштани имиджи давлати миллӣ ҳамеша беҳамто боқӣ мемонад, ки ин асоси эътиқод ва боварии мардуми Тоҷикистон мебошад.

Ҳамин тавр, омӯзиши рамзҳои сиёсӣ дар раванди давлатдории миллӣ ва таҳкими соҳибистиклолӣ нишон медиҳад, ки масъалаи мазкур дар рушди ҷомеа нақш ва ҷойгоҳи хоса дорад. Бояд кайд кард, ки элементҳои ақлгарой ва ҳиссиёти озодии миллии инсон дар ҷаҳони анъана, асотир, рамз ва қиссаҳо ҳамеша ҳамрадифи зиндагӣ мебошанд.

Таҳлилҳо ба он далолат менамоянд, ки ҳатто муқоисаи таърихӣ рамзҳои сиёсӣ бо дигар рамзҳои куҳану наво, ки ба кишвару миллати мо дахл доранд, чанд марҳалаҳои таърихӣ сиёсии ҳаёти тоҷиконро муайян карда метавонанд. Инъикоси аломату рамзҳои гуногун, ки дар намои онҳо дарҷ карда шудааст, ин нишонаи соҳибфарҳанг будану доштани сиёсати давлатдорӣ гузаштагонӣ мо мебошад. Махсусан, баъди ба даст овардани истиқлоли сиёсӣ барои муаррифии миллату давлати соҳибистиклоли Тоҷикистон рамзҳои нави давлатӣ на танҳо муаррифгар, балки тақвиятбахши озодии тому эҳёи нави давлатдорӣ ва таҳкими истиқлоли сиёсӣ ба шумор мераванд.

Дар баробари ин ҳулоса дар зербоби сеюми боби дуюми диссертатсия идомаи масъалаи рамзҳои сиёсӣ ва мақоми онҳо дар системаи муносибатҳои

чамбиятӣ ҳамчун механизми сиёсии мутаҳидкунанда ва сафарбарнамоӣ мавриди таҳқиқ қарор ёфтааст.

2.3. Ҷамъиятӣ ва мақоми онҳо дар системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ ҳамчун механизми сиёсии мутаҳидкунанда ва сафарбарнамоӣ

Ҷамъаҳо дар низоми муносибатҳои сиёсӣ вазифаҳои муҳталифиро доранд. Онҳо, дар маҷмӯъ, ба ду вазифаи асосӣ: мутаҳидкунӣ ва сафарбарнамоӣ тақия менамоянд ва бисёр муҳим ва ҳалкунанда ба шумор мераванд. Ин аст, ки ҷамъаҳои сиёсӣ таъсири худро ба тамоми ҷабҳаҳои ҳаёти иҷтимоию сиёсӣ расонида, ғайринокии оммаи мардум ва элитаи сиёсиро дар муносибатҳои ҷамъиятӣ метезонад. Бинобар ин, мураккабии ин масъаларо ба назар гирифта, ҳангоми омӯзиши он диққати асосиро ба масъалаҳои ҷамъаҳои сиёсӣ ҳамчун механизми таъсиррасон ба системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ равона менамоем.

Мафҳуми «ҷамъаҳои сиёсӣ» аз аввалин лаҳзаи пайдоиши худ воситаи интиҳоби роҳи худ ва ҳувиятсозӣ махсуб ёфта, одамонро мутаҳид ва сафарбар менамуд, ки онҳо манфиатҳои ягона доштанд ва аз ин рӯ, аз гурӯҳҳои дигар ба кулӣ фарқ менамуданд. Чунин меъёри интиҳоб дар муносибатҳои ҷамъиятӣ вобаста ба вақт доираи васеи одамонро фаро мегирад. Мавриди қайд аст, ки имрӯз ҷамъаҳои давлатӣ муаррифгар ва асоси таснифоти давлатҳои милли дар низоми байналхалқӣ мебошанд. Ба ибораи дигар, ба воситаи ҷамъаҳои сиёсӣ муносибати дучонибаю бисёрҷонибаи байни давлатҳо ифода карда мешавад. Дар баробари ин ҷамъаҳои сиёсӣ омили идеологие мебошанд, ки ба воситаи онҳо нақш ва мавқеи субъект ва объекти сиёсӣ чи дар миёни давлатҳои муосир ва чи дар низоми байналхалқӣ муайян карда мешавад. Дар чунин ҳолат ҷамъаҳои сиёсӣ барои муайян кардани давлатҳое, ки аз дигар давлатҳо тафовут доранд, хизмат менамоянд.

Дар системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ ҷамъаҳои сиёсӣ бештар нақши ғайригардониро иҷро менамоянд, ки таъсири онҳо бечунучаро ба рафтори сиёсии одамон таъсиргузор аст. Мардумон ба ҷамъаҳои миллии хеш бо як муҳаббати хос ва муқаддасоти милли муносибат намуда, дар бисёр ҳолатҳо ҳамчун падидаи ғайритабӣ низ медонанд.

Рамзҳои сиёсӣ дар бисёр ҳолатҳо оормонҳои милли ва умумиятҳои этникиро дар бар гирифта, дар раванди идораи давлатӣ ҷойгоҳи махсус доранд. Махсусан ба ин элитаи сиёсӣ таваҷҷуҳи зиёд намуда, дар ҷо ба ҷогузори онҳо дипломатияи махсус доранд. Ба ақидаи муҳаққиқон, истифодаи рамзҳои сиёсӣ дар ҳама даври замон барои муайян кардани муҳити берунии давлат хизмат мерасонад.

Хусусиятҳои муҳими рамзҳои сиёсиро дар давлатҳои милли идеяи муттаҳидкунандаи он ташкил медиҳад. Онҳо дар раванди давлатдории милли шакли муосири хувияти дастҷамъонаро рушд дода, инкишофи давлатдории муосирро таъмин менамоянд. Рамзҳои сиёсӣ дар таҳкими худшиносии миллии мардум омили фарҳангии мебошанд, ки дар асоси онҳо ғайолнокии сиёсии шаҳрвандон ташаккул меёбад. Маҳз арзишҳои милли дар байни одамони алоҳида шакли нави алоқамандиро ба вуҷуд оварда метавонанд, чунин робита бештар дар аломату рамзҳои сиёсӣ инъикос меёбанд.

Аз ин лиҳоз, дар шуури мардум пайдо гардидани идеяҳои ҳамфикрӣ ва мустақилияти шаҳрвандӣ бояд дар рамзҳои сиёсӣ нақши худро дошта бошанд.

Равандҳое, ки дар ҳаёти ҷамъиятию сиёсӣ мегузаранд, ҳамеша муҳимияти омӯзиши рамзҳои сиёсиро ҳамчун механизми амалигардони ҳокимияти сиёсӣ ҷудо менамоянд. Хусусан, вақте ки инқилоб ва дигар таҷоруротҳои сиёсӣ ба амал меоянд, рамзҳои сиёсиро ҳамчун барандаи раванди мазкур хеле моҳирона истифода мебаранд ва нақши онҳо дучанд мегарданд. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун ҷузъҳои ғайоли муборизаи сиёсӣ ва воситаи таъсиррасони муносибат ба интиҳобкунандагон мебошанд. Касе, ки аз нақш ва мақоми рамзҳои сиёсӣ дар раванди тағйирпазирии ҳаёти ҷамъиятӣ оғай дорад, метавонад ба қадри зарурӣ роҳу равиши худро дар сиёсат пайдо намояд. Аз ин рӯ, таҳлилу таҳқиқи мазмун ва моҳияти рамзҳои сиёсӣ, вазифа, методҳо ва таъсири онҳо моҳияти назариявӣ амалӣ доранд. Мавриди қайд аст, ки танҳо дарки моҳияти рамзҳо дар муборизаҳои идеологӣ имкон медиҳад, то корҳои мақсадноки идеологӣ ба таври дуруст роҳандозӣ карда шаванд. Рамзҳои сиёсӣ ин катализатори ба вуқӯъ пайвастанӣ амали

ичтимоию сиёсӣ мебошанд, ки қобилияти иҷро намудани интегратсияи иҷтимоӣ ва ягонагиро доранд.

Рамзҳои сиёсӣ барои истифодаи воситаҳои ақлонию ҳуқуқӣ ва ташаккули фосолаи муайян дар байни давлат ва ҷомеа дар сиёсатшиносии амалӣ лозим шуморида мешаванд. Бинобар ин, аксари давлатҳои бо роҳи инқилобӣ пайдошуда дар марҳилаи аввал бо легитимияти харизматикӣ асос меёбанд. Оҳиста-оҳиста парастии сарвар ва рамзҳои сиёсӣ ба он оварда мерасонад, ки чунин давлатҳо рамзҳои сиёсиро ҳамчун оломи сиёсӣ мавриди истифода қарор медиҳанд.

Дар баъзе аз давлатҳои ҷаҳон мавҷудияти легитимияти этникӣ низ ба назар мерасад. Дар асоси чунин навъи легитимият сохтори сиёсӣ дар асоси нишонаҳои миллӣ ташаккул меёбад. Легитимияти этникӣ ва дурнамои таърихӣ он натиҷабарх ва самаранок махсуб намеёбад. Зеро идеяи меҳварии тамоюлоти рушди ҷаҳонӣ легитимияти ратсионалию ҳуқуқӣ махсуб ёфта, асоси онро конститутсия ташкил медиҳад.

Барои ба даст овардани легитимият воситаҳои гуногун истифода мешаванд. Воситаҳои идеологӣ ба тавассути идеология ҳокимияти мавҷударо дастгирӣ намуда, арзишҳои онро аз нуқтаи назари манфиатҳои синфӣ ва миллӣ шарҳ медиҳанд. Сиёсати самаранок иқтисодӣ, мустаҳкам намудани тартиботи ҷамъиятӣ ва баланд бардоштани сатҳи сифати зиндагии мардум воситаҳои муҳими ташаккули легитимият махсуб меёбанд.

Дар замони муосир бисёре аз давлатҳо ба бӯҳрони легитимият дучор гардидаанд, ки дар натиҷаи ин ноустувории сиёсӣ, табадуллотҳои давлатӣ ва бӯҳрони ҷиддии иҷтимоию иқтисодӣ онҳоро интизор аст. Дар шароити ба вучуд омадани бӯҳрони сиёсӣ боварии мардум ба ҳокимият коста мегардад, ҳадафҳои сиёсӣ мазмун ва моҳияти худро гум менамоянд, усулҳои сиёсӣ бесамар мешаванд ва ниҳоятан сарварони сиёсӣ обрӯи худро аз даст медиҳанд. Дар чунин ҳолат сарварони сиёсӣ агар аз уҳдаи ҳимояи манфиатҳо ва қонеъ гардонидани талаботи оммаи мардум баромада тавонанд, пас легитимият рӯ ба таназзул меорад. Ташкили чунин раванд, пеш аз ҳама, аз

субъектҳои сиёсат, сиёсатмадорони оқилу доно ва сифатҳои зеҳнии элитаи сиёсӣ вобастагӣ дорад.

Мавриди таваҷҷуҳ аст, ки парчами миллӣ ин нишонаи соҳибистиклолӣ ва шаҳодати озодию истиклоли ҳар як давлати мустақил мебошад, «ҳатто кишварҳое, ки тобеи империяҳои бузурги Рим, Юнон ва Форс буданд, кӯшиш менамуданд, ки бисёр нишонаҳои худро аз намуди зоҳирӣ сар карда то идоракунии давлат ба ин кишварҳои абарқудрат мутобиқ намоянд. Аз ин истифода намуда, абарқудратон мекӯшиданд, ки акси ин кишварҳоро бо рамзҳои гуногун рӯйи сангу деворҳо тасвир намоянд. Дар бисёр катибаҳо имрӯз пажӯҳишгарону коршиносон метавонанд, ки аз намуди кулоҳ, яроқ ва дигар нишонаву рамзҳо муайян намоянд, ки он намоянда ё нишонаи кадом кишвар мебошад»¹.

Рамзҳои сиёсӣ - аломатҳо, тасвирҳо ифодакунандаи ҳама гуна объектҳо, зухурот, умуман равандҳои сиёсӣ мебошанд. Мурочиат ба рамзҳо дар сиёсат таърихи хеле қадим дорад. Ҳатто қabilaҳои қадима низ аломате доштанд ва ба воситаи он ба сарварони қabilaҳо имкон медоданд, ки дар байни хешовандони худ фарқ гузоранд. Рамзҳои давлатӣ имкон медиҳанд, ки шаҳрвандон вазифаи душвори шиносоии худро бо давлат ҳаллу фасл намоянд. Бо кӯмаки он одамон худӣ ва бегонаро фарқ мекунанд, бо одамоне зиндагӣ карданро оғоз мебахшанд, ки таҳти рамзҳои миллӣ баромад менамоянд. Бесабаб нест, ки сарварони давлатҳо ва дигар мансабдорони баландпоя дар назди мардум аксар вақт дар назди парчам ё нишони давлатӣ савганд ёд мекунанд. Зеро мақоми рамзҳо дар системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ ҳамчун механизми сиёсии муттаҳидкунанда ва сафарбарнамоӣ дар ҳама даври замон муҳимияти худро дошт.

Масалан, замоне ки як сарвари сиёсӣ дар назди мардум барои арҷгузорӣ ба миллату Ватан пеши Парчами кишвараш сари таъзим фуру оварда, эҳтиром ба ҷо меорад ва ё онро ба дидагонаш мемолад ё мебӯсад, ӯ амали

¹Муҳаммад А.Н. Рамзҳои сиёсӣ // Сиёсатшиносӣ [Матн] / А.Н. Муҳаммад., Хидирзода М.У., Сафарализода Х.Қ. - Душанбе, 2019. - С. 298.

сиёсиеро иҷро менамояд, ки ба зехну тафаккур ва хотираи мардум таъсири мусбат мерасонад.

Барои тақвияти ин гуфтаҳо ба наворе, ки арҷгузори мухтарам Эмомалӣ Раҳмонро ба парчами миллӣ дар Иҷлосияи 16 Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон инъикос намудааст, назар карда, ба хулосае омадан мумкин аст, ки яке аз дастовардҳои муҳимме, ки Президенти кишвар дар ҳамон замон ба даст овард, ин ба боварии вакилони халқ мушарраф гардидан буд. Муносибати Президенти кишвар ба ин муқаддасоти миллӣ чунон самимона буд, ки аз он эҳсоси садоқату ватанхоҳӣ ва сарсупурдагӣ баръало эҳсос карда мешуд. Бояд таъakkур дод, ки президентҳои кишварҳо низ дар илмҳои сиёсӣ ҳамчун рамзи давлатдорӣ шинохта мешаванд.

Мақоми рамзҳои сиёсӣ дар бисёр ҳолатҳо дар системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ ҳамчун механизми сафарбарнамоӣ низ ба мушоҳида мерасад. Масалан, дар тамоми ҷорабиниҳои давлатӣ парчам ҳамчун рамзи ин ва ё он кишвар мақоми махсуси худро дорад. Ҳатто дар пазироӣ, воҳӯриҳо ва гусели меҳмонони воломақом аз кишварҳои хориҷ парчам ҳамчун рамзи асосии чунин ҷорабиниҳо марида истифода қарор мегирад. Ҳамзамон, хусусиятҳои сафарбарнамоии он ҳамеша баръало ҳис карда мешавад.

Дар тазоҳуроту дигар иқилобҳо низ нақши парчам хеле баланду болост, ки раванди сафарбар намудани оммаи мардумро метезонад. Одамон бо дидану ҷилваи парчами рангоранг ҳолати равонии худро фаъол мегардонанд. Ҷаззобияти ин рамзи сиёсӣ ба худ қудрате дорад, ки дар мадди аввал начандон ба ҳубӣ дарк карда мешавад. Аммо замоне ки оммаи мардум барои расидан ба мақсад ба як самт ҳаракат менамоянд ва нафаре пешоҳанги қор шуда, парчамро ҷило медиҳад, он замон ба рӯҳу равони онҳо ҳисси шӯҷоату бебоқӣ зам шуда, идора кардани худро фаромӯш менамоянд.

Парчам боз хусусияти муттаҳидкунии халқияту миллатҳои мухталиф, гурӯҳҳои гуногуни ҷамъиятӣ, ҳизбҳои сиёсӣ ва дигар гурӯҳҳои одамонро дар бар мегирад, ки дар бисёр ҳолатҳо ҳамчун аломат ва ё нишонае барои фаъол гардонидани одамон ба қор бурда мешавад.

Агар шахрвандони кишвар хоҳиши ба давлат эътироз кардан дошта бошанд, онҳо ба маросими сӯзонидани парчами ин давлат шурӯъ мекунанд. Тағйири рамзҳои давлатӣ ҳамеша дар марҳилаҳои таҳаввулоти куллии ҷомеа рух медиҳад. Нерӯҳои нави сиёсӣ на танҳо ранги парчам ё тасвири нишонро тағйир медиҳанд, онҳо мекӯшанд, ки хусусияти шинохти одамонро тағйир диҳанд, то ки онҳо бо сохтори нави муносибатҳои ҳокимият шинос шаванд. Рамзҳо дар шароити ҳозира аломатҳои ҳатмии ҳизбҳо ва иттиҳодияҳои сиёсии алоҳида мебошанд. Онҳо дар ҳалли масъалаҳои тақвияти мушаххасоти гурӯҳӣ ва иттиҳод кӯмак мерасонанд.

Нишонаҳои сиёсӣ унсuri муҳимми сохти тафаккури ҷамъиятӣ ва фарҳанги сиёсӣ ба шумор мераванд. Аломати «О» рамзест, ки ҳамчун рамз барои тасвир ё идея хизмат мекунад. Барои рамз ва аломат одатан қобилияти муаррифӣ ё иваз кардани ашё ва муносибатҳои аз худашон фарқкунанда хос мебошанд. Аммо аломати «О» танҳо яке аз хусусиятҳои рамзист. Рамз аз сохтори рамзии худ ҷудонашаванда аст ва аз ҷиҳати табиати номуайян ва бисёрҷабҳаи худ фарқ мекунад. Рамз инчунин метавонад истилоҳ, ном ё тасвир бошад, агар онҳо барои маънои муқаррарӣ боз маънои махсуси иловагӣ дошта бошанд. Рамз шакли фарогири ифодаи тафаккури инсон дар фарҳанг аст. Тамоми фарҳанги инсонӣ системаи рамзҳо мебошад. Шаклҳои рамзӣ забон, устура, дин, санъат, илм мебошанд. Сиёсат низ ба монанди дигар соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятӣ ҷаҳони рамзии худро дорад. Зери мафҳуми рамзҳои сиёсӣ мо рамзҳоеро дар назар дорем, ки мавҷуданд ва дар ҳаёти сиёсӣ истифода мешаванд.

Дарвоқеъ, аломат ва рамзҳои сиёсӣ дар худ хусусиятҳои ҷудогонае доранд, ки вобаста ба мақсад, тасаввурот ва арзишҳои миллӣ амалӣ карда мешаванд. Онҳоро бештар сарварон, фаъолони сиёсӣ ва дигар ҳизбу ташкилотҳои мухталиф барои муттаҳид ва сафарбар кардани мардум истифода мебаранд. Рамзҳои сиёсӣ ҳамеша ифодакунандаи воқеияти иҷтимоию сиёсӣ буда, дар ҷорабиниҳои ҷамъиятӣ орзую омили мардумро ё ба таври мусбат ва ё ба таври манфӣ ифода менамоянд. Мавриди қайд аст, ки тавассути символизми сиёсӣ тафсири воқеияти сиёсӣ аз ҷониби мафкураи

чамъиятӣ сурат мегирад, таҷдиди ғоявӣ, сиёсӣ ва амалии фазои сиёсӣ таъмин карда мешавад. Рамзҳои сиёсӣ як тарзи нишон додани ҳаёти сиёсӣ буда, муносибати инсонро бо худ ва ҳаёти сиёсӣ инъикос мекунанд.

Онҳо на танҳо вазифаҳои структуравӣ ва батанзимдарории ҳаёти сиёсиро иҷро мекунанд, балки дар раванди муайян намудани ҷомеаи мушаххас, шахсият ва умумиятҳо ҷойгоҳи махсусро ишғол мекунанд. Яъне рамзҳои сиёсӣ дар баробари ташаккул додани ҳуди ҳаёти воқеӣ боз ба зехну тафаккури инсонҳо таъсир расонида, ба рафтори сиёсии онҳо мусоидат менамоянд.

Бояд тазаққур дод, ки баъди ба даст овардани соҳибистиқлолӣ як гурӯҳ бадхоҳону ноошноёни миллати мо дар рафтору муносибати худ ба сохти конститутсионӣ ва давлатдорӣ миллии мо таъсири манфӣ расониданд. Ин гурӯҳҳои ношукру иртиқоӣ дар раванди давлатсозии навини тоҷикон нақши манфӣ гузошта, кишварамонро ба бухрони сиёсии сартосарӣ оварда расониданд. Дар натиҷа соҳаҳои мухталифи ҳаёти мамлакат ба бухрони шадид дучор гардид. Ҳамаи ин дар баробари таъсири манфӣ расонидан ба иқтисодиёт, иҷтимоиёт ва дигар ҷабҳаҳои ҳаёти кишварамон боз ба рафтори сиёсии шаҳрвандони кишвар низ таъсири манфӣ расонид. Маълум аст, ки аввалин иқдоми некро Иҷлосияи 16 Шурои Олии Тоҷикистон дар бораи рушди қонунгузории муосир гузошта, қонунро «Дар бораи Парчами давлатии Тоҷикистон» ва «Дар хусуси тасдиқи Низомномаи Нишони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» қабул кард. Албатта баҳсу мунозираҳо оид ба Парчам, шакл ва рангҳои он дар байни вакилони мардумӣ хеле тезутунд буд. Аммо ба қордонӣ, масъулиятшиносӣ ва касбияти сиёсии Сарвари сиёсии кишварамон масъалаи мазкур роҳи ҳалли худро ёфт. Баъдан, баъди ба эътидол овардани ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ гоҳ – гоҳ намояндагони баҷоии оппозитсия дар баъзе гӯшаву канори дурдасти кишварамон барои аз худ дарак додан баъзе рамзҳои сиёсии исломӣ ва ё нишону аломатҳои бегонаро шабонгаҳ ба намоиш мебароварданд, ки ин дер боз давом накард. Дар маҷмӯъ, аксари мардуми Тоҷикистон рамзҳои сиёсии такмилёфта ва ё муосирро дар замони

соҳибистиклолии кишварамон қабул карда тавонистанд ва имрӯз ба онҳо эҳтирому эътибори ҳоссаи миллӣ доранд.

Инчунин, рамзҳои сиёсӣ дар баробари дигар вазифаҳои иҷтимоӣ сиёсӣ дар ҳаёти ҷамъиятӣ ба масъалаи таълиму тарбия низ таъсиргузор мебошад. Ин масъала дар замони соҳибистиклолӣ ба тағйирпазирҳои гуногун рӯ ба рӯ шуда, бо пайдо шудани рамзҳои нави давлатӣ ва дигар ансамблҳои меъморӣ таъсири худро ба дигар самтҳои ҳаёти ҷамъиятӣ мерасонанд. Дар маҷмӯъ, онҳо ба раванди ҳувиятсозӣ ягонагии миллӣ мусоидат намуда, тавачҷуҳи мардумро ба худшиносӣ ва бедории сиёсӣ сафарбар менамоянд. Ҳамин аст, ки онҳоро ҳамчун як ҷузъи технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ ба ҳисоб мегиранд. Аммо дар ин самт шарҳи сиёсии масъала назар ба шарҳи иҷтимоӣ фарҳангӣ зиёдтар буда, андешаҳо нисбат ба онҳо хеле гуногун мебошанд.

Чуноне ки қайд менамоянд: «Нишони сиёсӣ як ҷузъи ҷудонашавандаи сиёсат ва идеологияҳои ба он монанд аст. Бидуни символизм, берун аз символизм сиёсат ҳамчун як раванди иҷтимоӣ наметавонад сурат гирад»¹.

Нишонаҳои сиёсӣ ба сохтори мураккабе дохил мешаванд, ки дар онҳо бештар нишонаҳои давлатӣ ҷойгоҳи марказиро ишғол менамоянд. Хусусан, рамзҳои миллӣ бо тобишҳои гуногуни сиёсӣ муаррифӣ мешаванд, ки оммаи мардум онҳоро бе мамониат қабул менамоянд. Зеро онҳо дарвоқеъ, ба монанди Суруди миллӣ нишонаи соҳибистиклолии давлати миллӣ мебошанд.

Нақши рамзи сиёсиро метавон ёдгориҳои меъморӣ ва ҳайкалтарошӣ, асарҳои шаклҳои дигари санъат, ашёҳо ва предметҳои мухталифи назаррас, масалан, ҳайкали Исмоили Сомонӣ дар маркази шаҳри Душанбе, Кремл дар Москва, Девори Хитой, ҳайкали Озодӣ дар ИМА, занги сулҳ дар Чопон ва ғайраҳо иҷро карда метавонанд. Намудҳои гуногуни рамзҳои сиёсӣ: орденоҳо, медалҳо, унвонҳо, регалҳо, рамзҳои шартӣ-графикӣ: дос ва болға, хама намуди ситораҳо, салибҳо ва ғайра мебошанд.

¹Ниг.: Мисюрлов, Д.А. Политика и символы в России [Текст] / Д.А. Мисюрлов. О М.: МАКС Пресс, 2004. - С. 17.

Рамзҳои расмӣ ва намоишӣ, аз ҷумла парадҳои низомӣ, намоишҳо, конгресси хизбҳо, маҷлисиҳои парлумонӣ, маросими савгандёдкунии президентҳо ва ғайра, инчунин рамзҳои аёни ва таблиғотӣ (шиорҳо, плакатҳо, карикатураҳо) низ аҳаммияти калон доранд.

Аломатҳо ҳам як қатор вазифаҳои муҳимми иҷтимоиро иҷро карда метавонанд. Низомии рамзӣ ба маъноии рамзҳои сиёсӣ ба худ хусусиятҳои хос дошта, дар коммуникатсияи сиёсӣ ҳамеша ғаъолнокии хоса нишон медиҳад. Аломатҳо дар баробари дигар рамзҳо ҳамчун элементи таҳкимбахши низомии сиёсӣ ба ҳайси барандаи маънӣ ва нишонаи ғаъолгардонии раванди сиёсӣ хизмат менамоянд. Онҳо дар низомии технологияи сафарбаркунӣ ва идоракунии давлатӣ вобаста ба вазъи сиёсӣ, макон ва замон вазифаҳои гуногуни ҷамъиятиро иҷро намуда, ҳамчун василаи иттилооти сиёсӣ мавриди истифода қарор дода мешаванд.

Рамзҳои сиёсӣ дар баробари дигар аломатҳо низ метавонанд дар системаи коммуникатсионӣ таъсиргузортар бошанд. Албатта ҳар як ҳокимияти сиёсӣ, ки ба сари давлат меояд, вобаста ба идеологияи худ як қатор афзалиятҳои сиёсии хешро амалӣ мегардонад. Пеш аз ҳама, дар интиҳоби баъзе рамзҳои сиёсӣ ба хусусиятҳои таърихӣ сиёсӣ таъна намуда, кӯшиш ба ҳарч медиҳад, ки рамзҳои интиҳобшуда аз ҷиҳати мазмуну муҳтаво ба ҳувиати мардумони кишвар мувофиқ бошад. Шинасӣ бо рамзҳои давлатӣ, дар мадди аввал, чунин идеяро мефаҳмонад: ин идея дар оянда рамзҳо чӣ гуна таъсиргузор ҳастанд ва оё онҳо моҳияти миллии ва муҳтавои асосии давлатдорӣ миллиро инъикос менамоянд ё не? Барои посух ба ин савол, албатта, шарҳу баёни рамзҳои интиҳобшуда ва ташвиқи тарғиби онҳо дар раванди дигаргуниҳои иҷтимоӣ сиёсӣ зарурати воқеиро талаб мекунанд.

Аломат ва рамзҳои сиёсӣ дар шароити соҳибистиклолӣ ба худ қудрати хосро мегиранд, ки дар раванди сафарбарнамоӣ ва мутаҳидкунии оммаи мардум ҳамчун технологияи сиёсӣ дар бунёди ваҳдати миллии, сулҳу салоҳ ва баҳам овардани қишрҳои мухталифи ҷомеа нақши муҳимро дар бар мегиранд.

Рамзҳои давлатӣ дар ҳама даври замон ба идеяи миллӣ ва созгории миллӣ алоқамандӣ доранд. Масалан, баҳсҳо сари масъалаи идеяи миллии тоҷикон кадом аст ва бояд чӣ гуна бошад? Оё рамзҳои сиёсӣ ба идеяи миллӣ ягон алоқамандие дорад ё не? Мисли ҳамин боз дигар саволҳои дар раванди таҳлилу таҳқиқ ба миён омаданд, ки барои пажӯҳишгар хеле арзишманд ва муҳим ба шумор мераванд. Дарвоқеъ, агар суҳан дар бораи идеяи миллӣ ҳамчун зухуроти ҷамъиятӣ равад, идеяи миллӣ метавонад вобаста ба вақт ва замон як ва ё якчандто бошад. Масалан, замоне мо онро ҳамчун ваҳдати миллӣ, баъдан созандагӣю бунёдкорӣ шинохтем. Айни ҳол, ҳамчун ватанхоҳию ватанпарастӣ медонем. Акнун рамзҳои сиёсӣ чӣ гуна алоқамандӣ бо идеяи миллӣ доранд, ин хеле ҷиддӣ ва баҳсталаб аст. Ба андешаи мо, рамзҳои сиёсӣ барандаи идеяи миллӣ, ташвиққунанда ва сафарбарқунандаи идеяи миллӣ мебошанд. Худи идеяи миллӣ асос ва моҳияти асосии давлатдорӣи миллӣ ва танзимгари рушду инкишофи ҷомеа мебошад.

Бояд гуфт, ки идеяи миллӣ ба воситаи рамзҳои сиёсӣ метавонад дар муттаҳиднамоии мардум таъсир расонида, ба эҳсосоти шаҳрвандони кишвар заминаи муносибе вобаста ба ватандӯстӣ ва ягонагии миллӣ пайдо намояд. Инчунин, рамзҳои сиёсӣ дар бисёр ҳолатҳо барои ҳавасмандкунӣ ва шарафмандии шахсиятҳо истифода бурда мешаванд: бештар барои қаҳрамонӣ нишон додан, дар арсаи байналмилалӣ обрӯ ва имиҷи миллатро баланд бардоштан, ба дастовардҳои бузурги варзишӣ дар ҷаҳон муяссар гардидан, барои кашфиётҳои илмӣ ва ғайра.

Ҳамзамон, нишонаҳои сиёсӣ таъсири хеле гуногуни идеологӣ низ доранд. Чунончӣ, «дар солҳои аввали соҳибистиклолии Тоҷикистон тавонист зиддиятҳои дохилро бартараф намуда бо мушкилотҳои зиёд, роҳи рушди ҷомеаи демократӣ ва давлати дунявиро пеша гирифта, шароити суботи сиёсиро фароҳам оварад. Инчунин, бетарафии идеологии давлатро таъмин месозад ва шиддатнокии эҳтимолиро дар муносибатҳои давлатӣ–динӣ аз байн мебардорад, зеро давлат аз мавқеи идеологӣ–динӣ баромад намекунад. Дар ин вазъият давлат аз ташвиши идеологӣ озод мегардад, нақши он бошад

дар таъмин кардани шароитҳои баробар барои мавҷудияти мавқеъ ва идеологияҳои гуногун иборат мебошад»¹.

Новобаста ба ҳамаи ин, идеология як қушӣ асосии давлатдор ба ҳисоб рафта, ба воситаи унсурҳои мухталифи худ, ба монанди рамзҳои сиёсӣ таъсири худро ба ҳаёти ҷомеа мерасонад. Дар шарити ҷаҳонишавӣ бошад, рамзҳо ҳамчун воситаи иртиботи фарҳангӣ ва рушди фарҳанги милли боз ғайриноқ гардида, барои наслҳои имрӯзаву оянда на танҳо ғайриноқ таърихро нигоҳ медоранд, балки барои баланд бардоштани ҳисси ватанпарастӣ хизмат мекунанд.

Мавриди қайд аст, ки ниёгони мардуми тоҷик дар таърихи гузаштаи хеш низ нисбат ба рамзу аломатҳои давлатдорӣ таваҷҷуҳи зиёд доштанд. Масалан, ташаккул ва тақомули пояҳои давлатдорӣ Сомониён асосан бо номи Исмоил ибни Аҳмади Сомонӣ вобаста аст. Зеро ӯ тавонист қори давлату раиятро ба дараҷае танзим бахшад, ки то ҳанӯз моёи ифтихори мост. Маҳз ба хоёри хизматҳои беназираш муҷассамаи Исмоили Сомонӣ ҳамчун рамзи ваҳдати милли ва эҳёи миллати тоҷик дар пешгоҳи муҷтамаи меъмории ҷой дода шуд. Ин муҷтамаи меъмории, пеш аз ҳама, муҷассамаи Исмоили Сомонӣ ва мақбараи ӯ, ки дар зери муҷтамаъ воқеъ аст, зиёратгоҳи тамоми тоҷикистониён ва меҳмонони Тоҷикистон хоҳад буд.

Қабули рамзҳои давлатдорӣ, аз қабили Парчам, Суруд ва Нишон, ба муомилот баровардани пули милли, фароҳам овардани шароит барои рушди забон, фарҳанг ва суннату анъанаҳои миллиамон ба мо маҳз ба шарофати истиқлолу озодӣ, сулҳу субот ва ваҳдати милли муяссар гардид. Парчами милли моёи ифтихори ҳар як шаҳрванди Тоҷикистони соҳибистиқлол, ифодагари иттиҳоду сарҷамъӣ, наngu номус, ватандӯстиву ватанпарастӣ ва ҳувияти миллии мардуми фарҳангии мо буда, мақсаду мароми созандаи тоҷиконро дар ҷилои рангҳои худ инъикос намудааст.

Арҷ гузоштан ба муқаддасоти милли ва рамзҳои давлатӣ, аз ҷумла парчам ҳамчун қушӣ ҷудонашавандаи масъулияти шаҳрвандии ҳар фарди бедордили ҷомеа ва дар айни замон моёи ифтихори ӯ ба ҳисоб меравад. Зеро

¹ Муҳаммад А. Н. Озодӣ ва истиқлоли милли. // Монография. [Матн] Душанбе: Ирфон, 2022. – 96-97.

парчам ҳамчун ифодакунанда ва баёнгари ҳастии давлати соҳибистиклол рамзи иттиҳоду сарчамъии мардуми мамлакат ва илҳомбахши кору пайкори фарзандони содику вафодори Ватан ба хотири пойдору бегазанд нигоҳ доштани дастовардҳои истиқлолият ва таҳким бахшидани пояҳои давлатдорӣ милли мебошад.

Бояд гуфт, ки анъанаи парчамдорӣ халқи мо аз умқи таърихи чандинҳазорсола сарчашма мегирад, яъне аҷдоди шарафмандмон ҳамчун посдорони фарҳангу тамаддуни куҳан роҳи тулонии давлатдориву парчамдорӣ тай намудаанд. Парчами миллии мо тибқи расму ойини парчамдорӣ бо рангу рамзҳо ва шаклу услуби миллии худ инъикоскунандаи таърихи деринаи халқи тамаддунсозамон мебошад. Ва, албатта, боиси ифтихор аст, ки халқи тоҷик яке аз халқҳои соҳибсуннату дорои анъанаҳои бостонии парчамдорӣ ба шумор меравад.

Парчами миллии мо дар замони соҳибистиклолии кишвар мазмун ва мундариҷаи таърихӣ худро нигоҳ дошта, имрӯз ҳамчун баёнгари орзуву ормонҳои аҷдоди парчамсозу парчамдори мо соҳиби эҳтироми махсус мебошад.

Воқеан, парчами давлатии Тоҷикистони соҳибистиклол мояи ифтихор ва сарфарозии ҳар як шаҳрванди худшиносу худогоҳ ва ватандӯсту ватанпарастӣ мамлакат ба ҳисоб меравад.

Аз ин рӯ, маданияти арҷ гузоштан ба муқаддасоти миллии, аз ҷумла парчам бояд дар зехну шуури ҳар як фард аз овони хурдӣ тарбия карда шавад, ки ин рисолати муҳим вазифаи оила, муассисаҳои таълимӣ, зиёиён ва аҳли ҷомеа мебошад. Мазмун ва муҳтавои парчами давлатии мо дарбаргирандаи хусусиятҳои хоси миллии, ифодагари устувории давлат, нишонаи ҷоннисорӣ фарзандони содиқи Ватан барои озодӣ ва намунаи заҳмати созандаву ободкорӣ ба хотири шукуфоии кишвар мебошад. Чуноне ки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатии хеш изҳори андеша менамоянд: «Парчами миллии ифодагари иқболу истиқлол, иттиҳоду сарчамъӣ, нангу номус, ватандӯстиву ватанпарастӣ ва ҳувияти миллии мардуми куҳанбунёду фарҳангии мо буда,

волотарин мақсаду мароми тоҷиконро дар ҷилои рангҳои худ инъикос намудааст»¹.

Дар доираи ҳукуки ташаббуси қонунгузорӣ аз ҷониби Сарвари давлат, Ҷаноби Олӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон пешниҳод шудани лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ворид намудани илова ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рӯзҳои ид» аз 3 ноябри соли 2009 ба Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон падидаи басо ғарахбахшу гуворо махсуб мегардад. Тибқи ин санад санаи 24 ноябр ҳамасола дар кишвар Рӯзи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон васеъ таҷлил карда мешавад. Мақсад аз таҷлили шукуҳманди Рӯзи Парчами Ҷумҳурии Тоҷикистон дар радифи арҷгузорӣ ба дигар арзишҳои миллий эҳтиром ва қадршиносии яке аз рамзҳои асосии давлатӣ - Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун муқаддасот мебошад.

Дар баробари Суруди миллий, Нишони давлатӣ ва забони модарӣ Парчами давлатӣ низ барои мардуми мо муқаддас аст. Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар табрикоташон ба муносибати Рӯзи Парчами Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши барҷастаи ин рамзи муҳимми давлатиро дар таҳкими сулҳу субот, дӯстию яқдилӣ ва Ваҳдати халқи азизамон зикр намуда, мақому мартабаи Парчами миллий ва ҷойгоҳи онро дар ҷомеа ва идоракунӣ кишвар хеле баланду боло нишон медиҳанд.

Парчами давлатӣ ифодагари мақсаду маром ва орзую ормонҳои ҳар як миллату давлат аст ва ин мақсаду маром бо ранг ва нақшҳои хос дар он таҷассум ёфтаанд. Парчам моро баҳри ҳаёти ошоштаю сулҳу субот ва мубориза баҳри зиндагии арзанда ва инкишофи озодона, соҳибхиртиёрӣ ва соҳибдавлатӣ ҳидоят ва роҳнамоӣ менамояд.

Ҳамин аст, ки имрӯз пайваста, чи дар дохил ва чи дар хориҷи кишвар, бо афрӯхтани Парчами давлатӣ дастовардҳои назарраси соҳаҳои хоҷагии халқ муаррифӣ гардида, мардуми хирадманду заҳматкаши кишварамон зиндагии

¹ Паём ба муносибати Рӯзи Парчами давлатӣ (24 ноябри соли 2017) // Сомонаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / [Манбаи электронӣ] URL: <http://www.president.tj/node/16647> (санаи муроҷиат: 21.10.2019).

худо таҳти партави нури ҳаётбахшу роҳнамои ин рукни муҳимми арзишҳои миллӣ пеш мебаранд.

Афроста шудани Парчами давлатӣ дар болои бинои қароргоҳи расмӣ Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Маҷлиси Олӣ, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, судҳо, мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии маҳаллӣ, вазорату кумита ва идораҳои давлатӣ, корхонаву муассисаҳо ва ташкилотҳо, иттиҳодияву ташкилотҳои ҷамъиятии кишвар ва амсоли ин тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои давлатӣ» ва Низомнома дар бораи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар гардидааст. Қой дода шудани акси он дар нақлиёти ҳавоӣ, асбоби миллӣ, қоғазҳои арзишноки давлатӣ, дар нишонҳои сарисинагӣ, васоити ахбори омма ва амсоли инҳо, қабл аз ҳама, дар таҷассуми рӯҳияи давлатдорӣ миллӣ тибқи қонуни зикршуда роиҷ аст.

Имрӯз мардуми кишвар дар мақоми арҷгузорӣ аз Истиқлол, давлатдорӣ навин дар шоҳроҳи ташаккули бисобиқаи низомӣ сиёсии мамлакатамон парчамро чун дигар рамзҳои давлатӣ азизу ғиромӣ медоранд ва онро рамзи зафару қомеъҳои нави меҳнатӣ меҳисобанд. Аз ин лиҳоз, Парчами давлатӣ ҳастии давлати мо, ифтихори миллии моро дар пайвастагӣ бо ғояҳои наҷиби созандагиву бунёдкорӣ инъикос менамояд. Ба ин маънӣ, парчам гувоҳи барҷастаи истиқлолияти давлатии мо, таҷассумгари ғурури миллӣ ва нағну номуи ватандорӣ мо гардидааст.

Воқеан, имрӯз парчам ба сифати таҷассумгари бахту иқбол ва ҳаёти пурсаодати мардуми шарафманди кишвар дар ҷаласаҳои мутантани расмӣ, қисмҳои низомӣ, бунгоҳҳои сарҳадию гумрукӣ, ҳатто дар мавзӯҳои истироҳатӣ фароғатии мардум ва ғайраҳо афроста мешавад.

Парчам, бешубҳа, як рукни муқаддасот ва рамзи давлатдорӣ ҳар як халқу миллат дар рӯйи замин мебошад. Соҳиби парчам будан ин ифодагари соҳибистиқлолӣ ва давлату давлатдорӣ миллатҳост. Халқи тоҷик ҳамчун яке аз ақвоми ориёнасл дар оини давлатдорӣ хеш аз қадимулайём аз ин рукни давлатдорӣ истифода менамуд. Аз рӯйи маълумоти сарчашмаҳои

устуравию таърихӣ соҳибпарчам будани аҷдоди мо ба замони ҳукмронии сулолаи Пешдодиён ва қиёми Коваи оҳангар бар зидди зулму куштори Заҳҳок - шоҳи бедодгар рафта мерасад.

Ҳамон тавре ки маълум аст, Коваи оҳангар барои хотима гузоштан ба хушунату ситами шоҳ Заҳҳок, ки ҳадду андоза надошт, пешбанди чармини хешро чун дирафш алвонҷ дода, оммаро барои саркӯб кардани ин тирагӣ ва бунёди саодату адолат даъват намуд. Мардуми бадодомада зери дурахши он дирафш ба мубориза хеста, он манбаи чаҳлу чаҳолатро сарнагун намуданд. Дар ин муқовимат Фаридун ҳамроҳи бародаронаш Каёнӯш ва Пурмон, ки аз насли шоҳ Ҷамшед буданд, иштирок доштанд. Пас аз ин ғолибият мардум подшоҳиро ба Фаридун, ки аз насли шоҳон буд, сазовор донистанд.

Бозёфтҳои бостоншиносон аз димнаи Эқботан, Таҳти Ҷамшед ва Истахр ин гуфтаҳоро собит месозанд. Бостоншиносони фаронсавӣ ва эронӣ аз харобаҳои Таҳти Ҷамшед акси парчами замони Ҳахоманишиҳо пайдо намуданд, ки аз ранги сурх иборат буда, дар маркази он акси уқоби болкушода тасвир ёфтааст.

Чуноне маълум аст, рамзҳо дар ҳаёти иҷтимоии одамон аҳаммияти калидӣ доранд. Ҳатто иншоотҳои муҳимми давр низ метавонанд барои мардум рамзи худшиносӣ ва ватандӯстӣ бошанд. Яке аз чунин иншоотҳои муҳим, ки барои мардуми тоҷик аҳаммияти муҳимми стратегӣ дорад, ин НБО – и Роғун мебошад.

Иншооти Роғун ҳамчун нерӯгоҳи барқии обӣ на танҳо барои миллати тоҷик нуру зиё, балки баракату фаровонӣ, якдигарфаҳмӣ, эҳтироми миллат ва ҳамбастагиро ато фармуд. Бо оғози ин иншооти бузург миллати тоҷик боз аз нав қудрату тавонмандии худро дар арсаи байналмилалӣ муаррифӣ карда тавонист.

Бояд қайд кард, ки пас аз ғурупошии собиқ Иттифоқи Советӣ яке аз мушкилоти асосӣ барои кишвари мо норасоии нерӯи барқ гардид. Имрӯз энергияи истехсолкардаи НБО-и Роғун на танҳо ҷумҳуриамонро аз бӯҳрони энергетикӣ мебарорад, балки имкон медиҳад, як қисми нерӯи барқи истехсолшуда ба ғуруш бароварда шавад. Сохтмони иншооти бузурги

аҳамияти стратегӣ – НБО-и Роғун дар рушди иқтисодиёти кишварамон нақши муҳим мебозад. Дар маҷмӯъ, бунёди НБО-и Роғун барои Тоҷикистон ва кишварҳои минтақа хеле муҳим ва дорои аҳамияти бузург буда, агрегати нахустини ин иншооти бузурги аср моҳи ноябри соли 2018 ба истифода дода шуда, агрегати 2-юмаш соли 2019 ба кор даромад. Аз ин рӯ, ҳар як фарди Тоҷикистонро мебояд, ки бобати бунёди ин нерӯгоҳи аср саҳми арзандаи худро гузорад. Зеро фаъолият ва заҳматҳои шабонарӯзӣ барои ҳар фарди ватандӯст – коргарон, мутахассисону муҳандисон мояи ифтихору шараф дар сарнавишти рушди миллату давлат ба шумор меравад.

Маълум аст, ки дастовардҳои замони соҳибистиклолӣ ин худ озодии сиёсии Ватан аст, ки рӯҳи миллатро қавӣ гардонида ба ояндаи нек раҳсипор менамояд. Воқеан, ифтихор доштан ба Ватан ва рамзҳои сиёсӣ ин маҳбубият доштан аст.

Дар баробари ин, агар мо ба таърихи тамаддуни башарият назар афканем, дар он масир низ ба масъалаҳои ватандорию ватанхоӣ ва рамзҳои мухталифу аломатҳои гуногун рӯ ба рӯ мешавем, ки ба худ хусусиятҳои беназир доранд. Масалан, аз қадимулайём дар таҳқиқоти мавҷудайи фалсафайи сиёсӣ сабаби бузургии Римро дар ватанпарастӣ, шуҷоатмандӣ ва бобарор будани онҳо медонанд. Аксари римиҳо низ кӯшиш менамуданд, ки шуҷоату зиракӣ ва бобарор буданро ба воситаи рамзу аломатҳои ба худ зиёдтар нисбат диҳанд. Онҳо шуҷоатмандӣ ва худмуаррифии римиҳо аз ҳама болотар медонистанд. Аз ин рӯ, дар либосу ҷавшанҳои ҷангиашон ҳамеша аломатҳои гуногуни римиҳои ниёгонашон таҷассум меёфт. Шояд бузургии на танҳо Рим, балки бузургии Юнону Форсу Рум ва дигар тамаддунҳои бобарор ба худшиносию доштани рӯҳи қавӣ вобастагӣ дошта бошанд, ки чунин доштаниҳоро ба наслҳои оянда аз худ боқӣ гузоштаанд.

Бояд қайд кард, ки як низоми пайдарпайӣ низоми дигарро инкор намекунад, агар мардум онҳоро дуруст алоқаманд карда тавонанд. Чизе, ки шуда гузашт, гузашт, аммо ватанхоӣ, шуҷоат, зиракӣ, бобарорӣ ва дигар аломатҳои миллий дар зехну тафаккури наслҳо мисли занҷираи пайдарпайӣ

боқӣ хоҳад монд. Масалан, ташаккули ахлоқи инсонро файласуфи дунёи атиқа Давид Ғолиб ба мафхуми Ватан зич алоқаманд медонад. Мисли юнониёни қадим ӯ таъкид мекунад, ки ҳастии инсон аз Ватан оғоз мегардад. Ватан интизоми дуруст ва тарзи ҳаёти некро ба инсон меомӯзад¹.

Имрӯз ҳам баъзан аз бисёр расонаҳои хабарии ноошно нисбати кишвару давлатдории мо садоҳои номатлубе шунида мешавад, ки ба ҳисси миллӣ ва иззати нафси мардуми мо таъсири манфӣ мерасонанд. Ҳамзамон, бо истифода аз равандҳои ҷаҳонишавӣ баъзе кишварҳои абарқудрат фурсати ба пеш омадари истифода намуда, бо усулҳои гуногуни иҷтимоию иқтисодӣ муҳочирони меҳнати моро ба ҷониби рӯҳияи ғуломӣ бурда истодаанд, ки ин бузургтарин хавфу хатар ба шикасти рӯҳи миллат дар оянда мебошад. Доштани соҳибистиклолӣ ва дигар рамзу аломатҳои миллӣ имрӯз моро водор менамоянд, ки нисбати Ватани азизамон муҳаббату эҳтироми самимӣ дошта, ҳифзи онро муқаддастарин сармояи миллӣ дониста бошем.

Хулоса, таҳлилу таҳқиқи масъалаи мазкур нишон медиҳад, ки инкишоф, тағйирпазирӣ ва алоқамандии рамзҳои давлатӣ дар тартиби идоракунии сиёсӣ хусусиятҳои муттаҳидкунӣ ва сафарбарнамоии сиёсӣ доранд ва ғайриинкишофи сиёсиро барои устувор намудани ҳаёти ҷамъиятӣ раҳнамун месозанд. Аз ин рӯ, рамзҳои сиёсиро ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ба зухуроте, ки бештар аҳамияти коллективона дошта, манфиати гурӯҳҳои иҷтимоӣ, ҳизбҳо ва миллату халқиятҳоро таҷассум менамоянд, баробар месозанд. Ҳамин аст, ки рамзҳои сиёсиро ҳамчун натиҷаи кӯшиши ҷамъиятии коллектив ва ё ҷомеа мешуморанд.

Дар баробари ин, ташаккули мазмуни дохилии рамзҳои сиёсӣ, пеш аз ҳама, ба натиҷаи мушаххаси таҷрибаи ҳақиқати сиёсӣ вобастагӣ дорад. Бояд гуфт, ки яке аз махсусияти рамзҳои сиёсӣ ин дар бисёр ҳолатҳо хусусияти мусбат доштани онҳо мебошад. Аз ин рӯ, ҳар як системаи сиёсӣ на танҳо манфиатҳои доимӣ барои истехсолу сохтани рамзҳои сиёсиро дорад, балки барои расонидани таъсир ба зехну тафаккури аъзои ҷомеа чихати гирифтани шакли сотсиализатсияи сиёсӣ кӯмак мерасонад. Рамзҳои сиёсӣ ҳамеша

¹ Ниг.: Г.А.Брутян. Давид Ғолиб (Анахт) файласуфи бузурги Армаенистони бостонӣ. 1982. С. 6.

ҳамсафари инсонҳо ва дигар инқилобу дигаргуниҳои мухталифи ҷамъиятӣ буда, дар сафарбар намудани миллату халқиятҳо нақши бузурги иҷтимоию сиёсӣ доранд.

Ҳамин тавр, дар охири ин зербоби диссертатсия муаллиф аҳаммияти рамзҳои сиёсиро ҳамчун технологияи сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллии мавриди таҳлилу таҳқиқ қарор додаас

БОБИ III. НАҚШИ РАМЗҲОИ СИЁСӢ ВА МАХСУСИЯТИ ИДОРАКУНИИ ОНҲО ДАР ВАЗЪИ ИМРӯЗАИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

3.1. Аҳаммияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллии

Рамзҳо аз қадимулаём дар ҳар як кишвар мавқеъ ва ҷойгоҳи худро доштанд, ки онҳоро дар умум ҳамчун муқаддасот парастииш менамуданд. Дар тақмили дигаргуниҳои аломату нишонаҳои рамзҳо ормонҳои мардум ва кишвар ҳамеша ба назар гирифта мешуданд. Аз ин рӯ, рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллии дар бисёр ҳолатҳо омили асосии ташаккулдиҳандаи худшиносӣ ва ҳувияти миллии мегардиданд.

Маълум аст, ки бо ба даст овардани истиқлолияти давлатӣ зарурати таърихӣ тасдиқи рамзҳои давлатӣ низ пеш омад. Дар Иҷлосияи ХУ1 Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баробари масъалаҳои муҳимми давлатдорӣ масъалаи тасдиқи рамзҳои давлатӣ, аз он ҷумла Парчами давлатӣ низ баррасӣ гашта, тасдиқ гардида, тартиби истифодабарии он тибқи Низомномаи тасдиқгардида ба роҳ монда шуд. Баъдан бо устувор гаштани пояҳои давлатдорӣ, боло рафтани ҳисси худшиносию худогоҳии мардуми кишвар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои давлатӣ» қабул гардид, ки дар он тартиби истифодаи расмӣ Парчами давлатӣ муқаррар карда шуд, ки тибқи он дар ҳама ҳолат ба рамзҳои давлатӣ бояд беэҳтиромӣ зоҳир нагардад. Лозим ба ёдоварист, ки то ин вақт Қонуни

мазкур тартиби истифодаи Парчами давлатиро дар рӯзҳои ид ва ҳангоми баргузориҳои ҷораниҳои сиёсӣ фарҳангӣ дар биноҳои маъмурию давлатӣ, гулгашту хиёбон ва кӯчаҳо иҷозат меод. Тибқи тағйироти охири, ки ба Қонуни мазкур ворид карда шуданд, истифодаи Парчами давлатӣ ба шаҳрвандон ва болои биноҳои истиқоматӣ низ иҷозат дода шуд¹. Дар айнаи ҳол, ба тавассути рамзҳои сиёсӣ арзишҳои муҳими давлатдорӣ ба одамон фаҳмонида мешавад ва рамзҳо, бемуҳобот, дар вучуди шаҳрвандони кишвар ҳисси ватанпарастӣ ва ҳувиятсозиро бедор месозанд.

Таҳлилҳо оид ба аҳамияти рамзҳои сиёсӣ ва дигар масъалаҳое, ки ба раванди ташаккули миллии миллат алоқамандии зиҷ доранд, хеле гуногун мебошанд. Хусусан бахшҳои перомони рамзҳои сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатдорӣ барои кишварҳои тозаистиклол ва миллатҳои таҷҷӯӣ ё миллати давлатсоз зарурии воқеӣ пайдо намудаанд. Бояд қайд намуд, ки яке аз унсурҳои муҳими ифодакунандаи рамзҳои сиёсӣ он мебошад, ки ба воситаи онҳо ташаккули ҳисси ватанпарастӣ ташвиқ карда мешавад. Ҳикмати рамзҳои сиёсӣ, дар маҷмӯъ, тасаввуроти ҳадафноке мебошад, ки дар доираи шуури ҷамъиятӣ ташаккул ёфта, ба воситаи онҳо тарғибу ташвиқ ва тарбияи идеологӣ, шиори навиштаҷотҳои давлатӣ ва ғ. ифода меёбад².

Бояд таъкид дод, ки раванди соҳибистиклолӣ дар тарбияи шаҳрвандон нақши муҳимме дошта, мақом ва ҷойгоҳи рамзҳои сиёсиро дар тарбияи рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллии шаҳрвандон боз ҳам устувортар менамояд. Сиёсати давлати миллии дар ин раванд шаҳрвандонро водор месозад, ки рамзҳои сиёсиро ҳамчун муқаддасоти миллии эътироф намоянд. Зеро онҳо паҳлуҳои гуногуни ҳаёт иҷтимоӣ сиёсӣ ва таърихро дар бар гирифта, дар худ орзую омили мардум ва маъниҳои нухуфтаи миллатро таҷассум менамоянд.

Рамзҳои сиёсӣ дар раванди дигаргуниҳои ҷомеа мавқеи худро на танҳо ба ҳодисаҳои бавуқӯъомадаи гурӯҳҳои алоҳида, балки ба ҷараёни сиёсати давлат низ мутобиқ намуда, шаҳрвандонро барои баланд бардоштани ҳисси

¹ Ниг.: Хидирзода М.У. Рӯзномаи «Хатлон», 24 ноябри соли 2016.

² Ниг.: Маҳмадов А.Н. Муқаддимаи идеяи миллии [Матн] / А.Н. Муҳаммад. - Душанбе: Эр-граф, 2013. - С. 34-35.

миллӣ ва пешрафти давлату миллат сафарбар менамоянд. Дар баробари ин ҳимояи арзишҳои миллӣ ва дар маҷмӯъ, рамзҳои сиёсӣ бояд аз ҷониби дигар, миллату халқиятҳое, ки дар Тоҷикистон умр ба сар мебаранд, ҳамчун муқаддасоти миллӣ шуморида шаванд ва арҷгузорӣ гарданд. Маъноии асосии сиёсати давлатӣ ин тарбияи шахрвандон дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллӣ бевосита ба сиёсати миллӣ вобастагӣ дорад ва дар ин раванд нақши рамзҳои сиёсӣ хеле муҳим арзёбӣ мегардад.

Бояд гуфт, ки дар аксари давлатҳои пасошӯравӣ баъди ба даст овардани истиқлоли сиёсӣ мақому мартабаи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ хеле афзоиш ёфтанд. Олимону муҳаққиқони илмҳои сиёсӣ бештар кӯшиш намуданд, ки дар ин раванд нақши рамзҳои сиёсӣ ва ҷойгоҳи онҳоро бо таъки ба қарори қонунҳои марбута ва сиёсати пешгирифтаи давлат мутобиқ намоянд. Нақши сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллӣ дар замони соҳибистиқлолӣ барои дарки муқаддасоти миллӣ, худшиносӣ, ҳувияти миллӣ хеле арзишманд буда, барои пешрафти миллати хеш дар пояи манфиатҳои миллӣ қарор дорад. Мавриди қайд аст, ки мақсаду вазифаҳои ниҳони рамзҳои сиёсӣ гуногун буда, дар ташаккули шахсият ва ба даст овардани муваффақиятҳо ва ё дар амал тасдиқ намудани сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллӣ хизмат менамоянд.

Аҳаммияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллӣ барои ташаккули фосолаи муайян дар байни давлат ва ҷомеа дар сиёсатшиносии амалӣ лозим шуморида мешавад. Бинобар ин, аксари давлатҳои бо роҳи инқилобӣ пайдошуда дар марҳалаи аввал бо легитимияти харизматикӣ асос меёбад. Оҳиста-оҳиста парастии рамзҳои сиёсӣ ба он оварда мерасонад, ки рамзҳоро ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ мавриди истифода қарор медиҳад. Маълум аст, ки дар аксари давлатҳои пасошӯравӣ баъди ба даст овардани соҳибистиқлолӣ масъалаи аз нав дида баромадани масъалаи рамзҳои давлатӣ ба миён гузошта шуд, ки ин бесабаб набуд. Рамзҳои асосии давлатӣ, ки таҷассумгари миллату давлат мебошанд, барои муаррифии ҳар як давлат

на танҳо дар дохили кишвар, балки дар сатҳи байналмилалӣ мақоми худро доранд. Аз ин рӯ, истиқлолияти сиёсӣ раванди рушду инкишофи рамзҳои сиёсиро вусъат бахшида кишварҳои пасошӯравӣ ҳар яке бо хусусиятҳои миллии хеш ба рамзҳои сиёсии кишварҳояшон шаклу маънои тоза ва легитимияти этникӣ эҷод намуданд.

Дар рамзҳои сиёсӣ орзую омол, дастовардҳои миллӣ, аломатҳои муаррифгари кишвар, табиат ва дигар сифатҳои давлатдорӣ муайян карда мешавад, ки дар маҷмӯъ, ҳамчун воситаи идеологӣ барои ташвиқу тарғиби ҳувиятсозиву ватанпарастӣ истифода бурда мешаванд. Сиёсати самараноки мустаҳкам намудани тартиботи ҷамъиятӣ ва баланд бардоштани сатҳи сифати зиндагии мардум воситаи муҳими идоракунии давлатӣ маҳсуб меёбанд.

Албатта баланд бардоштани ҳисси худшиносӣ ба тавассути рамзҳои сиёсӣ аҳамияти бисёр муҳим дорад. Ба воситаи рамзҳо арзишҳои миллӣ дар тафаккур ва зеҳни шаҳрвандон ҷой мегиранд.

Вобаста ба ин масъала Президенти кишвар дар Паёми соли 2013 ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон андешаҳои худро доир ба ҳадафҳо ва самтҳои асосии марҳилаи имрӯзаи рушди давлатдориамон иброз намудаанд, ки барои амалӣ гардонидани ғояҳои миллӣ заминаи босазое пайдо менамоянд. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ҳафт ҳадафе, ки дар Паёми соли гузашта шарҳу баён дода шудааст, бештар барои рушду нумӯи кишвар ва ифтихори ватандорӣ равона карда шудаанд. Чунончӣ, Сарвари давлат ибрози андеша намудаан: «...ватандӯстиву худшиносӣ ва ифтихори миллӣ, пеш аз ҳама, маънои гиромӣ доштану ҳифз намудани таърих ва анъанаву суннатҳои миллӣ мебошад. Бе ин ягон халқу миллат ҷавҳар ва асолати худро маҳфуз дошта наметавонад ва ботадрич дар гирдобии таърих беному нишон мешавад. Мо – тоҷикон ... аз ин сарвати бебаҳои миллати худ ифтихор мекунем»¹.

¹ Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. 26.04.2013 12:12, шаҳри Душанбе. Манбаъи электронӣ: <http://prezident.tj/node/4318>

Дарвоқеъ, аҳаммияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ дар идоракунии давлатӣ ва рушди ватанпарастии хувияти миллӣ мақоми хосса доранд. Чорабиниҳои хурду бузурги сиёсӣ иҷтимоӣ, бунёди неругоҳу шохроҳҳои азим, ҳалли мушкилоти иқтисодӣ, воҳуриҳои хурду калони дучонибаю бисёрҷониба ва сиёсати дарҳои бози кишвар гувоҳи он аст, ки мо дар атрофии ғояи «Тоҷикистони озоду соҳибистиклол - Ватани маҳбуби ҳамаи мо» муттаҳид шуда, дӯстдорӣ ва ифтихори ватандориро боз ҳам ривочу равақ дода метавонем. Дар ин раванди идоракунии давлатӣ рамзҳои сиёсӣ нақши бузурги муттаҳидкунӣ ва сафарбарнамоиро иҷро менамоянд.

Инчунин, агар мо ба таърихи сиёсии тамаддуни башарият назар афканем, мебинем, ки дар он низ ба масъалаҳои ватандорӣю ватанхоҳӣ таваҷҷуҳи зиёде дода шудааст. Масалан, дар таҳқиқоти мавҷудаи фалсафаи сиёсӣ сабаби бузургии Римро дар ватанпарастӣ, шучоатмандӣ ва бобарор будани онҳо медонанд. Аксари римиҳо низ кӯшиш менамуданд, ки шучоату зиракӣ ва бобарор буданро ба худ зиёдтар нисбат диҳанд. Онҳо шучоатмандӣ ва худмуаррифии римиҳо аз ҳама болотар медонистанд. Ин масъала дар давоми солҳои тулонӣ дар тарбияи ватанпарастии мардумони ин кишварҳо мақому манзалати хеле қавӣ дошт. Онҳо ташвиқу тарғиби рамзҳои махсуси римиҳо дар сару либос ва яроқу аслиҳаи ҳеш инъикос намуда, ба воситаи онҳо меҳри ватанпарастӣ ва хувиятсозиро эҷод мекарданд.

Мавриди қайд аст, ки ҳуди рамзҳои сиёсӣ интизоми дуруст ва тарзи ҳаёти нек ва ҳисси муҳаббати бепоёнро ба инсон меомӯзад, ки тамоми ҳастии инсонро фарогир аст. Ифтихори рамзҳои сиёсӣ барои насли оянда ва тарбияи онҳо тарбиятгари миллат ва обрӯи давлатдорӣ мебошад. Барои тарбияи ифтихори ватандорӣ на танҳо таъсири рамзҳои сиёсӣ, балки имрӯз, пеш аз ҳама, шучоатмандӣ ва боварӣ доштанро дар мардум тарбият кардан лозим меояд, ки онҳо омили муваффақшуданро пайдо менамоянд.

Бояд гуфт, ки аҳаммияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва хувияти миллӣ мақому мартабаи

махсусро касб кард. Маълум аст, ки тарбияи ватанпарастӣ сифатҳои баланди ахлоқи инсониро ҳамчун худшиносӣ, хувияти миллӣ ва ташаббускориро ташаккул медиҳад. Чунин шахрванд метавонад, ки барои пешрафти миллати хеш дар пояи манфиатҳои миллӣ саҳмгузор бошад.

Мақсаду вазифаҳои ниҳони тарбияи ватанпарастӣ ташаккули инсонии комил барои пешравии Ватан мебошад. Аз ин рӯ, барои тарбияи шахси ҳаматарафа инкишофёфта аз тамоми шаклу усулҳои тарбия ва арзишҳои миллӣ истифода мебаранд.

Айни ҳол, дастовардҳои истиқлолияти давлатӣ моро водор месозад, ки барои боз ҳам баланд бардоштани маърифати ҳуқуқӣ, ки асоси онро донишҳои сиёсӣ ташкил мекунанд, кӯшишу ғайрат намоем, Бехуда нест, ки Пешвои муҳтарами миллатамон Соли 2024-ро «Соли маърифати ҳуқуқӣ» эълон намуданд. Ин иқдоми нек барои маърифатнокии мардуми мо заминаҳои муҳими ҳуқуқию сиёсӣ фароҳам меоранд.

Аз ин рӯ, «хусусияти муҳими мушкilotи зехнӣ аз он иборат аст, ки инсон онро ба воситаи усулҳои мавҷуда ҳал карда наметавонад ва кӯшиш менамояд, ки дар асоси дониш, малака ва қобилиятҳои худ масъалаи гузошташударо бо ёрии ҷустуҷӯи усули нав ҳал намояд. Бо чунин роҳ ифода ёфтани мавод бо такрорнамоӣ ва азбаркунӣ мустаҳкам нагардида, балки бо ҳалли масъалаҳои махсус ва маърифатӣ амалӣ мегардад. Ҳалли масъалаҳои маърифатӣ, ки инсонро ба ғайрияти зехнӣ равона месозад, вазъияти проблемавӣ номгузорӣ мешавад. Дар алоқамандии ин, омӯзгор бояд донанд, ки дар кадом шароитҳо вазъияти проблемавӣ ба вуҷуд меояд»¹.

Зимнан бояд гуфт, ки мақсади асосии тарбияи ватандӯстӣ қисми таркибии мақсаду вазифаҳои давлат қарор мегирад, ки барои амалӣ намудани манфиатҳои давлат рамзҳои сиёсиро ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ мавриди истифода қарор медиҳанд. Дуруст ба роҳ мондани сиёсати миллӣ яке аз масъалаҳои муҳими таълиму тарбияи ватандӯстӣ мебошад, ки дар шахрванд сифатҳои баланди ахлоқӣ, хувияти

¹ Ниг.: Махмадов А.Н., Қуддусов Х. С. Методикаи таълим ва таҳқиқи сиёсатшиносӣ. – Душандбе, 2011. - С. 17.

миллӣ, ташаббускорӣ ва амсоли инро ташаккул медиҳад. Чунин шахрванд Ватани хешро дӯст дошта, манфиатҳои онро ҳифз менамояд. Мақсаду вазифаҳои тарбияи ватанпарастӣ ба воситаи рамзҳои сиёсӣ ташаккули инсонӣ комил ва ифодагари симои маънавӣ, ахлоқӣ, фарҳангӣ ва арзишҳои дигари инсонӣ бошад.

Унсурҳои таркибии рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллӣ чунинанд: тарбияи ғоявӣ, тарбияи миллӣ, тарбияи сиёсӣ, тарбияи ҳештаншиносӣ, тарбияи маърифатӣ, тарбияи ҳуқуқӣ, тарбияи зебопарастӣ, тарбияи меҳнатӣ, тарбияи иқтисодӣ, тарбияи экологӣ ва ғ. Дар ин раванд таҳлили алоқаи коммуникатсионӣ саросари фазои сиёсиро дар бар гирифта, дар омӯзиши рамзҳои сиёсӣ ва таъсири онҳо ба рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллӣ ногузир аст.

Тарбияи миллӣ ифтихор аз миллати хеш, эҳтиром ва гиромӣ доштани таърих ва мероси фарҳанги ниёгон, урфу одат, пайвастанӣ таърихи гузашта ба воқеияти имрӯзаи миллат, дар заминаи хусусиятҳои миллӣ ривоч додани забон, илм ва фарҳанг ва эҳтироми миллатҳои дигарро фаро мегирад.

Ҳамин аст, ки баъди ғурупошии Иттиҳоди Шӯравӣ дар аксари кишварҳои соҳибистиклол масъалаи ҳувияти миллӣ ва ватанпарастӣ дар мадди аввал гузошта шуданд. Хусусан, тарбияи сиёсӣ, ки ба ҳуқуқу озодиҳои мардум вобаста пайваста мебошанд, дар ин замон дар Қонуни асосии кишвар - Конститутсия дарҷ ёфта, дастраси оммаи мардум гардиданд. Дар ин равиш мо тарбияи ватанпарастӣ ва ҳувиятсозиро низ ба аломату рамзҳои сиёсӣ пайваста медонем, ки онҳо дар маҷмӯъ, фарҳанги сиёсӣ ва фаъолияти сиёсии шахсиятро ташаккул дода метавонанд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки раванди тарбияи ватанпарастӣ ҳувияти миллӣ оҳиста-оҳиста мавқеи худро ба ҷараёни сиёсати давлат мутобик намуда, шахрвандонро ба самти баланд бардоштани ҳисси миллӣ ва пешрафти давлату миллат сафарбар менамояд. Маънои асосии тарбияи ватанпарастӣ ҳувияти миллӣ вобаста ба рамзҳои сиёсӣ ин тарбияи шахрвандони кишвар аст, ки бевосита ба сиёсати миллӣ вобастагӣ дорад.

Эҳтиром гузоштан ба рамзҳои сиёсӣ ин худ як навъ худшиносии миллӣ буда, қарзи шахрвандии ҳар як нафар мебошад. Яке аз рамзҳои муҳимми сиёсӣ, ки инъикоскунандаи ҳувияти миллии мо ба шумор меравад, ин Парчами давлатӣ мебошад.

Дар парчами ҳар давлат нишонаҳои муҳиму арзишманди сиёсӣ фарҳанги ҳар миллат ва роҳи таърихӣ тайкардаи ӯ таҷассум меёбанд. Ҳанӯз аз замонҳои қадим дар рӯйи парчами мо рангу рамзҳои мухталиф тасвир карда мешуд, ки онҳо ифодагари ҳалқияти муборизу тавоно ва худогоҳи худшинос будани тоҷикон буданд. Дар замони Куруши Кабир тасвири уқоб дар парчам нишонаи қудрату тавоноӣ доништа мешуд ва ҳанӯз аз он замонҳо парчам рамзи як давлати нерӯманду устувор ба ҳисоб мерафт. Ливои Коваи оҳангар нишони возеҳи матонатӣ ҳасрат ва ҷоннисорӣҳои ҳалқи тоҷик арзёбӣ мегардад.

Ниёғони мо тули ҳазорсолаҳо зери ливои хеш саф кашида, ватану миллат, номусу озодӣ, забону фарҳанг ва марзу буми аҷдодиро ҳимоя кардаанд. Ҳувияти миллии ягонро ташаккул дода, давлати ҳудро ҳифз намудаанд.

Аммо ба ҳамаи ин сифатҳои мусбат нигоҳ накарда, дар таърихи башарият нақши рамзҳо дар баъзе ҳолатҳои дигар тарафҳои манфӣ низ доранд. Инсон қодир аст, ки дар мазмуни рамзҳо махуфиятеро эҷод намояд, ки ба зеҳну тафаккури одамон таъсир расонад. Ин сиррест, ки рӯҳу равони инсонро ба худ ҷалб намуда, дар ниҳоди ӯ боварии комил эҷод карда метавонад. Албатта, муносибат ба ин масъала, агар аз нуқтаи назари материалистӣ баҳо дода шавад, маълум аст, ки заминаи илмӣ надорад. Вале намояндагони динҳо оид ба рамзу аломат ва нишонаҳои гуногуни динию мазҳабӣ андешаҳои ҳудро доранд. Онҳо даъвои онро доранд, ки аввалин рамзҳое, ки қудрати сиёсӣ ба худ гирифтаанд, рамзҳои динӣ мебошанд. Дар ин маврид пеши рӯи рамзи «салиб» ва «свастика»-ро меоранд, ки дигар рамзҳо бо мурури замон аз онҳо тавлид ёфтаанд.

Пайдо шудани рамзҳои сиёсӣ, нишонаҳои фарқкунанда, рамзҳои парандаҳои гуногун, ҳайвоноти дарандаю қудратманд ва дигар аломату

нишонаҳо боиси дигаргуниҳои нави ҷамъиятӣ гардид. Акнун мардум давлатҳоро бо парчаму нишон ва дигар аломатҳои фарқкунанда мешинохтанд. Ҳамин тавр, рамзҳо ба худ хусусиятҳои хос гирифта, инсон онҳоро ҳамчун зухуроти мусбату манфӣ дар раванди дигаргуниҳои ҷомеа мавриди истифода қарор додааст.

Имрӯз таҳлили сарчашма ва адабиётҳои илмӣ нишон медиҳанд, ки рамзҳои куногун, аз ҷумла рамзҳои сиёсӣ аксар вақт дар замири мардум ҳисси ватандӯстиро пайдо менамоянд. Идеяи муттаҳидкунандаи ватандӯстӣ дар онҳо таҷассум меёбад, ки он давлатро ҳамчун арзише муайян менамояд, ки ҳамеша ба дастгирии шаҳрвандон зарурат дорад. Ватандӯстӣ ҳамчун омили ягонагӣ ва муттаҳидкунандаи манфиатҳои гурӯҳҳо ва ҳаракатҳои гуногуни қувваҳои ҷамъиятиву давлатӣ барои устуворӣ ва рушди давлат дар ҳама давраи замон муҳимияти худро дорад. Вале ватанпарварӣ танҳо дӯстдории Ватан нест, балки он парастишу эҳтироми амалие мебошад, ки шаҳрванд бояд барои дар амал нишон додани ин муҳаббат қореро ба анҷом расонида тавонад.

Солҳои охир масъалаи баланд бардоштани ҳисси ватандӯстӣ дар Тоҷикистон мавриди баҳсу мунозираҳое гардидааст, ки бевосита ба соҳибистиклолию давлатсозӣ вобастагӣ дорад. Дар радифи ин, як гурӯҳ муҳаққиқон ҷонибдори ватандӯстии бидуни давлат, мушаххас ва дар амал татбиқшаванда мебошанд. Гурӯҳи дигар боварӣ доранд, ки ташаққул додани раванди ватандӯстии мақсаднок барои шаҳрвандони мо ин маънии аз бӯҳрони маънавӣ баровардани кишвар тибқи рушди тамоюлҳои ватанпарварӣ ва тарбияи шаҳрвандон мебошад.

Таҳлили вазъи имрӯзаи ҷомеаи тоҷикистонӣ маълум менамояд, ки тарбияи ватандӯстӣ, пеш аз ҳама, ба масъалаи таърихию маданӣ, ҳарбӣ-ватандӯстӣ, ахлоқию маънавӣ ва ҳуқуқию шаҳрвандӣ вобастагӣ дорад, ки дар ҳама ҳолатҳо рамзҳои сиёсӣ олотии асосии амалӣ намудани падидаи ватанпарварӣ мебошанд.

Маҳмадов А.Н. изҳори андеша дорад, ки «Рамзҳои давлатӣ ҳамеша қисми ҷудонашавандаи таъриху маданияти Тоҷикистон буданд ва

мемонанд. Тарбияи шарафмандона барои Ватан, дарки бемисли боигарии анъанаҳои маданӣ ва муносибати дилсӯзона ба онҳо дар ташаккули шахсияти инсонӣ ҷавон - шахрванди кишвар нақши хеле муҳим дорад. Аз ин рӯ, имрӯз дар низоми таълиму тарбияи Ҷумҳурии Тоҷикистон таваҷҷуҳи хеле ҷиддӣ ба масъалаи ватандӯстӣ дода мешавад. Ин ҳиссиёти бузург дар бисёр ҳолатҳо идеяи дӯст доштани Ватанро роҳнамоӣ мекунад, ки дар ин замина шахсиятҳои кишварҳои мухталиф борҳо қаҳрамониро нишон додаанд»¹.

Ватанпарварӣ яке аз омилҳои ягонагии ҷомеаи Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, кишвари моро ба сифати арзиши волову баланд муаррифӣ намуда, дар замири одамон ҳисси масъулият ва шарафмандиро тарбия менамояд. Барои тоҷикистониён дилбохтагӣ ва меҳру муҳаббат ба кишварашон ҳамеша хусусияти маънавию таърихӣ дошта, дӯстдории Ватанро ҳатто ба боварӣ ва эътиқоди худ пайваставу вобаста медонанд. Аз ин рӯ, ба андешаи мо, давлатмардони мо бояд ба надоштани ҳисси ватандӯстии баъзе нафарон ва ё гурӯҳҳои алоҳида ба назари саҳти танқидӣ муносибат надошта бошанд. Барои аз ин ҳолат баровардани онҳо ҷораҳое андешида шавад, ки онҳо худашон ватанхоҳиву ватанпарвариро пешаи худ интихоб намоянд. Албатта, дар ин ҷо боз нақши тарбияи сиёсӣ ва дигар падидаҳои раванди сотсиализатсияи сиёсӣ- оила, мактаб, низоми таълими мактабҳои олий, ВАО, дин, артиш ва ғ. бояд назаррас бошад.

Имрӯз парчами мо ҳамчун рамзи давлат ба ифтихори дастоварду пирӯзиҳои фарзандони фарзонаи миллат дар майдонҳои варзишӣ баробари садо додани Суруди миллӣ барафрохта мешавад. Боиси ифтихору сарфарозист, ки дар пешгоҳи бинои Созмони Милали Муттаҳид ва дигар созмонҳои бонуфузи ҷаҳонӣ Парчами Тоҷикистон партавафшонӣ мекунад. Арҷгузорӣ ба арзишҳои миллӣ, аз ҷумла ба Парчами давлатӣ, рамзи худшиносӣ ва ягонагии миллӣ аст. Ҷашн гирифтани Рӯзи Парчами давлатӣ ба хоҳири эҳтиром ва бузургдошти миллат, ба хоҳири онҳоест, ки барои

¹ Ниг.: Махмадов А.Н. Патриотическое воспитание граждан в условиях изменяющегося социума (опыт Таджикистана) // Власть, бизнес, гражданское общество: модели взаимодействия (отечественный и зарубежный опыт. Материалы Круглого стола с международным участием. Ростов - н/Д. 2016. - С. 215.

ҳимояи нангу номус ва марзу буми ин кишвар ҷоннисорӣ намуда, забон, фарҳанг ва ҳукуқи давлатдорӣ ин миллати куҳанбунёдро ҳифз намуда, бегазанд то ба замони мо расонидаанд. Яъне, ин эҳтиром ба рӯҳу равони ниёгон ва садҳо ҳазорон абармардони гузаштаи тоҷик аст. Ин ҷашн ҳар фарди баномуси кишварро бори дигар ба ифтихору сарфарозӣ аз давлату давлатдорӣ, таҳкими истиқлолияти миллӣ, ҳифзи дастовардҳои он ва саъю талоши ҳамешагӣ барои ободию озодии кишвар ҳидоят месозад. Муҳаббат ва садоқат ба Парчами давлатии Тоҷикистон ифодагари ҳақиқии эътиқод ба миллат, давлат, сарзамин, тамаддуну фарҳанг ва тамоми арзишҳои миллии халқи тоҷик мебошад. Имрӯз Парчами миллии мо чун рамзи муттаҳидкунандаи сиёсӣ болои сари мо парафшон аст. Парчам ба мисли Нишону Суруди миллӣ барои боло рафтани ҳисси худшиносии мардум, дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувияти миллӣ воситаи муҳим маҳсуб мешавад.

Бояд қайд намуд, ки худшиносӣ, қабл аз ҳама, ин ҳештаншиносӣ ва дарк намудани арзишҳои миллӣ, бунёди ҳувият ва озодӣ мебошад, ки аз ҳама шаҳрвандони кишвар доштани ҳисси миллиро тақозо менамояд. Дарвоқеъ, ҳисси ватанпарастӣ низ ин нишонаи музаффариятҳои ҳувияти хоси миллӣ мебошад, ки новобаста ба дигар равандҳои ҷомеа меҳру муҳаббатро нисбат ба Ватан пос медорад. Шояд дар як марҳилаи таърихӣ бузургтарин дастоварди миллату халқиятҳо чунин буд, ки онҳо кишварҳояшонро бо номи миллати бумӣ нигоҳ дошта тавонистанд. Яъне нахуст идеяи сафарбарнамоии миллӣ сарҷамъ шудан дар атрофи як миллат ё қавмест, ки нишонаҳои асосии миллат дар он ҳувайдо гаштааст. Ба андешаи мо, номи Ҷумҳурии Тоҷикистон имрӯз ин худ идеяи миллии мардуми кишвари мо мебошад, ки дар он рамзҳои сиёсӣ мақому мартабаи хосса доранд. Ҳар он дастовардҳое, ки имрӯз мо ба даст меорем, бо номи Тоҷикистони азиз саҳт марбут аст ва дар маҷмӯъ, рамзҳои сиёсӣ баёнгар ва нишонаи ғаболгардонию созандагӣ мебошанд.

Парчам баёнгари хусусият, ифшоғари ниёзҳо ва инъикоскунандаи сарватҳои маънавию моддӣ миллат аст. Парчам дар тули садсолаҳои зиёд мояи ифтихору ғурури гузаштагонӣ мо буда, дар қатори рамзу аркони

давлатдории онҳо мақому манзалати арзишманде доштааст. Вақте ки ба таърихи гузаштаи халқамон назар меандозем, возеҳ мебинем, ки ниёгонамон дар зери Парчам саф кашида, барои ҳимояи марзу буми хеш чи ҷонбозиҳо кардаанд. Яъне ин рамзест, ки барои сафарбар ва мутаҳид намудани наслҳои гузашта ва имрӯза муҳимияти худро дорад. Аз ин рӯ, эҳтиром ва арҷ гузоштан ба парчам маънои эҳтирому арҷгузорӣ ба арзишҳои таърихӣ ва фарҳангиву маънавии миллӣ мебошад. Гузашта аз ин, парчам эҳтироми миллат ва давлату давлатдорӣ мебошад, зеро он дар баробари Конститутсия, Нишон ва Суруди Миллӣ аз ҷумлаи муқаддасоти милливу давлатӣ маҳсуб мешавад.

Дар байни рамзҳои сиёсӣ Парчами давлатӣ ин инъикосгари давлати миллӣ, шиносномаи миллат, рамзи ҳувиятдорию ваҳдат ва омили бузурги тарбияи мардуми кишвар, хусусан ҷавонон мебошад. Парчам барои ифтихору давлатдорӣ ва идоракунии сиёсӣ моҳияти махсус дорад. Аз ин рӯ, ҳар як фарди ҷомеа, бахусус, насли ояндасози миллат бояд аз Парчами миллии худ ифтихор намояд ва эҳтироми онро ҳамчун рамзи пайдории давлату миллат ба ҷо оварад.

Рамзҳои сиёсӣ барои баланд бароштани ҳисси худшиносӣ, ташаккули ҳувияти миллӣ, идеяи ягонагии миллӣ аҳамияти бисёр муҳим доранд. Онҳо падидаи оламшумул буда, ҳувиятсозӣ як рукни асосии онҳо мебошад. Рамзҳо ҳамчун технологияи муттаҳидсозӣ ва сафарбарнамоии сиёсӣ иқтидори таъсири онҳоро пурзӯр намуда, роҳҳои фароҳам овардани ҳувият ва мақсадҳои миллиро возеҳу равшан карда метавонад. Агар инсон ба ҳукми ақлу дониш дар раванди сафарбарнамоии сиёсӣ бо технологияҳои идоракунии давлатӣ амал карда тавонад, пас ин амал афзалияти рамзҳои сиёсиро нишон дода метавонад. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун зухуроти фарогир бояд ба давлат ва тамоми шаҳрвандони он тааллуқ дошта бошад. Ба ибораи дигар, фаҳмиши муносири рамзҳои сиёсиро бояд чун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ба шаҳрвандон расонида тавонем. Далел он аст, ки рамзҳои сиёсӣ бо раванди давлатсозӣ ва ниҳодигардони муносибатҳои миллӣ дар робитаи зич қарор дорад.

Таҳлили конститутсияҳои давлатҳои алоҳида нишон медиҳад, ки истифодаи мафҳумҳои калидии ифодакунандаи рамзҳои сиёсӣ ба таври мухталиф истифода шудаанд. Аз ҷумла, мафҳумҳои арзишҳои миллӣ, фарҳанги миллӣ, ватандӯстӣ, истиқлолияти миллӣ, амнияти миллӣ ва монанди инҳо. Мафҳумҳои мазкур барои устувории рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ замина гузошта, хувияти миллиро ҳаматарафа тақвият дода метавонанд.

Яке аз рамзҳои муҳимме, ки дар нишони давлатии Тоҷикистон инъикос ёфтааст, ин тоҷ (кулоҳ) мебошад. Кулоҳ нишонаи наҷодӣ ва этноними ориёҳо ба ҳисоб меравад.

Кулоҳ дар ақоиди ориёӣҳо аз мақоми хос бархурдор буд. Кулоҳи нӯғборики қавмҳои ориёии сахронавард (тиграҳуд) ва тоҷи шоҳон, шоҳзодагон, аъёну ашроф, мубадони зардуштия, моликони шаҳру вилоятҳои ориёӣ ва ғайра нишонаи этникӣ, шаҳомат ва салобати ин наҷод ба шумор мераванд¹. Ҳанӯз дар асри V пеш аз милод Ҳеродот навишта буд, ки ҳамаи саккоӣҳо (скифҳо) кулоҳи нӯғборик доранд.

Ба ақидаи Мирошина Н. В., дар нақшҳои кулоҳи скифҳо ба сурати ҳатмӣ мазомини вобаста ба ҳайвонот (гавазн, нарғум, бузи кӯҳӣ, парандаҳо), наботот (растаниҳои хӯшадор, ғунчагулҳо, гули нилуфар ва ғайра) ва наққошӣ (доира) вучуд доранд. Масалан, дар кулоҳҳои аз ғӯристонҳои қадимаи скифӣ пайдошуда ороиш аз тиллобарг бо расмҳои гавазн, нарғум, таккаи бузи кӯҳӣ, паранда, асп, хӯшаи гандуму ҷав, гули нилуфар, дарахти ҳаёт, нақшҳои шабеҳи офтоб тасвир ёфтаанд².

Инчунин, фарра нишонаи бузургию тавоноӣ ва ҷузъи рамзии кулоҳи (тоҷикӣ) ориёӣ мебошад. Фарра ҳамчун рамзи тоҷи шоҳони ориёӣ дорои мазмуни мазҳабии мураккаб буд. Масалан, дар кулоҳи шоҳони саккоӣ ба шакли одам-паранда, аспи шохдор, бузи кӯҳӣ, сару гардани парандаи бо бадани нарғум тасвир шудаанд. Дар баъзе кулоҳҳо сари асп, сари бузи кӯҳӣ ва паранда дар ҳолати парвоз болои ҳам акс ёфтаанд. Нӯғи тези кулоҳ бо

¹ Якубшоҳ Ю. Таърихи пайдоиши этноним ва забони тоҷик [Матн] / Якубшоҳ Ю. - Душанбе, 2018. - С. 13.

² Мирошина Н.В. Некоторые типы скифских женских головных уборов 4-3 вв до н.э.-СА [Текст] / Н.В. Мирошина, 1981 №4 - С. 52, 53.

паранда рамзи пайвастан бо Худованд ва мансубият ба фарр, ба олами боло маҳсуб мешуд.

Дар Каёняшт, ки яке аз қадимтарин бахшҳои «Авесто» мебошад, одатан аз ду ҷавҳари илоҳӣ – зиндагӣ, фарр ёд мешавад. Яке фарри ориёӣҳо - Апуапет Хуагепо ва дигаре фарри Кавӣ - Кауаепет Хуагепо. Дар баъзе маврид ҳар ду фарр якҷоя низ омадаанд. Фарри ориёӣҳо ба маънои шукуҳу ҳашмат, давлату савлат буда, ақлу хирад ва донишу илмро низ ифода мекунад. Фарри Каёниён мутааллиқ ба бузургону шоҳон, покони ориёӣ мебошад¹.

Фарра дар сиккаҳои кӯшонӣ эзади мустақил буда, ниғаҳбони давлати ин сулола ба ҳисоб мерафт. Фарра ба шакли боша дар тоҷи шоҳони дудмонҳои мухталиф, аз ҷумла Хоразмиён, Сосониён ва Ҳайтолиён тасвир шудааст. Акси паранда дар ороиши тахти шоҳони ориёинаҷод як суннати маъмулӣ буд. Дар байни тоҷикон афсонаи бози давлат машҳур аст. Аз бози давлат дар сурати набудани вориси тоҷу тахт истифода мешуд, бозро дар маҷлиси умум парвоз меоданд ва он дар сари ҳар касе менишаст, ўро ба подшоҳӣ мепазируфтанд².

Қорҳои таҳқиқотӣ дар ин самт собит намудаанд, ки инсонҳо дар раванди рушду такомули ҳеш дар тури ҳазорон сол аз фард ба ҳонавода, қабила, қавм ва билоҳира, ба марҳилаи миллат ё давлат-миллат расидаанд. Дар чунин давлат миллат ба як сатҳи андешаи сиёсӣ ва ҳуқуқӣ баромада, моҳияти қавмию фарҳангии худро аз даст медиҳад. Миллатҳо ба таври механикӣ сохта намешаванд ва бо мурури замон ва тағйири шароитҳо метавонанд мустаҳкам ва ё заифу нотавон гарданд.

Муҳимтарин унсур ва ё омил дар ин миён давлати миллий аст, яъне давлате, ки бар асоси иродаи озоди мардум ба вучуд омада, адолати иҷтимоӣ, яъне шароитҳои мусовии рушду инкишофро барои ҳамаи шаҳрвандони кишвар фароҳам месозад. Дар чунин давлат тафаккур ва эҳсоси шаҳрвандӣ низ рушду инкишоф намуда, заминаҳои хуберо барои эҷоди

¹ Якубшоҳ Ю. Таърихи пайдоиши этноним ва забони тоҷик [Матн] / Якубшоҳ Ю. - Душанбе, 2018. - С. 27.

²Ҳамон ҷо. - С. 28.

ҷомеаи шаҳрвандӣ ва давлати миллӣ фароҳам меоварад. Фақат дар чунин ҷомеае, ки ҷой барои вобастагиҳои қавмӣ, маҳалгароӣ ва ғайра дар байни давлат ва ҷомеа боқӣ намондааст, заминаҳои воқеии айнӣ ва зеҳнӣ барои эҷод ва истеҳсоми ваҳдати миллӣ таъмин мегарданд.

Бояд дар хотир дошт, ки бо ба вуҷуд овардани давлати миллӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ метавон шароитҳои комилро барои эҷоди истиқлоли миллӣ фароҳам сохт, вале бо он ҳам охирин насли пойдор, давомдор ва такмилдиҳандаи раванди истиқлоли миллӣ метавонад фақат «довталабӣ» намояд.

Истиқлоли миллӣ падидаи созандаест, ки маҳсули тафаккур ва ақлу хиради солим буда, инъикосгари пирӯзии рӯшноӣ бар зулмот, некӣ бар бадӣ ва мушаххасан, пирӯзии ақл бар ҳиссиёт мебошад. Инро мо дар мисоли истиқлоли миллии бисёр кишварҳои аъзои ИДМ дида метавонем. Дар ин масъала метавон омилҳои номбар кард, ки барои ба даст овардани истиқлоли миллӣ мусоидат намудаанд. Ба сифати яке аз чунин омилҳо вазъияти иҷтимоӣ сиёсии Тоҷикистони тозаистиқлол, кулли давлатҳои собиқ советӣ ва умуман ҷаҳонро метавон арзёбӣ кард. Дарвоқеъ, он шабу рӯз барои миллати тоҷик масъалаи ҳаёту мамонт ҳаллу фасл мешуд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки самарани истиқлоли бадастомада на танҳо сулҳу оромӣ дар қаламрави Тоҷикистон, балки ташаккули ҳувиёти миллӣ ва побарҷо мондани як давлати соҳибистиқлол дар арсаи ҷаҳонӣ аст. Барои ба даст овардани сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон мутамарказонидани нерӯи ҳаракату ҳизбҳои сиёсии Тоҷикистон, СММ ва дигар давлатҳои ташкилотҳои байналхалқӣ ба хоҳири расидан ба як ҳадаф ва эҳтирому эътирофи як арзиши воқеан ҳам наҷиби инсонӣ сурат гирифт. Дар ин давра муносибатҳои қувваҳои сиёсӣ аз амалиётҳои ҷангӣ ба мизи муколама ва баъд ба раванди барқарор кардани сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон интиқол ёфтанд.

Истиқрори сулҳу салоҳ баъд аз воқеаҳои нангини Тоҷикистони азизамон яке аз дастовардҳои бузургтарини миллати тоҷик дар қарни XX - ум ба шумор меравад. Махсусан, ба имзо расидани Созишномаи сулҳ ба хоҳири

ризоияти миллӣ, ки 27 - уми июни соли 1997 дар шаҳри Маскав бо унвони «Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ дар Тоҷикистон» сурат гирифта буд, барои ваҳдати миллӣ заминаи бозғатимоде гузошт.

Аз ин рӯ, Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои тақвияти сулҳу салоҳ ва муътадил гардонидани вазъият дар кишвар ба бисёр масъалаҳое рӯ овард, ки ба сатҳи зиндагии мардум таъсири мусбат расониданд. Яке аз ин масъалаҳо тақсими замин ба аҳоли мебошад, ки дар беҳтар намудани сатҳи зиндагии мардум нақши муассир бозид.

Пойдории истиқлоли миллӣ, ба андешаи муаллиф, ин бештар ба он вобаста аст, ки то кадом андоза ин истиқлолро барои бунёдкурию созандагӣ метавон истифода кард ва чи гуна ҳувияти миллиро бояд эҷод намуд.

Ҳамдигарфаҳмии бадастомада назар ба манфиатҳои ахлоқию динӣ бештар ба манфиатҳои прагматикӣ асос ёфта, метавонад ба инкишофи ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва маънавӣ такони бузург бахшад. Дар натиҷа таҳаммулпазирии ҷомеа нисбат ба барномаҳои идеологии аҳзобу ҷунбишҳои гуногун мақоми баландтару бартариятдошта пайдо намуда, ин тамоюлот маҳдудкунӣ ва коҳиши ҳуқуқҳои сиёсии аъзои ҷомеаро аз ҷониби ҳизбҳо, гурӯҳҳо ва давлатҳои алоҳида беоқибат мегардонад.

Бидуни муҳолиға метавон гуфт, ки оғози муваффақиятҳои ҳозираи ҷомеаи Тоҷикистон маҳз ба истиқлол ва ризоияти миллӣ вобаста мебошад. Ҳамаи ин ба беш аз пеш дарк намудани манфиатҳои миллӣ ва тақвияти тамоюлоти ҳимоя ва таҳкими Тоҷикистони соҳибистіқлол ва суботи он оварда расонд. Ва имрӯз шаҳрвандони мо барои ободию пешрафти кишварамон талоши беандоза менамоянд.

Маълум аст, ки Тоҷикистон дар қатори дигар кишварҳо пайваста ҷонибдори соҳибистіқлолӣ, амният ва субот дар Осиёи Марказӣ мебошад. Хусусиятҳои минтақа, мавқеи геополитикии Осиёи Марказӣ дар он зоҳир мегардад, ки дар сурати ба амал омадани нооромӣҳо дар минтақа он метавонад яке аз нишондиҳандаҳои бесуботӣ дар минтақаҳои дигар гардад. Бояд қайд кард, ки дар Осиёи Марказӣ тақрибан сад миллион одамон ба

гурӯҳҳои гуногуни этникӣ ва мазҳабӣ мансубанд ва мавқеи рамзҳои сиёсӣ дар ташаккули худшиносӣ ва ҳувиати миллии онҳо ҷойгоҳи худро дорад.

Дар минтақаи Осиёи Марказӣ субъектҳои сиёсати байналмилалӣ бевосита манфиатҳои миллии худро доранд, ки метавонанд ба манфиатҳои сиёсати хориҷии Тоҷикистон ё инчунин манфиатҳои шарикони дигар мувофиқат кунанд ё не. Албатта, на танҳо Тоҷикистон дар ташаккули худшиносӣ ва ҳувиати миллии дар шароити соҳибистиклолӣ ҳадафҳои геополитикии худро дорад, балки дигар субъектҳои минтақа низ вучуд дорад ва ин далел барои онҳо низ дар ин раванд имкониятҳои васеъ фароҳам меорад.

Ҳамин тавр, тамоми хусусиятҳои муносибатҳои Тоҷикистон дар ташаккули давлатдории миллии дар робита бо ҳамкориҳои дуҷонибаю бисёрҷониба тақозо менамояд, ки барои рушду инкишофи давлатдорӣ дар минтақа манфиатҳои аввалиндараҷаи ҳешро ғимоя карда тавонад. Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади ғимояи манфиатҳои миллии ҳамчун кишвари соҳибистиклол бо ташкилотҳои бонуфузи байналмилалӣ - Созмони Милалӣ Муттаҳид, Созмони Амният ва Ҳамкорӣ дар Аврупо, Созмони Конфронси Исломӣ, Иттиҳоди Аврупо, Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил, Иттиҳоди Иқтисодии АвруОсиё ва Созмони Ҳамкориҳои Шанхай ҳамкориҳои мутақобилан судмандро ба роҳ мондааст. Чунин ҳамкориҳои мутақобилан судманд ҷомеаи ҷаҳониро бо сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун давлати демократӣ ва ҳуқуқбунёд муаррифӣ мекунад. Пас аз ба даст овардани истиқлол ва соҳибхитиёрии кишварҳои Осиёи Марказӣ нақш ва мавқеи рамзҳои сиёсӣ дар ташаккули худшиносӣ ва ҳувиати миллии ин кишварҳо низ муҳимияти дигар пайдо намуд. Муносибати давлату шаҳрвандони ин кишварҳо маънои нав пайдо намуда, дар рушду дигаргуниҳои равандҳои сиёсии нав тағйиротҳои кулӣ ба миён омад. Дар аксарияти кишварҳои Осиёи Марказӣ дар рамзҳои сиёсии ин давлатҳо тағйиротҳои мухталиф ба вуқӯъ пайвастанд. Тамоми рамзҳои асосии сиёсии парчам, нишон, суруди миллии, пули миллии, артиш ва ғ. ба кулӣ тағйир дода

шуда, таваҷҷуҳи мардум ба худшиносию худогоҳӣ ва ҳувиятсозӣ равона гардиданд. Чунин муносибатҳо бо татбиқи сиёсати дӯстӣ, ҳамсоиягии нек ва даҳлат накардан ба корҳои дохилии ҳамдигар то ҳо мусоидат менамуд. Аммо дар баъзе кишварҳои ҳамсоия раванди азхуд намулани ғановати таърихӣ ва дигар мочароҳои нуҳуфта ба майдон омад, ки як андоза ба раванди давлатсозӣ таъсири манфӣ бахшид.

Таҳлилҳои илмӣ нишон медиҳанд, ки агар давлати Россия сиёсати худро дар ин кишварҳо дуруст ба роҳ монда метавонист, ҳалли осоиштаи тамоми масъалаҳои баҳсталаб, аз ҷумла масъалаҳои таърихӣ, фарҳангӣ, сарҳадӣ ва обӣ-энергетикӣ ба тавассути муколама ва гуфтушунидҳо дар асоси эътимоди тарафҳои манфиатдор ва эътирофи принсипи баробарӣ ва тақсимопазирии амният дар минтақа бояд ҳалли худро ҳамон замон пайдо мекарданд. Аммо, мутаассифона, ин кишвар низ сару калобаи худро гум карда, барои бартараф кардани нооромиҳои зиёде, ки дар собиқ минтақаҳои Иттифоқи Советӣ рух дода буданд, ёрӣ расонида наметавонист. Ин марҳалае ба ҳисоб мерафт, ки аксарияти мардумони ин кишварҳо ба мустақилият ҳидоят менамуд.

Зиёиёни аксарияти мамлакатҳои пасошӯравӣ ба чанд гурӯҳ тақсим шуда, мулборизаҳои гуногуни сиёсӣ фарҳангиро пеша менамуданд. Сафи миллатгароён низ меафзуд. Баҳсу мунозираҳо вобаста ба атрибутҳои давлат, шакл, намул ва ранги онҳо қариб ки дар аксарияти ин давлатҳои тозаистиклол авҷ мегирифт. Аммо, дар маҷмуъ, ин раванде буд, ки дар он мардум ба бедории сиёсӣ рӯ оварда буданд. Новобаста ба камбудиву норасоҳои иқтисодӣ раванди худшиносию худогоҳӣ ва ҳувиятсозӣ дар ин кишварҳо ҳеле боло гирифта буд. Рамзҳои сиёсии мардумони ин кишварҳо дар ташаккули давлатдории миллии онҳо нақши бориз доштанд.

Имрӯзҳо дар минтақаи Осиёи Марказӣ вобаста ба манфиатҳои миллии худ ҷумҳуриҳо кӯшиш мекунанд, ки самтҳои асосии сиёсати фарҳангии худро устувор намојанд. Аллақай он равандҳои ташаккулёбӣ суръати худро пасттар намуда, ин давлатҳои миллии тамоми атрибутҳои давлатдории ҳешро муайян намудаанд. Яъне дар фазои АвруОсиё, аз ҷумла дар Тоҷикистон системаи нави муносибатҳои байналмилалӣ ба вуҷуд омадааст.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон замони соҳибистиқлолӣ ба майдони созандагӣ бунёдорӣ табдил дода шуд. Новобаста аз он ки ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ панҷ сол давом кард, шаҳрвандони кишвари мо бо ҳидоят ва роҳбарии Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон кишварро аз ҳолати садамавӣ ба оромию ватансозӣ бароварда тавонистанд. Дар ин раванд нақши аломату рамзҳои сиёсӣ низ дар ташаккули худшиносӣ ва ҳувияти миллӣ мақоми худро доштанд.

Мавриди қайд аст, ки дар баробари рамзҳои сиёсӣ рушди таърихӣ идеологияҳои миллӣ бо вайроншавии сохторҳои асримиёнагӣ ва ташаккулёбии сохтори нави ҷамъиятӣ-иқтисодӣ алоқаманд мебошад. Дар чунин мазмун ғояи миллат барои ба таври ҳуқуқӣ ва идеологияи маънавӣ асоснок намудани рамзҳои сиёсӣ истифода бурда шудааст.

Дар марҳалаҳои минбаъда асосҳои концептуалии идеологияҳои миллиро як қатор хусусияти гурӯҳҳои миллӣ ташкил менамуданд, ки ба воситаи онҳо миллат дар шакли умумияти иҷтимоии дорои шароити ягонаи иқтисодӣ, ҳудуд, забон ва нишонаҳои мушаххаси фарҳанги маънавӣ (назарияи марксистӣ) ё ин ки дорои моҳияти фарҳангӣ, ки бо ёрии ниҳодҳо ва воқеаву ҳодисаҳои сиёсӣ муттаҳид мешаванд ё ин ки ифодагари рӯҳияи миллие, ки бо меъёрҳо, арзишҳо ва рамзҳои фарҳангӣ мустаҳкам мешаванд, арзи вуҷуд мекард.

Манфиатҳои миллӣ барои давлатҳо соҳаи афзалиятноки сиёсат ба шумор мераванд, ки дар бисёр ҳолатҳо дар доираи идеологияҳои миллӣ ба воситаи рамзҳои сиёсӣ низ муаррифӣ мегарданд. Масалан, дар кишварҳои рӯ ба тараққӣ замоне ки мардумони онҳо барои озод шудан аз таъсири мустамликадорӣ мубориза мебуданд, баъзе рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ истифода бурда мешаванд. Баъдан дар минтақаҳои мушаххаси гуногунмиллат, ба вижа дар кишварҳои пасошӯравӣ, ба решаҳои таърихӣ ва алоқаҳои фарҳангӣ таваҷҷуҳ пайдо мешавад, ки рамзҳои сиёсӣ на танҳо ҳамчун падидаи идеологӣ зоҳир мешавад, балки таҳрикдиҳандаи сиёсати воқеӣ мегардад. Новобаста аз он, ки баъзан чунин

муқобилгузорӣ боиси пайдоиши як қатор падидаҳои манфӣ, аз қабилӣ бадбинӣ миллӣ, душманиӣ миллӣ ва ғ. мегардад. Аммо миллатгароӣ дохилӣ дар арафаи соҳибистиклолӣ тавонистанд рамзҳои сиёсиро ҳамчун технологияи махсуси сиёсӣ ба нафъи худ мавриди истифода қарор диҳанд. Чунин рафтор як такони ҷиддие дар худшиносӣ ва худогоҳии миллӣ ба амал овард, ки ба муносибатҳои ҳасанайи бисёр кишварҳо таъсири манфӣ расонид. Ҳатто дар баъзе кишварҳо муноқишаҳои ҷиддӣ низ ба миён омад.

Умуман, таъсир расонидан ба ҳисси миллии мардум, одатан, ба он натиҷа оварда мерасонад, ки бояд ин таъсирот устувор ва ҷавобгӯй бошад, аммо барои амалӣ гардондани ин ҳадаф тарафайн бояд вақти тулониро аз сар гузаронанд.

Таҷрибаи таърихӣ нишон медиҳад, ки ифротгароён ва террористон барои наҷоти миллат ғоидае оварда наметавонанд. Онҳо, дар навбати аввал рамзҳоро барои даҳшатафканӣ ва тарсу воҳима мавриди истифода қарор медиҳанд. Дар бисёр ҳолатҳо террористони миллатгаро манфиатҳои миллати худро ҳимоя карданӣ шуда, хоҳиши қисми зиёди мардумро ба инобат намегиранд, балки гӯё барои истиқлоли онҳо мубориза мебарда бошанд. Вале амали номатлуби онҳо бо тамоми аломату рамзҳои истифодабарандашон ҳамеша дар ҷомеа маҳкум карда мешаванд.

Мавриди тазаккур аст, ки маънии сепаратизм бо категорияи «зӯрӣ» ва «агрессия» ҳаммаъност. Имрӯз сепаратизм аз ҳама бештар ба як қувваи таҳдидкунанда табдил ёфтааст, ки ба рушду инкишоф ва амният монеа эҷод менамояд. Дар ин маврид формулаи марксистиро ба инобат нагирифтани мумкин нест, яъне «Худмуайянкунӣ то ба сатҳи ҷудошавӣ», он ба таври васеъ дар Оинномаи СММ паҳн гардидааст. Тарафдорони чунин шиор арзишҳои демократиро ҳимоя намуда, тасдиқ менамоянд, ки худмуайянкунии миллат ва ё гурӯҳҳои этникӣ ба худ ҳуқуқи ҷудошавӣ ва таъсиси давлати мустақилро бо ёрӣ ва афзоиши ҷалбкунии этникӣ мегиранд.

Ҷудокунии давлатҳои гуногун аз рӯйи аломатҳои динию миллӣ ва рамзҳои сиёсӣ барои муносибатҳои байнидавлатӣ ва дохилидавлатӣ таъсир мерасонад. Бояд тазаккур дод, ки низоъҳои этникӣ, махсусан терроризм ва

экстремизми этникӣ дар формулаи нав вучуд надорад, мақсадҳои ҳамешагии онҳо мубориза барои ҳокимият, ҳудуд ва боигарӣ аст. Бинобар ин, имрӯз дар сиёсати миллии Тоҷикистон зарурияти омӯзиш ва таҳқиқи масъалаи терроризми сиёсӣ бо аломату рамзҳои сиёҳашон муҳиммияти хосса дорад.

Хусусияти сиёсии идеологияҳои миллӣ бо методу усулҳои мухталиф дар он ифода меёбад, ки дар он миллатҳо ба сифати субъектҳои асосии муносибатҳои сиёсӣ муаррифӣ мегарданд. Аксари миллатҳо ҳамчун субъектҳои муносибатҳои сиёсӣ рамзҳои сиёсиро ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ба воситаи идеологияи миллӣ истифода менамоянд.

Манфиатҳои миллӣ барои ҳар як кишвар омили объективие мебошад, ки маҷмуи талаботҳои ҳаётии онро дар бар мегирад. Манфиатҳои миллӣ майдони муносибатҳои байни миллату халқиятҳо мебошад. Онҳо барои ҳифзи арзишҳои моддию маънавӣ, ниҳодҳои ҷамъиятию сиёсии худ мубориза мебаранд.

Бо дарназардошти ин, рамзҳои сиёсӣ барои ба вучуд овардани қувваҳое, ки ба шахс таъсири сафарбарнамоӣ ва интегратсионӣ расонад, зарурат пайдо менамоянд. Ташаккулёбии рамзҳои сиёсӣ дар идеологияи миллӣ ҳамчун шакли махсуси идеология ба амал меояд. Дараҷаи назариявӣю концептуалии идеологияи миллӣ тақозои онро менамояд, ки асосҳои назариявии арзишҳои миллӣ, рамзҳои сиёсӣ, ки ифодагари манфиатҳо ва идеалҳои миллат мебошанд ва бузургии миллатро инъикос карда метавонанд, бояд ташаккул дода шаванд.

Яке аз хусусиятҳои муҳимтарини идеологияҳои миллӣ дар он ифода меёбад, ки вай аз ҷониби оммаи мардум зуд қабул мегардад. Чунин ҳолат, пеш аз ҳама, бо хусусиятҳои ҳисси миллӣ алоқаманд аст. Маҳз аз ҳамин сабаб миллатгароии як халқ дар муддати хеле кӯтоҳ аксуламалеро ба вучуд меоварад, ки агар аз як тараф, боиси сар задани низоъҳо гардад, аз ҷониби дигар, худогоҳии миллиро баланд намуда, заминаҳои озодихоҳиро мустаҳкам менамояд.

Идеологияҳои миллӣ метавонанд хусусиятҳои аз ҳамдигар фарқкунанда дошта бошанд. Баъзе миллатҳо дар идеологияи худ даъвои ягона будан, бузург буданро менамоянд, дигарон барои ба даст овардани истиқлол ва ҷудо шудан аз ҳудудҳои як давлат мубориза мебаранд. Дар ҳама ҳолат рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи идоракунии давлатӣ пешбарандаи идеяҳои онҳо ба шумор мераванд.

Қайд намудан бамаврид аст, ки рамзҳои сиёсӣ дар шаклҳои гуногун дар таърихи аксари халқиятҳои олам истифода бурда шудаанд ва онҳо дар давраҳои ҳассос ва мушкил боиси муттаҳид намудану сафарбарнамоии аъзои гурӯҳ гардидаанд.

Навъи дигари идеологияҳои миллӣ ҳаракатҳои миллию ҷудоииҳоӣ мебошанд. Сабаби асосии пайдоиши чунин идеологияҳо майлу хоҳиши миллатҳои хурд ба мустақилият, баланд бардоштани нақши сиёсӣ фарҳангии худ дар ҷомеа мебошад. Дар натиҷаи ин тамоюлоти марказгурезӣ тақвият меёбад, дар дохили давлат ва ҷомеа равандҳои дезинтеграционӣ пайдо мешаванд, ки оқибат ба гурӯҳҳои зидди ҳамдигар ҷудо шудани ҷомеа ба амал меояд. Онҳо дар амалҳои худ воситаҳои гуногуни муқовиматро бо рангу рамзҳои мухталиф баррасӣ намуда, заминаҳои муборизаи сиёсиро мустаҳкам менамоянд. Мисоли равшани зухуроти ҷудоииҳоӣ воқеаҳои гагаузҳо дар Молдавия, курдҳо дар Туркия ва дигар инқилобҳои рангоранг мебошанд.

Мавриди тазаккур аст, ки дар раванди ҷанги таҳмилии шаҳрвандии Тоҷикистон сиёсикунонии аҳоли хусусияти бевосита дошт, ки начандон ба назар гирифта мешуд. Зеро сиёсишавии мардуми кишвар пурра ҳислати маҳалгароёна дошта, дар натиҷаи муборизаи нерӯҳои сиёсӣ, ки барои ба даст овардани ҳокимият мубориза мебуданд, зоҳир мегардид. Ҳар як қисми Тоҷикистон ба маркази низоъ табдил ёфта, нақш ва мавқеи худро доштанд. Сохтори низои умумимиллӣ рӯз то рӯз ва марҳала ба марҳала мураккабтар мегардид. Шиддати нуқтаи ниҳии низоъ, ки аллакай характери мусаллаҳона гирифта буд, аслан пешгӯинашаванда буд. Чи қадаре ки ҷанги шаҳрвандӣ

дар Тоҷикистон авҷ мегирифт, ҳамон қадар ба танзим даровардани он мураккабтар мешуд. Идеологҳои ватанӣ кӯшиши таваҷҷуҳи мардумро бештар ба масъалаҳои худшиносии ҳувиятсозӣ ва сулҳ ҷалб кардани шуда, ҳар як гурӯҳи онҳо супоришҳои гирифтаи худро иҷро мекарданд.

Ҳатто тамоюли рушди худогоҳии миллии дар Тоҷикистон, пеш аз ҳама, ба самти забон, рамзҳои давлатдорӣ ва анъанаҳои миллии майл дошт ва дар баъзе ҳолатҳо ин даъвоҳо аз доираи муносибатҳои иҷтимоӣ сиёсӣ берун мешуданд. Анъанаву арзишҳои миллии бошанд, на танҳо сарвату моликият ва эҳёи маънавӣ, балки қутбнамои ҷанги шаҳрвандӣ низ буданд.

Бояд таъakkур дод, ки дар ҷанги шаҳрвандии таҳмилии Тоҷикистон аксарияти гурӯҳҳои наву кӯҳнае, ки ба раванди нооромӣ ворид мегардиданд, ҳар яке аз онҳо ҳадафи худро доштанд ва манфиатҳои шахсии худро дар раванди идоркунии давлатӣ аз дигар манфиатҳо боло мегузоштанд.

Дар баробари воридшавии гурӯҳҳои гуногуни таблиғотии динию мазҳабӣ ва ҷинойтӣ, ки вазъи кишварро муташанниҷ мегардониданд, нақши гуфтушуниди созмонҳои миёнарав низ хеле муҳим буд. Бо мақсади ба танзим даровардани ҷанги шаҳрвандӣ низоъ ва ҳарчи зудтар пайдор намудани сулҳ, пеш аз ҳама, ташкили ниҳодҳои миёнарави расмӣ ҳукуматӣ ва созмонҳои ғайрirasмӣ миёнарав муҳим буд, ки онҳо бо якдигар муносибати мутақобила менамуданд.

Сарфи назар аз он, ҳанӯз аз оғози ҷанги шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон борҳо созишномаи сулҳ баста мешуд, аммо ҳеҷ яке аз онҳо сулҳро оварда натавонистанд. Ин матлаб бар он рабт дорад, ки тарафҳо, пеш аз ҳама, таҷрибаи кофӣ надоштанд ва ниҳоят, сулҳофарии воқеӣ низ дар он равзана ба назар намерасид. Масалан, моҳи июли соли 1992 дар шаҳри Хоруғ намояндагони ҳамаи ҳизбу ҳаракатҳои сиёсӣ, роҳбарони маъмурии ҳамонвақтаи Ленинобод, Қўрғонтеппа, вилояти Кўлоб, Бадахшон ва шаҳри Душанбе «Шартнома оид ба сулҳ»-ро имзо намуданд, ки он аз 16 банд иборат буд. Тибқи ин шартнома ҳама ҳизбу ҳаракатҳои сиёсӣ дар кишвар бояд бандҳои онро риоя менамуданд. Аммо, мутаассифона, танзими усулҳои

анъанавии низоъ дар Тоҷикистон натиҷаи босамар дода натавонист. Ифротгароён ба воситаи ташвиқу тарғиб ба амалӣ гардонидани ин шартнома монеъ шуда тавонистанд.

Ба ҳамаи ин нигоҳ накарда вазъият дар Тоҷикистон пас аз хотимаи ҷанги шаҳрвандӣ бо амалиётҳои фаъолонаи дастаҳои силоҳбадаст тавсия меёфт. Бо пайдо шудани аслиҳа дар дасти одамон криминалӣ гардидани ҷамъият, ки натиҷаи мустақими бухрони иқтисодӣ, маргинализатсия ва ғайра буд, мусоидат карданд. Аз тарафи дигар, ворид шудани ашхоси криминалӣ ба мақомотҳои қудратӣ ва муайяншавии мухторият пайдо намудани гурӯҳҳои яроқноки тобеи вазорат ба он мусоидат карданд, ки фаъолияти онҳо ба амнияти шаҳрвандон таҳдид мекардагӣ шуд.

Тасаввур намоед, ки ба ҳамаи гуфтушунид ва дигар чорабиниҳои ҳарбӣ-сиёсӣ, ки дучониба гузаронида мешуд, боз гурӯҳҳои пайдо мешуданд, ки бо аломату рамзҳои худ дидбонҳои сайёр ташкил намуда, мардумозорӣ менамуданд. Масалан, дар соли 1997 танҳо дар як самти Кофарниҳон 11 гурӯҳи муҳолифини яроқдори ғайриқонунӣ ба вазъи дохилии кишвар таъсири манфӣ мерасонид.

Дар чунин вазъияти бисёр душвори ҳарбӣ сиёсӣ, ки дастаҳои ҷудогонаи муҳолифини тоҷик ба ҳеҷ кас иттиҳоди кардан наметавонистанд ва бештар ба ҷониби сарварони назҳатии хеш майл доштанд, дар масъалаи ба ҳам овардани гурӯҳҳои муҳолиф ҳеле мушкилиҳо эҷод карда буданд. Хатто баъзе қумандонҳои саҳроиашон дар сар рӯймолҳои муҷоҳидони афғон ва дар либосҳои аломату рамзҳои гуногуни назҳати ро пура истифода мебарданд.

Ба ҳамаи ин нигоҳ накарда, Пешвои муаззами миллат роҳи усул ва дипломатияи мардумиро истифода бурда, аз уҳдаи масъалаҳои сулҳу салоҳ ва ба ҳам овардани ҷонибҳои муқобил баромада тавонистанд. Дар баробари ин, соли 2000 Комиссияи махсусро барои омӯзиши вазъи минтақаҳои Кофарниҳон, Ленин ва Қаротегин барои андешидани тадбири чорабиниҳо ва солимгардонии вазъи криминалӣ (ҷиноятӣ) созмон доданд, ки ин дар муътадил гардонидани ҳолати ҳамонвақта, нақши ҳеле муҳим бозид.

Хулоса, Комиссияи мазкур тавонист барои пурра бартараф намудани монеаҳое, ки гурӯҳҳои гуногуни размандагони муҳолиф дар роҳи сулҳ бунёд менамуданд, корҳои зиёдеро ба анҷом расонад, ки дар шароити соҳибистиклолии миллӣ муҳимияти худро доранд.

Инчунин, он шароитҳое, ки байни гурӯҳҳои мухталифи дохилӣ монеа эҷод мекарданд, таҳлилу баррасии сабабҳои умдаеро тақозо менамуданд, ки маҳз онҳо боиси баланд гардидани шиддати низоъ дар кишвар мегардиданд. Идораи низои байни тоҷикон ба маданияти сиёсии ҷомеа вобастагӣ дошта, амали гурӯҳҳои таблиғотиро қабул надоштанд. Ба андешаи мо, барои ҷомеаи тоҷикистонӣ бештар он варианте қобили қабул буд, ки масъалаи ҷанги шаҳрвандиро дар шароити баҳси кушод, яъне бо ширкати ҷонибҳои даргир баррасӣ намоянд, то ки ҷонибҳо андешаҳои худро муқоиса намуда, манфиат ва арзишҳои худро ҳимоя карда тавонанд.

Маълум аст, ки ҷанги шаҳрвандӣ дар шароити аз байн рафтани системаи коммунистӣ дар Тоҷикистон ба миён омад. Дар ин ҷо нақши ҳолати тезутунд шудани бухрони иқтисодию иҷтимоӣ, дилхунук шудан аз арзишҳои маънавии идеологии пешин, васеъ шудани сарҳади ошкорбаёнӣ ва озодӣ, пайдо шудани камбудиву норасоҳои гуногуни солҳои тулонӣ, ба вучуд омадани умеду орзуҳои нав оид ба тарзи дигари ҳаёт-ин ҳама оҳиста-оҳиста ба таври мусбату манфӣ ба идеяи бедории миллӣ оварда расонид.

Бояд таъakkур дод, ки барои миллати мо солҳои тулонӣ надоштани ҳаёти сиёсии мустақил ва ба даст овардани истиқлолияти ғайриҷашмдошт ба он оварда расонид, ки қисме аз гурӯҳҳои мухталиф барои қабули он аз назари равонӣ ва сиёсӣ тайёр набуданд. Ин гурӯҳҳо барои рушду инкишофи тоҷикон, ҳувиятсозӣ, худшиносии миллӣ, аз байн бурдани ноустувории иқтисодӣ ва муайян намудани идея ва ҳадафҳои стратегии миллӣ кӯшиш ҳам надоштанд.

Ба вижа, аз ҷиҳати идеологӣ имрӯзҳо ифротгароёни динӣ ба бунёдгароён, модернистон, салафӣҳо, таҳририҳо ва ғ. така менамоянд, ки ҳамчун ҳаракатҳои террористӣ муаррифӣ гардидаанд ва ҳар яке аз онҳо таблиғоти динию мазҳабӣ ва ҷиноятии худро доранд. Аз ин рӯ, ягонагӣ,

ҳамдигарфаҳмӣ ва ватандӯстии мо имрӯз сипари боэътимод ба муқобили ҳама гуна идеологияҳои гурӯҳҳои таблиғотию динию мазҳабии ифротӣ мебошад, ки мо бояд бартарии фарҳангсолорию сулҳпарваронаи миллати худро ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ баръало нишон дода тавонем.

Дар ин росто, Президенти мухтарами кишвар қайд мекунанд, ки: «Мо хуб дарк менамоем, ки ҷанги бародаркуш ғолибу мағлуб надорад ва идомаи он ба парокандагии миллати тоҷик ва аз байн рафтани давлату давлатдории он боис мегардад. Аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ ба ҳайси падидаи нодири ҳалли низоъҳои сиёсӣ ва бӯҳрони миллӣ эътироф гардидани таҷрибаи сулҳофари тоҷикон далели возеҳи ин матлаб мебошад, ки эътибори моро дар арсаи байналмилалӣ чун миллати мутаммадину фарҳангӣ афзуд. Ба қавли собиқ Муншии Умумии Созмони Миллали Муттаҳид Кофи Аннан, тоҷикон намунаи беназири таҷрибаи сулҳофариро барои мамлакатҳои дигар ба армуғон оварданд»¹.

Воқеан, ба ҳама гуна воридшавии гурӯҳҳои гуногуни дохилию хориҷӣ ва амалҳои экстремистии онҳо нигоҳ накарда миллати тоҷик сулҳу ваҳдатро идеяи рушди устувори кишвар намуда, бори дигар ба ҷаҳониён фарҳангсолорию ваҳдатофари миллати худро муаррифӣ карда тавонист.

Ин ҷо бояд қайд кард, ки Федератсияи Россия дар раванди хотимаёбии ҷанги таҳмилии шаҳрвандии Тоҷикистон нақши муҳиму калидиро бозида тавонист. Россия ҳамеша дар гуфтушунидҳои дучонибаю бисёрҷонибаи байни кишварҳои ҳамсои мо фаъол буд. Мо албатта шарикҳои стратегии Россия ва шояд яке аз кишварҳои собиқ Иттифоқи Советӣ будем, ки то охир ба ин кишвар ҳамчун дӯсти ҳамешагӣ содиқ мондем.

Протоколи истиқрори сулҳ ва ваҳдати миллии кишвари мо низ дар шаҳри Москва ба имзо расиданд. Россия дар самтҳои гуногуни сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ ба кишвари мо дастӣ ёрӣ дароз кард. Кӯмакҳои гуманитарӣ, қабули донишҷуён, ҳамкорӣҳои Комиссияи Олии

¹ Раҳмон Э. Суханронӣ ба муносибати Рӯзи ваҳдати миллӣ. Хучанд. 27 июни соли 2009 // Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат [Текст] / Э.Раҳмонов – Душанбе: Ирфон, 2011. - С. 5.

Аттестатсионӣ ва боз дигар масъалаҳое ҳастанд, ки барои рушди ҳамкориҳои байни Россия ва Тоҷикистон бетаъсир намондаанд.

Дар ин раванд байни Россия ва Тоҷикистон ҳуҷҷату созишномаҳои зиёде ба имзо расидаанд, ки муносибати дуҷонибаи байни ин кишварҳоро муайян мекунанд. Ҳамкориҳои ин ду кишвар қариб, ки дар ҳамаи соҳаҳои ҳаёт то ҳанӯз густариш ёфта истодаанд.

Дар баробари ширкатҳои Тоҷикистон оид ба алоқаи мобилӣ ва интернет ҳамчунин ширкатҳои русӣ дар бозорҳои Тоҷикистон мавқеъ пайдо намудаанд, ки шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо фазои ягонаи иттилоотӣ таъмин мекунанд. Дар шароити бӯҳрони ҷаҳонии молиявӣ ҳамкорӣ бо сармоягузори Федератсияи Россия омили муҳимми рушди иқтисодӣ ва роҳи баланд бардоштани рақобатпазирии маҳсулоти ватанӣ мебошад. Намунаи он НБО – и Сангтӯда-1 мебошад, ки бузургтарин лоиҳаи гидроэнергетикии Россия ва Тоҷикистон дар ИДМ буда, бо сармояи мустақими Россия сохта шудааст.

Тоҷикон дар тули таърих ба дастовардҳои моддию маънавӣ, фитрати фарҳангофарӣ ва маърифатбунёди худ дар ҷаҳони мутамаддин ба дарёфти мақоми муаззам ва ифтихорангез ноил гардиданд. Ифтихор аз гузаштаи таърихи куҳанбунёди хеш вақте пайдо мешавад, ки аз он огоҳ бошӣ, онро мояи омӯзиш, ибрат ва шукуҳмандӣ бидонӣ, зеро таърихи фарҳангу тамаддун, забону адаб, урфу одат дар пешғаҳи қавми ноогоҳ ҳукми мурдари дорад. Саҳифаҳои рангин ва рӯзгори равшани миллати мо дар тули таърих бо талошу муборизаҳои ниёгонамон, пешвоён ва сарлашкарон чун Спитамен, Темурмалик, Муқаннаъ, Шерак, Исмоили Сомонӣ, Восеъ, Садриддин Айнӣ, Шириншоҳ Шохтемур, Нусратулло Махсум, Бобочон Ғафуров ва садҳо зиёиёну сиёсатмадорони шарафманду шӯҷои дигар тавъам буданд, ки онҳо дар маҷмуъ, рамзи ифтихору муттаҳидкунии давлатдории миллӣ мебошанд.

9 сентябри соли 1991 Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Эълومияи истиқлолияти кишварро қабул намуд. Дар чунин вазъият барои миллати тоҷик бар эътибори давраҳои сарнавиштсози таърихи ғоҷабораи сарваре

лозим буд, ки воқеан миллӣ бошад ва барои сулҳу ваҳдат чони худро дарег надорад, чунин шахсият мухтарам Эмомалӣ Раҳмон буд.

Таҷлили чашнҳои 1100 - солагии давлати Сомониён, 2500 - солагии шаҳри Истаравшан, 1310-солагии Имоми Аъзам (Абуҳанифа) , 2700 - солагии шаҳри бостонии Кӯлоб, 3000 – солагии Ҳисор, ҳазораи «Шоҳномаи» - и безаволи Фирдавсӣ, 1000 - солагии Носири Хусрав, 650 - солагии шоир ва орифи шаҳир Мирсаид Алиӣ Ҳамадонӣ, 700 - солагии классики назми форсу тоҷик, ғазалсарои бузурги Машриқзамин Камоли Хучандӣ, Рӯзи забони тоҷикӣ, Соли бузургдошти тамаддуни Ориёӣ, 800- солагии Чалолиддини Балхӣ, 1150-солагии поягузори адабиёти форсу тоҷик Одамушшуаро Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, 100-солагии зодрӯзи академик Б.Ғафуров нишонаи дурахшони эҳтиром гузоштан ба таърихи тайкардаи миллат, бузургдошти шахсиятҳои оламшумули илмӣ ва фарҳангӣ ба шумор мераванд.

Қобили қайд аст, ки дар илмҳои сиёсӣ масъалаи фаъолияти инсон ва рафтори сиёсии он мавриди баҳс қарор гирифтааст ва дар он мақоми таълиму тарбияи шахсият ҷойгоҳи махсусро иишғол менамояд. Аммо дар рафти рушду нумӯи ҷомеа масъалаҳое пайдо мегарданд, ки бештар ба сиёсати миллии ин ё он кишвар вобастагӣ доранд ва ояндаи миллату давлат ҳам ба як сиёсати махсуси давлатӣ ниёз дорад. Махсусан, аҳамияти рамзҳои сиёсӣ дар ташаккули худшиносӣ ва ҳувияти миллӣ дар шароити соҳибистиклолии Тоҷикистон ва дигар арзишҳо барои рушди ҳудудҳои миллӣ нақши муҳим мебозанд.

Мавриди қайд аст, ки рамзҳои сиёсӣ дар раванди давлатдорӣ ба худ мақому мартабаи хос доранд. Онҳо дар ташаккули ҳувияту худшиносии миллӣ ҳамчун воситаи асосӣ ба кор бурда мешаванд. Аҳамияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити соҳибистиклолӣ хеле фазун аст. Яъне ба воситаи онҳо ба фаъолнокии ва рафтори сиёсии одамон таъсир расонида мешавад. Хусусан, бедор намудани ҳисси баланди ҳудудҳои миллӣ ва ватанпарастӣ яке аз вазифаҳои муҳимми рамзҳои сиёсӣ ба шумор меравад.

Чуноне ки болотар зикр намудем, вазифаҳои муҳимми рамзҳои ин ташаккули инсон барои рушди нумӯи кишвар мебошад. Албатта дар раванди тарбияи шахси ҳамаҷониба инкишофёфта рамзҳои сиёсӣ низ мақоми худро доранд. Рамзҳои новобаста аз шаклу мазмун боз элементҳои ҷудогонаеро дар худ доранд, ки бо таъсири инсон мантиқан мазмуни худро таъсирбахш менамоянд. Бинобар ин, онҳо ба зеҳну тафаккури инсон ва раванди тарбияи шахси ватанпараст таъсири ҷиддӣ расонида, онҳоро водор менамоянд, ки рӯ ба арзишҳои миллӣ ниҳанд.

Ҷаҳони имрӯза тақозои онро дорад, ки мо бештар ба раванди таълиму тарбия таваҷҷуҳ дошта бошем. Бахусус, тарбияи миллӣ бояд махсусияти гуногуни тарзи ҳаётро дар бар гирад. Яъне дуруст ба роҳ мондани сиёсати миллӣ дар раванди таълиму тарбия ин нишонаи бедории миллӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ мебошад. Мақсаду вазифаҳои ниҳии тарбияи миллӣ ба воситаи рамзу аломатҳои миллӣ ташаккули инсони комил ва ифодагари симои зеҳнию маънавӣ, ахлоқӣ, фарҳангӣ ва арзишҳои дигари инсонӣ мебошад.

Тарбияи миллӣ ин, пеш аз ҳама, вобастагӣ ба донишу аз худ намудани ахлоқи ҳамида, дӯст доштани Ватан, забони давлатӣ ва эҳтироми миллату халқиятҳои дигар вобастагӣ дорад. Дар ин ҷо нақши фарҳанги миллӣ бояд хеле арҷгузори гардад. Фарҳанги миллӣ пайвандгари ақлӣ, танзимгари ҳаёти инсон ва ҷузъи асосии муносибату муоширати одамону кишварҳо ба ҳисоб меравад ва имрӯз дар илмҳои сиёсӣ беҳтарин сиёсатро сиёсати фарҳангӣ медонанд. Рамзҳои сиёсӣ дар раванди ташаккули чунин сиёсат, хусусан дар байни кишварҳои гуногун ҷойгоҳи хоса доранд. Масалан, дар бисёр гуфтушунидҳои байни давлатҳо парчами ин ва ё он давлат ҳатмӣ рӯйи мизи гуфтушунид бояд ҳузур дошта бошад.

Агар ба фаъолияти сиёсии Президенти кишварамон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон назар афканем, вақтҳои охир сиёсати пешгирифтаи Ҷаноби Олӣ ин сиёсати фарҳангӣ мебошад, ки барои сафарбар ва муттаҳид кардани миллати тоҷик ва муносибати хуб доштан бо ҳамсоякишварҳо ва дигар давлатҳои дуру наздик хеле шаффоф ва ҷолиб менамояд. Ҳамкориҳо на

танҳо бо кишварҳои дуру наздик, балки ғаёлнокии Ҷаноби Олӣ дар дохили Тоҷикистони азиз низ хеле ҷашмрас мебошад. Тасавур намудан ҷоиз аст, ки воҳӯриҳои Президенти кишварамон ба ҳама шаҳру ноҳияҳои кишвар дар тамоми фаслҳои сол чунон аҷиб ба роҳ монда шудааст, ки ҳамаи он вобаставу пайваста ба фарҳангсолорӣ ва дар амал татбиқ намудани фарҳанги сиёсӣ мебошад. Дар раванди истиқбол аз Президенти ҷумҳурӣ ба ғайр аз муҳаббати бепоён ба Сарвари кишвар, ки худ рамзи муттаҳидиву сарҷамъии миллат ҳаст, мо боз шоҳиди он мегардем, ки аҳолии ин минтақаҳо хеле фаровон рамзҳои сиёсии кишварамонро мавриди истифода қарор медиҳанд.

Ба вижа, Парчами миллий, нишон, суруди миллий ва дигар атрибутҳои давлатдорӣ дар ҳама воҳӯриҳои Ҷаноби Олӣ бо заҳматкашони кишварамон ба назар мерасанд. Мардум чунин ҷашну воҳӯриҳои сиёсиро бо тантана ва ҳувияти бузурги миллий садоқатмандона пешвоз мегиранд.

Тарбияи сиёсии шаҳрвандон, пеш аз ҳама, аз ҳуқуқу озодиҳои сиёсӣ сарҷашма мегиранд, ки онҳо дар Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ифода ёфтаанд. Мақсади ниҳони тарбияи сиёсии шаҳрванд аз он иборат аст, ки фарҳанги сиёсӣ ва майли ғаёлияти сиёсии шахсият ташаккул дода шавад.

Ҳамаи инро ба назар гирифта, қайд намудан зарур аст, ки раванди соҳибистиклолӣ дар тарбияи шаҳрвандон нақши муҳимме дошта, мақом ва ҷойгоҳи рамзҳои сиёсиро устувор намуда, таълиму тарбияи миллиро боз ҳам қавитар менамояд.

Сиёсати миллий дар кадом сатҳе, ки набошад, бояд мусақилияти худро дошта бошад. Хусусан, дар вазъи имрӯзаи ҷомеа, ки дар ҷаҳон ҷангу низоъҳои гуногун рӯз то рӯз зиёд шуда истодаанд бояд сиёсати фарҳангӣ рушд дода шавад. Зеро ин сиёсат тавоноии хеле зиёдро дар байни миллату халқиятҳои мухталиф дорад.

Бояд таъakkур дод, ки аҳаммияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити соҳибистиклолии кишварамон, пеш аз ҳама, тарбияи

бошандагони кишвар аст, ки ба сиёсати пешгирифтаи давлат пайвастагӣ дорад.

Хулоса, аҳаммияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи ташаккули мақсади сиёсии сиёсати давлатӣ дар ташаккули идоракунии давлатӣ басо назаррас мебошад. Маҳз ба воситаи рамзҳои сиёсӣ ҳисси худшиносии мардум баланд гашта, пояҳои давлатдорӣ мустаҳкам мешаванд. Яъне рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи муттаҳидкунанда кӯмак менамоянд, то одамон арзишҳои миллиро дурусттар дарк намоянд ва дар инкишофи рушди давлатдории миллий саҳм дошта бошанд.

Хулоса, аҳаммияти рамзҳои сиёсиро ҳамчун технологияи сиёсати давлатӣ дар рушди ватанпарастӣ ва ҳувиати миллий таҳлил намуда, муаллиф хулосабарорӣ менамояд, ки ҳар чое, ки муқаддасоти миллий, аз ҷумла рамзҳои сиёсӣ, дар раванди миллатсозӣ таъсири мусбат расонанд, дар он ҷо давлат ва дӯстдорӣ он низ рушду такомули навро соҳиб мегардад.

Умуман, тағйири ном, аломат ва дигар рамзҳое, ки хусусияти бегонагӣ, забткорона ва ноадолатона доштанд, дар замони соҳибистиклолӣ бояд мавриди боздид ва дигаргун кардан қарор ёбанд. Ин раванд дар ҳаёти бисёр миллатҳои ҷаҳон амали нав нест. Масалан, замоне ки давлатҳои Британияи Кабир, Олмон ва Фаронса соҳибистиклолии хешро эълон намуданд, аввалин кореро, ки дар сатҳи давлатдорӣ ба анҷом расониданд, ин тағйироти кулӣ дар номи шаҳру деҳот, кӯчаву хиёбонҳо ва дигар рамзу аломатҳо буд.

Хурсандиовар аст, ки дар замони соҳибистиклолии Тоҷикистони азиз масъалаи мазкур низ аз мадди назари давлатмардон ва ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дур намонд. Дар кишварамон якчанд чорабиниҳои хеле муҳим оид ба иваз намудани ному насаб, номи кӯҳху даштҳо, дарёҳо ва дигар иншооту ноҳияҳои кишвар бо хусусиятҳои миллий тағйир дода шуда, ҳақиқати таърихӣ барқарор карда шуд. Масъалаи аҳаммияти рамзҳои сиёсӣ дар раванди ватанхоҳию ватанпарастӣ бебаҳс, ба монанди онест, ки аломату рамзҳо ҳамчун нишонаи рушду ҳувиатсозӣ ҳамеша ҳамсафари ҳисси миллию ватанпарастӣ мебошад.

Дар зербоби дуҷуми боби сеюм зарурияти рамзҳои сиёсӣ дар коммуникатсияи сиёсии омма, самтҳои асосӣ ва махсусиятҳои идоракунии онҳо дар замони соҳибистиклолӣ мавриди таҳлилу омӯзиш қарор дод шудааст, ки муаллиф онро яке аз масъалаҳои муҳимми таҳқиқотӣ медонад. Ҳамзамон, мавриди қайд аст, ки то ҳанӯз мавқеи манфии рамзҳои сиёсӣ дар инқилобу тазоҳурот ва «инқилобҳои ранга» аз назари пажуҳишгарони ватанӣ дур мондааст.

3.2. Зарурияти рамзҳои сиёсӣ дар коммуникатсияи сиёсии омма: самтҳои асосӣ ва махсусиятҳои идоракунии

Маълум аст, ки шуури сиёсии инсон ҳамеша зери таъсири воқеияти сиёсӣ ва иҷтимоӣ ташаккул меёбад. Аммо набояд инкор кард, ки инсон дар фаъолияти сиёсии худ ба равандҳои сиёсӣ метавонад таъсиргузор бошад. Ҳатто дар натиҷаи дарки қонуниятҳои он инсон қодир аст, ки равандҳои сиёсиро идора намояд. Бинобар ин, сохтори манзараи сиёсии ҷомеа ва олам аз инсон вобастагии калон дорад. Дар ин ҷо зарурияти рамзҳои сиёсӣ дар раванди коммуникатсияи сиёсии омма муҳимияти хос дошта, барои фаъл гардонидани нақши инсон дар равандҳои сиёсӣ мавҷудияти як қатор заминаҳоро тақозо менамоянд. Ширкати инсон дар сиёсат гуногундараҷа буда, чунин шакли рафтор дар муносибати ӯ бо ҳокимият ва таъсири вай ба сиёсат ифода меёбад.

Бояд гуфт, ки дараҷаи фаълнокии сиёсии баланд ҷанбаи назариявии масъала ба шумор рафта, дар амалия он боз ҳам мураккабтар мегардад. Ғайр аз ин, дар раванди иҷтимоикунонии шахс як қатор омилҳо таъсири амиқ мерасонанд ва аз ин ҷиҳат онҳоро ба ду гурӯҳи асосӣ ҷудо мекунанд:

1). Омилҳои сиёсӣ. 2). Омилҳои ғайрисиёсӣ.

Аммо дар ҳар як ҷомеа таъсири Воситаҳои ахбори омма зиёд ба мушоҳида мерасад. Бинобар ин, онҳо дар раванди коммуникатсияи сиёсӣ саҳми арзанда мегузоранд. Дар давлатҳои пешрафтаи дунё Воситаҳои ахбори омма дар ташаккули андешаҳои сиёсии мардум ва тағйири рӯҳияи сиёсии онҳо нақши муҳим доранд. Дар аксар маврид истифодаи Воситаҳои ахбори

омма дар ташвику тарғиби рамзҳои сиёсӣ барои тағйири рафтори сиёсии шаҳрвандон заминаи муосид фароҳам меоварад¹.

Ҳамин тариқ, инсон бо рамзҳои сиёсӣ алоқамандии зич дошта, зарурияти рамзхоро дар раванди дигаргуниҳои ҷомеа, дарк намуда, ба воситаи онҳо ба оммаи мардум таъсир расонида метавонад.

Дар илми психологияи иҷтимоӣ имрӯз чор навъи механизми таъсиррасонии психологӣ ба шуур ва рафтори сиёсии оммаро чудо менамоянд. Инҳо боваркунонӣ, талқиннамоӣ, таъсири эмотсионалӣ ва тақлид мебошанд, ки онҳо дар раванди идоракунии давлатӣ ва истифодаи технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ фаровон истифода бурда мешаванд.

Боваркунонӣ ба воситаи амалҳои мақсаднок тавассути андешаҳои мантиқӣ зоҳир мегардад. Раванди боваркунонӣ ба табдил додани иттилооти муайян ба муносибатҳо, боварии шахс ба ҳуди шахс равона шудааст. Эътимод ба дарки бошууруна ва танқидии аз ҷониби гиранда таъсиррасони паёми эътимодбахш, таҳлил ва баҳодиҳии он асос меёбад².

Одамонро бовар кунондан мумкин аст, зеро онҳо дорои чунин хислати равонӣ, ба монанди «боварӣ» мебошанд, яъне омодагӣ ба «қабул (ё рад) кардани таъсири иттилоот новобаста аз танзимои онҳо, дар бораи интиқолдиҳанда ё ҳадафҳои он, ба хусусиятҳои хоси шабаки иттилоотӣ ва вазъе, ки қабулқунанда ҷойгир аст, вобаста мебошад»³. Шерковин Ю.А. дар таҳқиқоти хеш эътимоди умумӣ (омодагӣ ба қабули қарори мантиқии оқилона) ва мушаххасро (омодагӣ ба дарки иттилоот бо далелҳои навъи муайян) нишон додааст.

Боварӣ, эътимод доштан ба касе ва ё ба чизе маънои истифодаи далелҳои мантиқии муқарраршуда барои исбот ё инкор кардани муқаррароти муайянро дорад. Хусусияти эътиқод дар он аст, ки вай ба соҳаи оқилонаи

¹ Ниг.: Муҳаммад А.Н. Инсон, сиёсат ва ҷомеа [Матн] / А.Н. Муҳаммад. (Таҷрибаи таҳлили фалсафии сиёсӣ. - Душанбе, Империял-Групп, 2018. - С. 41- 45.

² Механизмы психологического влияния. Внушение и убеждение [Текст] / [Электронный ресурс]: (<http://psinovo.ru/>). Дата обращения: 25.06.2019.

³ Шерковин Ю.А. Психологические проблемы массовых информационных процессов [Текст] / Ю.А. Шерковин. – М.: 1973. - С. 190.

тафаккури шахсият мурочиат карда, иштироки фаъолонаи онро дар раванди шинохт таъмин мекунад.

Дараҷаи назариявии коммуникатсияи сиёсӣ, ки аз шуури сиёсӣ вобастагӣ дорад, манзараи мукаммали андеша, идея, мулоҳиза, концепсияҳо, ҷаҳонбинии мушаххасро мемонад, ки ба воситаи онҳо воқеияти сиёсии муҳити атроф шарҳу баён дода мешавад. Мавриди қайд аст, ки бо шуури сиёсӣ на танҳо ҳуди сиёсат ва муносибатҳои сиёсӣ, балки шаклҳои дигари шуури ҷамъиятӣ низ муносибати мутақобила доранд.

Шуури сиёсӣ, инчунин, дарки соҳаҳои сиёсат, равандҳои сиёсӣ ва дар заминаи донишҳои мавҷуда баҳогузорӣ намуданро низ ба уҳда дорад. Дар ташаккули шуури сиёсӣ як қатор омилҳои дигар, ба монанди воқеияти сиёсӣ, моҳияти системаи сиёсӣ, масъалаҳои иҷтимоию иқтисодӣ, таърихӣ, миллий, омилҳои фарҳангӣ, анъанаҳо, масъалаҳои глобалӣ ва ғ. таъсиргуздоранд.

Воситаҳои овардани далелҳо нисбат ба рамзҳои сиёсӣ низ дар муоширати оммавии сиёсӣ хеле гуногунанд. Баъзан барои истифодаи ҳолатҳои мушаххас идеологҳо ҳолат ва ё воқеиятеро истифода мебаранд, ки хеле нишонрасанд. Барои мисол, ташвиқу тарғиби майдони Парчам ва ё Нишони давлатӣ дар замони соҳибистиклолӣ ба тафаккури аксари мардуми мо чунон таъсири мусбат расонид, ки то ҳол ишора ба ин рамзҳои давлатӣ дар ҷомеаи мо на танҳо ба маънои як майдони сайру гашт, балки ҳамчун як мақоми муқаддаси миллий қабул карда шудааст. Аз ин рӯ, дар бисёр ҳолатҳо эътиқоду эҳтиром ҳамон вақт самарабахш маҳсуб меёбад, агар намунаҳо ва шабоҳатҳо, рақамҳо, изҳороти мақомот барои шунавандагон аҳаммияти субъективӣ дошта бошанд ва инчунин, агар онҳо бо фикру мулоҳизаҳои қаблан омӯхташуда мувофиқат кунанд.

Бояд таъкид дод, ки хусусиятҳои эътиқод бо маҳдудиятҳои асосии истифодаи он барои таъсир расонидан ба шуур ва рафтори шахсият дар ҷараёни коммуникатсияи оммавии сиёсӣ алоқаманд мебошанд. Аввалан, далелҳои мантиқӣ аз шунавандагон талаб мекунанд, ки онҳо мантиқан фикр кунанд ва далелҳои гуногунро муқоиса кунанд, ки ин на ба ҳама қабулкунандагони паём имконпазир мебошанд. Дуввум, зарурати иштироки

хабар барои қабулқунанда дар раванди таҳлил танҳо дар сурате имконпазир аст, ки ӯ ба манбаъ эътимод дорад ва меҳодад, ки гуфтаашро бифаҳмад ва дар хотир нигоҳ дорад, сеюм, андешаву арзёбиҳои манбаъ на ҳамеша бо андешаҳо ва арзёбиҳои мавҷуда мувофиқат мекунад. Масалан, муҳаққиқи тоҷик Н. Яздонӣ қайд менамояд, ки «Зафъи тафаккури сиёсӣ то ҳанӯз имкон намедиҳад, ки саодати истиқлолияти сиёсиро комилан эҳсос кунем. Вобастагии сиёсии ҷандинасра дар шуури мо бадтарин таассубҳоро ҷой кардааст, ки имрӯз барои тараққиӣ миллий зарари саҳт мерасонад, ҳам таассуби динӣ ва ҳатто таассуби мазҳабӣ, ки нишонаи бозмондагии саҳти тафаккури миллист»¹.

Аз ин рӯ, барои фаъол гардонидани нерӯи инсонӣ ва бартараф намудани бозмондагии тафаккури миллий фаъолияти сиёсӣ лозим аст, ки дигаронро барои тағйири асосҳои таълиму тарбия, маорифу фарҳанг ва тафаккури миллий раҳсипор карда тавонад.

Ҳамин тариқ, вазъи фаъолияти сиёсӣ ва таъсири шуури ҷамъиятиро ба инобат гирифта, метавон чунин хулосабардорӣ намуд, ки ба сиёсат ҷалб намудани рамзҳо ба тавассути хоҳиши одамон бештар ба расмӣ шинохтан ва бо ҳимоят ба анҷом расидан аст. Инчунин, шартӣ асосии идеяи муттаҳидсозӣ ва сафарбарнамоии рамзҳои сиёсӣ на танҳо фаъолнокии сиёсӣ, балки мақсаду дурнамои пешрафти ҷомеа ва роҳу усулҳои ба даст овардани худшиносии ҳувияти миллиро тақозо дорад.

Дар ҷараёни қабули паёмҳои эътимодноқ шаҳрвандон нисбат ба рамзҳои сиёсӣ ба иттилооти пешниҳодшуда муносибати интиқодӣ доранд ва дар аксар ҳолатҳо номуайян аст, ки оё рамзҳо дар ин ё он шакл қабул мешаванд ё не?

Дар сурате, ки агар маълумоти гирифташуда нисбат ба рамзҳои сиёсӣ ба таври ҷиддӣ ҳилофи ақида ва меъёрҳои дар гурӯҳи мавҷудбуда бошад, он ба таври интиқодӣ қабул карда мешавад. Механизми дигари таъсиррасонӣ ба шуури сиёсии омма ва рафтори оммавӣ ин талқиннамоӣ мебошад, ки аз қадимулайём ба инсоният маълум аст. Ба андешаи Бехтерев В.М., талқиннамоӣ таъсир расонидан ба тафаккур ва ҷой намудани идеяи бегона

¹ Назри Яздонӣ. Ҳикмати озодагон [Текст] / Н.Яздон. - Душанбе, 2009. - С. 19.

дар он мебошад, ки он бе иштироки шуур, дарк ва фаҳмиши шахси қабулкунанда сурат мегирад¹.

Талқиннамоӣ на ба мантиқ ва зеҳни шахс асос меёбад, балки ба воситаи қобилияти ӯ суҳанҳои шахси дигарро ҳамчун дастур барои амал қабул мекунад. Аз ин рӯ, он ба системаи далелҳои мантиқӣ ва фаъолияти равонӣ ниёз надорад. Агар мо рамзи сиёсиеро интихоб намоем ва бе мувофиқа бо дигарон ақидаву пешниҳоди худро ба онҳо ҳамчун ҳақиқати реалӣ ташвиқу тарғиб намоем, ҳеҷ гоҳ ба мақсади дар пеш гузоштаи худ расида наметавонем.

Талқиннамоӣ ба паст шудани сатҳи танқиди тафаккур, таҳлили мантиқӣ ва арзёбии маълумоти гирифташуда алоқаманд мебошад. Мавриди қайд аст, ки дар иртиботи оммавӣ «талқиннамоӣ як навъи таъсиррасонии рӯҳӣ, шифохӣ ё рамзӣ мебошад, ки дарки ғайримустақим ва ассимилятсияи ҳар гуна иттилоотро ба вучуд меорад»². Дар натиҷа шахс метавонад ғояҳои тамоман нодуруст ё қисман таҳрифшударо қабул намояд, ангезаҳо барои амал бидуни арзёбии ҳавасмандӣ ва ҳадафи онҳо ба вучуд меоянд.

Механизми талқиннамоӣ ба системаи калимаҳо ё тасвирҳои дидашаванда асос ёфтааст, ки дарки ғайримуқаррарӣ ва азхудкунии иттилоотро ба вучуд меорад.

Омӯзиши қисматҳои рамзӣ ва таъсири он ба санъату фарҳанги муосир аз ҷониби К. Юнг анҷом дода шудааст, ки барои онҳо рамз - ин истилоҳ, ном ё ҳатто тасвирест, ки ба ғайр аз маънои умумиистеъмоли он дорои ду маънои махсусе мебошад, ки чизи номуайян ва номаълумро ифода менамояд. Муҳаққиқи номбурда табиати рамзҳоро дар одами хушёр мебинад ва онҳоро ҳамчун яке аз шаклҳои зуҳури архетипҳо ҷудогона нишон медиҳад. Вазифаҳои рамзӣ, ки ба қабатҳои амиқи рӯҳ асос ёфтааст, ба ақидаи ӯ, аз тамоми намудҳои биологӣ танҳо хоси инсон мебошад.

¹См.: Бехтерев В.М. Внушение и его роль в общественной жизни [Текст] / В.М. Бехтерев. – М.: 1967. С. 54.

² Шерковин Ю.А. Убеждение и внушение в массовых информационных процессах // Политическая психология: [Текст] / Ю. А. Шерковин. Хрестоматия / Сост. Е.Б. Шестопа́л. – М.: Аспект Пресс, 2007. - С. 86.

К.Юнг ду гурӯҳи рамзхоро чудо намудааст: «табӣй» (вариантҳои архетипӣ, ки аз хушёрӣ ба вучуд меоянд) ва дохилкунии фарҳангӣ. Ба андешаи ӯ, «Рамзҳои фарҳангӣ ҷузъҳои муҳимми сохтори аклии мо мебошанд ва онҳо дар ташаккули симои инсонӣ нерӯи ҳаётӣ ба ҳисоб мераванд. Он чое, ки ин навъи рамзҳо фишор меоранд ё нест карда мешаванд, энергияи мушаххаси онҳо бо оқибатҳои пешгӯинашаванда гум мешавад»¹.

Таҳияи ғояҳои К.Юнг аз ҷониби пажӯҳишгари барҷастаи соҳаи рамзшиносӣ Мирча Элиаде анҷом дода шудааст ва ӯ асотир ва таъсири онро ба раванди дарки воқеияти атроф дар давраҳои гуногуни таърихӣ омӯхтааст.

Категорияи асосии таҳлиле, ки Элиаде М. истифода бурдааст, устураест, ки на ҳамчун афсона ё тахайюлот ё худ фантазия фаҳмида мешавад, балки тавре дар ҷамоатҳои ибтидоӣ бо ёрии асотирҳо ба ҳодисаҳои воқеӣ ишора карда мешуданд, ҳамон гуна буданд. Рамзҳо дар шуури одамони қадимӣ нақши бузурге доштанд ва ба мо имкон фароҳам меоранд, ки ин пайвастагиро байни прототипи осмонӣ ва ҳамаҷоғи заминии он барқарор намоем: «...тасвирҳо, рамзҳо ва мифҳо вазифаи маъруфро иҷро мекунанд: нақши онҳо муайян кардани усулҳои ниҳонтарини инсон аст»².

Лосев А. Ф. низ рамзхоро таҳқиқ намуда, боварӣ дошт, ки рамз сохтори идеалӣ, рамзӣ ё идеалӣ-рамзӣ мебошад, ки нишонаҳои ашӯҳои алоҳидаи онро аз ҳам фарқ мекунонад. Рамз дар ҷунин маънӣ танҳо нишони ашӯи алоҳида нест, он принсипи умумичаҳонии рушди минбаъдаи мундариҷаи семантикиро дар бар мегирад. Муҳаққиқи номбурда қайд менамояд, ки рамз ҳеҷ гоҳ воқеияти мустақими чизе нест, онро дақиқ ҳисоб кардан ва ҳатман муайян кардан номумкин аст.

Мувофиқи гуфтаҳои Лосев А.Ф., рамз аз се тараф боз мешавад: якум, инъикоси зинда мебошад, сониян, ба як навъ коркарди тафаккур мегузарад ва саввум, он воситаи пуриктидори барқароркунии воқеият мегардад. Рамзро нишона номида, мо ба он як қатор сифатҳои хоси аломатро медиҳем. Қобили

¹Юнг К.Г. Архетип и символ [Текст] / К.Г. Юнг. – М.: 1991. – С. 73.

²Элиаде М. Аспекты мифа [Текст] / М. Элиаде. – М.: 2005. – С. 68.

зикр аст, ки рамз аз нишона табиати дугона мегирад. Рамз аз нишона ва аломат иборат аст, ки робитаи байни онҳо ассотсиатсия аст. Дар рамз сегменти воқеияти иҷтимоӣ ишора шудааст. Агар сухан дар бораи аломатҳо, нишонаҳо ё ашё, рамзҳое бошад, ки ба мундариҷаи мушаххас дахл доранд, он гоҳ рамз шакли графикӣ, акустикии калимаро ифода мекунад¹.

Аммо таъсири рамзҳо ба зехну тафаккури инсон ва чигунагии дарки воқеияти сиёсӣ ва шарту шароити иштироки бевоситаи инсон дар сиёсат бештар мебошад. Мавриди қайд аст, ки як қатор омилҳо, ба монанди воқеияти сиёсӣ, моҳияти системаи сиёсӣ, масъалаҳои иҷтимоию иқтисодӣ, таърихӣ, миллий, омилҳои фарҳангӣ, анъана, масъалаҳои глобалӣ ва ғайра ба шуури инсон таъсири амиқ доранд. Махсусан, ҷаҳонбинии сиёсии одамон ва муносибати онҳо ба рамзҳои сиёсӣ дар замони соҳибистиклолӣ ва дарк намудани мақому мартаба ва вазифаҳои рамзҳои сиёсӣ дар ҳаёти ҷомеа зарурияти муҳим пайдо мекунад.

Дар чунин шароит «низомии андеша ва тасаввуроти мушаххас ба вучуд омада, мундариҷа, самти фаъолият ва фаъолнокии сиёсии аъзои гурӯҳро ташаккул медиҳад. Ин аст, ки мавқеи сиёсӣ ва афзалияти идеологӣ унсурҳои таркибии шуури сиёсии гурӯҳӣ ба шумор мераванд»².

Дар баробари ин рафтори сиёсӣ низ дар шароити кунунии тағйирёбии муносибатҳо ҳамчун падидаи мураккаб ва серҷабҳа шинохта шуда, масоили таҳлил ва омӯзиши он ҳамчун мушкилот як қатор хусусиятҳо ва вазифаҳоро барои шахрвандони ҷомеа ба миён меорад:

1. Рафтори сиёсӣ фаъолият ё бефаъолияти шахс дар ҷомеа махсуб ёфта, зимни таъсиррасониҳои муҳит он бо рафтори сиёсӣ-инфироӣ (индивидуалӣ) ё дар шакли ҳамбастагиҳои мақсаднок бо гурӯҳҳо, ҳизбҳо ва ҷамъиятҳои сиёсӣ дар амал аст.

2. Барои амалишавии рафтори сиёсӣ мақсаду ҳадаф ва нақшаҳо, истифодаи ВАО ҳамчун амали таъсиррасон ва такмилдиҳанда муҳим ва калидист.

¹Ниг.: Лосев А.Ф. Символ [Текст] / А.Ф. Символ // Философская энциклопедия. – М.: 1965. Т. 5. - С. 10.

² Ниг.: Мухаммад А.Н. Инсон, сиёсат ва ҷомеа [Текст] / А.Н. Мухаммад. (Таҷрибаи таҳлили фалсафии сиёсӣ). - Душанбе, Имперал-Групп, 2018.- С. 79.

3. Дар равандҳои сиёсӣ зимни амалишавии рафтори сиёсӣ мавқеи фаъолияти элитаҳои сиёсӣ муҳим ва асосӣ ба шумор меравад.

4. Рӯҷӯи муштаракӣ муборизаи гурӯҳҳо ва манфиатҷӯии онҳо дар заминаи ишғоли ҳокимият асоси раванди сиёсиро дар рафтори сиёсӣ таҷассум менамояд.

5. Институтҳои сиёсӣ дар доираи андоза ва қоидаву қонунҳо амал намуда, ҳамчун ташкилкунанда ва банизомдарорандаи муносибатҳои ҷамъиятӣ дар равандҳои сиёсӣ дар мавриди инкишофи рафтори сиёсӣ бояд хизмат намоянд.

6. Омӯзиши фаъолияти индивидҳо ҳамчун рафтори сиёсӣ, ки баъдтар дар ҳамбастагӣҳо бо мақсадҳои сиёсӣ мубориза оғоз менамоянд, аз манфиат ҳолӣ набуда, дар равандҳои сиёсӣ шароит ва имкониятҳои ҷадидро ба субъектҳои сиёсӣ муҳайё месозанд.

7. Таҳқиқи рафтори сиёсӣ институтҳои сиёсиро бо назарияҳои илмӣ ҷадид мусаллаҳ намуда, муносибатҳои сиёсиро тақон медиҳанд ва ба танзим медароранд.

8. Дар заминаи омӯзиши рафтори сиёсӣ вариантҳои рафтор дар шаклҳои бурду бохт, мусбату манфӣ муайян карда шуда, ниёз ба барномарезӣ, таваҷҷуҳ ва парасториро ба миён меорад.

Вобаста ба ин муҳаққиқ Собиров С.Н. чунин натиҷагирӣ менамояд, ки рафтори сиёсӣ ин фаъолият ва ё бефаъолияти субъектҳои сиёсӣ буда, амалияи он ба системаи сиёсии ҷомеа равона гардидааст. Дар аҷаи дурусти татбиқи рафтори сиёсӣ нишондиҳандаи асосии пешрафти низомӣ ҷамъиятӣ мебошад¹. Дарвоқеъ, вобаста ба вазъи ҷомеа на танҳо рафтори сиёсии одамон, балки муносибати онҳо ба рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ низ метавонад тағйир ёбад. Масалан, рафтори оммавӣ дар рафти фаъолият дар байни издиҳом метавонад муносибатҳоро тамоман дигар намояд. Дар бисёр ҳолатҳо дар раванди ҳаракатҳо оммаи мардум бе мақсаду маром ворид ба равандҳои сиёсӣ гардида, бидуни сарфаҳм рафтани

¹ Собиров С.Н. Рафтори сиёсӣ ва хусусиятҳои он (таҷрибаи Тоҷикистон) [Матн] / С.Н. Собиров // Аҳбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳоваддинови АИ ҶТ. 2018. – №3. – С. 168.

масъалаҳо ба амалҳое даст мезананд, ки аз як ҷониб, ғайриқонунӣ мебошанд, аз ҷониби дигар, мақсадҳои номаълуму нофаҳморо дастгирӣ менамоянд, ки хусусияти стихиявӣ доранд. Дар ин раванд рамзҳои сиёсӣ метавонанд ба анбӯҳи мардум таъсири ғаъол расонанд. Чунин таъсиррасонӣ бештар ба сарварони сиёсӣ ва роҳбарону роҳбаладон вобастагии зиҷ дорад, ки чи гуна технологияҳои сиёсиро истифода мебаранд.

Инъикоси пурраи равиши рамзӣ дар назарияи интерактивизми рамзӣ дар асарҳои Чорч Герберт Мид, Чарлз Кули, Герберт Блумер ва дигар олимони фаровон ба қор бурда шудааст. Дар ҷаҳорҷӯбаи ин назария шахсият воқеиятро ба тавассути пайвастании маъно ба амалҳо ва рӯйдодҳои раванди муошират месозад. Дар ҷараёни иҷтимоишавӣ шахс нишонаҳои дар ҷомеа мавҷудбударо дарк мекунад, ки бо ёрии он амалҳои иҷтимоӣ ташаккул меёбанд. Ҳамҷоякунии (ҳамбастагии) одамон ба воситаи истифодаи аломатҳо, мубодила, тафсири онҳо ё диққати муҳим ба амалҳои дигар ба даст меояд. Бо ҳамдигарфаҳмӣ одамон инчунин аломатҳои нав эҷод мекунанд. Аммо барои таъмин намудани ҳамкориҳои муваффақона дар дохили ҷомеа зарур аст, ки ҳар як шахс рамзҳои сиёсиро бо мундариҷаи монанд пур кунад. Бояд гуфт, ки раванди иртиботи рамзӣ дар ҷомеа нақши бузург дорад. Муҳим аст, ки ин иртибот метавонад ҳам ба таври уфуқӣ (байни шахсон ё гурӯҳҳо дар тамос) ва амудӣ (бо меҳвари вақт - байни наслҳои гуногун) сураҷ гирад.

Пайравони интерактивии рамзӣ чунин мешуморанд, ки тамоми воқеияти иҷтимоӣ табиати рамзӣ доранд. Аз ин рӯ, қомилан ҳама гуна иттилоот дар бораи воқеияти иҷтимоӣ қорқарди рамзӣ буда, баъдан ба тафсириҳои инфиродӣ ва гурӯҳӣ табдил меёбанд. Чунин шахс дорои чунин механизми ҳамқорӣ бо воқеияти иҷтимоӣ мебошад. Муҳим аст, ки дар доираи интерактивизми рамзӣ қоммуникатсияи оммавӣ ҳамчун омили дуввумдараҷа дида мешавад, ки аз муоширати рӯ ба рӯ ба даст омадааст. Он «нусхаи қамқардашудаи ҳамқории воқеии ибтидоӣ аст»¹.

¹Гоффман Э. Представление себя другим в повседневной жизни [Текст] / Э.Гоффман. – М.: КАНОН-ПРЕСС, 2000. - С. 102.

Ҳамин тариқ, ба воситаи рамзҳо ва расму оинҳо ислоҳ кардани рафтор ва дар оянда тавлид кардани он имконпазир аст. Бинобар ин, рамзҳои расмӣ ва расму оинҳо метавонанд барои тасдиқи ҳокимият, ваҳдати ҷомеа ва идоракунии давлатӣ истифода шаванд. Аммо барои ин табиати рамзҳои сиёсиро бояд дақиқ дарк намуд. Ба андешаи мо, барои дуруст дарк кардани рамзҳо, ки дар ҳолатҳои муайяни иҷтимоӣ ба вучуд омадаанд, бояд вобастагӣ, адолат, иттифок, нигаронӣ аз таҳдидҳо, интизории шукуфой дар оянда баррасӣ гарданд.

Ба ибораи дигар, ҳуди рамзҳо маънои дақиқ надоранд, аммо вақте ки бо кӯмаки онҳо як ҷомеа (ё гурӯҳи алоҳида) таҷрибаҳо, тарсу умедҳоеро интишор мекунад, ки на ҳама вақт кодиранд бо ёрии калимаҳо аломати дорои маънои дақиқ барқарор шаванд ва онҳо дар сатҳи мантиқӣ қабул карда мешаванд.

Дар таҷрибаи алоқаи оммавии сиёсӣ калимаҳо одатан ҳамчун рамз истифода мешаванд, ки дарки қабулкунандаи он ба амали мусбат ё манфии эҳсосотӣ робита дорад.

Дар овезаҳои таблиғотии сиёсӣ ва хусусияти тиҷоратидошта аксар вақт калимаҳои сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунанда дида мешаванд. Масалан, дар давраҳои интиҳоботӣ чунин шиору овезаҳо хеле зиёд ба чашм мерасанд. Ниг. расми № 8.

Расми № 8.

Механизми талқиннамоӣ метавонад ба истифодаи як намуди интиҳоб така намояд, ки бо таҳкурсии мантиқӣ асос намеёбад, дар асоси дарки эҳсосии рамзҳои пешниҳодшуда, бо истифодаи калимаҳо, имову ишораҳо ё тасвири объектҳои мушаххас боиси пайдоиши иттиҳодияҳои мусбат ё манфӣ мешавад.

Ба сифати рамзҳо дар муоширати оммавии сиёсӣ тасвирҳои ҳайвонот, объектҳои табиати зинда ва ғайриманкул истифода мешаванд.

Яке аз роҳҳои таъсироти эҳсосӣ ба гирандаи иттилоот истифодаи ранг аст, ки маънои рамзӣ дорад ва дар анъанаҳои фарҳангӣ ва сиёсӣ истифода мешавад. Дар асри гузашта Макс Лушер озмоиши рангиро таҳия намуд, ки мувофиқи он хулосаи муҳим барои муоширати оммавии сиёсӣ бароварда шуд: ранг на танҳо вокуниши дахлдори одамро вобаста ба ҳолати эмотсионалии ӯ ба вучуд меорад, балки эҳсосоти худро ба тарзи муайян ташаккул медиҳад¹.

Равоншиносон муқаррар намудаанд, ки ранг ба ақли равонии инсон бетаъсир нест. Ранг ба эҳсоси одам таъсир мерасонад, на ба мантиқи ӯ.

Байни нақшаи рангини паём (чоп ё телевизион) ва дарки табиии инсон робитаи мушаххас вучуд дорад. Муайян карда шудааст, ки ҳар як ранг иттиҳодияҳои тафаккурро ба вучуд меорад. Вақте ки шумо филмҳои хубро тамошо мекунед, брошюраҳои аз назар мегузаронед, ба плакатҳо менигаред, бешубҳа ба инъикоси рангҳо ва қарорҳои фазоӣ таваҷҷуҳ менамояд. Ҳама чиз бо хурдтарин ҷузъиёт тафсиلى худро ёфтааст. Ҳама чиз хеле зебо аст, ҳама чиз мувофиқи мақсад қор мекунад - ҷалб кардани диққат, таваҷҷуҳ. Аммо дар иртиботи сиёсӣ ранг ба рамзи сиёсӣ табдил меёбад, ки бо мақсади барангехтани иттиҳодияҳо (мусбат ё манфӣ) бо як субъекти муайяни сиёсӣ таҳия шудааст.

Талқиннамоӣ дар қараёни муоширати оммавии сиёсӣ дар асоси нишонаҳои шахсият сурат мегирад. Муҳаққиқон эътироф мекунанд, ки тасвирҳои одамони машҳур бо маънои муайяни рамзӣ дар амалияҳои сиёсии

¹Мокшанцев Р.И. Психология рекламы. [Текст]: Учеб. пособие / Науч. ред. М.В. Удальцова. М.: ИНФРА-М; Новосибирск: Сибирское соглашение, 2003. - С. 144 (Сер. Высшее образование).

воқеъ нақши бузургро бозидаанд ва идома медиҳанд ва тасвирҳо ва рамзҳои онҳо ҳамчун воситаи пурқувват барои таъсир расонидан ба тафаккур дар фазои коммуникативии сиёсӣ хизмат мекунанд.

Шахсиятҳои таърихӣ сиёсатмадорони гузашта ва муосир, истилогарони идеалӣ, муборизони озодӣ ва демократия метавонанд шахсиятҳои рамзӣ бошанд.

Рамзҳои сиёсӣ дар давлати конститусионӣ нақши муттаҳидӣ, дастгирии тамомияти миллат ва анъанаҳои фарҳангиро мебозанд, ки дар бисёр ҳолатҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ истифода бурда мешаванд.

Илова ба шахсияте, ки дар тасвири шуури оммавӣ хусусиятҳои мусбатро ба ҳам мепайвандад, дар муоширати сиёсӣ метавон намунаҳои истифодаи нишонаҳои мусбату манфии шахсиятро пайдо кард.

Мавриди қайд аст, ки унсурҳои психологӣ шуури сиёсӣ бештар дар вазъи бухронӣ ва дигаргуниҳои гуногуни иҷтимоӣ сиёсии ҷомеа пурра эҳсос карда мешавад. Дар ин марҳала муносибати одамон ба ҳокимияти давлатӣ ва идоракунии он тарҳи дигар гирифта, чун одат оҳиста-оҳиста дар амал татбиқ мегардад. Ҳар он чизе, ки дар рафти дигаргуниҳо ба шуури сиёсӣ вобастагӣ дошта бошад аз рӯйи таҷрибаи ҳамешагӣ рушд меёбад. Аз рӯйи он, ки шуури муқаррарӣ қомилан аз воқеияти объективӣ вобастагӣ дорад, он заминаи асосии ташаккули шуури идеологию назариявӣ ба шумор меравад.

Масалан, дар зехни аксари шаҳрвандони Тоҷикистон Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон тасаввуроти мусбатро ба вучуд овардааст, ки тамоми дастовардҳои замони соҳибистиклолиро ба истиклолияти сиёсӣ ва Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон вобастаю пайваста медонанд ва ин бояд ҳамин тавр ҳам бошад.

Ҳамзамон, дар ҷаҳони босуръат тағйирёбанда иқтисодии миллии давлатҳо инкишофу рушди сифатан навро тақозо менамояд. Аз як тараф, авҷгирии шиддати муносибатҳои байналхалқӣ дар шароити ҷаҳони бисёрқутба таҳкими сифатан нави маданияти стратегиро дар сиёсати хориҷии

давлатҳо тақозо намуда, рушди бемайлони акторҳои ғайрианъанавиро дар сиёсати ҷаҳонӣ ба таҳаввулот дучор намуда истодааст.

Аз ин рӯ, иқтидори сиёсӣ дар муносибатҳои байналмилалӣ сатҳи махсуси зоҳиршавии имичи сиёсии давлат аст. Инчунин, амалӣ гардидани қудрати сиёсӣ дар ҳолате имконпазир мегардад, ки давлат имичи сиёсӣ дошта бошад. Ин аст, ки давлатҳои мутамаддин дар раванди ташаккули имичи сиёсии худ, пеш аз ҳама, ба масъалаҳои таъмини амният ва суботи сиёсии ҷомеа таваҷҷуҳи махсус зоҳир менамоянд. Аз тарафи дигар, таҳкими ниёзҳои геостратегии қудратҳои бузург дар амалияи сиёсати байналмилалӣ ҳамчун шакли махсуси зоҳиршавии қудрати сиёсии онҳо дар сиёсати ҷаҳонӣ маъруфияти хос дорад. Имиҷи байналмилалии давлат ҳамчун категорияи байнисоҳавӣ ва бисёрсамта, дар навбати худ, аз сатҳи зоҳиршавии идоракунии давлатӣ дар самтҳои сиёсати дохилӣ ва сиёсати хориҷӣ вобаста буда, аз як тараф, дар шуури миллий ва аз тарафи дигар, дар сахнаи ҷаҳонӣ инъикос меёбад.

Агар аз назари методҳои эмпирикӣ ба сатҳи зоҳиршавии ҳокимияти сиёсӣ дар сатҳи ҷаҳонӣ назар афканем, ба дарки моҳияти масъалаи мазкур амиқтар сарфаҳм меравем. Рамзҳои сиёсӣ маҳаки асосии имичи сиёсии давлат дар сатҳи дохилӣ ва байналмилалӣ маҳсуб мегарданд. Аён аст, ки система аз маҷмуи унсурҳои ба ҳамдигар алоқаманд иборат аст. Барои аёнтар гардидани паҳлуҳои норавшани он мебояд воқеъбинона ба масъала назар афканем. Аз нигоҳи реализми сиёсӣ системаи муносибатҳои байналмилалӣ аз маҷмуи бархӯрди сиёсати хориҷии давлатҳои соҳибистиклол ва равобити мутақобилан судманди онҳо дар ҷаҳорҷӯбаи манфиатҳои миллии онҳо иборат аст, ки дар сахнаи байналмилалӣ амалӣ мегардад.

Дар шароити мазкур манфиатҳои миллий муайянкунандаи самтҳои афзалиятноки сиёсати хориҷӣ дар ҷаҳони бисёрқутба арзёбӣ мегардад. Аз ин лиҳоз, мавриди таҳлил қарор додани моҳият ва хусусиятҳои хоси имичи сиёсии давлат дар шароити таҳкими давлатдории миллий ҳам аҳаммияти назариявӣ ва ҳам аҳаммияти амалӣ дошта, Ҷомеаи манфиатҳои миллиро дар самтҳои мухталифи ҳаёти ҷомеа тақозо менамояд.

Роҳҳо ва воситаҳои баланд бардоштани имичи байналмилалии давлат, дар маҷмӯъ, қувваи тақондиҳандае мебошад, ки давлат тавассути истифодаи воситаҳои мазкур симои худро дар низоми муносибатҳои байналмилалӣ мароқангез менамояд. Масълаи ташаққули имичи сиёсии давлатро бе таъсири роҳбарияти сиёсӣ ва элитаи сиёсии ҳукмрон тасаввур намудан ғайриимкон аст. Тафаккури таҳлилӣ ва стратегияи самаранок идора намудани давлат ба роҳбарияти сиёсӣ имкон медиҳад, то ин ки механизми иҷроии қарорҳои ҳаётан муҳимми давлату миллат татбиқ гардида, технологияҳои сиёсии баланд бардоштани имичи байналхалқии давлат коркард ва роҳандозӣ гардад. Стратегияҳои давлатӣ ҳанӯз ҳадаф нест, балки тактика ва механизмҳои иҷроии он муайянкунандаи ҳадаф аст.

Дар шароити навин низ падидаи мазкур ҳам ҷузъи таркибии манфиатҳои миллӣ ва ҳам ҳадафи стратегияи кишвар гаштааст. Воқеияти мазкур дар концепсияи сиёсати хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон низ инъикос ёфтааст. Ҳолати мазкур боиси сарфи назар гаштани манфиатҳои миллӣ ва манфиатҳои ҳаётан муҳимми давлату миллат мегардад, ки ин ҳолат ба имичи байналмилалии давлат таъсири манфӣ мерасонад.

Дар шароити муосир самтҳои афзалиятноки стратегияи ташаккул ва таҳаввули имичи байналмилалии давлат ҳадафи воқеии давлатҳои рӯбатараққӣ маҳсуб мегарданд. Кишварҳои мутамаддин бошанд, аллакай дар низоми муносибатҳои байналмилалӣ симои мароқангез ва ҷаззоб доранд. «Агар имич аллакай сохта шуда бошад, раванди дарки онро наметавон раванди ташаккул арзёбӣ кард. Ба ибораи дигар, раванди дарки имич раванди ташакқули он нест»¹.

Тавре ки аз дурнамои рушди давлат маълум аст, дар шароити авҷгирии тавозуни нави геополитикӣ дар сиёсати ҷаҳонӣ манзараи геополитикии олам дигаргун гаштааст.

Ҳамзамон дар шароити ташакқули низоми нави ҷаҳонӣ зарур аст, то ин ки давлат сиёсати худро дар самти баланд бардоштани имичи байналмилалӣ пурзӯр намояд. Дар натиҷа воқеияти имичи байналмилалии давлат мавриди

¹ Ниг.: Панасюк А.Ю. Имидж. Энциклопедический словарь. – М.: Рипол классик, 2007. – 768 с.

мушоҳида қарор гирифта, дар шуури онҳо инъикос мегардад ва ҳангоми бозгашт ҳамчун таассурот ба шахсони дигар бевосита интиқол меёбад.

Робитаи оммавии сиёсӣ сохтори мураккаб дорад, ки дар он якчанд сатҳро ҷудо кардан мумкин аст: семантикӣ, техникӣ ва таъсирбахшӣ. Дар заминаи масъалаҳои муҳокимашуда сатҳи аввал таваҷҷуҳи бештар дорад - сатҳи семантикӣ, ки вобастагии раванди муоширатро аз шаклҳои имову ишора, ки субъектҳо истифода мебаранд, нишон медиҳад. Мо дар бораи хусусиятҳои, ки субъектҳои сиёсии воситаҳои гуногуни забонӣ (аломатҳо ва тасвирҳо, шифохӣ ва ғайришифохӣ) истифода мебаранд, сухан меронем.

Таваҷҷуҳи бештар ба маънои он шаклҳои забонӣ дода мешавад, ки бо онҳо иртибот доранд ва дар мубодилаи мутақобилаи иттилоот ҷой доранд. Соловёв А. И. чунин қайд мекунад: «Масалан, мақомоти давлатӣ аксар вақт матнҳои сиёсиро дар шакли аз ҳад зиёд мураккаб таҳия мекунад, ки ин дарки фаҳмишро дар байни шахрвандони одӣ мушкул месозад. Ҳамин тариқ, номутобиқатии сохторҳои семантикӣ бо навъи иртибот, қобилияти субъектҳо ё камбудии дохилии онҳо бар ивази таъсирҳои пайваст метавонад фазои холии иртиботиро дар муносибатҳои байни мақомот ва аҳоли эҷод кунад, ки ин оқибатҳои манфии дарозмуддат дошта метавонад»¹.

Интиқоли паёмҳо дар ҷараёни алоқаи оммавӣ бо истифода аз аломатҳо амалӣ карда мешавад. Рамз унсури хурдтарини муошират дар системаи муайяни забон аст, ки барои манбаъ ва қабулкунанда маъмул аст (аломатҳои номуайян барои гирандаи забон наметавонанд унсури муошират шаванд, зеро қабулкунанда наметавонад маънои онро дарк кунад), дар ин ҷо менталитет низ нақши муҳим дорад.

Маълум аст, ки менталитет шакли тафаккури инсон, қобилияти ақлонии инсон ва зеҳнияти гурӯҳи иҷтимоӣ мебошад. Менталитет, дар навбати аввал, дар дараҷаи шуури оммавӣ ташаккул ёфта, сипас ба қобилияти ақлии фард табдил меёбад, ки ба воситаи он шахсони алоҳида ҳувияти гуногуни худро

¹ Соловьёв А.И. Политология: политическая теория, политические техно – логии [Текст] / А.И. Соловьёв. – М.: Аспект Пресс, 2003. - С. 397.

муайян месозанд. Менталитет омили мавҷудият ва ташаккули шакли махсуси умумияти сиёсӣ мебошад.

Гузашта аз ин, менталитет арзише мебошад, ки ба воситаи он аъзои гурӯҳ воқеияти иҷтимоию сиёсиро дарк намуда, ба онҳо баҳои амиқу дақиқ дода, рушди меъёрҳои рафторро таъмин менамояд. Аз ин рӯ, рамзҳои сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатдорӣ метавонанд ба менталитети миллату халқиятҳо таъсири амиқ дошта бошанд.

Рамзҳо метавонанд калимаҳо, тасвирҳо дар экрани телевизион, объектҳо ва унсурҳои инфиродии онҳо ва ғайра бошанд. Дар иртиботи оммавӣ тақсим кардани рамзҳо ба ду гурӯҳи калон қабул карда мешавад: аломатҳои шифоҳӣ ва ғайришифоҳӣ.

Аломатҳои шифоҳӣ - ин калимаҳо мебошанд. Ҳама гуна паёмро дар алоқаи оммавӣ ҳамчун маҷмуи рамзҳо ҳисобидан мумкин аст. Ба сифати системаи рамзҳо асосан ду принципи асосӣ: лексикӣ ва синтаксикӣ ба гунаи нутқи одам баромад менамояд. Усули пешниҳоди иттилоот ба тавассути нутқи матн мебошад.

Барои муоширати муваффақ ҳар як рамз бояд барои интиқолдиҳанда ва қабулкунанда арзиши якхела дошта бошад. Хатоҳои фаҳмиши паёми расонаӣ аксар вақт ба рамзгузори нодуруст аз ҷониби қабулкунанда, ки аз тарафи интиқолдиҳанда гузошта шудааст, вобастагӣ доранд.

Дар айни замон, ҳар ду аломатҳои ғайритабииро метавон рамзӣ кард (намунаи китоби дарсии фарҳангҳои гуногун бо ишора кардани розигӣ ё, баръакс, ихтилоф бо ҳамсухбат) ва инчунин аломатҳои калимаҳо, махсусан калимаҳои номуайян маълуманд.

Равандҳои асосии интиқол ва дарки паёми иттилоотӣ, ки дар доираи он ҳолатҳои таҳриф ва гум шудани маъно пайдо шуда метавонад, рамзгузорӣ ва рамзкушоии иттилоот мебошанд. Маълум аст, ки донишҳои сиёсӣ дар асосии таҳлилу таҳқиқи илмӣ ва ба даст овардани маърифати ҳуқуқӣ ташаккул меёбанд. Дар ин ҷо идеологияи сиёсӣ низ мақоми махсус дорад, ки барои ҳифзи ҳокимияти давлатӣ ва манфиатҳои ҳаётан муҳиму бақодорӣ

доштани донишҳои сиёсиро талаб мекунад. Дар маҷмӯъ, ҳама гуна идеология мақсаду мароми худро дорад ва онҳоро дар бисёр ҳолатҳо ҷомеашиносони касбӣ бояд амалӣ намоянд.

Бар замми ин, дилхоҳ идеологияи сиёсӣ мазмуну мундариҷа, сохтори махсус, роҳу равиши тарғиботӣ ва усулҳои таъсиррасонии худро соҳиб мебошад, ки зарурати рамзҳои сиёсӣ дар коммуникатсияи сиёсии омма ҳамчун воситаи амалӣ намудани идеология хизмат менамоянд.

Пайдоиши рамзҳои сиёсӣ дар коммуникатсияи сиёсии омма дар замони соҳибистиклолӣ аз ташаккулёбии маданияти сиёсӣ вобастагӣ дорад. Муҳимияти он аз он иборат аст, ки дар мафкура ва шуури ҷамъиятӣ таҳаввулоти ҷиддии арзишӣ ба вучуд меояд. Тавассути ташаккулёбии системаи нави арзишҳои сиёсӣ, дар шароити Тоҷикистон дар муносибатҳои ҷамъиятӣ дигаргуниҳои ҷиддӣ ба амал омаданд. Фаҳмиш ва дарки ҷомеа оид ба рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ комилан дигар гашта, таҳаммулпазирии сиёсӣю эътиқодӣ дар таҳкими давлатдорӣ милли то ҷое устувор гашт.

Самтҳои асосӣ, махсусиятҳои идоракунии ва моҳияти ҷанбаҳои сиёсии рамзҳои сиёсӣ дар ташаккули арзишҳои нави сиёсӣ, аз қабili идоракунии давлатӣ, муттаҳидкунии, сафарбарнамоӣ, таҳаммулпазирӣ ва ғайраҳо инъикос меёфтанд.

Аз ин нуктаи назар, идеологияи сиёсиро ҳаҷун инъикосгари рамзҳои сиёсӣ дар раванди муттаҳидгардонии оммаи мардум истифода мебаранд.

Ҷанбаи фарҳангии идеологияи сиёсӣ вобаста ба рамзҳои сиёсӣ ба ташаккули фарҳанги нави сиёсӣ дар ҷомеа мусоидат менамояд.

Имрӯз зарурияти рамзҳои сиёсӣ дар коммуникатсияи сиёсии омма ва рушди технологияҳои иттилоотӣ воситаи мувофиқ баҳри тарғиби идея ва арзишҳои гуногуни ватанпарастӣю ҳувиятсозӣ шуда, ба ягонагии ғоявии ҷомеа мусоидат менамояд. Омили идеологӣ ҳамчун василаи танзимкунандаи рафтори субъектони сиёсат қудрати низомсоз дорад, аз ин рӯ, идеологияи милли имрӯз дар муқовимат ба падидаҳои номатлуби ҷамъиятӣ таъсиргузор буда метавонад.

Бояд гуфт, ки нақши идеологияи сиёсӣ дар таблиғи рамзҳои сиёсӣ барои ташаккули робитаи ҷамъиятӣ муҳим арзёбӣ гашта, муносибатҳои мутақобиларо дар ҷомеа таъмин карда, ҳамчун унсури муҳими низоми идоракунӣ боқӣ мемонад.

Дар ин самт, ба андешаи мо, танҳо дар давлати миллӣ идеологияи миллӣ метавонад баҳри сарҷамъӣ ва муттаҳидию ваҳдат нақши бориз дошта бошад.

Ҳамин тавр, то замоне, ки миллату халқиятҳои мухталиф, табақаҳои гуногуни иҷтимоӣ аз ҳузури хеш дар ҷомеа хабар медиҳанд, идеологияи сиёсӣ бояд дар ҷомеа ҳузур дошта бошад. Бе мавҷудияти идеологияи сиёсӣ танзими равандҳои сиёсӣ амалӣ шуда наметавонанд.

Аз ин рӯ, боло бардоштани мавқеи рамзҳои сиёсӣ дар коммуникатсияи сиёсии омма дар фаҳмиши шаҳрвандони мо бояд ҳамчун вазифаи ҳокимияти давлатӣ қарор гирад. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ нуктаи муҳими пайдоиши талабот дар низоми ҷомеаи инсонӣ буда, усули махсуси танзими муносибатҳои ҷамъиятиро дар бар мегирад.

Бинобар ин, дар сиёсати идоракунии давлатӣ рамзҳои сиёсӣ бояд ҳамеша нақши асосӣ дошта, дар тарбияи ҳисси худшиносӣ ва ватанпарастӣ ба идеологияи миллӣ таъсия намояд.

Дар асоси ин одамон ахборотро нисбати рамзҳои сиёсӣ ба таври гуногун эҳсос намуда, мазмуни онҳоро дар асоси қоидаҳо, одатҳо ва тарзҳои дарки муайян шарҳ медиҳанд. Ин ҷанбаи дарки субъективӣ, тафсири иттилоотро коммуникатсия ё раванди барқарор кардани робитаҳои зехнӣ меноманд. Ба таври дигар, ҷанбаҳои коммуникативии иртибототи иттилоотӣ нишон медиҳанд, ки дар амал қарорҳои зиёде ҳастанд, ки ҳатто мақомоти давлатӣ ҳам дар зерӣ таъсири ҳиссиёти роҳбарони сиёсӣ маълумотро мувофиқи қоидаҳо қабул карда наметавонанд. Аз ин рӯ, ахборот дар бораи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ на танҳо шартӣ пешакӣ, балки омили амалиёти сиёсӣ ҳам мебошанд.

Ҳамин тариқ, метавон гуфт, ки аз нуктаи назари табодули афкор одамон бо намудҳои гуногуни иттилоот нисбат ба рамзҳои сиёсӣ рӯ ба рӯ

мешаванд. Аммо дар соҳаи идоракунии давлатӣ рамзҳои сиёсӣ ҳамчун воситаи коркарди чараёни иттилоот дар соҳаи ҳокимияти давлатӣ амал мекунанд.

Маълум аст, ки сохтори ҳамкориҳои коммуникатсионӣ мувофиқи гузариши чунин иттилоот аз тариқи шабакаи коммуникатсионӣ инкишоф меёбад: ирсолкунанда - рамзгузори паёмҳо - ҳаракат тавассути каналҳо - рамзкушӣ - қабулкунанда.

Коммуникатор аввал як идеяи (маъноӣ) паёмро дорад, баъд онро дар шакли шифоҳӣ бо истифода аз системаи муайяни аломатҳо рамзгузорӣ мекунад, дар ҳоле ки қабулкунанда ҳамзамон паёмро «декод» мекунад (рамзкушӣ мекунад) ва маъноӣ онро ифшо менамояд.

Рамз дар муоширати гуфтугӯӣ ин забон ё гуногунии он аст (шева, забон, услуб), ки онро иштирокчиёни ин амали коммуникативӣ истифода мебаранд. Рамзгузори паёмҳои ибтидоӣ маъноӣ онро дорад, ки тарҷумаи он ба маҷмуи аломатҳо ё сигналҳо, эҳтимол дорад, аз ҷониби шарикӣ дигар фаҳмида шавад. Интиҳоби усули рамзгузорӣ аз бисёр ҷиҳат ба шахсияти гирандаи он вобаста аст. Рамзкушоии муваффақ (рамзкушӣ)-и паём ҳадди ақал талаб мекунад, ки гиранда забони ирсолкундаи паёмро бифаҳмад.

Аммо дар раванди иртибот фаҳмиши дурусти қабулкундаҳо наҷандон маъноӣ ҳар як аломати инфиродии аз ҷиҳати манбаъ дар он ифодашударо мефаҳманд. Ақидаҳо ва ғояҳои, ки фиристанда мехоҳад ба гиранда интиқол диҳад, бо маҷмуи аломатҳо ва маъноӣ онҳо кам карда намешавад. Масъалаи муносибати аломат, маъно ва мафҳум дар асарҳои Леонтев А.А. ба таври муфассал баррасӣ шудааст¹, ки бештар характери фалсафиро равшанӣ мекунад.

Ба ақидаи муҳаққиқи мазкур, матнҳои гузоришҳои расонаҳо аз изҳорот иборатанд, ки баъзеи онҳо ростанд (яъне, ба воқеият мувофиқанд) ва баъзеҳояшон бардурӯғанд (яъне ҳақиқат надоранд). Барои муқаррар кардани

¹ См.: Леонтьев А.А. Психология общения [Текст] / А.А. Леонтьев. – М.: 1999.

ҳақиқат ё бардурӯғии хабар тафтиш лозим аст, ки онро бо чанд роҳ анҷом додан мумкин аст:

1) изҳоротро бевосита бо рӯйдодҳои воқеӣ бояд муқоиса кард. Аммо ин аксар вақт ғайриимкон аст (ҳодиса аллақай ба анҷом расидааст ва собит нашудааст). Ин махсусан дар ВАО зуд-зуд руҳ медиҳад: танҳо муаллифи изҳорот, рӯзноманигор дар ин чорабинӣ ҳузур доштаанд ё дар он иштирок кардаанд. Аз ин рӯ, усули дуҷум бештар истифода мешавад;

2) муқоисаи суҳанронӣ бо дигар суҳанронӣ, ки ба иштирокдорони дигар, нозирон ё тарҷумонҳои ҳодиса тааллуқ доранд ва мо онро объективӣ ва (ё) салоҳиятдор мешуморем;

3) исбот, ки аз пешниҳоди маълумоти иловагӣ дар бораи ҳаққонияти изҳорот иборат аст. Ин, масалан, тасдиқи ҳақиқати он, ки дар бойгонӣ маҳфуз аст;

4) муқоисаи маълумот аз якҷанд манбаъҳои мустақил ва ба ҳам алоқаманд. Ин, масалан, принципи кори иктишофӣ аст: иттилоот далел ҳисобида мешавад, агар он дар хабарҳо ҳамчун шабеҳ ба сарчашмаҳои гуногун омада бошад¹.

Тафтиши мазмунӣ изҳоротро метавон далели бозғолид ҳисобид. Қисми сеюми муҳокима моҳиятан тафтиш карда намешаванд – онҳо доварӣ ё изҳороти арзишманд мебошанд.

Ҳар як ҳодиса «сценарияи» худро дорад - он хусусиятҳои объективӣ мебошанд, ки барои тавсифи пурраи он заруранд. Вақте ки сиёсатшинос дар бораи ҳодисае дар ВАО суҳан меронад, ӯ бояд ба андозае ҷанбаҳои муҳимми сиёсӣ, ба монанди мавзӯ, сабаб ва ҳадаф, васила ва шартҳо, натиҷаро инъикос кунад. Ғайр аз он, шакли ифодаи ин маълумот дар бораи ҳодиса набояд ҳамеша мустақим ва ошкоро бошанд.

Вобаста ба ин Леонтев А. чор шакли имконпазири изҳори иттилоотро нишон медиҳад.

¹ См.: Леонтьев А.А. Психолингвистические особенности языка СМИ [Текст] / [Электронный ресурс]: (<http://evartist.narod.ru>). Дата обращения: 07.02.2020.

- шакли кушоди шифохӣ, вақте ки иттилоот дар шакли нутқи алоҳида ё занҷири гуфторҳои ба ҳам алоқаманд дода мешавад;

- шакли шифоҳии пинҳонӣ, вақте ки маълумоти дахонӣ баён карда мешавад, гӯё пинҳон аст ва дар шакли маълумоти маъруф хидмат мекунад;

- ғаёол ё матнӣ, ки дар он маълумот дар бораи баъзе паҳлуҳои ҳодиса бевосита дар матн ифода нашудааст, аммо дарк карда мешавад, ки ҳам интиқолдиҳанда ва ҳам гиранда инро медонанд;

- шакли матнӣ, вақте маълумот ё арзёбии он дар ҳуди матн мавҷуд нест, аммо аз ҷониби қабулкунанда ба осонӣ гирифта мешавад. Масалан, арзёбии ҳодиса метавонад ҳамчун саволи риторикӣ, ҳамчун изҳороти пинҳон пешниҳод карда шавад¹.

Маълум мешавад, ки шаклҳои имконпазири изҳори иттилоот низ ба коммуникатсияи сиёсии омма дохил мешаванд. Зеро ки тафаккури сиёсии оммавӣ маҷмуи андеша, тасаввурот ва идеяҳои гурӯҳҳои калони аҳоли ба шумор рафта, гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоиро муттаҳид месозад.

Шуури сиёсии оммавиرو ба якчанд навъ чудо менамоянд: шуури либералӣ, консервативӣ, анъанавӣ, сотсиал-демократӣ, марксистию ленинӣ, радикалӣ, натионалистӣ ва ҳоказо. Аммо афзалияти шуури сиёсии оммавӣ ва афзалияти он дар ҷомеа аз омилҳои иқтисодӣ, иҷтимоию синфӣ, иҷтимоию психологӣ, идеологӣ, миллию фарҳангӣ ва ғайра вобастагӣ дорад, ки дар ниҳояти қор маңфиати сиёсӣ ва муносибати сиёсии мушаххасро ба миён меоваранд.

Албатта барои мафкураи як халқ ва ё миллатро тағйир додан, пеш аз ҳама, бояд тарзи ҳаёти иҷтимоию сиёсӣ ва фарҳангию иқтисодии онро дигар кардан лозим меояд. Ба зами ин, боз дигар омилҳои маърифатӣ, муносибати ҳокимият ва лавозимоте мисли рамзҳои сиёсӣ лозим меоянд, ки дар татбиқи ин масъала истифода бояд бурда шаванд.

Аломатҳо низ дар паёмҳои васоити ахбори омма ва маънии онҳо барои таҳрик додани шуури шунавандагон имкониятҳои васеъ фароҳам меоранд.

¹Ниг.: Леонтьев А.А. Психоллингвистика текста в СМИ [Текст] / Леонтьев А.А. // Скрытое эмоциональное содержание текстов СМИ и методы его объективной диагностики. – М.: Смысл, 2004. – С. 56.

Забоншиноси маъруф Тен Ван Дейк якчанд усули чунин таъсирро дар асоси таҳлили усули ташаккули хурофоти кавмӣ дар матбуот пешниҳод мекунад¹.

Яке аз омилҳои зуд-зуд дучоршаванда ҳангоми расонидани паём дар муоширати омма омили «ошкоро» мебошад. Манбаи тафсилоти ба назар намоёни ҳикояро ба назар гирифта, манбаъгирандари маҷбур мекунад, ки онҳоро дар асоси таҷрибаи шахсии худ тасвир кунад, вале ин ҳеҷ гоҳ бо таҷрибаи манбаъ мувофиқат намекунад (масалан, тасаввур кунед тасвирро дар асоси ибораи «Дар ҳучра миз истодааст»). Чунин одат инчунин дар адабиёт ё синамо ба назар гирифта мешавад.

Мо намунаҳои зиёдеро аз китобҳо, филмҳо медонем, ки хоҳиши дуруст ташаккулёфта ба таври ғайриҷашмдошт ва даҳшатнок амалӣ мегардад.

Дар ҷомеаи муосир аломатҳои зиёде (ҳам шифохӣ ва ҳам ғайришифохӣ) ва таркиби онҳо аз интиқолдиҳандагони одии маъноӣ мушаххас ба аломатҳои муайян табдил меёбанд ва маҷмуи асоссиатсияҳои дарбаргирандари ба вучуд меоранд. Онҳо метавонанд ба рӯйдодҳо ё падидаҳои воқеӣ, инчунин суҳанон ва ифодаҳои китобҳои машҳур, филмҳо, сурудҳо ё ҳатто рекламаҳо асос ёбанд.

Мусаллам аст, ки интиҳоби нодурусти иқтибос ба тасвири сиёсатмадоре, ки дар шуури оммавӣ ҳукмфармоӣ, метавонад натиҷаи баръакс диҳад.

Раванди рамзкунонии забон ва таъсири он ба тафаккури инсон дар асарҳои забоншиносон борҳо зикр ёфтаанд, ки онҳо пеш аз ҳама, ба метафораҳо бахшида шудаанд.

Мафҳуми «метафора» ин «роҳ ё механизми нутқ» фаҳмида мешаванд, ки онҳо аз истифодаи калимаҳои ифодакунандаи синфи муайяни ашё, зухурот иборат мебошанд, ки дар баъзе мавридҳо барои тавсиф ё номгузорӣ кардани ашёе, ки ба синфи дигар ворид мешавад ё номгузорӣ кардани синфи мухталифи ашёҳои ба ин монанд истифода мегарданд».²

¹См.: Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация [Текст] / Пер. с англ; Сост. В.В. Петрова; Под ред. В.И. Герасимова; Вступ. ст. Ю.Н. Караулова, В.В. Петрова. М.: Прогресс, 1989.

²Ниг.: Арутюнова Н.Д. Метафора [Текст] / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: 1990. С. 29.

Бояд гуфт, ки аломатҳои сиёсӣ чузъи фазои мубоҳисаи сиёсӣ буда, барои хизмат дар соҳаи коммуникатсияи сиёсӣ равона карда шудаанд. Семантикаи онҳо воқеияти сиёсатгузорию ҷаҳонро, ки аз ҷониби ҷомеа тафсир карда мешавад, инъикос мекунад¹.

Маълум аст, ки яке аз вазифаҳои асосии сиёсат ин ба даст овардан ва нигоҳ доштани қудрати сиёсӣ мебошад. Рамзҳои сиёсӣ бошанд ҳамчун объекти технологияи сафарбарнамоӣ ва идоракунии сиёсӣ метавонад ба дигар ҷабҳаҳои ҳаёт таъсир расонад. Муҳаққиқи ҷомеашинос Лейн изҳори андеша дорад, ки: «Яке аз манбаъҳои (рамзҳои) қудрати онҳо бори гарони эҳсосӣ ва возеҳии онҳо дар ҳуди унсурҳост, ки системаи донишро вайрон ё баръакс ташкил медиҳанд; манбаи дигари ҳокимият ин мазмуни чузъи ассосиативии дар он мавҷудбуда аст, ки ба шарофати он ҳар як шахс метавонад маънои рамзро, ки ба вай наздик ва ҷолиб аст, дарк кунад»².

Азбаски инсон метавонад ба рамзҳои сиёсӣ маъно ва тобиши хоси худро яъне, он чизеро ки ба ӯ наздиктар аст, дарҷ гардонад, аз ин рӯ, мазмунан ин рамзҳо реша аз маънои умумӣ намегиранд, балки аз вижагиҳои хосе, ки нисбат ба ин рамзҳо ҷомеа дар тасаввуроти худ доранд, гирифта мешавад. Барои баъзе одамон доираи манфиатҳои сиёсӣ ҳам аз рӯйи сатҳ ва ҳам минтақа маҳдуд аст, барои дигарон он метавонад васеътар бошад, аз ҷумла, беш аз як сатҳ ва якчанд соҳа. Бо дарназардошти он ки дарки рамзии шахс вобаста ба гурӯҳи аломатҳо фарқ мекунад, метавон хулоса кард, ки шахс нисбат ба ягон аломат аз ҳама гуна гурӯҳҳо дараҷаи муайяни дарки худро нишон медиҳад, ки ин шахс ба он таваҷҷуҳ дорад ва ё ягон намуди онро дорад ва ё он ягон арзише барои ин шахс пайдо намудааст.

Намояндагони нухбагон бешубҳа дар бораи рамзҳои сиёсӣ маълумоти бештаре доранд, бар замми ин гуфтаҳо қайд бояд кард, ки чунин маълумот нисбат ба омма дар байни онҳо зудтар паҳн мегардад. Ба ибораи дигар, гарчанде омма ва элита (ё ҳадди ақал қисме аз онҳо) дар бораи аломат ва

¹ Ниг.: Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса [Текст] / Е.И. Шейгал – М.: - Волгоград, 2000.- С. 104.

² Ниг.: Lane R. Political Thinking and Consciousness. - Chicago: Markham, 1969. - С. 316.

рамзҳои сиёсӣ тасаввурот доранд, чузъи маърифатӣ аз ҷихати мундариҷа, дараҷаи алоқамандӣ ва ҳамбастагии дарк фарқ хоҳанд кард.

Ҳамзамон, баҳси мафҳуми «рамзҳои сиёсӣ» ва шинохти асолати онҳо миёни ҷомеашиносон солҳои зиёде ин ҷониб давом дорад. Назари олимону муҳаққиқон нисбат ба рамзҳои сиёсӣ ва дигар шароитҳои иҷтимоӣ сиёсӣ гуногун буда, роҷеъ ба онҳо аз тарафи муҳаққиқон андешаҳои мухталифе пешниҳод гардидаанд. Дар истилоҳи донишҳои сиёсӣ бо таваҷҷуҳ ба корбурди рамзҳои сиёсӣ, дарвоқеъ, ҳамин мафҳумро (яъне мафҳуми «рамзҳои сиёсӣ» дар назар аст) дар илмҳои сиёсӣ истифода мебаранд.

Аз ин рӯ, дар корбурди сиёсатшиносӣ рамзҳои сиёсиро баъзан ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар баробари устуворгардони ҳокимияти давлатӣ маънидод мекунанд. Қолиб аст, ки рамзҳои сиёсӣ танҳо як рамзи ҳукуматӣ нестанд, балки онҳо рамзҳои равшанфикрон, озодихоҳон буда, инчунин дар тамоми ҷараёнҳои фикрӣ ва ҳатто тӯдаҳои мардум ҷойгоҳи худро доранд. Рамзҳои сиёсиро чунон маҳбубияти фарогире печидааст, ки ҳама бар онҳо эҳсоси садоқатмандиро лоиқ медонанд. Имрӯз рамзҳои сиёсӣ як маънии муҳимми дарку таваҷҷуҳ ва таҳлили сиёсат шудаанд, ки одамон ба онҳо ҳаёти худро вобаста медонанд ва барои онҳо ба ҳама қор қодир мебошанд. Рамзҳои сиёсӣ ин ҳамон қудратмандист, ки миллат дар он метавонад дурнамои рушду инкишофи худро таҷассум намояд.

Дар баробари ин, пайдо гаштани худшиносӣ ва ҳувияти миллӣ дар замони соҳибистиклолӣ тақозои мустақилият ва озодии фикру андешаро ба миён овард. Андешамандон ва дигар табақаҳои зиёии бедори миллат зарурияти истиклолро хуб дарк намуда, ба ҳар роҳу восита арзишҳои озодии инсон, ваҳдати миллӣ ва рамзҳои гуногуни сиёсиро ба миён оварданд. Ин аст, ки Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанронию баромадҳои хеш масъалаҳои худшиносии худогоҳии миллиро

дар инкишофи истиқлоли Тоҷикистон баръало нишон дода, таҳлилҳои ҷолиби диққате нисбати истиқлолияти сиёсӣ намудаанд¹.

Маълум аст, ки сиёсати миллии ҳар як кишвари соҳибистиклол хусусияти хоси худро дошта, мазмуни асосии он дар ҷорабиниҳои гуногуни фарҳангии сиёсӣ ва рамзу анъанаҳои милли таҷассум меёбад, ки ҳамаи ин заминаи муҳим барои дарки худшиносӣ ва комёб гардидан ба пешрафту дастовардҳои кишвар мебошад. Аз ин рӯ, рамзҳои сиёсӣ барои арҷгузорӣ ва ифтихор доштан аз Ҷумҳурии Тоҷикистони, истиқлоли пайдор ва дигар ҷашнҳои сиёсии давлатдорӣ дар коммуникатсияи сиёсии омма заминаи босазое мегузорад.

Масалан, рӯзи 16 ноябр дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рӯзҳои ид» рӯзи Президент муайян карда шудааст. Маълум аст, ки мансаби президентӣ муқаррароти конституционӣ буда, дар Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон тартибу шартҳои ба ин мансаби олии ҳокимияти давлатӣ интихоб шудан ва лаҳзаи ба ҷаъолият шурӯъ намудани Президент муқаррар гардидааст.

Қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллий – Пешвои миллат» дар раванди дигаргуниҳои нави ҷомеа дар Тоҷикистон марҳилаи нава боз намуд. Президенти кишвар дар заминаи талошҳо баҳри таъмини оромии кишвар, пайдории сулҳу салоҳ, таҳкими амнияти миллий, ҳифзи манфиатҳои ҳаётан муҳим, пешбурди сиёсати хориҷӣ тавонист ба эътирофи бузурги умумимиллӣ мушарраф гарданд.

Хусусан, дигаргуниҳои замони соҳибистиклолӣ дар ҷаъолияти кориашон бо кушодани иншоотҳои бузурги аср, бунёди нерӯгоҳҳои барқӣ, кушодану васли роҳу нақбҳо, бедору ғанӣ гардонидани ифтихори миллий, вусъат бахшидан ба вазъи таълиму тарбия ва тандурустӣ низ шаҳодат аз он медиханд, ки мардуми Тоҷикистон ба Президенти мухтарамии мамлакат Эмомалӣ Раҳмон бовару эътиқоди қавӣ дошта, дар коммуникатсияи оммаи мардум ҷойгоҳи худро дорад.

¹ Ниг.: Раҳмонов Э.Ш. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. Иборат аз чор ҷилд. – Душанбе, 2002.

Бояд гуфт, ки сарварӣ —пешвой ин, пеш аз ҳама, падидаи ҳокимият аст, сарвари сиёсӣ бошад, барандаи муносибатҳои сиёсӣ мебошад. Рамзҳои сиёсӣ ва зарурияти онҳо дар коммуникатсияи сиёсии оммаи мардум бошад, нақши хеле муҳим дошта, дар раванди танзими ҳафзу ҳатар ва таҳдидҳои нави ҷаҳонӣ, таъмини суботи сиёсӣ вазифаи аввалиндараҷаи худ муаррифӣ намудани давлату миллатро тақозо менамояд. Ба назари мо, чунин муносибат ба рамзҳои сиёсӣ аз бисёр ҷиҳат ба нуфузу эътибори Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъсиргузор мебошад.

Албатта, дар марҳилаҳои тақдирсозии таърихӣ шахсиятҳои пайдо мешаванд, ки миллату кишварҳоро аз маҳву парокандагӣ эмин нигоҳ медоранд ва онҳо ҳамчун президент ё сарвари сиёсӣ рамзҳои сиёсии ин ва ё он мамлакат ба шумор мераванд. Чунин шахсият дар таърихи давлатдорӣ навини тоҷикон Пешвой миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба шумор мераванд, ки дар бораи фаъолияти давлатдорӣ он кас осору китобу мақолаҳо ва филмҳои зиёде пешкаш гардидаанд. Инчунин дар коммуникатсияи сиёсии оммаи мардум Рӯзи Президентро ҳамчун рамзи ҳурмату эҳтиром бо самимияту эҳтироми махсус пешвоз гирифта, арҷгузорӣ менамоянд. Рӯзи Президент ҷашнест, ки барои ҳувияти миллий, шинохту эҳтироми рамзҳои давлатӣ ва дар заминаи чунин арзишҳо таъмин намудани идомаи раванди пешрафти минбаъдаи истиқлоли сиёсӣ заминаи босазое мегузорад ва ҳамасола таҷлил карда мешавад.

Дар баробари ин, дар низомии қоидаҳои давлатдорӣ Парчами давлатӣ низ дорои мақоми махсус мебошад. Маҳз ба ҳамин сабаб Парчами давлатиро ҳамчун рукни муҳимми давлатдорӣ, ки мавҷудият ва ҳастии он нишонаи шараф, номус ва ғурури миллат аст, доимо бояд ҳифз намуд ва эҳтироми онро ҳамчун эҳтироми бузургтарин дорویی миллат- давлатдорӣ миллий ба ҷо овард¹.

Давлат ҳамчун институти сиёсӣ дар низомии сиёсии ҷомеа мавқеъ ва нақши махсуси худро дорад. Аз ин ҷост, ки чунин институти иҷтимоӣ бояд

¹ Хидирзода М.У. Истиқлолият ва стратегияҳои муваффақ [Матн] / М.У.Хидирзода. – Душанбе, 2017, - С. 46 – 50.

рисолати таъмини низомро дар ҳама намуди муносибатҳо иҷро намояд, ҳамзамон дорои хусусиятҳои фарқкунандаи худ бошад. Мавҷудияти ҳудуди муайян, аҳоли, низоми мавҷудаи ҳуқуқӣ, ҳокимияти сиёсии расмӣ ва рамзҳои давлатӣ нишонаҳои асосии давлат ба ҳисоб рафта, дар ин қатор рамзҳои давлатӣ ҳамчун ифодакунандаи мақсад ва ормонҳои давлат метавонанд муаррифӣ гарданд.

Ҳар як рамзи сиёсӣ дар худ маънои муайяноро таҷассум намуда, василаи тасвирии ифодакунандаи мазмун ва маънои муайян мебошад. Хусусияти рамзҳои давлатӣ дар он аст, ки онҳо тавассути Конститутсия ва ё қонунҳо тасдиқ мегарданд. Дар ин ҷо Парчами давлатӣ мақоми махсуси худро дошта, ҳамчун рамзи давлатӣ метавонад ҷузъҳои муайяни нишонро низ дар бар гирад ва дар коммуникатсияи оммаи мардум дар байни мафҳумҳои Парчами миллий ва Парчами давлатӣ тафовутҳоро низ бояд донист. Зеро таҷрибаи мавҷудаи сиёсии давлатҳои муосир ва миллатҳо нишон медиҳад, ки на ҳама вақт Парчами давлатӣ бо Парчами миллии миллатҳои гуногун якхела мебошанд. Ин тафовут махсусан дар кишварҳое вомехӯрад, ки ҳайати миллиашон гуногун мебошад.

Аз ин нуктаи назари гурӯҳбандии Парчамҳои миллий ва давлатӣ маълум мегардад, ки дар ҳама давраи замон парчамдорӣ ҳамчун нишонаи истиқлолхоҳӣ, озодӣ ва мубориза маънидод мешуд. Аз ин рӯ, рисолати парчамдорӣ рисолати пуршараф буда, дар коммуникатсияи оммаи мардум парчамдорон худ миллатҳое мебошанд, ки тавонистаанд дар ҳама ғирудорҳои таърих ҳувият ва ягонагии худро эмин нигоҳ доранд.

Баъдан бо устувор гаштани пояҳои давлатдорӣ, боло рафтани ҳисси худшиносию худогоҳии мардуми кишвар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои давлатӣ» қабул гардид, ки дар он тартиби истифодаи расмии Парчами давлатӣ муқаррар карда шуд ва тибқи он дар ҳама ҳолат ба рамзҳои давлатӣ бояд беэҳтиромӣ зоҳир нагардад. Лозим ба ёдоварист, ки то ин вақт Қонуни мазкур тартиби истифодаи Парчами давлатиро дар рӯзҳои ид ва ҳангоми баргузориҳои чорабиниҳои сиёсӣ фарҳангӣ дар биноҳои маъмурию давлатӣ, гулгашту хиёбон ва кӯчаҳо иҷозат медод. Тибқи

тағйироти охирон, ки ба Қонуни мазкур ворид карда шуданд, истифодаи Парчами давлатӣ ба шахрвандон ва болои биноҳои истиқоматӣ низ иҷозат дода шуд.

Парчами давлатӣ, пеш аз ҳама, ба он асос меёбад, ки Парчами давлатӣ рамзи сиёсии давлат аст, ки дар баробари ифодаи маъно ва мазмуни муайян вазифаҳои муайянро ҳам иҷро мекунад. Аз он ҷумла, вазифаи намоёндагӣ (масалан, дар пештоқи биноҳои созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ), вазифаи муаррифӣ (ҳангоми вохӯрию мулоқотҳо бо намоёндагони дипломатӣ ва риояи этикети дипломатӣ), муайян намудани мақом (ҳангоми насб дар пештоқи биноҳои маъмурию давлатӣ).

Дар баробари ин қайд намудан лозим аст, ки дар низоми қоидаҳои давлатдорӣ Парчам дорои мақоми махсус аст. Ҳангоми ба вазифа шурӯъ намудан сарони давлатҳо дар баробари қасам ёд кардан ба Парчами давлатӣ эҳтироми махсусро ба ҷо оварда, ҳамин тариқ нишон медиҳанд, ки ба зону истодан дар назди Парчам ин нишонаи муқаддас шуморидани рамзи давлатӣ ба ҳисоб меравад. Инчунин, ҳангоми сафарҳои расмӣ мо мебинем, ки сарони давлатҳо ба Парчами давлати қабулкунанда эҳтироми махсус нишон медиҳанд. Ин ҳама нишонаи он аст, ки Парчам ҳамчун рамзи сиёсии давлат василаи муайян намудани муносибат низ эътироф мешавад. Ин ва дигар ҳолатҳое, ки истифодаи Парчами миллӣ дар онҳо ҷоиз аст, ҳолатҳои махсус буда, дар коммуникатсияи оммаи мардум дорои аҳаммияти хос мебошанд¹.

Маҳз ба ҳамин сабаб дар коммуникатсияи оммаи мардум Парчами давлатиро ҳамчун рукни муҳимми давлатдорӣ, нишонаи шараф ва ғурури миллӣ ва эҳтироми онро бояд ҳамчун бузургтарин дороии давлатдории миллӣ ба ҷо овард.

Дар баробари ин, дар илмҳои сиёсӣ ва равоншиносӣ олимони ба исбот расонидаанд, ки эҳтирому эътирофи рамзҳои сиёсӣ, эҳсоси амнияти дохилӣ ва хориҷӣ боиси шукуфоии истеъдоди инсон мешавад.

¹Хидирзода М.У. Истиқлолият ва стратегияҳои муваффақ [Матн] / М.У.Хидирзода. – Душанбе, 2017, - С. 46 - 50.

Хулоса, ҳарчанд рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ робитаи мустақим бо ҳадафҳои миллӣ дошта бошанд ҳам, аммо рамзҳо ба танҳои ҳадаф нестанд, балки шароите ба миён меоранд, ки ҳадафҳо дар он ташаккул меёбанд. Бо ибораи дигар, рамзҳо воситаи ташаккули арзишҳо ва ҳадафҳои мебошанд, ки дар он як низоми идоракунии ҳукуматӣ ҳамеша мавҷуд аст.

Маҳз ҳисси баланди худогоҳӣ ва ватаногоҳӣ метавонад устувории мавқеи рамзҳои сиёсиро пурзӯр намояд. Рамзҳои сиёсӣ андеша ва арзишҳои умумимиллиро фаро гирифта, барои рушди нумӯи ҳаматарафаи ҷомеа ва ноил гардидан ба ҳадаф, мақсад ва манфиатҳои миллӣ дар марҳилаҳои гуногуни тараққиёт корбурд мешаванд.

Умуман, рамзҳои сиёсӣ дар баҳсҳои илмӣ мавзӯи хеле доманадор ва гуногунпаҳлу мебошанд. Ба андешаи муаллифи диссертатсия, маънои асосии рамзҳои сиёсӣ ба фаъолияти инсон вобастагӣ дорад. Маълум аст, ки ҷомеаи соҳибистиклол бояд фарогири маънавият бошад. Бар ин асос, тамоми ин омилҳо бояд ба сурати илмӣ равона гашта, заминаи тафаккури миллатсозиро бунёд намоянд. Мо имрӯз бояд дурнамои на камтар аз панҷоҳсолаи рушди миллиро дошта бошем, то ба раванди устувории миллат таъсири амиқе расонида тавонем. Инчунин, масъалаи рушди миллати таҳҷой ва дигар қавму миллатҳо, мақом, таълиму тарбия ва ҷавобгариҳои миллӣ бояд яке аз масъалаҳои муҳимми идоракунии давлатӣ қарор ёбад.

Дар натиҷаи омӯзиши мавзӯи собит гардид, ки дар замони соҳибистиклолӣ яке аз бузургтарин омил барои шинохт ва густариши арзишҳои истиқлолият ин рамзҳои сиёсӣ дар раванди идоракунӣ мебошанд. Аз ин рӯ, ҷомеаи мо имрӯз муваззаф аст, ки роҳбарони фарҳангӣ, сиёсӣ, низомӣ ва динии худро худ тарбият намояд.

Бамаврид аст зикр намоем, ки ҳолати мавҷудияти рамзҳои сиёсии ҳар миллат маҳз дар истиқлолият аст ва ҳатто андешаи истиқлол ба инсон ва рамзҳои сиёсӣ қудрати бузурге эҳдо менамояд.

Дар баробари ин, муаллиф дар зербоби сеюми боби сеюм рамзҳои сиёсиро ҳамчун технологияи идоракунии сиёсӣ ва омили таъсиррасон ба тағйироти ҳокимияти сиёсӣ баррасӣ менамояд.

3.3.Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи идоракунии сиёсӣ ва омили таъсиррасон ба тағйироти ҳокимияти сиёсӣ

Рамз ва аломатҳо аз давраҳои пеш худро ҳамчун технологияи идоракунии сиёсӣ ва омили таъсиррасон ба тағйиротҳои гуногуни иҷтимоӣ сиёсӣ ва иқтисодиё фарҳангӣ муаррифӣ намудаанд. Аз ин рӯ, бесабаб нест, ки ба онҳо бештар бо номи рамзҳои сиёсӣ муносибат мекунанд. Онҳо тамоми ҷабҳаҳои ҳаёти инсонро фарогиранд. Одамон дар тури асрҳо ба воситаи аломату ишора ва рамзҳои гуногун дар рӯйи замин, сангҳо, ҷӯбу дигар ҷисмҳои саҳт баъзан мақсаду маром ва фикру ақидаҳои хешро ифода менамунд. Охишта-охишта бо пайдо шудани хат аломату рамзҳо хусусиятҳои худро тағйир дода, бештар ба ақидаҳои фалсафӣ омезиш ёфтанд. Азбаски рамзҳо ҳамеша ҳамсафари инсон мебошанд ва инсон рафтору кирдори худро ба онҳо вобаставу пайваста медонад, рамзҳо ҳамчун омили амалӣ гардонидани ормонҳои дастовардҳои инсон ба шумор рафта, дар бисёр ҳолатҳо ҳуди инсон дар назди қудрату таъсири онҳо ба ҷомеа дар ҳайрат мемонад.

Рамзҳо инъикоскунандаи рӯҳи миллӣ, омили мусоидаткунандаи худшиносии миллӣ буда, дар навбати худ ҳамчун симои давлат инчунин, метавонанд таъсиргузори он шаванд, ки ба ҷои муҳорибаҳои шадид марказҳои динӣ, фароғатӣ ва шахрҳои зебо барафрохта шаванд. Ҳамин тавр, мақоми рамзҳо дар ҳаёти иҷтимоӣ сиёсӣ нақши бузурге дошта, онҳо ҳамеша ҳамқадами ҷомеаи башарӣ қарор доранд.

Ҳар як рамз хусусияти хоси дарбаргирандаи ахбори дохилӣ барои иҷрокунандагон ва муҳаққиқон мебошад. Рамзҳои сиёсӣ дар баробари маъноҳои дохилӣ инчунин ҷиҳатҳои берунаи фарҳангиро нишон медиҳанд, ки мазмуни онҳо асоси маданияту фарҳанги мардумро ташкил медиҳад. Нишон ва рамзҳо дар маҷмӯъ, хусусияти воқеӣ ва шартӣ доранд. Ба нишонҳои воқеӣ

хусусиятҳои ашё, сару либос ва ғайраҳо мансуб мебошанд. Нишонҳои шартӣ бошанд, хусусиятҳои махсус ва ғайримахсус доранд.

Маълум аст, ки барқарор намудани андешаҳои воқеӣ ва моҳияти сиёсии ҷомеа танҳо дар он ҳолат муяссар мегардад, ки агар воқеияти объективӣ омӯхта шавад. Ҳамзамон, ҷанбаи асотирӣ ва анъанавӣ дар ташаккули тасаввуроти асосии инсон оид ба ҷаҳоне, ки ўро ихота кардааст, бояд ба тарзи дуруст омӯхта шавад¹.

Рамзҳои ҳамешагӣ, ки дар ташвиқу тарғиби сиёсӣ доимо мавриди истифода қарор мегиранд, инҳо рамзҳои миллӣ, ҳизбӣ, ҷамъиятҳои бузург ва ҳаракатҳои сиёсӣ мебошанд. Онҳо дар равандҳои тағйирпазири сиёсӣ ҳамеша дар тафаккури ҷамъиятӣ устувор гардидаанд, ки ба онҳо, пеш аз ҳама, парчамҳои давлатӣ, нишон, суруди миллӣ, нишонҳои сарисинагии сиёсӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятӣ дохил мешаванд. Таҳлилҳо собит месозанд, ки рамзҳои сиёсӣ дар амал мавриди истифодаи давлат буда, таъсири сиёсиро иҷтимоии онҳо ба ҳокимият вобастагӣ дорад.

Рамзҳои сиёсӣ барои истифодаи воситаҳои ақлонию ҳуқуқӣ ва ташаккули фосолаи муайян дар байни давлат ва ҷомеа дар сиёсатшиносии амалӣ лозим шуморида мешавад. Бинобар ин, аксари давлатҳои бо роҳи инқилобӣ пайдошуда дар марҳилаи аввал ба легитимияти харизматикӣ асос меёбад. Оҳиста-оҳиста парастии сарвар ва рамзҳои сиёсӣ ба он оварда мерасонад, ки сарварони сиёсӣ рамзҳоро ҳамчун василаи сиёсӣ мавриди истифода қарор медиҳанд. Дар аксари кишварҳои пасошӯравӣ баъди ба даст овардани истиқлолияти том баробари аз нав дида баромадани Конститутсия инчунин, масъалаи бознигарӣ ба масъалаи рамзҳои давлатӣ ба миён гузошта шуд, ки ин бесабаб набуд. Рамзҳои асосии давлатӣ, ки таҷассумгари миллату давлат мебошанд, барои муаррифии ҳар як давлат на танҳо дар дохили кишвар, балки дар сатҳи байналмилалӣ мақоми худро доранд.

Аз ин рӯ, истиқлолияти сиёсӣ раванди рушду инкишофи рамзҳои сиёсиро вусъат бахшид ва сарварони сиёсии кишварҳои пасошӯравӣ ҳар яке бо

¹ Ниг.: Маҳмадов А.Н. Мукаддимаи идеяи миллӣ [Матн] / А.Н. Маҳмадов. - Душанбе, Эр-граф. 2013. - С. 128.

хусусиятҳои миллии хеш барои рамзҳои сиёсии кишварҳояшон шаклу маъноии тоза ва легитимияти этникӣ эҷод намуданд. Дар асоси чунин навъи легитимият сохтори сиёсӣ дар асоси нишонаҳои миллий ташаккул ёфта, дар аксари ин кишварҳо майдони Парчам, Нишон ва дигар атрибутҳои давлатӣ сохта шуд. Албатта барои ба даст овардани легитимият (қонуният) воситаҳои гуногун истифода бурда мешавад, ки онҳо бештар ба хотираи таърихӣ гузаштаю имрӯзаи миллату кишвар вобастагӣ дорад. Дар рамзҳои сиёсӣ орзую омол, дастовардҳои миллий, аломатҳои муаррифгари кишвар, табиат ва дигар сифатҳои давлатдорӣ муайян карда мешавад, ки дар маҷмӯъ, воситаи идеологӣ ба воситаи идеология ҳокимияти мавҷударо дастгирӣ намуда, арзишҳои онро аз нуқтаи назари манфиатҳои миллий шарҳ медиҳад. Сиёсати самаранокӣ, мустаҳкам намудани тартиботи ҷамъиятӣ ва баланд бардоштани сатҳу сифати зиндагии мардум воситаи муҳимми ташаккули легитимият маҳсуб меёбанд.

Дар шароити ба вучуд омадани бӯҳрони сиёсӣ агар боварии мардум ба ҳокимият кам гардад, ҳадафҳои сиёсӣ мазмун ва моҳияти худро гум намоянд ҳам, аммо рамзҳои сиёсӣ, ки дар зехну тафаккури мардум нақши худро гузоштаанд, таъсири худро гум намеkunанд. Онҳо ҳамеша то ҷое муқаддасоти худро нигоҳ медоранд. Дар чунин ҳолат агар сарварони сиёсӣ аз уҳдаи ҷимояи манфиатҳо ва қонун гардонидани талаботи оммаи мардум баромада тавонанд, пас рамзҳои сиёсӣ ҳамчун ёвари ҳувиятсоз барои давлату ҳокимият хизмат карда метавонанд.

Мутафаккирони форсу тоҷик муҳиммияти давлату ҳокимиятро дарк намуда, вобаста ба онҳо андешаҳои гуногун баён кардаанд. Масалан, ба андешаи Форобӣ, давлатро бояд ақаллият, яъне баргузидагон сарварӣ намоянд. Ё менависад, ки «Мадинаи фозила» тамоми ҷомеаро дар бар намегирад. Одамони аз ҳудуди ин шаҳр-давлат берунбуда ба муносибатҳои он ҷалб карда намешаванд. Низомии ин мавзеоҳо аз тартиботи Мадина ба

куллӣ фарқ дорад. Форобӣ аҳли ҷомеа ро ба «хоссагон» ва «омма» ҷудо менамояд¹.

Ӯ ҷонибдори ҳокимияти теократӣ аст. Идораи ҷомеа ро дар асоси таълимоти ислом ба амал бароварданист, вале ин идора бояд дастҷамъӣ сурат гирад. Чунин фикри мутафаккир ифодаи воқеияти ҷамъиятӣ буд, зеро ҳокимияти дунявӣ дар дасти шоҳ ва ҳокимияти динию маънавӣ бошад, дар дасти халифа қарор дошт.

Абуалӣ ибни Сино андешаҳои иҷтимоӣ-сиёсии худро таҳти таъсири таълимоти Афлотун ташаккул дода, тарҳи ҷомеа ро нишон медиҳад, ки аз се табақа – ҳокимон, заҳматкашон ва ҷанговарон таркиб ёфтааст. Аммо Сино ба таълимоти Афлотун тағйирот ворид карда, мақоми заҳматкашонро аз ҷанговарон боло мегузорад. Мутобиқи гуфтаи мутафаккир, вазифаи ҷанговарон фақат ҳимояи ватан аз аҷнабиён аст ва онҳо соҳиби молу замин набояд бошанд, чунки соҳибияти молумулкӣ ба қори онҳо ҳалалрасон мешавад.²

Берунӣ зидди меросӣ будани ҳокимият, ҳуқуқи баробар доштани табақаҳои иҷтимоӣ ба ҳокимият буда, шоҳи одилу оқилро ҷонибдорӣ карда, дар асари хеш «Ҷамоҳир фи маърифати ҷавоҳир» дар бораи ҳокимияти халқӣ, аз даст ба даст гузаштани он, байни аъёну заминдорон се моҳ ҳокимӣ намуда, ҳар шахс баъди ба итмом расидани он аз ҳокимият даст кашидан ва баъдан ба ҳонадони хеш баргашта, ба қори доимиаш машғул шудан изҳори ақида намудааст.

Баҳси ҳокимият бештар аз раванди баҳсҳои илми сиёсӣ сарчашма гирифтааст. Ба андешаи бисёре аз муҳаққиқони илмҳои ҷомеашиносӣ, «ҳокимияти сиёсӣ» дар Шарқ ба сурати як мафҳуми мустақил камтар мавриди арзёбӣ қарор гирифта ва дар ин замина осори илмӣ вучуд надорад. Ин назария дар андешаҳои сиёсии Ҷорҷ Сабина, «Сайри ҳикмат дар Аврупо»-и

¹ Алӣ Муҳаммад Исбир. Шайхур-раис Абуалӣ ибни Сино «Китобу-с-сиёса» [Текст] / - Сурия: Ҷабала. Маҷмаъу-р-равзати-т-тиҷора. – 2007. – С. 59.

² Муҳаммад А.Н., Сиёсатшиносӣ [Матн] / А.Н. Муҳаммад., М.У. Хидирзода., Х.Қ. Сафарализода. - Душанбе, 2018. – С. 58.

Муҳаммадалӣ Фурӯғ ва «Худовандони андешаи сиёсӣ»-и Чон Фостер ба сурати замиравӣ инъикос ёфтааст¹.

Мафҳуми «ҳокимият» дар илмҳои сиёсӣ яке аз мафҳумҳои марказӣ ба шумор меравад. Б. Рассел ҳамчун як риёзишинос, файласуф ва сиёсатшиноси маъруф чунин мешуморад, ки «мафҳуми асосӣ дар илмҳои ҷомеашиносӣ ҳокимият мебошад, чуноне ки энергия (қувва) дар физика мафҳуми бунёдӣ аст².

Аз ин лиҳоз, аксари пажӯҳишгарони илмҳои ҷомеашиносӣ чунин меҳисобанд, ки ҳокимият шартӣ тартибот аст, озодӣ бошад, танҳо дар сурати будани тартибот имконпазир мегардад. Бинобар ин, ҳокимият беш аз ҳама, падидаи иҷтимоӣ буда, аз як тараф, он берун аз ҷомеа имконнопазир аст, аз тарафи дигар, ҷомеа бе ҳокимият зуд ба инқироз дучор мешавад»³.

Дар илмҳои сиёсӣ бештари мутахассисон ба категорияи марказии сиёсатшиносӣ - «ҳокимият» таъяс намуда, ишора доранд, ки ҳокимият, воқеан, дар баробари сиёсат объекти асосии сиёсатшиносӣ мебошад. Баъзе таҳлилҳои системаҳои сиёсӣ нишон медиҳанд, ки шиддати зӯрвариин идоранашаванда ва хусусиятҳои маҷбурсозӣ - ин на сабаб, балки натиҷаи шакли муайяни ҳокимият мебошад.

Мафҳуми «ҳокимият» дар зуҳури ҷамъиятии худ паҳлуҳои гуногунро фаро мегирад. Ҳамчун муносибатҳои иҷтимоӣ психологӣ вай субъектҳои ҳокимиятро бо объектҳои ҳокимият ба ҳам алоқаманд менамояд.

Худи ҳокимият бештар бо роҳбарӣ намудани ҷомеа вобастагӣ дорад, яъне бо таъсири мақсаднок ба низоми ҷамъиятӣ ҷиҳати таъмини дурусти фаъолият, устуворӣ ва тараққиёти ҷомеа алоқаманд аст. Масъалаи тағйир додани ҳокимият бошад, бештар ба муносибати роҳбарон ва оммаи мардум вобастагӣ дорад, ки онҳо низ дар навбати худ аз бисёр омилҳои дигар вобаста мебошанд. Дар ин ҷо таваҷҷуҳи бештар ба ҳокимияти сиёсӣ дода мешавад, ки фаҳмиши васеи илмӣ он тамоюли инкишофи муносибатҳои ҳокимиятро муайян намуда,

¹ Набавӣ А. Фалсафаи қудрат [Матн] / А.Набавӣ. – Техрон, 1379. – С.13.

²Russel B. Power.-London,1985.P-10.

³Зарубежная политическая наука: [Текст] / история и современность-Вып.3. – М.: 1990. - С. 74.

тобишҳои гуногуни табиати ҳокимиятро баррасӣ менамояд. Ҳокимияти сиёсӣ бештар дар доираи истифодаи амалӣ бо чунин мазмун баррасӣ мешавад: ҳокимият, назорат, роҳбарӣ, маҷбурсозӣ, қувва, тавоноӣ ва ғ. дар таҳлилҳои илмӣ ҳаматарафа истифода бурда мешавад.

Вазифаи ҷамъиятии ҳокимияти сиёсӣ ба ҷуз аз нигоҳдории ягонагии системаи иҷтимоӣ, таъмини созишҳои ҷамъиятӣ, корбурди захираҳо ва тақсимои арзишҳо боз аз сохтани атрибутҳои давлатдорӣ: парчам, нишон ва дигар рамзҳои хувиятсозу ватанпарварона иборат мебошад. Дар раванди эҳё намудану созандагӣ, маҷбурсозӣ на танҳо барои амалӣ гардонидани манфиатҳои давлат, балки барои расидан ба мақсадҳои муҳим баҳри манфиати ҷамъият ҳокимияти сиёсӣ ба кор бурда мешаванд.

Бояд гуфт, ки ҳокимият характери ҷамъиятӣ дошта, дар афкори одамон ҳамчун муносибати байни инсонҳо вобаста ба низоми мавҷудаи ҷомеа тавлид меёбад. Системаи ҳокимияти сиёсӣ аз муассисаю ташкилотҳо, ҳаракатҳо, муносибатҳои ҳукумати байнишахсӣ иборат буда, фазои муҳимми ҳокимиятро муайян месозад. Дар ин фазо марказҳои сиёсии ҳокимият, дар навбати аввал мақомоти марказии давлат, сохторҳои тобеи он ва субъектҳои бевоситаи сиёсӣ-фардиатҳо, гурӯҳҳои хурд ва омма муайян карда мешаванд. Мавриди қайд аст, ки моҳияти нуфуз дар таъсир расонидан ба рафтор ва афкори сиёсии оммаи мардум ифода меёбад. Ба андешаи мутахассисон: «Нуфуз дар раванди таъсиррасонӣ ба муносибатҳои байнишахсии онҳое, ки дар ташаккули арзишҳои умумиҷтимоӣ иштироки фаъол доранд ва аз онҳо фаъолона истифода меkunанд, пайдо мегардад»¹.

Ба ибораи дигар, ҳокимияти сиёсӣ ин нуфузи навъи махсус аст, ки дар он иродаи ҳукмрон дар асоси молик будан ба воситаҳои муайян бартарӣ пайдо мекунад. Дар навбозори муносибатҳои ҳукмронӣ ҳокимият вобаста ба фаъолнокӣ ва доштани сифатҳои харизматикӣ ҳамчун ваколати обрӯмандӣ-роҳбарии ҳокимият ҷудо карда мешавад. Худи ваколати обрӯмандӣ-ҳокимиятӣ нуфузест, ки аз ҷониби объекти ҳукумат аз рӯи иродаи хуб эҳтиром намудани ҳуқуқи субъекти муайяни ҳокимият муайян карда мешавад.

¹Dahl R. Modern Political Analysis. -New Jersey, 1920, - P. 71.

Барои нигоҳ доштани ҳокимият ваколати обрӯмандии ҳокимият хосияти асосии босуботии давлат аст. Ҳама гуна ҳокимияте, ки ҳадафи умри худро тулонӣ нигоҳ доштанро доранд, ҳамеша кӯшиш ба харҷ медиҳад, ки барои пайдории худ аз тамоми методу усулҳои мубориза истифода барад. Ҳуқмронии сиёсӣ дар кафолати олии назорати иқтисодӣ бо воситаҳои меҳнат, чараён ва натиҷаи меҳнат ифода меёбад. Ҳуқмронии сиёсӣ аз далели ҳимояи ҳуқуқҳои иқтисодӣ сарманшаъ гирифта, таъсири худро ба ҳамаи соҳаҳои ҳаёти сиёсии кишвар мерасонад. Аз ин рӯ, ҳамеша ҳокимияти давлатӣ сарвари қувваҳои ҳуқмрони иқтисодӣ мебошад. Мафҳуми «ҳуқмронӣ» дар тавсифи муносибатҳои ҳокимият хеле васеъ истифода мегардад. Ҳуқмронӣ, роҳбарӣ ва таъсиррасонӣ инҳо ҳама механизмҳои татбиқи ҳокимият мебошанд, ки дар шакли ташкилоту муассисаҳои ҷамъиятӣ амал мекунанд.

Дар тағйироти ҳокимияти сиёсӣ бошад, бештар нақши идеологҳо, идеологияҳои махсус бо технологҳои сиёсӣ зиёд ба чашм мерасад. Махсусан, дар тағйиротҳои гуногуни инқилобҳои рангоранг онҳо таъсири бевоситаи худро ба ҷомеа расонида метавонанд. Ҳуқмронии идеологӣ бештар ба истифодаи захираҳо ва истифодаи мардумон дар вазъи гузариш аз як системаи сиёсӣ ба системаи дигар дар асоснок намудани ҳамин назорати олии иқтисодӣ зухур меёбад. Мақсади ҳуқмронии идеологӣ муносибатҳои мавҷударо ҳақ баровардан ва ҳақиқати воқеиро нишон додан аст. Бинобар ин, идеологҳо дар раванди дигаргуниҳои иҷтимоӣ сиёсӣ дар бисёр ҳолатҳо пешоҳанги ин ва ё он ҳодисаю инқилобҳо ба ҳисоб мераванд. Истифодаи рамзҳои сиёсӣ низ ба қордонию амалигардонии идеологҳои политтехнолог вобастагӣ доранд, ки дар тағйиротҳои ҳокимияти давлатӣ то кадом андоза таъсир расонида метавонанд. Идеологҳо дар бисёр ҳолатҳо ба ҳимояи нафароне, ки ҳокимиятро ба даст гирифтани мешаванд, кӯшиш ба харҷ медиҳанд. Аммо қисме аз онҳо замоне ки хавфи аз даст додани ҳокимиятро аз ҷониби тарафи муқобил дарк менамоянд, худро чунин вонамуд месозанд, ки онҳо гӯё манфиатҳои табақаҳои поёниро ҳимоя мекарда бошанд. Яъне дар раванди тағйироти ҳокимияти сиёсӣ аксари идеологҳои ғайрисоҳавӣ аз надоштани донишу малакаи сиёсӣ ҳамчун қувваи

таъсиррасон аз сахнаи бозиҳои сиёсӣ ба таври механикӣ нопадид мегарданд. Мардумоне, ки даъвои ишғоли ҳокимият доранд, танҳо дар ҳолате метавонанд ҳокимиятро соҳиб шаванд, ки сиёсати пешгирифтаи онҳо институтсионалӣ бошад. Баъдан вазифаи асосии институтҳои давлатӣ интихоби сарварону роҳбарони оянда мебошад.

Ҳамзамон, «инсоният дар тули таърихи мавҷудияти хеш ба туфайли ақл, ки муъчизаноктарини муъчизаи олам аст, вазъияту падидаҳои тарҳрезӣ кардаю рӯйи кор овардааст, ки онҳоро метавон ҳамчун омилҳои таъсиррасон ба ҳаёти инсонӣ ва рушди ҷомеа муаррифӣ кард. Чун бо инкишоф ёфтани ҷомеаи инсонӣ фазои он пуртазод гашт, наметавон ҳамаи ин омилҳоро ҳамчун омилҳои инкишофдиҳанда ва созанда муаррифӣ намуд. Бо мурури замон ин омилҳо характери этникию миллиро пайдо кардаанд ва тобиши созанда гирифтани онҳо аз рушди илму фарҳанг дар ин ё он ҷомеаи мушаххас вобастагӣ пайдо кард»¹.

Баъзан табақабандиҳои гуногуни сиёсӣ, ҷаҳол намудани оммаи мардум, баланд бардоштани худшиносию худогоҳии миллий, агар аз як ҷониб, барои муттаҳид шудани ҳокимият ва ҳимояи манфиатҳои миллий бошад, аз ҷониби дигар, ба назар нагирифтани сатҳи зиндагии мардум, камбизоатӣ ва ба майдони сиёсӣ кашидани масъалаҳои дохилӣ аз ҷониби қувваҳои муҳолифи давлат ба тағйироти ҳокимияти сиёсӣ таъсиррасон мебошад. Дар ин раванд рамзҳо ва аломатҳои сиёсӣ ҳамчун василаи таъсиррасону сафарбаркунанда ҳамеша мавриди истифода қарор дода мешаванд.

Таъкид бояд кард, ки рамзҳо на танҳо характери сиёсӣ, балки ҳислатҳои нақшу нигорӣ ва татуй низ доранд, ки дар маҷмӯъ, онҳо хеле номукамал мавриди таҳлилу баррасӣ қарор ёфтаанд. Ба вижа, таъсири онҳо ба ҳокимияти сиёсӣ хусусиятҳои фарқкунандаи худро дошта, онҳо дар доираи низоми мавҷудаи ҳуқуқӣ, сиёсӣ, таърихӣ ва арзишӣ бояд таҳлилу таҳқиқ карда шаванд. Агар мо оғози муносибати инсонҳоро ба аломату рамзҳо муқоиса намоем, пас маълум мегардад, ки суръати татбиқи онҳо имрӯз хеле афзоиш пайдо кардааст.

¹Маҳмадов А.Н. Муқаддимаи идеяи миллий [Матн] / А.Н. Маҳмадов.- Душанбе, 2013 - С. 104.

Ҳамзамон, рамзҳои сиёсӣ низ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва арзиш дорои хусусиятҳои хоси худ мебошанд. Мафҳуми «арзиш» аз замони дар соҳаи фалсафаи сиёсат мавриди истифода қарор ёфтан то имрӯз як масъалаи баҳснок ба шумор меравад. Мафҳуми мазкур ба дигар предметҳои алоқамандии зиёд дошта, дар алоҳидагӣ бо номи «аксиология» низ муаррифӣ мегардад. Аммо ягон хусусияти ғайриҷашмдошт надорад ва дар муоширати мардум ҳамеша барои тақвият бахшидани арзишу муҳимияти ашёи истифода бурда мешавад. Вале замоне ки дар назди инсон масъалаи дарки моҳияти падидаи арзишҳо гузошта мешавад, инсон, қабл аз ҳама, ба мушкилиҳои назариявӣ методологӣ рӯ ба рӯ мегардад.

Масалан, вақте ки мо рамзҳои сиёсиро ҳамчун арзиш муаррифӣ менамоем, бояд ба муҳимияти онҳо ҳамчун арзиш сарфаҳм рафта тавонем. Аз ин ҷо саволе ба миён меояд, ки барои чӣ рамзҳои сиёсӣ ҳамчун муқаддасоти арзишманди миллӣ ба ҳисоб мераванд? Албата посух ба ин суол мавҷуд аст ва он хеле гуногун мебошад. Яъне рамзҳои сиёсӣ, пеш аз ҳама, хусусияти сафарбарнамоӣ, муттаҳидкунӣ хувиятсозӣ, ҳудогоҳию худшиносиро доранд. Мардум онҳоро бо чунин сифатҳо баҳо дода, эҳтирому эътироф менамоянд.

Дар баробари ин, баъзан вобаста ба муайян намудани арзишҳои рамзҳои сиёсӣ ҳолатҳои парадоксали ба миён меоянд. Масалан, инсон таркиби ашёро номбар намуда, онро аз нуқтаи назари ҳеш хеле арзишманд меҳисобад, вале ӯ хусусиятҳои бевоситаи онро дар ҳуди ашё наметавонад дарёфт намояд. Аз ҷониби дигар, ӯ инкор карда наметавонад, ки ин ашё сифатҳои арзишманд дорад, инчунин наметавонад, ки онро ба арзишҳои шахсии ба худ хос нисбат диҳад.

Аз ин ҷо бесабаб нест, ки рамзҳои сиёсӣ монанди парчам, нишон, пули миллӣ ва ғ. ҳамеша арзиши давлатӣ дошта, мақому манзалати онҳо аз арзишҳои шахсии ба нафаре хос баланду боло нишон дода мешаванд.

Ногуфта намонад, ки мафҳуми «арзишҳо» аз давраи пайдоиши худ барои муайян намудани муҳимияти ин ва ё он ашё дар ҳаёти инсон хизмат менамояд. Муҳимияти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун ашё бошад, барои инсон

хусусияти дараҷавӣ дорад. Албатта ин боз аз вазъ, макон, вақт ва дигар шароитҳо вобастагӣ дорад. Масалан, агар инсонро гуруснагӣ таҳдид намояд, барои ӯ аз ҳама бештар ғизо муҳиммият (арзиш) пайдо мекунад. Одами сер ба ғизо таваҷҷуҳ надорад. Дар ин ҳолат арзиши ғизо то ҷое паस्तтар мешавад ва чунин вазъи ашёҳо барои ҳамаи предметҳое, ки инсон мавриди истифода қарор медиҳад, қариб ки хусусияти якхела доранд. Инро ба назар гирифта, муҳаққиқи ҷомеашинос Москаленко А.Т. қайд менамояд, ки арзишҳо «моҳияти идея ва ашёҳо буда, ҳамчун предмети талаботҳо нишон дода мешаванд»¹. Инчунин арзишҳо ҳамчун категорияи илмҳои ҷомеашиносӣ бештар чун фаҳмиши ҳаёти ҷамъиятӣ дар муносибатҳои арзишӣ шарҳ дода мешаванд.

Ҳамин тавр, арзиш ин шакли аввали ҳастии предмет мебошад, ки дар назди тафаккури инсон ба воситаи муносибатҳои арзишманд ба он предмет муаррифӣ карда мешаванд.

Арзиши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун аломат ва ё нишони арзишманд аз он иборат аст, ки онҳо барои рушду нумӯи ҷомеа муҳиммияти хос доранд. Рамзҳои сиёсӣ ин таҷассумгари аломат ва ё номи ашё, падида, раванд, предмет мебошанд, ки барои муайян намудани нишону ҳастӣ ва фаъолгардонии ягонагии идоракунии давлатӣ хизмат мекунанд.

Рамзҳои сиёсӣ ин шакли ҷамъбасти арзишҳое мебошанд, ки нишонаи асосии онҳо дар амал рамзҳо мебошанд. Онҳо ба воситаи аломату шаклҳои гуногун ҳақиқати реалиро бо нишон додани ғановати таърихӣ, фарҳангӣ ва дигар атрибутҳои сиёсӣ инъикос намуда, муҳиммияти худро таҷассум менамоянд. Маънои муҳталиф доштани рамзҳои сиёсӣ ба он далолат менамояд, ки онҳоро на танҳо чун рамз, аломат, нишон мешиносанд, балки чун муқаддасоти арзишманди миллӣ эътироф менамоянд. Танҳо як рамзи сиёсӣ дар худ чанд намуд мазмуну маънӣ ва ормонҳои дигари миллиро метавонад гунҷоиш диҳад. Ин ҳама дар парчаму нишону дигар рамзҳои миллӣ таҷассум гардидааст.

¹ Москаленко А.Т. Личность как предмет философского познания [Текст] / А.Т. Москаленко., В.Ф. Сержантов - Новосибирск.1984 - С. 212.

Бояд тазаккур дод, ки маъноӣ арзишҳо дар рамзҳои сиёсӣ ба воситаи муҳимияти онҳо баҳогузорӣ карда мешавад. Мафҳуми «маъно» бошад, ин расонидани моҳияти арзишҳо ба шахсият ва муайян намудани онҳо, инчунин алоқаи онҳо ба талаботи муайян мебошад. Ба пиндори мо, мазмуни арзишҳо на танҳо ба талабот ва манфиатҳои субъектҳои иҷтимоӣ дахл дорад, балки ба амалӣ гардонидани нақши арзишҳои иҷтимоӣ сиёсӣ ва баҳодихии онҳо вобаста мебошад.

Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва арзиш аз ҷониби шахрвандон ҳатман бояд аз худ карда шаванд, зеро ба вучуд овардани ҳувиятсозии миллӣ талаботи давраи замони буда, дар муносибат ба давлат ва сохторҳои мавҷудаи он садоқати шахрвандонро афзуда, дар натиҷа ҳувияти шахрвандӣ ба ҳувияти давлатӣ тавъам мегардад.

Дар баробари ин, вобаста ба рушди равандҳои сиёсии ҷаҳони муосир ва бо мақсади тезонидан ва тақвият бахшидани равандҳои демократӣ технологияи «инқилобҳои ранга», «инқилобҳои маҳмалин» ва «баҳор»-ҳои гуногун боиси ивазшавии қудратҳои сиёсӣ гашта истодааст.

Бояд қайд намуд, ки истифодаи аломат ва ё рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар инқилобҳои рангорангии сиёсӣ барои аксарияти кишварҳои ҷаҳон таҳдидҳои нав ба навро ба миён оварда метавонад. Сатҳи таҳдидҳо бошад, вобаста ба қудрати ташкили муқовимати инқилобҳои рангин аз ҳам фарқ мекунад.

Ятимов С.С. чунин қайд менамояд, ки «Асоси маълумотро назарияи инъикос ташкил медиҳад. Тибқи он шуури инсон ба таври субъективӣ реалияти об'ективиро таҷассум мекунад. Дар ҳамин асос муносиботи ҳешро ба табиат, ҷамъият, ҷаҳонбинӣ, арзишҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, ҳуқуқӣ, динӣ ва ғайра мушаххас месозад. Бо ангезаи дақиқ, бошуурона ва ё бешуурона аз худ амалҳои содир менамоянд, ки дар замони ва макони муайян ба вуқӯ мепаїванданд»¹.

¹ Ятимов С. Илм ва амният [Матн] / С.Ятимов / Ваҳдат. Давлат. Президент. - Душанбе, 2018. - С. 130.

Бинобар ин, хусусиятҳои бевоситаи сафарбаркунӣ ва хувиятсозии рамзҳои сиёсиро яқсон баҳо додан мушкил аст. Зеро таҷассуми реалияти объективиро на ҳама вақт тӯдаи мардумон қабул карда метавонанд.

Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун василаи таъсиррасон дар бисёр ҳолатҳо васеъ истифода бурда мешаванд. Онҳо вобаста ба ҳадафҳои муайян метавонанд тағйир ёбанд. Баъзан мешавад, ки рамзҳои сиёсии перохани бегона пӯшонидашуда боиси паст намудани доираи дарк кардани худшиносии миллии шуда метавонанд. Аз ин рӯ, дар шароити дигаргуниҳои нави ҷаҳонӣ мақому манзалати рамзҳои сиёсиро бояд аз таъсири бегонапарастӣ дур намуда, ба тавассути муқовимати фаҳмондадиҳӣ тибқи ВАО ва дигар усулу методҳои таълимию таҳқиқӣ баррасӣ намудан лозим меояд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки нерӯҳои геополитикии ҷаҳони муосир ба воситаи шабакаҳои иттилоотӣ бо амалӣ намудани усулҳои «инқилобҳои маҳмалин» ва ё «ранга» системаи мавҷудаи ҷаҳониро тағйир дода, ҳадафҳои худро амалӣ карда истодаанд. Дар ин росто нақши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун омили таъсиррасон ба тағйироти ҳокимияти сиёсӣ, хусусан ба воситаи «инқилобҳои ранга» амалӣ карда мешаванд.

Масалан, коршиноси соҳаи сиёсӣ Нарочнитская Н.А. мафҳуми «инқилобҳои ранга»-ро маънидод намуда, онҳоро чун эътирози омма ва ивази ғайризӯроваронаи ҳокимият маънидод менамояд, чуноне ки ин намуд инқилобҳо соли 2000 дар Сербия, соли 2003 дар Гурҷистон, соли 2005 дар Қирғизистон, солҳои 2013-2014 дар Украина ва соли 2018 дар Арманистон рух дода буданд. Ба ин қатор муҳаққиқон ҳамчунин зухуроти эътирози иҷтимоӣ дар кишварҳои пасошӯравиро, ки ба ивази ҳокимият оварда нарасониданд, низ шомил кардаанд, аз он ҷумла, тазоҳуроти соли 2008 дар Арманистон, соли 2010 дар Белорусия, солҳои 2011-2013 дар Россия. Ҳодисаҳои баҳори Араб низ ба қатори «инқилобҳои ранга» ворид мешаванд. Аз ин рӯ, мубоҳисаҳои ҷиддӣ дар бораи таснифи ин зухурот ба вуқӯъ

пайваста, саволе ба миён омад, ки оё мешавад, ки «инқилобҳои ранга»-ро инқилоб номем».¹

Бояд тазаккур дод, ки аксари «инқилобҳои махмалин», ки дар ҷаҳони имрӯза амалӣ шуда истодаанд, аз ҷониби институтҳои махсуси ИМА эҷод ва таҳрикдодашуда мебошанд. Инқилобҳои ранга ҷанбаи қавии геополитикӣ дошта, мақсади онҳо ҳадафҳо ва мақсадҳои геополитикӣ ба шумор мераванд.

Инқилобҳои ранга дар замони тағйирпазирии ҷомеа ифодакунандаи рамзҳои сиёсӣ низ мебошанд. Барои мисол, «инқилоби махмалин» дар Югославия, «инқилоби садбаргҳо» дар Гурҷистон, «инқилоби норинҷӣ» дар Украина, «инқилоби арғувонӣ» дар Ироқ, «инқилоби лолаҳо» дар Қирғизистон, «инқилоби кабуд» дар Белорус, «инқилоби кактусҳо» дар Мексика, «инқилоби сурхтоб», «инқилоби нилобӣ» дар Молдова, «инқилоби сабз» дар Эрон, «инқилоби хурмой» дар Тунис, «инқилоби нилуфар» дар Миср, «инқилоби ботлоқӣ» дар Россия, «инқилоби шаъну шараф» дар Украина, «инқилоби сирой» дар Бразилия, «инқилоби хризантемаҳо» дар Молдова, инқилоби «Еревани электрикӣ» дар Арманистон, «инқилоби шамъҳо» дар Корея, «инқилоби махмалин» дар Арманистон намунаи онҳо мебошанд»².

Мавриди қайд аст, ки на танҳо номгузории инқилобҳо, балки ҳолати истифодаи рамзҳои сиёсӣ низ ба хусусиятҳои миллии ин ва ё он кишвар алоқаманд мебошанд. Баъзан чунин мешавад, ки амали ғайриоддӣ роҳбар ва ё сарвар метавонад ба тазоҳурот ва ё инқилоб номи мувофиқ оварад. Масалан, инқилоби гулҳои садбарг, лолаҳо, инқилоби норинҷ ва ғ. Ҳамаи ин номҳо ҳамчун ифодакунандаи ҳувиятсозии шахсоне мебошад, ки дар раванди ташаккули ҳодисаву инқилобҳо пешбаранда маънидод мегарданд.

Бештар барои тағйири қудрат дар кишварҳои гуногуне, ки зери рамзи «инқилобҳои ранга» ба амал меоянд, масъалаи устувор намудани боварии мардум ба муқовимат ва таъсири хоҷагони беруна мебошад. Дар раванди амалӣ гардидани «инқилобҳои ранга» мутахассисони соҳавӣ технологияи

¹ Ниг.: Нарочницкая Н. А. «Оранжевые сети: от Белграда до Бишкека» [Текст] / Н.А. Нарочницкая. 2008.- С. 178.

² Ниг.: Цветная революция. [Манбаи электронӣ]: <https://ru.wikipedia.org/wiki.> (Дата обращения: 25.06.2019).

назарфиребии оммаро мавриди истифода қарор медиҳанд, ки мардум ба қудрати рамз ва шиорҳои мутахидкунанда дар муддати кӯтоҳ сафарбар карда мешаванд.

Сафарбар намудани оммаи мардум барои дигаргун намудани сохти идораи давлатӣ ва ё мақсадҳои дар пешгузошта масъалаи хеле душвор ва заҳмату методҳои гуногунро талаб менамояд. Технологҳои сиёсӣ ва роҳбарони онҳо ба воситаи одамони таълимгирифта ва бо пулу мол таъминшуда ногузирии тағйири ҳокимиятро бо далелҳои қотеъона ташвиқу тарғиб намуда, ваъдаҳои бардурӯғро барои ояндаи дурахшон, пешравиӣ миллӣ ба тавассути сарнагун кардани режим амалӣ мегардонанд.

Масалан, воқеаҳои сиёсӣ ва «инқилобҳои ранга» – и Қирғизистон, Гурҷистон ва Украина собит месозанд, ки политтехнологҳои ғарбӣ вобаста ба манфиатҳои геополитикӣ ва демократияи дурӯғини хеш тӯдаҳои одамонро ба тазоҳурот бархезонида, дар бисёр ҳолатҳо ба сохти давлатдории кишварҳои номбаршуда таъсири ҷиддӣ расонида тавонистанд.

Дар амалӣ гардонидани «инқилобҳои ранга» ва расидан ба мақсади руҳ додани дигаргуниҳо технологҳои сиёсӣ бештар ба миллатгароӣ ашаддӣ ва собиқ маҳбусону нафарони ҷабрдида тақия намуда, талаботҳои навро тибқи «сценария» - и тарҳрезишуда ба амал меоваранд. Таҳлилҳо собит месозанд, ки дар «инқилобҳои ранга» нахустин амалҳои ғайриқонуниро зархаридони хориҷӣ ба анҷом мерасонанд. Мутаассифона, онҳо дар ниқоби мардуми ҳамон кишвар ба майдонҳо баромада, ҳокимиятҳои сиёсиро маҷбур менамоянд, ки қарорҳои ба манфиатҳои онҳо ҷавобгӯро қабул намоянд. Аммо дар бисёр ҳолатҳо маълум мегардад, ки технологҳои сиёсӣ ва ё роҳбаладони чунин чорабиниҳо оммаи мардумро дигар ором ва пароканда карда наметавонанд. Бинобар ин, мардуми ҷамъшуда бо таъсири эҳсосот ба харобкориҳо даст зада, вазъро ноором мегардонанд.

Таҳлили табиати «инқилобҳои ранга» нишон медиҳад, ки онҳо дар аксар ҳолатҳо хусусияти духӯрагӣ доранд. Сабаб ин ки, новобаста ба шаклу мазмуни чорабинӣ ва ё тазоҳурот, дар он ҳолатҳои зӯрварӣ зоҳир мегардад. Баъзан политтехнологҳо ва ё шахси мутасаддӣ бо таъсиррасонии усулӣ ва ё

ҳолати ба миён омадаи тасодуфӣ метавонад ҳолати равонии оммаи мардумро тағйир дода, ба натиҷаҳои нақшаҳои стратегии худ ноил гардад. «Инқилобҳои махмалин» аслан як усули аз байн бурдани ҳокимияти давлатӣ бо роҳи норозигӣ ва истифода аз нишону рамзҳои гуногуни сиёсӣ мебошанд.

Хусусиятҳои «инқилобҳои ранга» - ро ба назар гирифта таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки онҳо дар маҷмӯъ, бештар ба роҳи осоишта бояд аз сари ҳокимият ҳокимиятдорони номуносибро дур намоянд. Аммо амалия нишон медиҳад, ки сар шудани инқилобҳои рангоранг ин оғози низоъҳои мухталиф ва дар баъзе кишварҳо оғози ҷангҳои доманадор мебошанд. Маълум аст, ки дар ин гуна инқилобҳо рамзҳои гуногун бо рангҳои гуногуни интихобшуда асоси идеологияи ғайри сафарбаркунии оммаи халқ мебошад.

Ҳамзамон, бояд қайд намоем, ки дар раванди ташкил ва амалӣ намудани «инқилобҳои ранга» технологияи иттилоотӣ коммуникатсионӣ ва интернет, дар маҷмӯъ, нақши муҳим доранд. Ба воситаи онҳо сафарбар намудани мардум начандон мушкил ба даст меояд. Новобаста аз тарафҳои манфии чунин инқилобҳо боз самтҳои пайдо мегарданд, ки ба рушди минбаъдаи суботи ҳокимият таъсир расонида, ивазшавии пай дар пайи қудрат ба миён меояд. Чунин вазъ тақозои онро дорад, ки тағйироти ҳамешагӣ дар ҳайати ҳукумат, ивазшавии роҳбарон, мавқеъивазкунии аъзои парлумон ва ғ. амалӣ мешаванд.

Мисоли ин воқеа, таҷрибаи ҳамсоякишвари мо Қирғизистон шуда метавонад, ки дар муддати начандон тулонӣ чанд президент ва сарвазирони ин кишвар баъди «инқилобҳои ранга» иваз шуда, баъзеяшон фирор карда, баъзеяшон ба маҳкама кашида шуданд. Таҳлилҳо собит менамоянд, ки мақсади асосии «инқилобҳои махмалин» дар он аст, ки роҳбарони ин кишварҳоро дар назди мардумонашон шарманда карда, ноухдабароӣ ва ба талаву торочи боигарии кишварашон муттаҳам карда, аз дасти онҳо зимми давлатдориро дур созанд. Яъне ҳалалдорсозии раванди ташаккули ҳокимиятро пеша намуда, ба ин васила ба тавассути он идоракунии хоҷагони беруниро таъмин намоянд.

Бояд тазаккур дод, ки новобаста ба оне ки «инқилобҳои ранга» барои иваз кардани қудратҳо бо роҳи осоишта унвон карда мешаванд, вале дар раванди иҷрои амалҳо қурбонӣҳо истисно нестанд. Баъзан муносибати одамон ба равандҳои сиёсӣ ва ё истифодаи шиору овезаҳои нобарҷо тағйир ёфта, зиддиятҳои нав ба миён меоянд, ки ба авҷ гирифтани бетартибӣ ва аз байн рафтани кафолатҳои таъмини амнияти шаҳрвандон боис мегарданд.

Таҳқиқи натиҷаи «инқилобҳои ранга» нишон медиҳанд, ки дар баъзе давлатҳои арабӣ, ки инқилобҳо бо «баҳори араб» муаррифӣ гардидаанд, масъалаи истиқлолияти сиёсӣ ва тамомияти арзии ин кишварҳо яке аз масъалаҳои баҳснок ба шумор мераванд.

Масалан, дар «Миср, Яман ва Либия ҳокимият сарнагун карда шуд ва инқилобҳо боз хусусияти дигар ба бар намуданд. Аз ҳама вазъияти вазнин дар Либия ба вуқӯъ пайваست, ки дар натиҷаи сарнагун кардани режими М. Қаззофӣ инқилоб ба ҷанги шаҳрвандӣ ва сипас ба низои байналмилалӣ ҳарбӣ мубаддал гашт. Аммо бунёди «Либияи демократӣ» баъди Қаззофӣ низ имконпазир нагашт. Ҷанги хунии шаҳрвандӣ дар Сирия низ ба вуқӯъ омада, то ҳол идома дорад»¹.

Мавриди қайд аст, ки таҳиягарони «инқилобҳои ранга», пеш аз ҳама, ҳадаф ва манфиатҳои худро доранд, ки онҳо дар манфиатҳои беруна пинҳон буда, бо чунин амал доираи нуфузи худро нигоҳ медоранд.

Дар кишварҳои гирифтори «инқилобҳои ранга» ба нишону рамзҳои сиёсӣ хусусиятҳои инқилобӣ зам намуда, сурату ранги онҳоро ба ашёҳои мухталиф, либосу каллапӯшҳои гуногун, дастбандаку гарданбандҳо ҷой карда, ғаъолнокии оммаро дучанд менамоянд. Аммо кишвари ба «инқилоби ранга» гирифторгашта ба ин амалҳо начандон таваҷҷуҳ зоҳир менамояд ва аксарияти роҳбарони чунин кишварҳо аз рӯйи принципи «Саг аккос мезанаду корвон ба роҳаш меравад» амал мекунанд. Ба андешаи мо, ҳолати мазкур водор менамояд, ки дар ин раванд ҳокимиятдорон бояд чораҳои дахлдор андешида,

¹Ниг.:Системный мониторинг глобальных и региональных рисков [Текст] / Арабский мир после Арабской весны. - СПб.: Ленинград, 2013. – С. 424.

дар баробари онҳо бо рамзҳои давлат ҳувиати миллии мардумро нишон дода тавонанд.

Новобаста ба шарҳу эзоҳи ин падидаи ноустувори ҷамъиятӣ имрӯз баъди сар задани теъдоди гуногуни «инқилобҳои ранга» дар ҷаҳон сиёсатшиносон муқаррар намуданд, ки дар ин равандҳои сиёсӣ муносибатҳо байни кишварҳои абарқудрат низ ошкор гардидаанд. Онҳо бо ҳар баҳона манфиатҳои муҳимми геополитикии худро дар кишварҳои гирифтори «инқилобҳои ранга» дарёфт ва амалӣ менамоянд.

Ҳамин тариқ, таҳлили масъалаи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи идоракунии сиёсӣ ва омили таъсиррасон ба тағйироти ҳокимияти сиёсӣ нишон медиҳад, ки кишварҳои бонуфуз дар равандҳои сиёсии ҷаҳони муосир аз технологияҳои сиёсӣ васеъ истифода бурда, барои татбиқи мақсадҳои худ на танҳо «инқилобҳои ранга», балки тамоми дастовардҳои политтехнологиро мавриди истифода қарор медиҳанд.

Номгузори «инқилобҳои ранга» бештар шакли берунии онҳоро таҷассум менамояд, аммо моҳияти онҳо танҳо татбиқи манфиат бо нақшаҳои геополитикӣ ба тавассути истифодаи нерӯи дохилии давлат мебошад. Яъне дар ин росто нерӯҳои дохилӣ, ватанфӯрушон ва бегонапарастон барои амалӣ намудани ҳадафҳои хоҷагони хориҷӣ мавриди истифода қарор дода мешавад.

Баъди фурупошии Иттифоқи Советӣ сарварони «инқилобҳои ранга» дар кишварҳои ба тозагӣ истиқлолият бадастоварда вобаста ба ин масъала фаъолияти гуногун доштанд. Масалан, «Сарварони «инқилоби норинҷӣ» дар Украина собиқ Сарвазир Виктор Юшенко, ки то 29 майи соли 2001 фаъолият дошт ва собиқ муовини Сарвазир Юлия Тимошенко, дар Қирғизистон бошад, собиқ Сарвазир Қ. Боқиев, ки то 22 майи соли 2002 фаъолият дошт ва собиқ вазири корҳои хориҷӣ Роза Отунбоева, дар Гурҷистон собиқ вазири адлия М. Саакашвили, ҳамчунин Раиси парлумони Гурҷистон Зураб Жвания, ки то инқилоб меросбари Эдуард Шеварднадзе ҳисоб меёфт, буданд»¹. Аз ин санадҳо чунин натиҷагирӣ намудан мумкин аст, ки технологҳои сиёсии

¹ Ниг.: Манбаи интернетӣ. <http://newsland.com/>

«инқилобҳои ранга» элитаи муҳолифро дар дохили элитаи ҳукмрон ҷой намуда, манбаи захиравии ҳокимиятро дар дохили ҳокимият ҷой дода буданд.

Дар баробари ин, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон низ баъди ғурупошии Иттифоқи Советӣ ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ рух дод, ки он аз ин «инқилобҳои рангоранг» бо хусусиятҳои хоси худ тафовут дошт. Бештар ҷанги шаҳрвандии мо бо ҳадафи аз сахнаи сиёсӣ дур кардани коммунистҳо ба вукӯъ пайваста буд. Аммо оҳиста-оҳиста сатҳу мазмуни ин ҷанг характери дигар гирифт. ҲНИТ онвақта, ки ғайриқонунӣ солҳои тӯлонӣ амал мекард, зимони дигар хизбҳои ҳамонвақтаро ба даст гирифта, ба оташи ҷанги шаҳрвандӣ алангаи нав ворид намуд. Наҳзатиёни тоҷик низ ба рамзҳои нави давлатӣ кӯшиши тағйиротҳои нав дохил карданро пеша карда буданд, аммо намояндагони мардумӣ то ҷое пеши роҳи онҳоро гирифта тавонистанд.

Ба ҳамаи ин нигоҳ накарда як муддати муайяне, ки Комиссияи оштии миллӣ фаъолият мекард, бисёре аз онҳо худро «муҷоҳид» эълон намуда, ба сару либос, каллапӯшҳои афғонӣ ва рӯймолҳои хат-хати муҷоҳидон муҷаҳҳаз гардонида шуда буданд. Аксарияти онҳо ба рамзу нишонаҳои эронӣ тақлид менамуданд. Ҳатто дар суҳанронии онҳо мафҳумҳои ҷудогонаи ғушҳои афғонӣ эронӣ хеле зиёд ба мушоҳида мерасиданд, ба монандӣ «Худо ҳофиз», «ҷанги чирикӣ», «муҷоҳиди роҳи озодӣ», «сангар» ва ғ. Баъдан онҳо мардумро вобаста ба минтақаҳо мусулмон будан ва ё набуданашонро муайян мекардагӣ шуданд. Ҳатто аз Афғонистон истода мардуми ин сӯи оби дарёи Панҷро кофир эълон карда буданд.

Ҳамин тавр, чунин муборизаҳои шадид ба он оварда расониданд, ки мардуми одӣ дигар ба онҳо эътимоду боварӣ надоштанд. Онҳо бо оҳистагӣ тамоюли муборизаи худро тағйир дода, ба сулҳофарӣ камари ҳиммат бастанд. Аз ҳама муҳим он буд, ки ҳар ду ҷониб ҳам оқибатҳои нангини натиҷаи ҷанги шаҳрвандиро дурусту сахт дарк намуданд. Дигар барои онҳо ҷанги кишвари Афғонистон дарси сабақ гардид. Ҳар ду ҷониб эҳсос намуданд, ки агар ба ҷанги шаҳрвандӣ хотима набахшанд, Тоҷикистон мисли Афғонистон ба як театри ҷангӣ табдил меёфт. Мавриди қайд аст, ки хиради азали ва фарҳангсолории ин

миллати куҳанбунёд боло гирифт ва ҷанги шаҳрвандии Тоҷикистон ба поён расида, дар кишварамон сулҳу салоҳ танинандоз гашт.

Дар ин ҷо бояд хизматҳои бесобиқаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро барои ба эътидол овардани вазъи ноороми ҷомеа пеши рӯ овард. Воқеан, сарвари сиёсии кишвар тавонистанд, ки тарафҳои даргирро сари мизи гирд ҷамъ оварда, асли воқеаи ҷанги шаҳрвандии Тоҷикистонро фаҳмонида диҳанд. Ҷанги шаҳрвандии Тоҷикистон ҷанги таҳмилие буд, ки аз дигар «инқилобҳои ранга» - и баъдина дар кишварҳои пасошӯравӣ бо махсусиятҳои худ фарқ мекард. Дар ҷанги шаҳрвандии Тоҷикистон низ рамз ва нишонаҳо аз ду ҷониб фаровон истифода бурда шудаанд. Бештари мардумоне, ки тарафдори давлати ҳуқуқбунёду демократӣ буданд, нишону парчами Тоҷикистон ва дигар атрибутҳои давлатиро мавриди истифода қарор медоданд.

Нафароне, ки худро ҷонибдори кишварҳои исломӣ медонистанд, рӯйи рост ягон намуди рамзҳои давлатиро эътироф надоштанд. Аммо аз оғози муборизаи динию сиёсиашон ба таври махфӣ парчами сиёҳи баъзе кишварҳои исломиро гоҳ дар Фарму гоҳ дар Норақ ва баъзеи дигар минтақаҳо шабона меафрохтанд. Ин амал қариб, ки то солҳои 2015 гоҳ-гоҳе ба ҷашм мерасид. Яъне баъдтар маълум гардид, ки аксарияти ин парчамбардорон шомили ҷангҳои мазҳабӣ гардида, оқибат дар сангарҳои бегона ҷони худро аз даст додаанд. Онҳоро дар маҷмӯъ таҳлил намуда, ифротӣ буданашонро чунин тақсим менамоянд:

«-гурӯҳи якум нафароне мебошанд, ки таълимоти диниро берун аз Тоҷикистон гирифтаанд. Онҳо одатан оид ба масъалаҳои дин ва таҷрибаи динӣ баҳс мекунанд. Хусусияти хоси ин гурӯҳ эҳтиром нагузоштан ба анъана, рамзҳои давлатӣ ва меъёрҳои шаклгирифта дар ҷомеа мебошанд. Хусусияти дигари ин гурӯҳ дар он аст, ки дар масъалаҳои сиёсӣ ғайрифаъол набуда, диққати асосии худро ба масъалаҳои динӣ равона мекунанд;

- гурӯҳи дуюм – инҳо ҷонибдорони ҳаракатҳои ғайриқонунии динӣ мебошанд. Фарқи асосиашон дар он аст, ки онҳо нуфуз ва обрӯи исломиро барои ба даст овардани ҳадаф ва манфиатҳои шахсии худ истифода мебаранд. Ҳояи «хилофати ягонаи исломӣ»-ро ҷонибдорӣ намуда,

намояндагони ҳаракатҳои ғайриқонунии динӣ исломи анъанавӣ ва вазъияти фароҳамомадаи иҷтимоию сиёсиро дарк кардан намехоҳанд;

- гурӯҳи сеюм ифротӣҳои дунявӣ (атеистҳо) мебошанд. Онҳо куллан ба афзалияти мавқеи дин дар ҳаёти инсон ва ҷомеа муҳолиф буда, доғмаҳои диниро монеа барои рушди ҷомеа меҳисобанд;

- гурӯҳи чорум нафароне махсуб мешаванд, ки ба ягон гурӯҳ худро мутааллиқ нашуморида, мавқеи шахсӣ ва фардияти худро доимо ҳифз менамоянд»¹.

Албатта чунин гурӯҳбандӣҳо дар илмҳои сиёсӣ хеле зиёд ба чашм мерасанд, ки натиҷаи амали онҳо бо дастгирии хоҷагони хориҷӣ боз бо шаклу мазмуни дигар баррасӣ карда мешаванд. Масалан, пӯшида нест, ки бо дастгирии ИМА дар Шарқи Наздик лоиҳаи Давлати исломӣ роҳандозӣ карда шуда буд ва баъдан бо сабабҳои гуногун аз зери назорати амрикоӣҳо баромад.

Ба пиндори нигорандаи ин сатрҳо, агар ИМА «баҳори араб»- ро бо тамоми атрибутҳои иҷтимоию сиёсӣ ташкил намекард, на «давлати исломӣ», на терроризми байналмилалӣ ва на таҳдидҳои террористии глобалӣ барои ҷаҳони Ғарб пайдо намешуд. Аммо бо дастгирии инқилобҳои рангаи «баҳори араб», ки бо истифодаи тамоми аломату рамзҳои сиёсӣ ва методҳои технологияи муосир барои аз байн бурдани режимҳои гуногун ба амал омад, кишварҳои Ғарб тавонистанд технологияи сиёсии худро дар бисёр кишварҳои ҷаҳон амалӣ намоянд. Политехнологҳои сиёсии Ғарб фаъолияти режимҳои дунявиро дар кишварҳои араб тағйир дода, бо чунин амалашон шароити фароҳам оварданд, ки исломгароён ва террористон тавонанд ҳам худро нишон диҳанд ва ҳам барои ғасби ҳокимият заминагузорӣ намоянд. Агар ИМА ва тавлиди «баҳори араб» - и он намебуд, дар Сурияву Ироқ «хилофати умумиҷаҳонии исломӣ» ҳеҷ вақт пайдо намешуд.

Моделе, ки асоси инқилобҳои рангаро ташкил мекунад, дар доираи технологияи сиёсӣ ягона аст. Яъне ташкили ҳаракати эътирозӣ барои

¹ Ниг.: Махмадов А.Н., Хоперская Л.Л. Современный Таджикистан: диалектика независимости и интеграции (политико-правовой анализ) [Текст] / А.Н.Махмадов., Л.Л. Хоперская. - Душанбе, 2016 - С. 78-79

баргардонидани самти чунин ҳаракат ба сӯйи тазоҳуроти сиёсӣ ва муқобили ҳама гуна ҳокимияти амалкунанда бо мақсади маҷбур намудани он барои хоҳиши худ аз мансаби давлатӣ рафтан нигаронида шудааст. Чунин фишор ба ҳокимият ҳамеша бо таҳдиди бетартибҳои оммавӣ ва ба таври физикӣ аз байн бурдани дигарандешон мебошад. Агар ҳокимият дар чунин ҳолат муқобилият нишон диҳад, пас «инқилоби ранга» ба сатҳи дигари тазоҳуроти мусаллаҳона мубаддал мегардад. «Инқилобҳои ранга» ин як шакли ташкили амалӣ гардонидани таҳдидҳои давлатие мебошанд, ки дар ниқоби асотир ва шиору рамзҳои сиёсии инқилобҳои миллӣ ба миён меоянд.

Инқилобҳои ранга новобаста аз истифодаи аломату рамзҳои гуногуни сиёсӣ ва методу усулҳои мухталиф ин «қувваи нарм» ба ҳисоб намераванд, балки як олоти шикасти режимҳои демократии шакли гузариш мебошанд.

Дар баробари ин, имрӯз дар шароити кунунӣ фаъолияти шабакаҳои иҷтимоии ватанӣ ва таъсири эҳтимолии онҳо ба раванди тағйиротҳои сиёсии кишвар хеле назаррас аст. Онҳо ба ҳайси абзори омӯзишу таҳлили набзи ҷомеаи кишвар барои осебшиносӣ ва таҳияву баррасии иқдомҳои саривақтӣ чиҳати таҳкими сулҳу субот ва ташвиқу тарғиби муқаддасоти миллӣ, аз ҷумла: парчам, нишон ва дигар рамзҳои давлатӣ муҳиммияти худро доранд.

Аз ин рӯ, дар арафаи баргузории чорабиниҳои муҳими сиёсии дарпешистода эҳтимоли сӯйистифода шудани шабакаҳои иҷтимоӣ хеле зиёд мегарданд. Аз ин ҷост, ки ба даст гирифтани иқдомҳои сифатан нави ба истиклолияти сиёсӣ, созандагӣ, бунёдкорӣ ва муқаддасоти миллӣ вобастагидошта бештар муносибати ғайристандартиро тақозо менамоянд. Зеро имрӯзҳо қадамҳои ҷиддӣ дар самти таҳаввули муҳтавои шабакаҳои иҷтимоӣ ба мушоҳида мерасанд, ки метавонанд афкори ҷамъиятиро ба самти ғайриқобили қабул шакл диҳанд.

Маълум аст, ки раванди фосила гирифтани корбарони шабакаҳои иҷтимоӣ вобаста ба авлавиятҳои сиёсӣ идеологӣ ба таври барҷаста ба назар мерасанд ва онҳоро метавонанд тадричан аз ҳарифони маҷозӣ ба рақибони идеологӣ табдил диҳанд. Имрӯзҳо модераторони гурӯҳҳои маҷозӣ аз рӯйи талаботу авлавияти худ инъикоси вазро танзим намуда, танҳо он

мавзуъхоро рӯйи саҳифа меоранд, ки муносиб ба манфиати онҳо бошанд. Теъдоди контенти офаридашаванда бо ҳадафи дастгирии иқдомҳои Ҳукумати мамлакат то чое ғайриҳирфай таҳия мешаванд ва таъсири камеро ба афкори чамъиятӣ мерасонанд.

Бинобар ин, фрагментарӣ шудани гурӯҳи истифодабарандагон дар фазои маҷозӣ заминаро барои баҳсҳои сунъӣ низ зиёд мегардонад. Дар умум идома ёфтани чунин вазъ боиси ташаккули афкори манфӣ нисбат ба равандҳои сиёсии кишвар ва муқаддасоти миллӣ шуда метавонанд.

Таҳлилу таҳқиқи ин мавзуъ нишон медиҳад, ки шахрвандони кишвар нисбат ба овоза масуният надоранд ва ба ҳар «тафсири муносиби вазъ» бовар мекунанд ва онро ҳақиқати мутлақ меҳисобанд. Дар чунин шароит роҳандозӣ намудани фаъолиятҳои маърифатӣ дар чорчӯби чорабиниҳои муҳимми сиёӣ метавонад ба мушкилии ҷиддӣ рӯ ба рӯ гардад. Гузашта аз ин, барои муҳолифони ғайрисистемавии мамлакат абзори ҷиддии таъсир ба афкори чамъиятиро фароҳам месозад.

Маълум аст, ки имрӯз муҳолифони сохти конститутсионии мо иттилоотро ҳамчун воситаи асосӣ ва муассир дар дунёи маҷозӣ ба ҳисоб гирифта, ба тавассути рӯзномаю маҷаллаҳо, шабакаҳои махсуси телевизионӣ ва шабакаи Интернет маъракаҳои пайгирона ва фарогирандаи таблиғотӣ ба роҳ монда, барои расидан ба ҳадафҳои стратегии худ кӯшиш ба харҷ дода истодаанд, то ки афкори умумро нисбати худ тағйир диҳанд. Махсусан, баромадҳои намоёндагони Ҳизби мамнуъгаштаи Наҳзати Исломии Тоҷикистон ва ҳаммаслакони онҳо дар шабакаҳо, инчунин видеороликҳои паҳн намудаи онҳо дар Интернет ба авзои сиёсии кишвар ва фазои иттилоотии он таъсири манфӣ расонида истодааст. Зиёда аз ин, дар шабакаҳои иҷтимоӣ гурӯҳҳои зарҳариди «ИГИЛ», аз он ҷумла дорони мафкураи эътирозӣ чамъ омада, бештар дунёи маҷозии рамзҳои гуногунро мавриди истифода қарор медиҳанд.

Новобаста аз он ки амнияти фазои иттилоотии кишвар дар маҷмӯъ, нисбатан ором мебошад, вале ин фазо пур аз муноқишаву баҳсҳо буда, аз он

назари ошӯбангезӣ ва муноқишасозӣ эҳсос мегардад. Дар ин раванд таблиғи «инқилобҳои ранга», инқилобҳои мусалаҳхона ва истифодаи дигар технологияҳои сиёсӣ барои ба сари қудрат омадан хеле фаъол гардидаанд. Аз ин рӯ, ба андешаи мо, мундариҷаи мавзӯҳои сиёсии ВАО-ро чунин тасниф додан мумкин аст:

- шарҳи сиёсии ғаразнок ва ғайривоқеии ҳодисаҳои ҷаҳони араб бо технологияҳои нави сиёсӣ ва имкони таъсири он ба вазъи кишварҳои Осиёи Марказӣ;

- таҳлили ҳадафҳои муҳолифин аз ҷанги шаҳрвандӣ ва нишон додани бартарияти намоёндагони худ дар қабули қонун дар бораи рамзҳои давлатӣ, аз ҷумла нишон, парчам ва раванди сулҳофарӣ;

- бухронӣ ва ислохталаб муаррифӣ намудани вазъи иҷтимоӣ-сиёсии кишвар аз ҷониби Ҳизби мамнуи Наҳзати Исломии Тоҷикистон.

Мавриди қайд аст, ки вақтҳои охир фаъолияти бурунмарзии ҲНИТ дар байни ҷавонон, бахусус, муҳоҷирони меҳнатӣ дар кишварҳои Россия ва Қазоқистон хеле афзуда истодааст, ки он метавонад минбаъд дар амнияти фазои динӣ- сиёсии ҷомеаи тоҷик ва ҳифзи арзишҳои миллӣ мушкилоти дигарро пеш орад.

Аз ин рӯ, дар шароити мураккаби ҷаҳонишавӣ бояд вазифаи шабакаҳои иттилоотӣ рӯз то рӯз зиёд гардида, масъалаҳои тарғиби фарҳанги миллӣ, расму ойинҳои мардумӣ, ташвиқи андеша ва муқаддасоти миллӣ, тарбияи насли ояндасоз, риояи меъёрҳои забони давлатӣ ва ҳифзи асолату тозагии он бояд рисолати муҳими воситаҳои ахбори омма гардад.

Аз ҷониби баъзе доираҳои манфиатҷӯй воситаҳои ахбори оммае, ки дар хориҷи кишвар аз ҷониби хоҷагони хориҷии онҳо бунёду маблағгузорӣ карда мешаванд, ҳамчун фишанги таъсиррасонӣ ба фарҳангу маданият ва давлатдорӣ миллии тоҷикон ба таври ғаразнок истифода бурда мешаванд.

Дар натиҷаи пайдо шудани холигоҳи иттилоотӣ ҳоло як қисми аҳоли, аз ҷумла ҷавонон таҳти таъсири мутаассибони ифротӣ ва хурофотпарастон, ки барои онҳо мафҳумҳои «миллат», «давлатдорӣ миллӣ», «истиклолияти миллӣ», «дунавият», «арзишҳои миллӣ» ва «техника» бегонаанд, қарор

гирифтаанд. Омили мазкур яке аз сабабҳои асосии гаравиши ҷавонон ба сафи созмонҳои террористӣ, аз ҷумла «Давлати исломӣ» маҳсуб меёбад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанрониҳои худ оид ба ин масъала чунин ибрази андеша намудаанд: «Яке аз омилҳои густариш ёфтани ифротгарӣ ва терроризм ин аз ҷониби ташкилотҳои террористӣ васеъ истифода гардидани технологияҳои муосири иттилоотӣ, бахусус, шабакаи интернет бо мақсади пешбурди ташвиқоти экстремистӣ, ба сафҳои худ ҷалб намудани аъзои нав, омода ва роҳбарӣ намудан ба амалҳои харобкоронаи онҳо маҳсуб меёбад. Аз ин лиҳоз, тақвияти ҳамкориҳои байналмилалӣ ва минтақавӣ, аз ҷумла мубодилаи иттилоот дар бораи тарзу усулҳои муассири пайгирӣ намудани чунин сомонҳо, аз шабакаи интернет хориҷ намудани онҳо ва расонидани кӯмаки байниҳамдигарӣ дар ин самт шартҳои муҳимми комёбӣ дар мубориза бо кибертерроризм мебошад»¹.

Тавре ки оғаҳӣ дорем, дар фазои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ сиёсӣ аини замон субъектони нав, ба монанди блогерҳо, подкастерҳо ба сарчашмаҳои муътабари иттилоот мубаддал мешаванд. Ин раванд, аз як тараф, агар ҷанбаи мусбат дошта, майдони озодии ақида, андеша ва баёнро тақвият мебахшад, аз ҷониби дигар, иттилооти бетаҳрир, назоратнашаванда ва дорой хосияти субъективӣ метавонад, аввал, ба зехну тафаккур ва баъдан, ба рафтору кирдори шахрвандон таъсири манфӣ расонад. Суҳан атрофи он меравад, ки дар шабакаҳои иҷтимоӣ шахс худ муаллиф ва муҳаррир аст. Дар Тоҷикистон санади меҳварие, ки соҳаи мазкурро танзим мекунад, «Консепсияи амнияти иттилоотии Ҷумҳурии Тоҷикистон» мебошад, ки соли 2003 қабул шудааст. Консепсияи амнияти иттилоотӣ маҷмуи мақсадҳо, вазифаҳо, принципҳо ва самтҳои асосии таъмини амнияти иттилоотии мамлакатро ифода мекунад.

Барои он ки давлат аз дидгоҳи иттилоотӣ ҳифзшуда бошад, инфрасохтори интернетӣ, системаи муташаккили тарғибот, низоми хоси

¹ Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар маросими ифтитоҳи Конфронси байналмилалӣ сатҳи баланд дар мавзӯи «Муқовимат бо терроризм ва ифротгарии ҳушунатомез» [Матн] / 04.05.2018. [Манбаи электронӣ]: <http://www.president.tj/node/17564>. Санаи мурочиат 07.02.2020.

таҳти назорат қарор додани дунёи маҷозии иттилоотӣ зарурат пайдо менамояд. Дар шароити муосир ҳифзи амнияти иттилоотӣ яке аз таркибҳои асоситарини манфиатҳои миллӣ ба шумор рафта, дар партави чораҳо ва механизмҳои мубориза бар зидди таҳдиду истифодаи технологияҳои маҷозии рамзҳо низ ҳушёрӣ сиёсӣ ҳатман зарур аст.

Таҳлили сарчашма ва адабиёти илмӣ нишон медиҳад, ки рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар аксари вақт дар замири мардумон ҳисси ватандӯстиро пайдо мекунад. Идеи муттаҳидкунандаи ватандӯстӣ дар он таҷассум меёбад, ки он давлатро ҳамчун арзише муайян менамояд, ки ҳамеша ба дастгирии шаҳрвандон зарурият дорад. Ватандӯстӣ ҳамчун омили ягонагӣ ва муттаҳидкунандаи манфиатҳои гурӯҳҳо ва ҳаракатҳои гуногуни қувваҳои ҷамъиятиву давлатӣ барои устуворӣ ва рушди давлат дар ҳама давраи замон муҳимияти худро дошту дорад. Аммо ватанпарастӣ танҳо дӯстдории Ватан нест, балки он парастӣшу эҳтироми амалие мебошад, ки шаҳрванд бояд барои дар амал нишон додани ин муҳаббату садоқат кори хуберо ба анҷом расонида тавонад.

Солҳои охир масъалаи баланд бардоштани ҳисси ватандӯстӣ дар Тоҷикистон василаи баҳсу мунозираҳое гардидааст, ки ба соҳибистиклолию давлатсозӣ пайвастагии бевосита дорад. Дар радифи ин, як гурӯҳ муҳаққиқон ҷонибдори ватандӯстии бидуни давлат, мушаххас ва дар амал татбиқшаванда мебошанд. Гурӯҳи дигар бошад, боварӣ доранд, ки ташаккул додани раванди ватандӯстии мақсаднок барои шаҳрвандони мо ин маънии аз бӯҳрони маънавӣ баровардани кишвар тибқи рушди тамоюлҳои ватанпарварӣ ва тарбияи шаҳрвандон мебошад.

Таҳлили вазъи имрӯзаи ҷомеаи тоҷикистонӣ нишон медиҳад, ки тарбияи ватандӯстӣ, пеш аз ҳама, ба масъалаи таърихию маданӣ, ҳарбӣ-ватандӯстӣ, ахлоқию маънавӣ ва ҳуқуқию шаҳрвандӣ вобастагӣ дорад ва дар ҳама ҳолатҳо рамзҳои сиёсӣ олотӣ асосии амалӣ намудани падидаи ватанпарварӣ мебошанд. Аз ин рӯ, профессор Маҳмадов А.Н. қайд менамояд, ки «Рамзҳои давлатӣ ҳамеша қисми ҷудонашавандаи таъриху маданияти Тоҷикистон буданд ва мемонанд. Тарбияи шарафмандона барои дӯст доштани Ватан,

дарки бемисли боигарии анъанаҳои маданӣ ва муносибати дилсӯзона ба онҳо дар ташаккули шахсияти инсонӣ ҷавон - шаҳрванди кишвар нақши хеле муҳим дорад. Аз ин рӯ, имрӯз дар низоми таълиму тарбияи Ҷумҳурии Тоҷикистон таваҷҷуҳи хеле калон ба масъалаи ватандӯстӣ дода мешавад. Зеро ки ин ҳиссиёти бузург дар бисёр ҳолатҳо идеяи дӯст доштани Ватанро роҳнамоӣ менамояд, ки дар ин роҳ шахсиятҳои кишварҳои мухталиф борҳо қаҳрамониро нишон додаанд»¹.

Ватанпарварӣ яке аз омилҳои ягонагии ҷамъиятҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон буда, кишвари моро ба сифати арзиши болову баланд муаррифӣ намуда, дар замири одамон ҳисси ҷавобгарӣ ва шарафмандиро тарбия менамояд. Барои тоҷикистониён дилбохтагӣ ва меҳру муҳаббат ба кишварашон ҳамеша хусусияти маънавию таърихӣ дошта, дӯстдории Ватанро ҳатто ба боварӣ ва эътиқоди худ пайваставу вобаста медонанд. Аз ин рӯ, ба андешаи мо, давлатмардони мо ба надоштани ҳисси ватандӯстии баъзе нафарон ва ё гурӯҳҳои алоҳида ба назари саҳти танқидӣ бояд муносибат надошта бошанд. Барои аз ин ҳолат берун кардани онҳо чораҳои бояд андешида шаванд, ки онҳо худашон ватанро ватанпарвариро пешаи кори худ интихоб намоянд. Албатта ин ҷо боз нақши тарбияи сиёсӣ ва дигар вобастагони раванди сотсиолизатсияи сиёсӣ - оила, мактаб, низоми таълими мактабҳои олий, ВАО, дин, артиш ва ғ. бояд назаррас бошад.

Маълум аст, ки институтҳои сиёсӣ (давлат, ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳои ҷамъиятии сиёсигардида) муассисаҳои ташкилкунанда, хизматрасони раванди амалӣ сохтани ҳокимияти сиёсӣ, ҳамчунин расонидани иттилооти сиёсӣ ва мубодилаи фаъолият байни ҳокимият ва дигар соҳаҳои ҳаёти сиёсиро ифода мекунанд. Онҳо муносибатҳоро истиқрор мекунанд, рафтори шахс ва гурӯҳҳоро ба низоми меърадоранд, амалҳои онҳоро мутобиқ ва яқоя мекунанд. Ҳар институт чун субъекти сиёсат фаъолнокии сиёсиро ба воситаи фаъолияти сарварони худ, функционерҳои сатҳҳои гуногун, аъзои каторӣ, бо

¹Ниг.: Махмадов А.Н. Патриотическое воспитание граждан в условиях изменяющегося социума (опыт Таджикистана) [Текст] / А.Н.Махмадов // Власть, бизнес, гражданское общество: модели взаимодействия (отечественный и зарубежный опыт). Материалы Круглого стола с международным участием.- Ростов - н/Д. 2016.- С. 215.

мақсади қонё гардонидани манфиатҳои иҷтимоӣ - сиёсии фардӣ ва гурӯҳӣ бо муҳити атроф ҳамкорӣ намуда, амалӣ месозад.

Таҷрибаи амалӣ ва таҳлили мушаххаси рамзҳои сиёсӣ дар ҷомеаи мо имкони ба хулосае омаданро муҳайё менамояд, ки гоҳо мавқеи дақиқи назариявӣ дар таҷрибаи сиёсӣ хусусияти дигар пайдо кунад. Дар шароити соҳибистиклолӣ ба вучуд омадани аломатҳои аввалини демократия ба ташаккули рамзҳои сиёсӣ мусоидат мекунад.

Хусусан дар давраи ҷанги таҳмилии шаҳрвандӣ дар Тоҷикистон мубоҳисаҳои хеле ҷолиб вобаста ба рамзҳои сиёсӣ доир гардида буданд. Яке аз баҳсҳои фаромӯшнашаванда ин масъалаи муқаррар намудани теъдоди ситора дар нишони Ҷумҳурии Тоҷикистон буд. Баҳс байни вакилони мардумӣ ва дигар иштирокдорон маҳз дар ин мавзӯ буд. Ҳайдар Шарифзода бештар муқобили 7 ситораи пешниҳодшуда баромад намуда, фикру андешаҳои худро ибраз намуд. Аммо вакилони мардумӣ ўро дастгирӣ накарда, шумораи 7-ро қабул карданд. Ин ки баъдтар нишони давлатиро, ки бо ду шери бо болҳои китоб таҷассум гардида буданд, иваз намуданд. Маҳз бо доштани идеяҳои мухталиф барои худтатбиқкунии давлатдорӣ миллӣ онҳо мусоидат мекарданд.

Рушди минбаъдаи равандҳои иҷтимоӣ сиёсӣ дар Тоҷикистон дар соли аввали соҳибистиклолӣ аз он шаҳодат медиҳад, ки роҳбарияти замони пешин сари вақт натавонист роҳҳои мувофиқи муносибатҳои ҷамъиятиро дарёбад, ки мувофиқати иқтисодию иҷтимоӣ ва суботро дар мамлакат таъмин карда тавонад. Ба ҳамаи ин набудани нақшаҳои мушаххаси стратегияи рушди муносибатҳои нави ҷамъиятӣ мусоидат менамуд.

Дар воқеияти муосири Тоҷикистон аломатҳои бухрони иқтисодию сиёсии дар оғози солҳои 90-уми асри гузашта ошкор гардиданд. Баъди ғурупошии Ҳукумати Советӣ дар аксари ҷумҳуриҳои собиқ бегонашавии мардум аз ҳокимият пурзӯр гардида буд. Дар чунин вазъ дар ҷомеаи тоҷикистонӣ рамз ва аломатҳои оппозитсионӣ пайдо гардида буданд. Ин аст, ки таҳлилу таҳқиқи динамикаи амалигардонии рамзҳои сиёсии

кувваҳои мухталифи сиёсӣ дар раванди таҳкими ҳокимият муҳимияти хосса дорад. Вазъи мӯҷарои сиёсӣ, ки барои Ҷумҳурии Тоҷикистон баъди ба даст овардани соҳибистиклолӣ хеле мураккаб буд, боз барои таҳия ва қабул намудани ҳама гуна рамзҳои сиёсӣ мураккабтар гардида буд.

Аз ин нигоҳ, ҳокимият восита ва ё усулҳои имконпазири ба вучуд овардан ва нигоҳ доштани тобеият мебошад. Масалан, боваркунонӣ, сафарбарнамоӣ ва ҳатто манипулятсия барин усулҳо, ки дар натиҷаи истифодаи онҳо рамзҳои сиёсӣ барои амалӣ намудан истифода бурда мешаванд, метавонанд вазъи худро тағйир диҳанд.

Мавриди қайд аст, ки ҳокимият шакли махсуси муносибатҳои байнифардӣ ва байнигурӯҳие мебошад, ки ба воситаи он тобеият ва ҳукмронӣ ташаккул дода мешавад ва дар ин раванд рамзҳои сиёсӣ ҳамчун айёният мавриди истифода қарор меёбанд.

Ҳарчанд ҳокимияти сиёсӣ, пеш аз ҳама бо фаъолияти сохторҳои расмӣ алоқамандӣ дошта бошад ҳам, он бо раванди қабули қарорҳои сиёсӣ маҳдуд нагардида, тамоми муносибатҳои ҷамъиятиро, ки ба ҳаёти иҷтимоӣ сиёсии ҷомеа таъсир мерасонанд, фаро мегирад. Ҳокимияти сиёсӣ аз идоракунии сиёсӣ тафовутӣ ҷиддӣ дорад. Идоракунии сиёсӣ раванди қабули қарори сиёсӣ ва дар амал татбиқ намудани он мебошад, ки ба воситаи ҳокимияти сиёсӣ амалӣ мегардад.

Муҳаммад А.Н. қайд менамояд, ки «Ҳокимият мафҳум ва мақсади асосии сиёсат аст, пас ҳокимияти сиёсӣ сатҳи комилтарини ҳокимият буда, то замоне ки ҳокимият вучуд дорад, таҳқиқи ташаккул ва роҳҳои идораи он аз ҳама бештар ба илмҳои сиёсӣ вобастагӣ дорад»¹.

Ҳатто дар Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ низ мафҳуми «ҳокимият» маъноҳои «ҳукумат ва ҳукмронӣ»-ро ифода менамояд². Ин аст, ки дар забони тоҷикӣ ибораҳои «ҳукмронӣ намудан» ва «ҳокимият доштан» як маъноро ифода менамоянд.

Шаклҳои зоҳиршавии ҳокимият чунин мебошанд:

¹ Махмадов А.Н. Донишномаи мухтасари сиёсӣ. - Душанбе. 2016. - С. 341.

² Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. Ҷ.2. – Душанбе, 2008. – С. 510

Қувва, Маҷбурнамоӣ, Сафарбарнамоӣ, Боваркунонӣ, Манипулятсия, Обрӯ, Ҳокимияти фардӣ ва коллективӣ, Ҳокимияти сиёсӣ ва ғайрисиёсӣ.

Як зумра муҳаққиқони дигар ҳокимияти сиёсиро бо ҳуқуқи сиёсӣ алоқаманд менамоянд. Дар чунин шароит ҳокимияти сиёсӣ бо фаъолиятҳои расмӣ худ маҳдуд мегардад. Умуман, таҳлилу таҳқиқи падидаи ҳокимият нишон медиҳад, ки новобаста аз дараҷаи ташкили ҷомеа муносибати ҳокимият қисми ҷудонашавандаи ҳастии он мебошад ва яке аз воситаҳои асосии таъсиррасон дар раванди давлатдорӣ рамзҳо ба шумор мераванд, ки ҳизбу созмонҳои мухталиф онҳоро истифода мекунанд.

Мавриди тазаккур аст, ки барои ташаккули раванди давлатдорӣ рамзҳои сиёсӣ бояд ба системаи арзишҳои сиёсӣ дохил шаванд, ки дар самти ҳимояи манфиатҳои миллӣ ва ташаккули имиджи сиёсии давлат нақши назаррас дошта бошанд. Зеро моҳияти аслии имиджи сиёсии давлат дар системаи идеологияи давлатӣ таҷассум меёбад. Ҳолати мазкур метавонад ба ташаккули шуур ва маданияти сиёсии миллат таъсири назаррас гузошта, бедории миллиро дар шароити дигаргуниҳои нави ҷаҳонӣ таҳким бахшад.. Системаи сиёсии устувор сатҳу сифати қудрати истиқлолияти миллӣ ва иқтисодии миллиро дар шароити авҷгирии шиддати муносибатҳои байналхалқӣ нишон медиҳад.. Гузашта аз ин, вазифаҳои дохилӣ ва берунии системаи сиёсии ҷомеа таҷассумгари механизми идоракунии давлатӣ мебошад.

Рамзҳои сиёсӣ дар баробари сафарбарнамоии сиёсӣ ва муттаҳидкунии омма боз омили таъсиррасоне мебошанд, ки ба ҳама ҷабҳаҳои ҳаёти инсон ҳамчун пешбарандаи фаъолнокӣ таъсиргузор мебошанд.

Масъалаҳои назариявии ташаккули рамзҳои сиёсӣ технология ва механизмҳои сафарбаркунӣ ва мутаҳиднамоии он дар низоми муносибатҳои сиёсии байналхалқӣ аз сатҳу сифати илмҳои сиёсӣ вобастагӣ дорад. Ин аст, ки муҳаққиқи шинохта, Берёзкина О. қайд менамояд, ки : «концепсияи имиджо берун аз мафҳуми «инсонии сиёсӣ» (homo politicus) баррасӣ намудан ғайриимкон буда, ҷузъи асосии онро шуури сиёсӣ ташкил

медихад».¹ Ба ин Концепсия бечунучаро рамзҳои сиёсӣ низ ҳамчун василаи баланд бардоштани имиджи сиёсии давлатӣ дохил мешаванд. Аммо новобаста аз он ки рамзҳои сиёсӣ дар маҷмӯъ, хусусияти комплексӣ доранд, механизми ташаккули технологияҳои онҳо аз ҳокимият ва идоракунии давлатӣ ва рафтори сиёсии элитаи ҳукмрон вобастагӣ дорад.

Аз ин рӯ, рамзҳои сиёсӣ метавонанд аз як ҷониб, субъекти ҳокимият ва аз ҷониби дигар, мардумро ба ҳам бипайванданд. Бинобар ин, аз рӯйи андешаҳои мутахассисони касбӣ «барои баланд бардоштани имиджи байналхалқии давлат, пеш аз ҳама, донишҳои назариявӣ ва технологиро зарур медонанд»². Ин аст, ки рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ ба донишҳои назариявӣ амалӣ зарурати ҳамешагӣ пайдо менамоянд.

Хулоса, нақши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи идоракунии сиёсӣ ва омили таъсиррасон ба тағйироти ҳокимияти сиёсӣ ва хусусияти «инқилобҳои ранга» таҳлил шуда, муаллиф хулосабардорӣ менамояд, ки дар ҳар ҷое, ки муқаддасоти миллий, аз ҷумла рамзҳои сиёсӣ дар раванди миллатсозӣ таъсири мусбат расонанд, дар он ҷо давлат низ рушду нумӯи нави сиёсиро фарҳангиро соҳиб мегардад.

Рамзҳои сиёсӣ замоне ба рамзи ҳақиқӣ табдил меёбанд, ки онҳо дар сурату мазмуни худ беҳамто ва беҳудудии маъниро таҷассум карда тавонанд. Онҳо дар ин раванд ҷаззобияти ҳосе пайдо намуда, пешбарандаи фаъолнокии мердум мегарданд. Нақши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун омили таъсиррасон ба тағйироти ҳокимияти сиёсӣ ва ё дигаргуниҳои нави иҷтимоӣ дар замони тағйирпазирии давлат бештар ба омилҳои инсонӣ вобастагӣ дошта, ҳамчун асбобҳои аёни муҳимияти махсуси худро дорад.

Дар баробари ин «инқилобҳои ранга», намоишҳои эътирозӣ, гирдиҳамоиҳои оммавии кӯшиш баҳри ислоҳоти соҳаи идории давлат барин саҳнаҳо дар ҳар як гӯшаи олам сар задаанд ва ҳатто аз доираи як давлат

¹ Берёзкина О.П. Политический имидж в современной политической культуре: Автореф. Дис. ... док. полит. наук. – СПб. 1999. С. – 16.

² Драгачёва О.С. Внешнеполитический имидж государства и его лидера: технологии формирования и позиционирования: дис. ... канд. полит. наук: 23.00.02. – М., 2006. – 190 с.

берун баромада, мувофиқи дараҷа ва хусусияти зоҳиршавии худ тағйироти ҷузъиву куллиро дар олам падида овардаанд.

Ҳамаи ин зухурот ҳамқадами инсон ва ҷомеа буда, ҳамеша дар олами маҷозӣ низ чун занги таҳдид садо медиҳанд ва дар байни онҳо дунёи маҷозии рамзҳо ва истифодаи онҳо ҳамчун технологияи сиёсӣ ҷои махсусро ишғол мекунанд. Ногуфта намонад, ки аксарияти «инқилобҳои рангае»-е ки аз хориҷи кишварҳо идора карда мешаванд, пеш аз ҳама, аз дунёи маҷозии технологияи иттилоотию коммуникатсионӣ истифода мебаранд ва дар маҷмӯъ, ба густариш ёфтани ҷараёнҳои номатлуби террористию ифротгароӣ замина мегузоранд.

Ҳамин тавр, дар доираи таҳқиқи зербоби мазкур мо кӯшиш намудем, ки асосҳои назариявӣ, технологияи идоракунии сиёсӣ ва таъсиррасонии ҳокимияти сиёсӣ ва мафҳуми моҳияти онро баррасӣ намоем.

Дар зербоби ҷоруми боби сеюм муаллиф идеологияи сиёсӣ ва мақоми онро дар ташаккули таблиғоти рамзҳо ҳамчун технологияи сиёсӣ барои таҳлилу таҳқиқ пешниҳод менамояд.

3.4. Идеологияи сиёсӣ ва мақоми он дар ташаккули таблиғоти рамзҳо ҳамчун технологияи сиёсӣ

Идеологияи сиёсӣ идеологияи ташаккулёфтае мебошад, ки дигар намудҳои идеологияро дар зери султанӣ худ нигоҳ дошта, манфиатҳои мухталифи табақаҳои гуногуни ҷомеаҳо дар сатҳҳои гуногун бояд ҳимоя намояд. Ҳамзамон чунин идеология ба ҳама ҷабҳаҳои ҳаёти иҷтимоию сиёсӣ нигоҳ накарда бештар нақши муттаҳидкунандаро иҷро карда метавонад.

Муаллифи дигар идеологияро ҳамчун шакли мотиватсияи рафтори сиёсӣ муаррифӣ намуда, онро дар низоми демократӣ танҳо дар марҳалаи манфиатҳои концептуалии гурӯҳ мавриди истифода нишон медиҳад. Абсолютизатсияи нақши идеология ё ин ки мувофиқкунонӣ ба он ба ахлоқи ҳуқуқи маданӣ ва дигар масъалаҳои батанзимдарории маънавии ҳаёти ҷамъиятӣ вобаста аст. Асбоби паҳнкунандаи таъсири идеологро, пеш аз ҳама, таблиғот иҷро менамояд¹.

Профессор Ятимов С.С. ба таври умумӣ дар бораи идеология изҳори андеша менамояд, ки «дар миёни идеологияҳо ҷаҳонбинӣ ва назарияҳо, ки аз ҷониби субъектҳои манфиатҳо дар асоси андешаҳои динӣ ва миллатгарой сохта мешаванд, хеле мураккаб мебошанд... Яъне предмети асосӣ, ки дар атрофи он гӯё идеология ташаккул меёбад, аз ҷониби субъектҳои сиёсӣ дар дахҳо шакл шарҳу тавзеҳ дода мешавад»².

Албата ин хеле ҷолиб аст, ки идеология дар раванди тағйирпазирии ҷомеа на танҳо ба равандҳои сиёсӣ таъсиргузор аст, балки худ идеология метавонад ба таъсири равандҳои сиёсӣ низ гирифта шавад. Дар баъзе ҳолатҳои дигар рушди ҷаҳонбинии идеологӣ ва пайдо шудани идеяҳои муосир дар концепсияҳои идеологӣ метавонанд пешравӣ ва тағйиротҳоро дар сиёсат ба миён оранд. Аммо дар дигар вазъият идеологияро метавон

¹ См.: Сирота Н.М. Идеология и политика Москва, 2015. - С. 18.

² Ятимов С. Асарҳо. Ҷ.7. Идеология ва манфиати миллӣ бғанҷ нашриёт. 2019.- С. 34.

ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ бо дарназардошти дигаргуниҳои гузаштаистода ба инобат гирем.

Бояд гуфт, ки идеология на танҳо донишҳои назариявӣ мебошад, ки аз ҷониби табақаҳои иҷтимоӣ барои дарки ҳастӣ ва рушду инкишофи худ истифода мегардад, балки низоми арзишҳост, ки дар ташаккули таблиғоти рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунӣ иштирок менамояд.

Ҳангоми дар бораи идеология сухан рондан хусусиятҳои тарзи ҳаёт, тарзи тафаккури халқҳо ё халқиятҳои дар давлат зиндагикунандаро ба назар гирифтани лозим аст. Идеологияҳои сиёсӣ табақаҳои иҷтимоии тафриқаноки аз лиҳози назариявӣ расмишударо ифода мекунанд. Идеологияҳо дар бисёр ҳолатҳо ба одамон фишор меоранд, зеро онҳо на бо дарназардошти рушди инфиродӣ, балки тавассути аз берун таҳмил гардидани мафкураҳои сиёсии давлатӣ муайян карда мешаванд, ки ин бархӯрди мабдаҳои ғайрӣ ва мафбулро чи дар сатҳи шахсият ва чи дар сатҳи иҷтимоӣ гурӯҳӣ пурзӯр менамояд.

Агар сухан дар бораи идеологияи давлатӣ равад, пас маълум аст, ки он пеш аз ҳама, идеологияи сиёсӣ мебошад. Аммо дигаре аст, ки «идеологияи сиёсӣ доктринаи муайяност, ки даъвоҳои ин ё он гурӯҳи одамонро ба ҳокимият (ё ба истифодаи он) ҳақ мебарорад ва бо ин мақсадҳо афкори умумро ба идеяҳои худ тобеъ гардондани мешавад»¹.

Дигаргуншавии низоми арзишӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз пайомадҳои дигаре буд, ки дар замони соҳибистиқлолӣ ба вуҷуд омад. Аз диди аввал шикасти қолабҳои идеология, ки рафтори ҷамъиятии одамонро танзим мекарданд, инкори бархе аз онҳо ҳамчун ақидаҳои ботил ва ғояҳои ҷадиде, ки ҷомеа дар дарки онҳо мушкилӣ мекашид ва ҳатто қабул карда наметавонист, басо мушкил менамуд. Вале ба инобат бояд гирифт, ки ин падида як раванди маъмулӣ ҳангоми тағйиротҳои сиёсӣ аст. Ин қадами ҷиддӣ имкон дод, ки дар фарҳанги давлатдорӣ мо ислохотчиғӣ ҳамчун ғояи мусоидаткунанда ба болоравии сатҳи муносибатҳои иҷтимоӣ ва сатҳи

¹ Ниг.: Пугачёв В. П., Соловёв А. И. Введение в политологию. – М., 1996. – С. 291

зиндагии мардум зарурати худро собит намояд. Чанбаи дигаре, ки аҳаммияти назариявию амалии рамзҳои сиёсиро баланд мебардорад, ин қобилияти тағйирпазирии идеологияи сиёсӣ мебошад. Тағйирпазирии идеологияи сиёсӣ раванди муҳимми ҷамъиятӣ буда, ба омилҳои гуногун, аз қабили сатҳи донишу маърифат, фарҳанг, низоми мавҷудаи идеологӣ, сатҳи зиндагӣ ва имкониятҳои воқеии мардум вобаста мебошад.

Ба ҳамин тариқ, идеологияи сиёсӣ яке аз шаклҳои шуури иттиҳодиявист, ки ақидаҳои соф гурӯҳиро инъикос мекунад ва аслиҳаи маънавии элита ба шумор меравад. Аммо нақши воқеии сиёсии вай ба он вобаста аст, ки шуури оммаро чи гуна ба худ ҷалб мекунад. Инчунин ҳангоми дар амал татбиқ намудани нуктаҳои илмӣ идеология, бешубҳа, дар масъалаи мураккабӣ ва умқи ғояҳо баъзе чизҳоро талаф медиҳад, вале қувваи таъсиррасонӣ ба одамонро соҳиб мегардад.

Бинобар ин, робитаи дохилии генетикии сиёсат ва идеология дар зухуроти гуногуни ҷаъолияти сиёсӣ ва равияю мазмуни он ифода меёбад¹.

Равандҳои сиёсии Тоҷикистон нишон медиҳанд, ки дар давраи гузариш ва ё таҳаввулоти ҷиддии давлатдорӣ идеологияҳо қувваи пешбарандаи сиёсат мешаванд. Онҳо менталитети ҷамъиятро тағйир дода, хусусияти ҳаракати баъдинаро пешакӣ муайян месозанд. Умуман, дар идеологияи сиёсии кишвари мо аён шуд, ки соҳибхитиёрии комил ба идеологияи сиёсӣ вобаставу пайваста мебошад.

Идеологияи сиёсӣ маҷмуи ғоя, дониш ва арзишҳое мебошад, ки мустаҳкам гардидани сохтори ҷомеа ва рушди соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятиро муайян менамояд. Ҳама гуна идеология метавонад дар пояи ҷаъолиятҳои натиҷабархши олимону донишмандон мустаҳкам бошад.

Бахусус, ҷангҳои идеологӣ ва ҳучумҳои идеологии замони муосир метавонанд маргинализатсияи ҷомеаро бештар намоянд. Нақши олимону

¹ Махмадов А.Н., Раҷабов Ш. Амният ҳамчун падидаи системаи иҷтимоӣ. (Таҷрибаи таҳлили иҷтимоию сиёсӣ). Нашри дувум ба забони давлатӣ бо баъзе тағйироту иловаҳо. Душанбе, 2007 - С. 15.

шоирону нависандагон, эҷодкорону хунармандон дар пешгирии маргинализатсияи идеологӣ бағоят бузург аст.

Ҳамзамон, дар таъмини амнияти идеологӣ нақши донишҳои ҷамъиятшиносию гуманитарӣ хеле зиёд аст. Заминаҳои бунёдии ташаккулёбии афкори ҷамъиятӣ аз фаъолияти олимону зиёиён вобаста мебошад.

Дар таъмини амнияти идеологӣ мундариҷаи таҳқиқоти илмӣ низ таъсиргузор аст. Аз ин рӯ, дар раванди гузаронидани таҳқиқоти илмӣ ба таври қатъӣ самтҳои афзалиятноки илм дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд риоя карда шавад. Яке аз сарчашмаҳои асосии мустаҳкам намудани идеологияи сиёсӣ дар сатҳи шуури ҷамъиятӣ аз сатҳу сифати раванди таълим вобастагии зиёд дорад. Зеро ояндаи миллат, махсусан ояндаи идеологияи давлатӣ аз мундариҷа ва сатҳу сифати барномаҳои таълимӣ вобастагӣ дорад.

Мавриди тазаккур аст, ки моҳияти идеологияи сиёсиро ҳокимияти сиёсӣ ташкил медиҳад, ин пеш аз ҳама, муносибат бо институтҳои мухталифи сиёсӣ, муносибати давлат бо ҳизбҳои сиёсӣ ва ҳаракатҳои оммавӣ ва роҳу усулҳои дигаргунсозии соҳаи иҷтимоӣ мебошад. Ҳокимияти сиёсӣ ҳукмроние мебошад, ки шаклҳои дигари ҳокимиятро тобеи худ мегардонад. Ҳокимияти сиёсӣ аз идоракунии сиёсӣ тафовути ҷиддӣ дорад. Идоракунии сиёсӣ раванди қабули қарори сиёсӣ ва дар амалӣ намудани он мебошад, ки ба воситаи ҳокимияти сиёсӣ амалӣ мегардад.

Ҳарчанд фаҳмиши идеологияи сиёсӣ ба ҳокимияти сиёсӣ, идоракунии сиёсӣ вобаставу пайваста бошад ҳам, аммо дар раванди таҳлилҳои илмӣ муносибатҳои ҷамъиятӣ ва ташаккули таблиғоти рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ ва идоркунии давлатӣ ҷойгоҳи худро дорад. Зеро дар шароити имрӯзаи ҷаҳони муосир баъзе аз рафторҳои, ки оқибатҳои номатлуби сиёсӣ доранд, аз доираи сиёсат берун мемонанд. Дар ин вазъ идеологияи сиёсӣ авлавиятро ба худ гирифта, таъсири манфӣ ва ё мусбати худро ба ҷангҳо, инқилобҳо, терроризм, радикализм, экстремизм ва ғ. расонида метавонад.

Идеологияи сиёсӣ бештар тариқи барномаҳои сиёсӣ амалӣ гардида, аз ҷониби ҳизбҳо ва дастгоҳи давлатӣ ба вуҷуд оварда мешаванд. Дар натиҷа, он ба рафтори сиёсии мардум таъсиргузори менамояд.

Мавриди қайд аст, ки нақши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ташвиқи тарғиби идеологияи сиёсӣ дар ҷомеа ба таври гуногун баҳогузори мешавад. Худи идеологияи сиёсӣ барои нигоҳ доштани мавҷудияти давлат нақши муҳим мебозад. Дар чунин мазмун доктринаи махсуси сиёсӣ ва барномаи сиёсӣ фаҳмида мешаванд, ки онҳо чунин дараҷаҳои идеологияи сиёсӣ мебошанд, ки ифодаи мушаххаси идеология тавассути рамзҳои сиёсӣ инъикос мегардад.

Рамзҳои сиёсӣ нишонаҳое мебошанд, ки иқтидори ташаккулдиҳандаи ҷомеа ва нигоҳ доштани хувияти миллиро дорад. Нақши воқеии идеологияи сиёсӣ дар самти идораи давлатдорӣ аз дараҷаи воридшавии он дар шуури ҷамъиятӣ вобаста мебошад.

Тавассути таблиғи рамзҳои сиёсӣ гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоӣ муттаҳид гардонида шуда, бо усул амалҳои пай дар пайи нерӯҳои иҷтимоӣ дар фазои сиёсии ҷомеа таъмин мегардад.

Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун инъикосгари манфиатҳои гурӯҳӣ воқеияти ҷамъиятиро ба таври бонизом ифода менамояд. Идеологияи сиёсӣ ҳамчун воситаи амалкарди худ ва ҳамчун василаи ҳимояи манфиатҳо рамзҳои сиёсро истифода мебарад. Аз ин нуктаи назар бо мақсади амалигардони манфиатҳои гурӯҳӣ идеология барои таблиғи ташвиқи рамзҳо хизмат менамояд.

Бинобар ин, рамзҳои сиёсӣ тавассути идеология эътирофи шахрвандонро ба даст меоваранд. Дар натиҷаи ин дарки бошуурокаи рамзҳои сиёсӣ баланд гардида, иртиботи сиёсии мардум нисбати онҳо баланд мегардад.

Дар заминаи гуфтаҳои боло хулоса намудан мумкин аст, ки идеологияҳои сиёсӣ ва рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ бо ҳам дар робитаи зичи функционалӣ қарор доранд. Истифодаи идеология аз ҷониби давлат собит месозад, ки ба воситаи он ҳадафҳои

гузошташудаи рамзҳои сиёсӣ амалӣ гашта, самти минбаъдаи рушди ҷомеа муайян карда мешавад.

Идеология дар робита ба рамзҳои сиёсӣ ба сифати механизми сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунӣ баромад намуда, имкон медиҳад, ки умумияти ақидавӣ ташкил карда шавад.

Дар баробари ин, идеологияи сиёсӣ идеалҳои ҷамъиятиро дар ташаккули таблиғоти рамзҳои сиёсӣ ташаккул дода, муҳимияти онҳоро асоснок карда метавонад. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ имрӯз дар ҷомеа муҳимияти худро дорад, пеш аз ҳама, онҳо мардумро ба самти муайян сафарбар намуда, ҳамчун технологияи муттаҳидкунӣ ғаълонокии онҳоро меафзояд. Маҳз идеологияи сиёсӣ имкон дода метавонад, ки дар раванди ташаккули таблиғоти рамзҳо ҳар як нерӯи сиёсӣ ба воситаи онҳо ба рафтори сиёсии одамон таъсир расонад.

Кузнецов В.Н. изҳори андеша дорад, ки: «имрӯзҳо дар байни зиёиён дар масъалаҳои умумӣ баъзе мувофиқаҳо ба даст омадаанд, аз он ҷумла: неқӯаҳволии умумӣ, имконпазирии ғайримутамарказонии ҳокимият, иқтисоди омехта ва плюрализми сиёсӣ эътироф шудаанд. Аз ин нуқтаи назар давраи идеологӣ ба охир расидааст»¹.

Аммо таҳқиқоти илмӣ нишон медиҳанд, ки дар заминаи таҳлили масъалаи таснифи идеологияҳои нав ба ҳулосае омадан мумкин аст, ки ин амал дар заминаи тафовутҳои арзишӣ ва меъёрие, ки дар идеологияҳо ҷой доранд, татбиқ карда мешавад. Махсусан, пайдо шудани идеологияи миллӣ ақидаи ба охир расидани давраи идеологиро зери шубҳа мегузорад.

Имрӯз муайян намудани тамоюлҳо ва самтҳои идеологӣ имконият медиҳанд, ки хусусияти таъсири идеологияи сиёсӣ дар замони ба даст овардани соҳибистиклолӣ дучанд афзуда, барои ташвику тарғиби арзишҳои миллӣ, аз ҷумла рамзҳои сиёсӣ муҳим арзёби мегардад. Инчунин муайян гардидааст, идеологияи миллӣ қодир аст дар сафарбарнамоии кишри муайяни иҷтимоии ҷомеа нақш дошта бошад. Мавриди тазаккур аст, ки рушд ва пешравии давлат бидуни идеология номумкин аст. Новобаста аз

¹ Ниг.: Кузнецов В.Н. Социология идеологии: Курс лекций. / В.Н.Кузнецов/ [Текст]. – М., 2005. - С. 44.

оне, ки дар айни ҳол, асосноккунии деидеологизатсия ҳамчун чараёни илмӣ аз ҷониби пажуҳишгарону олимони мухталиф ба ҳар навъ сурат гирифта истодааст, аммо таҷрибаи сиёсии кишварҳои пешрафта нишон медиҳад, ки ин аслан номумкин аст. Зеро ҷомеаи муосир ҳамеша ниёз ба нерӯе дорад, ки онро дар зиндагӣ бояд роҳнамоӣ намояд. Ба сифати чунин қувва дар идоракунии давлатӣ идеологияи сиёсӣ нақши бориз дорад, ки барои рушди технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ имкониятҳои таъсиррасонии худро ба маротиб боло мебарад.

Дарвоқеъ, имрӯз нақш ва мақоми идеологияҳо собит месозад, ки онҳо дар фазои маҷозӣ то ҷое қорҳои идеологиеро нисбати мақому манзалати рамзҳои сиёсӣ бурда метавонанд, ки тавассути таъсиррасонии идеологӣ мақсад ва манфиатҳои худро амалӣ карда метавонанд.

Бар замми ин, идеологияи сиёсӣ вазифаҳои гуногунро иҷро менамояд. Аз ҷумла, вазифаи танқидӣ, тарғиботию ташвиқотӣ, сафарбарнамоӣ, интегратсионӣ, маърифатӣ, меъёрӣ ва ғайраро.

Аммо вазифаи аз ҳама муҳимми идеология самтдиҳии он мебошад. Бинобар ин, идеология дар симои доктрина хусусияти самтдиҳанда пайдо мекунад, ки дар он арзишҳои идеологӣ, инчунин мақсадҳо, роҳу усулҳо ва шаклҳои амалишавии онҳо ташаккул меёбанд.

Вазифаи дигари муҳимтарини идеологияи сиёсӣ вазифаи тарғиботию ташвиқотӣ мебошад. Субъектҳои ҳаёти сиёсии ҷомеа барои ба даст овардани боварии омма, васеъ намудани таркиби иҷтимоии ҳизбу ҳаракатҳо доктринаи сиёсии худро ҳамчун воситаи мубориза истифода менамоянд. Доктринаи сиёсӣ дар фаъолияти ҳизбу ҳаракатҳо вазифаи интегратсионӣ ва сафарбарнамоиро иҷро менамояд. Дар асоси садоқати одамон ба доктрина ва барномаҳои сиёсӣ интиҳоб ва пешбарии кадрҳо дар зинаҳои гуногуни ташкилоти сиёсӣ ба амал бароварда мешавад. Сатҳи дастгирии доктрина ва барномаҳои сиёсӣ аз ҷониби аъзои ташкилот ба самаранокии фаъолияти онҳо таъсиргузори менамояд¹.

¹Ниг.: Идеологияи сиёсӣ. (мурратибон Муҳаммад А.Н., Хидирзода М.У.) Душанбе, 2022. - С. 12.

Вазифаҳои дар боло зикрёфта ҳар кадомешон вобаста ба вақту замон ба мушкилиҳои зиёде рӯ ба рӯ мегарданд. Зеро дар шароите, ки дар ҷомеа дигаргуниҳои гуногун ва ё равандҳои соҳибистиклолӣ ба миён меоянд, ҷараёнҳои дигари идеологӣ ғайраравона, ба воситаи аломату рамзҳои сиёсии худ қорҳои таълимотиро амалӣ намуда, таваҷҷуҳи мардумро ба худ ҷалб менамоянд. Дар чунин шароит идеологияи сиёсӣ вазифаҳои мухталиро иҷро менамояд, ки ба воситаи онҳо ба афкори ҷамъиятӣ таъсири манфӣ ва ё мусбат расонида мешавад. Маҳз идеологияи сиёсӣ барои ташаккули робитаи ҷамъиятӣ муносибатҳои мутақобила ва якдигарфаҳмии миёни ҷомеа ва элитаи ҳукмронро таъмин карда метавонад. Ҳамин тариқ, идеологияи сиёсӣ ҳамеша ба амали одамон вобастагӣ дошта, ба рафтори сиёсии онҳо дар тамоми ҷабҳаҳои ҳаёт таъсиргузор аст.

Дар шароити нави тағйирпазирии ҷомеаи ҷаҳонӣ ҳавфу хатар ва таҳдидҳои гуногуни сиёсӣ дар сатҳи гуногун зоҳир мегарданд. Ҳар як давлат бо мақсади нигоҳдории мавҷудият ва бақои худ технологияҳои гуногуни сафарбарнамоӣ ва идоракунии давлатиро истифода менамояд. Махсусан, ин дар самти ҳифзи истиқлолияти давлатӣ ва сохтори конституционии давлат амнияти сиёсиро таҳким мебахшад. Ҳифзи истиқлоли сиёсӣ ва бақои давлату миллат, таъмини рушду инкишофи ояндаи кишвар талаботро ба оромии кишвар тақозо менамояд. Ҳавфу хатар ва таҳдидҳои нави ҷаҳонӣ дар шаклҳои гуногун пайдо мешаванд. Аз ин лиҳоз, талабот ба амният яке аз талаботҳои асосии замони соҳибистиклолӣ ба шумор меравад. Бинобар ин, «таъмини амнияти миллӣ дар ҳама гуна шароит бо роҳи ҷимояи манфиатҳои миллӣ ва безарар гардонидани таҳдидҳо амалӣ карда мешавад»¹. Аз ин рӯ, рамзҳои сиёсӣ дар чунин вазъият ифодагари манфиатҳои миллӣ буда, дар густариши уфуқҳои нави имичи байналхалқии давлат мақоми худро соҳибанд.

¹ Сафарализода Х.К. Угрозы национальной безопасности: сущность и их специфические особенности / Х.К. Сафарализода // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2017. – № 2/10. – С. 278-282.

Дар асоси таҳлилу таҳқиқот ва мушоҳидаҳои амалӣ вобаста ба мақоми манфиатҳои миллӣ ва идеологияи сиёсӣ мақоми он дар ташаккули таълимоти рамзӣ, ба ақидаи муаллиф, ташаккули идеологияи сиёсӣ, алоқамандии он бо соҳибистиклолии Тоҷикистон, худшиносӣ ва ҳувияти миллӣ на танҳо талаботи рӯз, балки таъмингари дурнамои рушди миллӣ ба шумор меравад. Мо бояд идеологияи сиёсии худро ҳамчун идеологияи миллӣ бо равандҳои тақмили шуури ҷамъиятӣ дар сохтори идоракунии давлатӣ пайванд дода, масъалаи бегонашавии мафкуравӣ ва пешгирии онро низ мавриди пажӯҳиш қарор диҳем, ки ин аҳамияти бисоҳибдорона дорад.

Дарачаи барномавӣ сиёсии ташаккулёбии идеологияи сиёсиро дар замони соҳибистиклолӣ ба инобат гирифта, мо бояд омилҳои гуногунро, ки ба амалишавии арзишҳои миллӣ мусоидат менамоянд, аз хотир набарорем. Дарачаи воқеии амалишавии идеологияи сиёсӣ бо фаъолияти ташкилотҳои гуногуни байналмилалӣ ҳукуматӣ, ҳизбҳои сиёсӣ ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва идеологҳо алоқаманд мебошад, ки дар онҳо рамзҳои сиёсӣ яке аз ҷойҳои муҳимро ишғол менамоянд.

Бояд гуфт, ки зарурат ба пайдоиши дилхоҳ идеологияи сиёсӣ ҳамчун таълимот дар заминаи дониши мукаммали воқеияти имрӯза асос меёбад. Муҳимтар аз ҳама, барои ҳифзи истиклоли сиёсӣ, муттаҳидӣ ба хоҳири ҳимояи манфиатҳои миллӣ, рушди иқтисодиёти миллӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ заминаи асосии ташвиқу тарғиби идеологияи сиёсӣ гардида истодааст. Аз ин рӯ, имрӯз идеологияи сиёсиро ҳамчун гарави таъмини шароити зиндагӣ барои инсон шинохта тавонем. Инчунин, ҷанбаи иқтисодӣ сиёсии онро ҳамчун рӯи асосии идеологияи сиёсӣ дар шароити нави Тоҷикистон бояд ифода намоем.

Ҳамин тавр, дар давлати миллӣ танҳо идеологияи сиёсӣ метавонад баҳри сафарбарнамоии сиёсӣ нақши бориз дошта, ба ҳама гуна муборизаҳои идеявӣ муқовимат намояд. Бинобар ин, муҳимтарин зарурияти пайдоиши идеологияи сиёсӣ ин талабот ба ҳифзи аъзои ҷамъият мебошад, ки дар сиёсати идоракунии давлатӣ метавонад суботи ҷомеаро таҳти назорат гирад.

Аз рӯйи моҳият ва мазмун бошад, идеологияи сиёсӣ дорои табиати сиёсӣ ва маънавӣ буда, тавассути он ташвику тарғиби рамзҳои сиёсӣ боло бурда мешавад. Ҷанбаи вазифавии идеологияи сиёсӣ собит месозад, ки амалҳои зикргардида, пеш аз ҳама, ба шахс нигаронида шуда, тавассути риояи онҳо имконияти идоракунии дурусти шуури ҷамъиятӣ ва рафтори сиёсӣ ба даст оварда мешавад.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки идеологияи сиёсӣ дар ташаккули таълиғоти рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунанда нақши муҳим дорад. Махсусан, рафтори бомасъулияти шаҳрвандон, муносибати онҳо ба идоракунии давлатӣ, рамзҳои сиёсӣ ва равандҳои сиёсии ҷомеа ва муқовимат ба таъсирҳои беруна дар натиҷаи дарки идеология ба вуҷуд омада, дар раванди таъмини рушди босуботи ҷомеа таъсири бевоситаи ҳудро мерасонанд.

Дарвоқеъ, идеологҳо дар давраи дигаргуниҳои ҷамъиятӣ ба як нерӯи муассири маънавӣ табдил меёбанд, онҳо на танҳо муҳолифатҳои иҷтимоиро инъикос менамоянд, балки таҷрибаи муайяни сиёсиро рӯйи кор меоранд ва самти ҳаракати қувваҳои гуногуни иҷтимоиро роҳандозӣ менамоянд. Идеологҳо дар ҷараёни дигаргуниҳои иҷтимоию сиёсӣ аввалин шуда зарбаро ба худ қабул мекунанд. Маълум аст, ки давраҳои инқилобӣ хусусиятҳои ҳамкориҳои таҷрибаи иҷтимоӣ ва идеологияро, ки мутобиқи манфиатҳои ҷамъиятӣ метавонанд ҷараёни дигаргуниҳоро ҳавасманд гардонанд ё ба он монеъ шаванд, ошкор месозанд. Арзишҳои идеологӣ метавонанд чун падидаи муҳими ҳаёти ҷамъиятӣ зӯҳур кунанд. Онҳо метавонанд ба тағйири далелҳо ва ҳуди ҳолатҳои ҳаёт мусоидат кунанд. Муқаррароти мақсадноки идеологӣ таҷрибаи сиёсиро ҳавасманд мегардонад, ҳатто то он дараҷае, ки идеология ба сиёсати сабабу натиҷа табдил мегардад¹.

Мавриди қайд аст, ки баъди ба даст овардани соҳибистиклолӣ дар Тоҷикистон дар тасаввуроти миллии мо дигаргунӣ ба амал омад, ки боиси

¹ Ниг.: Маҳмадов А.Н. Муқаддимаи идеяи миллий...//Идеологияи сиёсӣ дар шароити тағйиротҳои иҷтимоию сиёсӣ // Душанбе: «ЭР-граф», 2013. –С. 137.

пайдо шудани шакли махсуси идеологияи сиёсӣ гардид. Хусусан идеологҳо ба иҷтимоигардони сиёсии шахсият таъсири калон расонида тавонистанд. Ҳамзамон, бояд тақвият бахшид, ки ҳама гуна идеология ҷаҳонбинии сиёсӣю иҷтимоӣ мебошад.

Аз ин рӯ, «Дар замони муосир ташаккули рамзҳои сиёсӣ ва арзишҳои мушаххаси умумимиллӣ барои барҳам задани парокандагӣ ва ташаккули идеяи миллии худӣ барои бақои миллати тоҷик имкониятест, ки бе он мавҷудияти давлату давлатдорӣ ғайриимкон аст»¹.

Ҳамзамон, дар баробари парчаму дигар рамзҳои давлатӣ Президенти кишвар низ рамзи сиёсӣ мебошад, ки дар байни шахсияту ҳокимият вазифаи коммуникативӣ иҷро намуда, метавонад пояҳои давлатдориро боз ҳам пуриқтидор намояд. Пӯшида нест, ки идоракунии президентӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон такони ҷиддие барои эҳё ва дигаргуниҳои куллӣ ва тағйири низоми арзишҳои миллӣ гардида, пеш аз ҳама, барои рушду нумӯи забони модарӣ заминаҳои воқеӣ муҳайё намуд. Хусусан масъалаҳои таҳкими истиқрори сулҳу ваҳдати миллӣ, ташаббусҳои сатҳи ҷаҳонӣ, баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ, эҳёи иншооти бузурги аср, бунёди арзишҳои мондагори ниёгон ва дигар дастовардҳои замони соҳибистиклолӣ далели гуфтаҳои боло мебошанд².

Мақому манзалати шахсии Эмомалӣ Раҳмон ҳамчун рамзи идеяи сиёсии муайян нишон медиҳад, ки он кас ҳамчун роҳбари сиёсӣ тавонистанд шавку ҳаваси сиёсии умумимиллиро барои ба таври расмӣ ба сари ҳокимият омадан истифода намоянд.

Албатта дарки чунин талабот дар шакли вазифаҳои сарварӣ пайдо мешавад. Сарвари сиёсӣ вазифаҳои гуногунро ба анҷом мерасонанд, аз ҷумла, муттаҳид намудани оммаи мардум ва ҷомеа. Дар навбати аввал, муттаҳид намудани одамон дар атрофи мақсад, арзишҳо ва дуюм, дар

¹ Ниг.: Махмадов А.Н. Таджикистан: Урегулирование «нетрадиционного» конфликта традиционными методами. // Сборник. Урегулирование конфликта и построение гражданского общества. Вашингтон — Москва, 1997. С. 56.

² Ниг.: Мардуми Тоҷикистон ба Президенти худ барои шучоати бузург ва бунёдкорӣҳои бемисл арзи сипос менамояд. "Ховар" 16 ноябри 2020.

заминаи ваҳдати миллӣ муаррифӣ намудан ва ҳимояи манфиатҳои миллӣ мебошад.

Рамзҳои сиёсӣ таҷассумгари манфиатҳои миллӣ буда, пеш аз ҳама, маъноии суботи этникию сиёсии Тоҷикистонро дорад ва онҳо аз идеология, сиёсат, психологияи шахсият ва ҷамъият, масъалаҳои ҳокимияти давлатӣ, таҳкими демократия, эҳёи маънавӣ, таъмини ҳуқуқҳои баробари ҳамаи шаҳрвандон бархурдор мебошанд.

Бояд гуфт, ки «Манфиатҳои миллӣ бар пояи мероси фарҳангӣ ва арзишҳои маънавии халқи тоҷик асос ёфта, манфиатҳои ҳаётан муҳимми шаҳрвандон, ҳизбҳои сиёсӣ, ташкилотҳои ҷамъиятиро ташкил медиҳанд ва ба ҳимояи истиқлолият ва тамомияти арзии Тоҷикистон нигаронида шудаанд»¹.

Истиқлоли сиёсӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ дар ин муддати начандон тулонӣ пояҳои худшиносӣ ва ҳувияти миллиро дар заминаи рамзҳои сиёсӣ ва идеологияи сиёсӣ устувор намуда, ҳисси масъулиятшиносии шаҳрвандонро афзун мегардонад.

Сарвари сиёсӣ танзимгари идеологияи сиёсӣ ва ташаббусҳои наवे мебошад, ки одамонро ба худ ҷалб менамояд ва онҳоро водор месозад, ки дар сиёсат ширкат варзанд. Баланд гаштани эътибор ва машҳур гаштани Президент ҳамчун рамзи сиёсӣ, пеш аз ҳама аз хабару ақидаҳо дар бораи ӯ ва сатҳи маҳбубияти вай ба одамон бармеояд. Афкори ҷамъиятӣ дар ин ҳолат нақши асосӣ мебозад. Маҳз афкори умум дар ҳолатҳои муайян боварию ба сарвари сиёсӣ шубҳанок мегардонад. Барои он ки эътибор ва боварии омма хосиятҳои мусбатро нигоҳ доранд, Президентро ҳамчун рамзи сиёсӣ зарурати аз ҳодисаҳо пеш гузаштан пайдо мешавад. Сарвари сиёсӣ ба методҳои сиёсии таъсиррасонӣ таъя намуда, ба баҳисобгирии манфиатҳо, эътиқодмандӣ, муколама, намунаи шахсӣ ва ғ. асос меёбад.

Дар баробари ҳаракату ташкилотҳои сиёсии нав сарварони сиёсӣ низ ташаккул меёбанд. Онҳо дар пайи дарёфт намудани асосноккунии идеологии

¹ Ниг.: Джамиллов К. Национальные интересы как системаобразующий элемент таджикской государственности// Таджикистан и современный мир, №2, 2003, - С. 92.

мавҷудияти худ бо рамзу шиорҳои мухталиф мешаванд. Он шахсоне, ки аз системаи пешина баромадаанд ва ба ин ё он дараҷа идеологияи пешинаро эътироф менамуданд, имконият ва қудрати пайдо намудани идеологияи наву холисро хеле бад қабул менамоянд.

Мавриди қайд аст, ки сарварон ва элитаи сиёсии ташаббускор қодир аст, ки ҳадафи асосиро муайян намуда, барномаҳои асосноки фаъолияти худро пешниҳод менамоянд. Ҳамзамон, онҳо фаъолияти сиёсии ҳешро мустаҳкам намуда, идеологияи сиёсии худро роҳандозӣ менамоянд. Масалан, мансаби Президентӣ ҳамчун рамзи сиёсӣ, кафили Конститутсия ва озодию ҳуқуқи шаҳрвандон яке аз унсури асосии ҷомеа мебошад, ки вобаста ба тарзи ҳаёт ва бехбудии сатҳи зиндагии мардум нақши ӯ рӯз то рӯз дар ҷомеа меафзояд.

Махсусан дар таблиғоти тасвирӣ дар бораи рамзҳо тамоми гурӯҳ ва воситаҳои истифода мебарад, ки симои онро ташкил медиҳанд ва ё ба ибораи дигар, тасвири сиёсатро ба воситаи плакатҳо, суратҳо, графикҳо, кинофилмҳо, байрақҳо, нишонҳои сарисинагии ташкилӣ, матбуот, телевизион, ороиши шаҳрҳо, корхонаҳо ва мактабҳо таҷассум менамоянд. Тарғибу ташвиқ шахсро дар тули тамоми давраи фаъолият дар ҷомеа (давлат) бошуурона ва ё бешуурона ҳамроҳӣ мекунад. Дар таблиғоти лафзӣ низ, ки дар асоси радио, сухбат, суруд, шиорҳо ташкил карда мешавад, вазъият чунин аст.

Маълумоти таблиғот аксар вақт шакли мухтасар ва боварибахшро талаб мекунад. Ин шакл метавонад бо аломати мувофиқ сохташуда нишон дода шавад. Дар ин ҷо аломат гуфта чунин предметҳо: ҳиссиёт, ҳолатҳо, ашёҳо, хусусияти предметҳоро меномерем, ки дар чараёни муоширати байни одамон барои додани маълумоти муайян дар бораи олами беруна ё ҳолатҳои дохилӣ хизмат мекунанд. Дар таблиғ вазифаи аломат на танҳо хабар додан, балки озод кардани эҳсосоти муайян мебошад. Бо ёрии аломату рамзҳои сиёсӣ арзишҳои мушаххасро, ки дар воқеият инъикоси моддӣ доранд ё мафҳумҳои муайяни умумӣ, абстрактӣ рамзгузорӣ кардан мумкин аст.

Аз ин рӯ, ду намуди аломатҳоро чудо кардан мумкин аст: иконографӣ - иваз кардани объектҳои табиӣ дар асоси принципи монандӣ ва идеограммаҳо - аломатҳое, ки мафҳумро ифода мекунанд, на шабохатро. Барои пурра дар хотир гирифтани аломат, тақрибан 1/3 сония кофист. Хусусан, вақте ки аломат дар шакли одӣ бе ороишу иловаҳои нозарур нишон дода мешавад. Дар ин ҷо низ саволе ба миён меояд, ки аломат аз рамз чӣ фарқ дорад? Агар калима ё аломати ба таври графикӣ ифодашуда дар баробари вазифаи психологӣ вазифаи иттилоотиро иҷро намояд, ки ақидаҳои муайянро тасвир мекунад, пас рамз, пеш аз ҳама, ба сатҳи эмотсионалии мурочиаткунанда вазифаи равониро иҷро мекунад.

Дар байни аломатҳое, ки дар таблиғоти сиёсӣ истифода мешаванд, аломатҳои доимиро чудо кардан мумкин аст. Ба инҳо, пеш аз ҳама, рамзҳои миллӣ, ҳизбӣ, рамзҳои ҳаракатҳои асосии ҷамъиятию сиёсӣ, ташкилотҳои машҳури байналхалқиро дохил кардан мумкин аст.

Бо мурури замон дар рафти фаъолияти сиёсӣ, идеявӣ меҳнатӣ онҳо аз ҷиҳати ҳиссиёт пурзӯр шуда, дар шуури омма, махсусан онҳое, ки ҳислатҳои доимии таблиғотиро нигоҳ медоранд, мунтазам ҷой гирифтаанд. Ба инҳо нишонҳои давлатӣ, рамзҳо, гимнҳо ва нишонҳои сарисинагии ташкилотҳои сиёсӣ ҷамъиятӣ шомил мешаванд.

Гурӯҳи дуюми рамзҳо аз он иборат аст, ки дар рафти фаъолият арзишҳои таблиғотии худро гум мекунанд (пайванди эмотсионалӣ аз байн меравад). Ин ҷо сухан аз он хусус меравад, ки дар шароити ҳозира воқеияти реалӣ, ки рамзҳо онро ифода мекунанд, босуръат инкишоф ёфта, тағйир меёбанд. Барои ин метавон мисол овард, ки аломати болға ҳамчун рамзи меҳнат арзиши худро аз даст додааст.

Рамзҳои сиёсӣ бештар хусусияти гурӯҳӣ доранд, зеро онҳо фаҳмо ва ба гурӯҳи муайяни одамони ҳизб, иттифок наздик буда, мафкураи ин гурӯҳҳоро ба таври умумӣ ифода мекунанд. Чунин рамзҳоро бо эҳтиром ва бо ҳиссиёти баланд муҳофизат мекунанд. Рамзро таҳқир кардан маънои таҳқир кардани ғояҳо, сиёсат, шахсро дорад, ки онро намояндагӣ мекунад. Ётирозгарон

мувофиқи ҳамин принцип парчами Америкаро оташ зада, ба мукобили сиёсати тачовузкоронаи Штатҳои Муттаҳида дар Ветнам эътироз баён карданд. Вазифаи коммуникативии рамзҳои сиёсӣ хеле муҳим аст, зеро онҳо, чунон ки борҳо таъкид шудааст, мафкураи гурӯҳи иҷтимоиро ба маъноӣ муайян таҷассум мекунанд.

Шахрванди одӣ одатан танҳо ба як қисми ками мафҳумҳои назариявии сохтори давлатӣ нигаронида шудааст. Бо вучуди ин, ӯ ба осонӣ ва қариб ба таври худкор ба баъзе рамзҳои миллий, ки бо ин давлат алоқаманданд, воқуниш нишон медиҳад.

Рамзҳое, ки ҳамчун шахсияти гурӯҳи муайяни сиёсӣ фаъолият мекунанд, аз ҷониби аъзои он бо эҳсосот дарк карда мешаванд. Агар таъсири сиёсии ин ё он гурӯҳи муайян ба ҷомеа васеъ паҳн шавад, он метавонад ҳамчун хусусияти тамоми ҷомеа амал кунад.

Ҳар як гурӯҳи ҳукмрон ва ҳар як ҳизби сиёсии қудратманд дар баробари рамзҳои доимии миллий рамзҳои худро доранд, ки дар ҷомеа эҳсосоти мусбат ба вучуд оварда, бо ин ҳизб иртиботи қавии эмотсионалӣ ба вучуд меорад ва ин робита ҳифзи қудрати онро таъмин менамояд.

Барои равшан дарк намудани он ки ин робитаи эҳсосию доимии рамзҳо аз қучо сарчашма мегирад ва ба чӣ асос ёфтааст, рамзҳои миллий чӣ гуна пайваста ба вучуд меоянд, инчунин дарк кардани вобастагии рамзҳо ва робитаи онҳо бо талаботҳо ва манфиатҳои гурӯҳҳои иҷтимоӣ ва сиёсӣ зарур аст.

Аз ин ҷо саволе ба миён меояд, ки байни ғояҳои таблиғи сиёсӣ ва рамзҳои сиёсӣ чӣ фарқият вучуд дорад? Мо аллакай рамзро ҳамчун ифодаи мутамаркази идея, аз ҷумла на назар, балки, пеш аз ҳама, эҳсосоти марбут ба масъалаи сиёсӣ муайян кардем. То он даме, ки таблиғ ба ақли инсон мурочиат карда метавонад, рамзҳо ба эҳсосот мурочиат мекунанд, онҳо, пеш аз ҳама, бо эҳсосот амал мекунанд. Чаро бархе аз ҷунбишҳо ва ё ҳизбҳои сиёсӣ метавонанд рамзҳоеро таҳия кунанд, ки аз ҷониби ҷомеа дарк ва тасвиб мешаванд, дар ҳоле ки рамзҳои дигарон рад мешаванд?

Дар таърихи инсоният афсонаҳо ва ё мифҳои бузурги сиёсӣ аҳамияти калон доштанд, ки нақши онҳо дар сахнаи сиёсии баъзе давлатҳо муҳим буд. Мифҳо оммаи одамонро сафарбар карда, симои онҳоро дар бораи олами ҳақиқӣ метавонанд хира намоянд, боиси ҳодисаҳои оммавӣ ва бетартибҳои ғайримуташаккил шуда метавонанд, бо вучуди ин, онҳо инчунин, ба амалиёти ба дараҷаи баланд муташаккил илҳом мебахшанд ва аз ин рӯ, махсусан хавфнок мебошанд. Дар фашизми Италия ё гитлеризми немис маҳз ҳамин тавр буд. Мавҷудияти миф дар ҳаёти сиёсӣ ва таъсири он ба фаъолияти коллективиро ҷомеашинос В.Парето ва сиёсатшиноси фаронсавӣ Норже Сорел тавсиф кардаанд. Ҳар дуи онҳо аҳамияти баланд ва қариб зарурати таърихӣ мифро дар мавриди ҳодисаҳои таърихӣ эътироф кардаанд.

Дар асоси мавқеъҳои антропологияи фалсафӣ, яъне нисбат ба мафҳуми тақдир инсон бояд тазаккур дод, ки миф на танҳо натиҷаи фаъолияти бешуурона, балки ҳамчун як чизи муқаррарии тасаввурот мебошад.

Бо ин гуфтаҳо бояд розӣ шуд, баҳусус вақте ки сухан дар бораи сиёсат меравад, аммо бояд андеша кард, ки оё мифҳо ба синфи «рамзҳо» нисбат додан мумкин аст? Баъзан мегӯянд, ки шахс забон, санъат, дин ва миф аст. Ба шарофати ин рамзҳо шахс метавонад бо воқеият робита барқарор кунад. Аҷибаш ин, ки то ҳанӯз муайян карда нашудааст, ки миф дар сиёсат чӣ мавқеоро ишғол мекунад.

Ҳамин тариқ, рамзҳои сиёсӣ ва таркибҳои онҳо, ки аломатҳои муайяни сиёсиро ташкил медиҳанд, ба амалҳои сиёсӣ таъсир мерасонанд.

Барои ҳар як ҳизби сиёсӣ ва алаҳхусус, барои ҳизбҳои оппозиционӣ масъалаи таъсирбахшии таблиғ муҳим мебошад. Маълумоте, ки тавассути таблиғ паҳн карда мешавад, аксар вақт ба воситаи матбуот, радио, телевизион, инчунин шаклҳои маҷлисҳои хурди синфӣ ба омма расонида мешавад. Таблиғотгар дар ҳама давраи замон дар системаи кори идеологӣ вазифаҳои асосиро иҷро мекунад. Ба андешаи мо, муҳимтарин самтҳои онҳо ин самтҳои тарбиявӣ, маърифатӣ, ҳамгирӣ ва илҳомбахшӣ мебошанд. Аз ҷиҳати назариявӣ тахмин карда мешавад, ки инро амалия низ тасдиқ мекунад, ки агар ин вазифаҳо бо ҳам мутобиқ карда

шаванд ва амалиёти таблиғотӣ характери мураккаб дошта бошад, самарай таблиғот баланду пурмахсул мешавад.

Иллюстратсияи таблиғӣ як намуди тасвирест, ки махсусан дар соҳаи таблиғи сиёсӣ истифода мешавад. Он барои ба таври визуалӣ муошират кардани паём тавассути расмҳо, графика ё тасвирҳо истифода мешавад. Ҳадафи он ҷалби тавачҷуҳи ҷомеа ва расонидани паёми возеҳ ва мухтасар аст, то бинандаро ба амали мушаххас, ба монанди харидани маҳсулот ё хидмат ё боздид аз вебсайт водор созад.

Таблиғот ҳамон қадар самарабахштар бошад, омилҳои сотсиологӣ, идеявӣю сиёсӣ ва иқтисодӣ ҳамон қадар пурратар ба назар мерасанд.

Интиқоли иттилооти таблиғотӣ ҳамеша дар як шароити муайяни иҷтимоӣ сурат мегирад. Гурӯҳҳои алоҳидае, ки системаи ҷамъиятиро ташкил медиҳанд, ба мазмуни пешниҳодкардаи таблиғотгар муносибати дифференсиалӣ доранд.

Омили идеявӣю сиёсиро ба ҳам пайвастанӣ қувваҳои синфӣ характери зиддиятҳои гурӯҳӣ, манфиатҳои давлат, зиддиятҳои, ки дар натиҷаи бархӯрди ақидаҳои консервативӣю прогрессивӣ байни гурӯҳҳои, ки ба идоракунии фарҳанги сиёсӣ бевосита таъсир мерасонанд, шиддати таблиғоти ҳарифи сиёсиро муайян мекунанд.

Барои ба амал баровардани таблиғоти самарабахш на танҳо ба назар гирифтани лозим аст, ки он ба вазъияти ҳозираи муҳити ҷамъиятӣ чӣ гуна таъсир мерасонад, балки дар оянда чиро ба амал оварда метавонад, яъне. стратегия ва тактикаро ба қор бурдан лозим аст. Ҷузъи муҳим ҳолати субъекти истеъмоли иттилоот, аз ҷумла, дараҷаи сершудани муроҷиаткунандагон ба таблиғот мебошад, мавриди қайд аст, ки дар ҳолати таблиғоте, ки бо дилхоҳ шакл ба инсон таъсир мерасонад, қонуни «ҳадди ақал» бояд амал кунад.

Қисман, таъсири дар ин ё он самт гирифташуда пас аз гузаштан аз як давраи муайяни миқдорӣ ба сифати навтабдил меёбанд. Бояд гуфт, ки таблиғот ҳамон қадар самарабахштар мешавад, дар сурате ки шаклҳои истифодашаванда, ҳамон андоза гуногун бошанд.

Ҳангоми истифодаи воситаҳои визуалӣ қонеъгардонии шахси қабулқунанда аҳаммияти махсус дорад. Бо вучуди ин, бояд дар хотир дошт, ки қонуни «ҳадди ақал» мисли ҳама гуна дигар қонунҳо, танҳо дар шароити мусбат амал мекунад. Зиёдаравӣ аз ҳадди меъёр дар сурати татбиқи таблиғоти аз ҳад таҳмили боиси оқибатҳои баръакс мегардад.

Мақсади асосии манипулятсия дар таблиғ маҳдуд кардани вазифаҳои назоратии шуур, таъсир расонидан ба шахс аст, то ки шубҳаҳо майл надоштани ўро бартараф ва канорагирӣ кунад ва боиси пайдоиши ҳукмҳо ва эътиқодҳои барои шахсе, ки манипулятсияқунанда аст, мебошад. Манипулятсия ҳамеша ба манфиати гурӯҳҳои сурут мегирад, ки ҳокимиятро истифода мебаранд ё меҳонанд онро ба даст оранд. Қайд кардан бамаврид аст, ки таблиғоти маҳдудсозанда вучуд надорад ва нисбат ба таблиғоте, ки дар он маҳдудиятҳои маънавӣ эҷод карда шудааст, ба таблиғотгар барои ба қор бурдани маҳорати худ баъзан ҳалал ворид менамояд.

Аслан ба одамон мустақиман намегӯянд, ки ин қорро қунед ё он қорро нақунед, балки як усули равонӣ истифода бурда мешавад, ки ақсуламали мувофиқро ба вучуд меорад ва ин усул ҳавасмандиро ба миён меорад.

Ба ин маъно, таблиғ ба паҳн кардани ақидаҳо дар маънои дониш қандон дахл надорад. Он ба як усули таъсири равонӣ табдил меёбад ва дар асоси эҳсосот, таърифиҳои афсонавӣ амалҳои муайянеро ба вучуд меорад, ки барои идора кардани қомеа технологияҳои мушаххас лозиманд. Аммо онҳо танҳо дар сурате самаранок мегарданд, ки агар қомеа онҳоро эътироф кунад.

Дар байни усулҳои манипулятсия усулҳои ба таъсири эмотсионалӣ асосёфта, ки гӯё асосқузори ин соҳаи таблиғот мебошанд, қои муҳимро ишғол меқунанд. Хусусияти ҳоси онҳо дар ҳамин аст, ки объекти таъсир доираи эҳсосот аст, на ақл. Таъсири эмотсионалӣ ба шахсияти инсон самараноктар аст ва илова бар ин, на ҳамеша асоснокқунии оқилнаро талаб меқунад. Дар ин гуна фаъолиятҳо, пеш аз ҳама, суҳан дар қораи қалби соҳаи шуур ва ҳавасмандқардонии равандҳои тафакқур ва боақлона тавассути эътиқоди баланд ба мифҳо сурут мегирад.

Абатта на ҳама гуна амалҳои ба эҳсосот таъсиррасонанда хусусияти манипулятсияи таблиғотиро доранд. Аммо, вақте ки таъсир асосан ё танҳо ба эҳсосот, бе истисноии унсурҳои шарҳи оқилона, инчунин ба таҳкими зухуроти эҳсосии ҷомеа дар ҳолатҳои душвори сиёсӣ ва истифодаи чунин ҳолат ҳамчун интиқоли ғояҳои дахлдор ва шуури ҷамъиятӣ нигаронида шудааст, метавон онро ҳамчун манипулятсия гурӯҳбандӣ кард.

Аз рӯйи чунин принципҳо дар солҳои аввали соҳибистиклолӣ таблиғоти ваҳдату якпорчагӣ амал карда, махсусан дар вазъияте, ки вай ба таблиғоти муваффақиятҳои муҳолифини тоҷик муқобил меистод, аммо ҳашму газаби эҳсосии ҷамъиятро ҳамчун ба шуури ҷамъиятӣ интиқол додани мазмунӣ таблиғот истифода менамуд.

Иттилоот ҳамчун асоси тамоми таблиғот як майдони ҳеле васеъ барои дасткорӣ тавассути истифодаи мушаххас ва пешниҳоди баъзе иттилоот мебошад. Дар айни замон, технология имкон медиҳад, ки ин маълумот ба масофаи дур интиқол дода шавад, ҳатто агар қабулкунанда аз ҳудуди гирифтани имконпазири он дур бошад. Дар ин ҷо ҷараёни бузурги ахбороте, ки ба ҳамдигар алоқаманд нестанд, ҳар рӯз ба воситаи радио, телевизион ва матбуот дода мешавад. Маълум мешавад, ки дарки эмотсионалӣ ба тарзи пешниҳоди иттилоот низ вобаста аст. Дар ин соҳа усулҳои зерин истифода мешаванд:

- тақсимои иттилоот;
- интиқоли ғаврии иттилоот;
- суръати баланди ҷараёни иттилоот.

Пайдарпайии иттилоот ва суръати баланди ҷараёни иттилоот ба вазъи шуури ҷамъиятӣ таъсири манфӣ мерасонад. Пеш аз ҳама, онҳо баҳодиҳии воқеаро номумкин мегардонанд, аз сабаби дарк карда натавонишани бисёр омилҳо ташаққули ҷаҳонбинии шахсии ҳудро душвор мегардонанд. Ин бошад, боиси паст шудани шавқу ҳавас ба проблемаҳои ҷамъиятиро сиёсӣ мегардад.

Барои ноил шудан ба ин ҳадафҳо усулҳои манипулятсия маҳорати баланди касбиро талаб мекунанд. Дар акси ҳол, онҳо ба нокомӣ мувҷеҳ мешаванд. Дар замони ҷанги шаҳрвандӣ дар бораи имконияти гузарондани манипулятсияи

таблиғоте, ки ба манфиати гурӯҳхое, ки муқобили ҳокимият истифода мебаранд, бар ҳилофи манфиатҳои ҳаётии ҷамъият истифода бурда шудааст.

Таҳлилҳо нишон доданд, ки рамзҳои сиёсӣ иҷтимоӣ аз рӯйи техникаи ифода кардани онҳо тасниф гардида, дувоздаҳ намуди онҳо нишон додашудаанд. Ин типологияро инчунин ба нишонаҳои сиёсӣ низ татбиқ кардан мумкин аст. Онҳо рамзҳои шифохӣ мебошанд, ки дар формула ва истилоҳоти шифохӣ бо маънои умумӣ ифода шудаанд. Мисли он ки «Коргарони ҳама кишварҳо, муттаҳид шавед», «коммунист», «демократ», «фашист», «ватандӯст» ва ғайра. Нишонаҳои садой - аломатҳои зангҳои радио ва барномаҳои сиёсӣ, муҳлисон ва ғайра. Мавзуи предмет - ашёи табиӣ ё сунӣ - ҷӯб, гул, машғал ва ғайра.

Графикӣ - ҳама рамзҳои аз ҷониби расом иҷрошаванда навишта мешаванд: аломатҳо, нишонаҳо, медалҳо ва ғайра. Инчунин шиорҳои навишташуда, мурочиатҳо ва ғайра.

Асарҳои санъат дар нақши аломатҳои сиёсӣ - ин мусиқӣ, суруд, шеър, ҳайкал, меъморӣ, костюмҳо, эффе́ктҳои равшанӣ, оташфишон, бозиҳои варзишӣ, машқҳо ва ғайра. Барои имову ишораҳо - оғӯш, қарсақ ва ғайра.

Нашрияҳо: ҳуҷҷатҳои таърихӣ ё биографӣ, чизҳои маъруфи ҷамъиятию сиёсӣ мебошанд. Содиркун- вақте ки сиёсатмадор, як шахси таърихӣ бо падидаи мушаххаси иҷтимоӣ -сиёсӣ шинохта мешавад. Масалан, И.В.Сталин рамзи тоталитаризм ва худсарӣ мебошад; А.Гитлер - рамзи фашизм; К.Маркс, Ф. Энгелс ва И.Ленин рамзҳои коммунизм, як тартиботи одилонаи иҷтимоӣ мебошанд.

Номи ҷорабиниҳои сиёсӣ: Рӯзи Ғалаба, Рӯзи Конститу́тсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, интиҳобот ва савгандёдкунии Президент ва ғайра. Дар намоишҳои театрӣ мо ҳама намудҳои намоишҳо, концертҳо, ҷашнвораҳои ифода менамоем, ки моҳияти сиёсӣ ва маъноӣ доранд ё барои ҷалби интиҳобкунандагон ба ҳизби муайян баргузор мешаванд.

Таърихнигорони давраи советӣ рамзҳои қадимаи давлатиро танҳо зидди мардум, реактивӣ медонистанд ва ба ин васила ба идомаи инкишофи давлат ҳалал мерасонданд, сохтори нави ҷамъиятию сиёсӣ ва рамзи онро ба

анъанаҳои муборизаи синфӣи пролетариат вогузор карданд. Давраи советӣ оид ба омӯзиши рамзҳои давлатӣ таҳқиқоти ҳамачонибаи монографиро дар бораи пайдоиш ва таҳаввули рамзҳои миллии давлатдорӣ иҷозат намедонад. Танҳо дар солҳои 1970-ум корҳо оид ба таърихи парчам пайдо шуданд. Ин нашрияҳо асосан хусусияти маъруфи илмӣ доштанд ва бо мурури замон аз давраи то аввали солҳои 1970-ум маҳдуд буданд. То ибтидои солҳои 90-ум, дар тамоми давраи советӣ, дар адабиёти таърихӣ сиёсӣ ва ҳуқуқӣ оид ба таърихи рамздории милли-давлатии Россия таҳқиқоти махсус гузаронида нашудаанд.

Рамзу нишонаҳо дар баробари маънои дохилиашон боз қисмҳои берунаи маданиятро нишон медиҳанд, ки мазмунӣ онҳо асоси фарҳанги дилхоҳ халқро ташкил медиҳад. Нишон ва рамзҳо ҳислати воқеӣ ва шартӣ доранд. Нишонҳои воқеӣ хусусиятҳои ашё, сару либос ва ғайраҳо, нишонҳои шартӣ бошанд, хусусиятҳои махсус ва ғайримахсус доранд. Нишону рамзҳо аз қадимулайём дар санг ҳаққоқӣ, дар чӯб наҷзорӣ ва дар матоъ нақшдӯзӣ мешаванд. Аммо ҳар яке аз ин амалҳо ба он вобастагӣ доранд, ки чи гуна пешниҳод мегарданд ва дар худ кадом хусусият ва маъниро ифода менамоянд.

Рамзҳои сиёсӣ ба ду қисм ҷудо кардан мумкин аст: он рамзҳое, ки ба таври графикӣ, бо ёрии аломатҳо интиқол дода мешаванд ва аломатҳое, ки шакли графикӣ надоранд.

Ба гурӯҳи якум: нишон, шиору овеза, аломатҳо ва ба гурӯҳи дуюм - суруд, оханг, имову ишора, табрик, шиорҳо дохил шуда метавонанд.

Диалектикаи инкишофи рамз ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ҳаёти сиёсӣ бо фаъолияти мақсадноки сиёсӣ вобастагии зиёд дорад. Яъне гуфтан мумкин аст, ки ҳар як фаъолияти сиёсӣ боиси инкишофи рамзҳои худ мегардад, ки дар нақша ё ягон шакли дигар ифода ёфта, вазифаҳои муайянеро иҷро мекунад, ки ба ин вазъияти сиёсӣ мувофиқ мебошанд.

Аз ин чо саволе ба миён меояд, ки кадом вазъияти сиёсӣ истифодаи фаълотари рамзхоро тақозо мекунад? Оё ин вазъияти муборизаи бевосита барои ҳокимият, мубориза барои мақоми ҳизб дар парламент дар давраи нооромии оммавӣ мебошад, ки ба муқобили ҳокимияти расмӣ нигаронида шудааст? Мушоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки дар шароити оромии комили сиёсӣ рамзҳои сиёсӣ мавҷуданд, аммо таъсири онҳо хеле камтар аст, зеро он, пеш аз ҳама, ба эҳсосоти инсонӣ таъсир мерасонад. Вазъияти муноқишаи сиёсӣ заминаи мусоидтарин барои рушди рамзҳои сиёсӣ мебошад.

Муноқишаи равонӣ бошад, ихтилофи шахсият аст. Он ба шахс ва ҳолати биологӣ, психологӣ, генетикӣ ва иҷтимоии ӯ дахл дорад. Муноқишаҳои иҷтимоӣ ба гурӯҳҳои иҷтимоӣ таъсир расонида, фаъолияти онҳоро фаро мегиранд. Ин тақсимот қатъӣ нест ва яқдигарро истисно мекунад, яъне низои равонӣ метавонад боиси низои иҷтимоӣ шавад ва баръакс.

Муноқишаҳои ҷамъиятӣ бошанд, аз ҷониби шахсони алоҳида, одамоне ба вучуд меоянд, ки аз вазъияти мавҷуда норозӣ ҳастанд ва бадиро эҳсос мекунанд ё воқеияти даркшударо бад арзёбӣ менамоянд. Одамоне, ки барои қонун гардонидани эҳтиёҷоти худ кӯшиш мекунанд, аксар вақт ташаббускорон ва созмондиҳандагони низоӣ мебошанд. Ихтилофҳо ба таври табиӣ ба амал омада метавонанд ё ташкил карда мешаванд. Ҳолати низоӣро аз берун низ ҷорӣ кардан мумкин аст, ки дар натиҷаи ҳисобу китоби сиёсӣ ва идеологӣ ташкил карда мешавад.

Табиист, ки муноқишаҳои барангезандаро чунин шакл додан лозим аст, ки онҳо ҳоло мисли ба таври табиӣ бавучудомада ба назар мерасанд, то одамони дар онҳо иштироккунанда то ҳадди имкон муддати тулонӣ фикр кунанд, гӯё дар онҳо ихтиёран иштирок мекунанд, гӯё ҳадафҳои худро амалӣ мекунанд. Аз ин рӯ, метавон пешниҳод кард, ки таърихи инсоният таърихи низоӣҳост. Онҳо низоӣро пурзӯр мекунанд ё ба итмом мерасонанд, вале ҳамеша одамро ҳамроҳӣ мекунанд.

Ҳар як ҷомеа низоъҳои ба худ хосро аз сар мегузаронад, ҳар як табақаи иҷтимоӣ-иқтисодӣ дар натиҷаи низоъҳо ба вучуд меояд ва аз байн меравад, дар ҳоле ки на дониستاني онҳо ва на огоҳии такрори онҳо имкон намедихад, ки аз низоъҳо канорагирӣ карда шавад ва танҳо имкони маҳдудсозии оқилонаи андозаи онҳоро фароҳам меорад. Низоъ як ҷузъи доимии бозии сиёсӣ аст, ки дар ҳар як давлат сураат мегирад ва дар он, пеш аз ҳама, бархӯрди идеологияҳои гуногун ба амал меояд. Бояд тазаққур дод, ки дар давраи муноқишаҳои сиёсӣ рамзҳо чӣ нақш мебозад?

Аввалан, Парчам ҳамчун рамзи сиёсӣ як ҷузъи ҷудонашавандаи истиқлолияти сиёсӣ аст. Рангҳои он, ки бо тафсири милли муайян шудааст, мардум аз кӯдакӣ эҳтиром ва муҳаббатро нисбат ба рамзҳои миллии худ ба ҷо меоранд. Инчунин, алоқаи эмотсионалӣ ҳар қадар мустаҳкамтар тарбия карда шавад, дар натиҷаи истифодаи ин аломат ҳамон қадар таъсиррасонӣ пурзӯртар мегардад. Таърихи пайдоиши ҳар як парчами милли ба таври васеъ таблиғ ва ба сирф эҳсосоти шахс муроҷиат мекунад. Масалан, Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба мардуми ин кишвар таъсири амиқе гузоштааст. Аз ҷумла, он ҳамчун рамзи соҳибистиқлолии кишвар пазируфта шудааст.

Рамзҳо ё символикаи Парчами давлатии Тоҷикистон таърихи қадима дошта, решаи он ба умқи таърих рафта мерасад. Тибқи китоби «Авасто» аҳолии комилҳукуки озод дар ҷамоати он давраи қадим асосан ба се табақа ҷудо мешуд.

1. Ҳарбиёни олирутба - ранги сурх - рамзи шарафи ҳарбӣ, худқурбонкунӣ дар роҳи идеалҳои бузург, ахлоқият ва покизагиро ифода мекард ва аз ин ҷиҳат он вақт касби пуршараф ва муқаддас ҳисоб карда мешуд.

2. Рӯҳониён - ранги сафед- рамзи рӯҳоният буда, тозагии ахлоқ ва муқаддасотро ифода мекард.

3. Барои обшначиёни озод ранги сабз рамзи табиат, ҷавонӣ ва гулгулшукуфиро ифода мекард.

То кунун дар Бадахшони Тоҷикистон ранги сурх чун нишонаи бахт, хурсандӣ ва ранги сафед чун рамзи тозагиву покӣ буда, ранги сабз бошад, ҷавониро ифода мекард.

Ғайр аз ин рамзи рангхоро ба тарзи дигар низ таъбир мекунанд:

Сурх - рамзи озодӣ ва соҳиистиклолӣ.

Сафед - рамзи сулҳ ва оромӣ.

Сабз - рамзи ободӣ ва гулгулшукуфӣ.

Тоҷи зарҳалишудаи нимдоира иборат аз ҳафт ситора рамзи соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Муносибати махсус ба рамзҳои миллӣ дар Иёлоти Муттаҳидаи Амрико ташаккул ёфтааст, он бо ҷанг барои ваҳдат ё озодии миллӣ алоқаманд нест, балки бо эътиқоде, ки аз кӯдакӣ пайдо шудааст, ки «ман дар кишвари одамони хушбахт зиндагӣ мекунам» алоқаманд аст ва Амрико имрӯз сарватмандтарин кишвари ҷаҳон аст.

Дар муассисаву идораҳо парчаму нишон овезон карда мешавад ва инро ниёзи дохилӣ тақозо мекунад. Амрикоӣҳо аз кишвари худ ифтихор мекунанд. Ҷопониҳо ба дини миллии худ бо эҳтироми бузург муносибат мекунанд. Ин анъанаи собитӣ миллиест, ки на танҳо ҳифзи Ватан, балки дар худ парваридани чунин муқаддасот, аз кабили эҳтиром ба шаъну шарафи ниёгон ва асли хеш, арзиши ҳаёти хешро мефармояд. Ҳамин тариқ, метавон гуфт, ки ҳарчанд тарбияи эҳсоси иртиботӣ ва эҳтиром ба Нишону Парчам гуногун аст, аммо ҳар як давлат ба ин аҳаммияти хосса медиҳад.

Дар баробари суруди миллӣ инҳо рамзҳои асосии миллӣ мебошанд, ки хеле кам, танҳо дар ҳолатҳои истисноӣ тағйир ё таҳрир карда мешаванд.

Шиору овезаҳои хусусияти сиёсидошта дар ҷаҳони муосир ба шакли мустақили санъат табдил ёфтаанд. Намоиши овезаҳои ҷи дохилӣ ва ҷи байналмиллӣ ташкил карда мешавад.

Шиору овезаҳои хусусияти сиёсидоштаро метавон ба ду гурӯҳ ҷудо намуд:

Ба гурӯҳи якум овезаҳое дохил мешаванд, ки ба мавзуҳои универсалӣ бахшида шудаанд ва таъсири умумибашарӣ доранд, яъне ба мавзуҳои сулҳ, ҷанг, ҳифзи муҳити зист, саломатии инсон ва ғайра бахшида шудаанд. Инчунин, овезаҳо метавонад мавзуи маҳдудро дар бар гиранд, ки онҳоро танҳо шахсоне фаҳманд, ки бевосита бо ин овезаҳо сару кор доранд.

Ба гурӯҳи дуюм расмҳои дорои мазмуни сиёсидошта дохил мешаванд, ки аксаран идеяи муайяно дастгирӣ ё масҳара мекунад. Дар ин қабил расмҳо аломатҳои сиёсии қабулшуда ва амалкунанда аксаран истифода мешаванд, ки унсурҳои алоҳидаи онҳо аз тарафи рассом бошуурона интиҳоб карда шуда, образи навро ташкил медиҳанд. Ба ин шакли фаъолияти сиёсӣ, пеш аз ҳама, амалҳои дар шароити тезу тунд шудани мубориза, вақте ки ҳар як унсури фаъолияти сиёсӣ имконияти ба тарафи идеяи худ ҷалб намудани омма ва торумор гардондани душманро афзун мегардонад, дохил ҳастанд. Пеш аз ҳама, дар шароити муракаби интиҳоботӣ ва раёйпурсиҳо чунин амалҳо иҷро мегарданд.

Аз рамзҳое, ки дар шакли графикӣ ифода карда намешаванд, муҳимтаринаш суруди миллӣ аст. Ҳар як суруди миллӣ таърихи пайдоиши худро дорад ва аксаран бо рӯйдодҳои робита доранд, ки як нуқтаи гардиш барои кишвар гардидаанд. Суруди миллӣ сурудест, ки чомеа ба он эҳтиром дорад, бори азими эҳсосӣ дорад ва дар тамоми воқеаҳои муҳимми ҷамъиятӣ садо медиҳад. Масалан, Суруди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон рамзи давлати соҳибхитӣ, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона, ифодагари дӯстии пойдори ҷамаи халқу миллатҳои дар ин кишвар иқоматкунанда мебошад.

Хулоса, идеологияи сиёсӣ ва мақоми он дар ташаккули таълимоти рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунӣ чун арзиши махсус - шакли муайяни ба даст овардани ҳастии иҷтимоӣ мебошанд, ки барои табдил додани табақаҳои иҷтимоӣ ва умумиятҳои этникӣ мусоидат мекунад. Бинобар ин, дар давраи дигаргуниҳои сиёсӣ қувваи пешбари сиёсӣ таҳияи консепсияи идеологиро, ки барои эҷоди модели мақсадноку муайянкунандаи

рафтори иҷтимоӣ метавонад мусоидат кунанд, вазифаи муҳимми худ медонад.

Мавриди қайд аст, ки тафсири рамзро тавассути шуур дарк кардан мумкин нест, рамзро бояд аз рӯйи эҳсосоте, ки вай ба вучуд меорад, баррасӣ кард, он бояд дар таҷриба таъсири худро нишон диҳад. Рамзҳои сиёсӣ ҳамеша як тамоюли муайянест, ки он як бор дода мешавад ва дар аломати аниқ муқаррар карда мешавад, онро ба осонӣ дарк кардан хеле душвор аст, зеро мо аломатҳоро маҳфӣ мекунем. Инкишофи рамзҳо дар санъати тасвирии охири асри XIX номи рамзиро гирифт. Сипас рамзгузорӣ ба дигар соҳаҳои санъат, мусиқӣ, рассомӣ паҳн шуд. Ин давраи инкишофи санъат буд, ки асарҳои сермаъно, пур аз маъноӣ ботинии пинҳонӣ ба вучуд меомаданд, ки дар он моҳияти санъат на танҳо ба воситаи шиносӣ бо он, балки тавассути таҷрибаи моҳияти мазмун ошкор мегардид, Унсурӣ асосӣ дар таҳқиқи ин гуна ҳунар бояд эҳсосотӣ бошад, на дониш ва ақл. Бисёре аз тамоюлҳои баъдӣ, бахусус сюрреализм ва экзистенциализм, аз шаклҳои таҳиякардаи рамзгузорҳо истифода карданд.

Дар «бозиҳои сиёсӣ» ба рамзҳои сиёсӣ ҳамеша нақши хосса дода мешавад, ки вобаста ба эҳтиёҷот ба ҳамаи намудҳои рамзҳо дахл дорад ва барои ба вазъи сиёсӣ муфид ҳастанд. Ин фаҳмиши васеи онро тақозо мекунад, ки вобаста ба он ҳамчун таърифи рамзҳои сиёсӣ ибораи зерини дигар пешниҳод мегардад: рамзгузориҳои сиёсӣ - ин маҷмуи рамзҳо, шиорҳо, плакатҳо, нишонаҳо: калимаҳо, сурудҳо, имову ишораҳо ва пайки табрикотест, ки ба ҷуз аз маъноӣ асосии худ маъноӣ сирф шартӣ доранд ва ба одамон дар фаъолияти сиёсии онҳо таъсир мерасонанд. Яке аз унсурҳои асосии рамзҳои сиёсӣ он аст, ки ҳар як давлат, ҷумҳурий, шаҳр, вилоят бояд нишон дошта бошад. Нақши муҳимме, ки он дар ҷомеа мебозад, аз муносибати хеле ҷиддӣ ҳангоми интиҳоби нишони давлатӣ ва ё ворид кардани тағйироти хурдтарин дар он аён мегардад.

Ҳамаи инро ба назар гирифта, мақоми рамзҳои сиёсӣ барои ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва боло бардоштани ҳисси масъулиятшиносии шаҳрвандон дар шароити кишвари мо хеле муҳим арзёбӣ мегардад.

Бояд гуфт, ки таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки идеологияи сиёсӣ стратегияе мебошад, ки дар ҳаллу фасли мушкилотҳои пешомада нақши бузург дошта, барои ташаккули таблиғоти рамзҳо имкониятҳои васеъ фароҳам оварда метавонад. Масъала дар он аст, ки мо чи тавр муҳтавои идеологияи сиёсиро ба мардум биомӯзонем, то ки хунари эҷоди муносибатҳоро аз худ намоянд. Аз ин нигоҳ, усул ё ин ки таблиғоти рамзҳоро ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунанда ба вучуд овардан лозим меояд, ки барои ояндаи миллату давлат хизмат намоянд.

Хулоса

Мавриди хулосабардорист, ки дар раванди таҳлилу таҳқиқи диссертатсияи мазкур муаллиф ба бисёр масъалаҳои концептуалие рӯ ба рӯ гардид, ки дарвоқеъ, муҳимияти таҳқиқи рамзҳои сиёсиро ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ва идоракунии ҳокимияти давлатӣ баррасӣ менамояд. Аммо таҳлилҳои илмӣ нишон доданд, ки хусусияти муҳимтарини рамзҳои сиёсӣ ва аҳаммияти онҳо дар ҷомеа ин сафарбар ва муттаҳид намудани оммаи васеи мардум мебошад. Махсусан, барои таъсири мусбат расонидан ба иштирокдорони равандҳои сиёсӣ рафтору кирдор ва муносибати сиёсии онҳо дар замони тағйирпазирии ҷомеа аз аҳамият холӣ нест.

Маълум аст, ки баробари ба даст омадани Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон зарурати аз нав қабул кардани тамоми унсурҳо ва аркони давлатӣ ба миён омад. Ҳанӯз заминаҳои ҳуқуқӣ, ки шароити бунёди барои қабули чунин қарорҳо ба ҳисоб меравад, ҳангоми қабули эълومияи истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба даст оварда шудаанд. 24-уми августи соли 1990 дар Сессияи дуюми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати 12-ум эълумияи истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул гардид, ки банди 18-уми ин санад нахустин манбаи ҳуқуқии рамзҳои истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад.

Дар Иҷлосияи ХУ1 Шурои Олӣ қабул шудани қонунҳо «Дар бораи тасдиқи Низомномаи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва «Дар бораи тасдиқи Низомномаи Нишони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» гувоҳи он буд, ки ташаккули давлати мустақили Тоҷикистон баъд аз эълони Эълумияи соҳибхитиёрӣ аз 24 августи соли 1990 ва Эълумияи истиқлолияти давлатӣ аз 9 сентябри соли 1991 ҳанӯз идома дошт.

Ин иқдоми бузурги давлатсозӣ дар оғози ташаккулёбии давлатдорӣ навини тоҷикон ба худшиносию худогоҳии мардуми мо як қонини ҷиддӣ дода тавонист, ки дар эҳёи хотира таърихӣ ва таҳкими давлатдорӣ муосир заминаи босазое гузошта тавонист. Раванди мазкур на танҳо аз назари

қонунӣ ба итмом нарасида буд, балки давлат бояд ҳарчи зудтар рамз ва аломатҳои муҳимми қонунии ифодакунандаи худро бояд баррасӣ менамуд.

Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки имрӯз дар Тоҷикистон низоми давлатдорӣ ва идоракунӣ то ҳадди имкон такмил ёфта, худшиносии миллӣ, эҳсоси ватандорӣ ва дигар дастовардҳои замони соҳибистиклолӣ зина ба зина рушду инкишоф ёфта истодааст.

Ба шарофати ваҳдату суботи сиёсӣ мардуми кишвари мо ба давраи созандагӣ бунёдкорӣ кадам гузошта, дар таҳкиму рушди давлатдории миллиамон заминаи устувор гузошт. Дар баробари ин, ташаккули инъикос ва тасвири аломату рамзҳои дар шаклҳои муайян коркардшуда баррасӣ гардиданд, ки мардуми шарифи Тоҷикистон ба онҳо арҷгузорӣ менамоянд. Вобаста ба ин, бояд қайд намоем, ки дар диссертатсияи мазкур масъалаи мақому мартаба ва имиджи рамзҳои сиёсӣ дар раванди низоми давлатдории миллӣ хеле муфассал ва бо диди нав баррасӣ гардидааст. Масъалаи таъсири рамзҳои сиёсӣ дар ташаккули имиджи сиёсии давлат ва аҳаммияти онҳо дар арсаи байналмилалӣ барои муаррифии миллат ва рушди қобилиятҳои ақлию зеҳнии шаҳрвандонамон зарурати воқеӣ дорад.

Маълум аст, ки дар замони шӯравӣ давлатдории миллатҳои бумӣ ва ё номдор хеле намоишкорона ва дараҷаи худмухторияти онҳо камарзиш ва то ҳоё беаҳамият буданд. Аммо чунин вазъи намоишкорона ва беарзиш ба он оварда расонид, ки дар ин самт символизм замина пайдо карда тавонист. Ҷумҳуриҳои собиқ Иттифоқи Советӣ, вилоят ва округҳо, дар маҷмуъ рамзи ягонро таҷассум мекарданд. Дар он замон рамз тасаввуротро дар бораи минтақаи муайян ва дар бораи статуси муайяни сиёсӣ азбар намуда буд ва аз ҳама рамзи бовариноки ҳувиятсоз на рамзҳои фарҳангӣ, балки рамзҳои бартарии сиёсидошта ба ҳисоб мерафтанд. Давлати Советӣ, новобаста ба он ки рамзҳои ҳувиятсозро ба миён овард, вале, дар маҷмуъ, ба ғуногунрангии фарҳангии онҳо таваҷҷуҳи дуруст надошт. Баъзан масъалаҳо дар чорабиниҳое, ки хусусияти умумиидеологӣ доштанд ва махсус аз марказ роҳандозӣ карда мешуданд, ба ҳувияти миллӣ ва ифодаи фарҳангӣ муқобил буданд. Аммо мардум ба ҷуз аз иҷро намудани супоришҳои хусусияти

идеологидошта, илоҷи дигаре надошт.

Дар баробари ин, масъалаҳои муҳоҷирати оммавии меҳнатӣ, русикунонӣ ва атеисткунонии аҳолии ғайрирус ба он оварда расонид, ки сатҳи худшиносии фарҳангиро паст намуда, ба забон, хат, хотираи таърихӣ ва ташикилотҳои иҷтимоии анъанавӣ таъсири манфӣ расонид. Дар натиҷа, рамзҳои сиёсӣ боз ҳам зарурияти дигар пайдо намуданд. Зиёиёни милли бошанд, аз чунин ҳолати ҳувиятсозӣ то ҷое дар изтироб монда, ҳамаро ба ҳайати роҳбарикунандаи вақт ҳавола мекарданд. Ба ҳамаи ин нигоҳ накарда, дар он замон барои ҳувияти рамзӣ заминаи мусоид фароҳам оварда шуда буд.

Мавриди қайд аст, ки истиқлолияти воқеии кишвар ба бунёди як силсила иншоот ва сохтмонҳои бузурги асро, ки аҳаммияти умумидавлативу байналмилалӣ доранд, таъсири ҷиддӣ расонида, ба дурнамои сохтмонҳои мазкур дар рушди давлатдорӣ миллиамон қадами устувор гузошт. Рамзҳои давлатӣ дар ин раванд ба созандагӣ бунёдкорӣ ва гармии эҳсосоти ватанпарастии мардумамон таъсири мухталиф расонида, дар сохтмону вазъи имрӯза мақому мартабаи худро дарёфт карда буданд. Ҳама шохиди он буд, ки дар аксари нақлиёти боркаши ғайриоддӣ расмҳои Президенти кишвар ва ё парчаму нишони давлатии Тоҷикистони азиз насб шуда буд. Ин албатта нишонаи эҳтирому ҳувиятсозии миллат аст, ки ғайриоддӣ одамон ва мустақилияти кишварамонро инъикос мекунад.

Яъне, Тоҷикистон дар шароити кӯтоҳи таърихӣ худ марҳалаҳои зиёди инкишофро тай намуда, дар натиҷа аз як кишвари ҷангзада ба яке аз кишварҳои пешсафи минтақа табдил ёфт. Дар ин раванди сиёсӣ рамзҳои гуногун ба кор бурда шудааст, ки мақсадҳои гуногуни миллиро инъикос менамоянд. Масалан, сегонаи рангҳо - сурх, сафед ва сиёҳ дар рамзҳои сиёсӣ аҳаммияти хосса доранд. Инҳо архетипҳо ҳастанд, ки қобилияти «шикастани қувваҳои физиологӣ»-ро барои назорат кардани ягон объекти сиёсӣ дар худ доранд.

Чуноне ки аз таҳқиқоти диссертатсионӣ маълум гардид, яке аз рамзҳои муҳими сиёсӣ - ин парчами давлатӣ мебошад. Парчам ҳамчун рамзи

таърихӣ дар тамаддуни башарият ифодагари арзишҳои муҳимми фарҳангӣ, сиёсӣ, ҳуқуқӣ ва аз ҳама муҳим, ҳарбии миллатҳои соҳиби давлат ва марзҳои мустақил мебошад. Тадричан, бо гузашти ҳазорсолаи таърихӣ дар радифи дигар муносибатҳои муҳимми ҳаёти инсон, ки дар масири ташаккул ва инкишоф қарор доранд, парчам низ бо вучуди доштани қиммати гаронбаҳои таърихӣ муҳтаво ва аҳаммияти ҳудро ривоч медиҳад. Тоҷикон ҳамчун қисме аз ҷомеаи башар дар тамаддуни пешрафтаи олам ҳиссаи махсус дошта, ҳамчун миллати бофарҳанг, соҳибилму соҳибмаърифат ҳазорсолаҳо пеш истиқлолияти сиёсӣ, давлатӣ, миллий, марз, артиши тавоно ва дигар муқаддасоти муҳимми сиёсӣ, аз он ҷумла рамзҳои хоси ҳокимияти давлатӣ, монанди парчам ва забони давлатиро доро буданд. Аз замони пайдоиш то имрӯз парчам матое мебошад, ки аксаран дар қисмати болоии ҷӯб ва ё дигар воситае, ба мисли нӯги найза ҳамеша барои намоён будан бо бардоштан ба баландии муайян, нигоҳ доштан дар қисмати болоии қасрҳо ва дар хаймаи размоҳ паравшон мегашт.

Таърихан дар рӯзгори мардуми тоҷик парчам аз лиҳози шакл хусусиятҳои гуногунро доро буд ва дар маҷмӯъ, ифодагари мақсадҳои ягонаи сиёсӣ ва фарҳангӣ ба шумор мерафт. Гарчанде аз лиҳози мавҷудият он воситаи начандон калонҳаҷм аст, аммо аз лиҳози моҳияту муҳтаво ва қимати худ густурда, гаронқимат ва муҳим ба шумор меравад. Тавре ки ёдовар шудем, тоҷикон чун миллати воҳид дар тули таърих барои расидан ба ормонҳои милли саъю талоши зиёд кардаанд. Дар ҷойе муваффақ шуда, дар ҷойи дигар бо ихтилофи ноҷавонмардонаи қавму миллатҳои манфиатхоҳ дучори мушкилӣ гардида, баъзе аз орзую ормонҳои дигар то имрӯз ба коми мо нагаштанд. Ин аст, ки парчам барои мо ифодагари муҳимтарин орзую ормони миллат, ҳувият ва асолат, ҳайсият ва ғурур, комёбӣ ва муваффақиятҳои он ба шумор меравад. Парчам дар дунёи маънавию фарҳангии мардум мақоми хос дорад. Аз ин ҷост, ки андоза ва рангу унсурҳои зоҳирии он ҳамчун маҳсули зеҳни миллат аз мазмуну моҳияти хоса бархурдор мебошад.

Ҳамин тариқ, мафҳуми мутлақи парчами давлатӣ чунин аст - парчам ин иттиҳоди ногустастани табиӣ ва таърихӣ миллат буда, он гузашта ва имрӯзи мо, дастовардҳои бунёдии аҷдодони мо, ҷонфидоӣ қаҳрамонӣ фарзандони бонанги миллат, ҳикмат ва ғазилати илми оламшумули ниёгон ва ифтихори худшиносии имрӯзу ояндагон миллатро дар иттиҳоди матои се ранг: сурху сафеду сабз ва ҷойгиршавии тоҷу ҳафт ситора нишон медиҳад.

Дар таърихи давлатдорӣ тоҷикон парчам ҳамчун рамзи муқаддасот ҳамеша вуҷуд дошта, дар ин марҳилаҳои таърихӣ вобаста ба моҳият ва муҳтавои худ мавриди истифодаи ҳокимият қарор дошт. Қабл аз ҳама, бо ҷеҳраи фарҳангӣ ва таърихӣ парчами мо аз осори классикон, аз он ҷумла «Шоҳнома»-и Ҳаким Фирдавсии Тӯсӣ, луғатномаҳои машҳур, як такони ҷиддие «Ғиёс-ул-луғот», «Луғати Деҳхудо», осори илмию таърихӣ ва фарҳангӣ, аз ҷумлаи китобҳои таърихӣ «Тоҷикон»-и Бобочон Ғафуров, асарҳои Н.Ҳотамов, Ю.Якубов, М.Исоматов ва дигарон ошногӣ пайдо мекунем. Аз ин лиҳоз, гуфтан мукин аст, ки парчам дар таърихи фарҳангии мо бо номҳои гуногун машҳур буд. Замоне, ки вожаи «дирафш» ба забон оварда мешавад, ба хотири мо достони беҳамтои «Шоҳнома»-и Фирдавсии Тӯсӣ мерасад. Нахустин маротиба дирафш дар достони «Кова ва Заҳҳок» ҳангоми мубориза бар зидди зулму истибдод оварда шудааст. Аз ҳамон ҷо Дирафши Ковиён маълум гардида, дар таърих бо ин ном машҳур гашт. Аз достонҳои «Шоҳнома» бармеояд, ки ҳар як қаҳрамон соҳиби парчами хоси худ буд ва моҳияти он парчам аз он иборат буд, ки ҳангоми ҳарбу зарби лашкаркашон ҳамчун рамзи виқори тавонмандӣ рӯ ба сӯйи ғалаба мегашт.

Бо гузашти таърих ва ташаккули давлати Сомониён тоҷикон ба мустақилияти давлатӣ ноил гардиданд. Дар замони ҳукмронии Сомониён тоҷикон аз рамзҳои давлатӣ ва идороти давлатӣ бенасиб набуданд, аммо нисбат ба доштани парчами давлатиашон дар осори классикону адабиёти илмию таърихӣ то имрӯз ибораи мушаххас, ба вижа, намуди зоҳирии парчами давлати Сомониён вуҷуд надорад. Аммо, бе шубҳа, гуфтан мумкин

аст, ки рангҳои сурх, сафед ва сабз аз гузаштаи ниёғони мо, аз ҷумла давлатдорию парчамдории давлати Сомониён огоҳӣ медиҳад. Баъди аз байн рафтани давлати Сомониён, мутаассифона, то оғози асри XX тоҷикон ба туфайли шикасти таърихӣ, ин ҳам бошад, аз рӯйи безътиной ва боварӣ ба қавмҳои бегона ва сӯйистифодаи қавмҳои бодиянишин мустақилияти сиёсӣ ва давлатдории миллиашонро аз даст доданд. Аммо дар он замонҳо низ дар макони ҷудогона давлатҳои хурди миллии тоҷикон вучуд дошт.

Баъди гузаштани ҳазорсолаҳо, хушбахтона, дар даҳаи 2-юми асри XX, баъд аз ғалабаи Инқилоби Октябр дар нишасти тақсимои миллии ҳудудӣ Тоҷикистон ҳамчун ҷумҳурии мухтор ташкил ёфта, ин дастоварди сиёсӣ ба миллати куҳанбунёди мо имконият дод, ки ба туфайли заҳматҳои ҷавонмардонаи ходимони сиёсии онвақта соли 1929 аз ҷумҳурии мухтор ба ҷумҳурии алоҳида дар ҳайати Иттифоқи Советӣ дохил гардад. Дар ин солҳои наваъсис нахустин маротиба 23.02.1929 парчами Тоҷикистон қабул гардид ва аз рӯйи зарурати таърихӣ якчанд маротиба шакли зоҳирии худро дар ҳоли ивазшавӣ қарор дод.

Баробари ба даст омадани Истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон зарурати аз нав қабул кардани тамоми унсурҳо ва аркони давлатӣ ба миён омад. Ҳанӯз заминаҳои ҳуқуқӣ, ки шароити бунёди барои қабули чунин қарорҳо ба ҳисоб меравад, ҳангоми қабули эълومияи истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба даст оварда шудаанд. 24-уми августи соли 1990 дар сессияи дуюми Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати 12-ум эълумияи истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул гардид, ки банди 18-уми ин санад нахустин манбаи ҳуқуқии рамзҳои истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад. Парчам дар қатори нишон ва суруди миллии рамзи истиқлол ва муқаддасу дахлнопазир эътироф гардид. Дар ин замина бо қарори Шурои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар рафти Иҷлосияи 16-ум, ки ин ҷаласаи тақдирсоз 24-уми ноябри соли 1992 дар Қасри Арбоби шаҳри Хучанд баргузор гардид, парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул карда шуд. 6-уми ноябри соли 1994 аз тариқи раёйпурсии умумихалқӣ Конституцияи

Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун садри низоми қонунгузории кишвар яқдилона қабул гардид. Мутобиқи моддаи 3-юми Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон парчам, нишон ва суруди миллӣ рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар гардиданд. Дар таърихи 11-уми декабри соли 1999 бо қарори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти №892 «Низомнома дар бораи парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» қабул карда шуд, ки ин санади меъёрии ҳуқуқӣ ба таври муқаммал шакли зоҳирии парчами давлатӣ ва ҳолати ҳуқуқии онро мустаҳкам намудааст.

Парчами давлатии ҳар як кишвар рамзи қудрату тавоноӣ ва нерӯи ақлонии фарҳангии ҳамон кишвар аст ва он як рамзи бисёрмаъно буда, ба воситаи муқоиса дар ақли инсон дарк мешавад.

Тасвири рангҳо ва тоҷу ҳафт ситорае, ки дар парчами давлатии мо акс ёфтааст, мазмунҳои зиёдеро дар худ таҷассум менамояд ва ҳар кас метавонад онро вобаста ба малакаву фаҳмиши худ шарҳ диҳад, масалан, вобаста ба маъно ва мазмуни ин рангҳои дар парчам интиҳобшуда ва тоҷ бо ҳафт ситора фикрҳои мухталиф дар байни муҳаққиқон мавҷуд аст. Яке онро ишора ба табиати зебоманзари Тоҷикистон мансуб дониста, дигаре ҳафт ситораро, ки рақами ҳафт дар мардуми мо хело маъмул ва муқаддас аст, ба ҳафт зинаи камолоти умри инсон, ҳафт рӯзи ҳафта ва ғайра мансуб донистаанд.

Аммо ба таври амиқи тасдиқшуда ранги сурх дар парчам ин мубориза ва ҷоннисориҳои халқ баҳри озодӣ ва истиқлолият, ранги сафед бошад, бахту иқболи сафед, покизагӣ, ҳамин тавр, шарҳу баёни рангу бор ва дигар хусусиятҳои рамзҳои давлатӣ дар диссертатсия ба таври муқаммал нишон дода шудааст. Аммо дар хулосаи ин қисм ҳамчун муаллифи диссертатсия пешниҳод менамоям, ки мо бояд ба рангу бор ва ҳолати парчами миллӣ, ки дар бисёр муассисаву иншоотҳо ҳамеша парафшон аст, диққати ҷиддӣ бояд дошта бошем. Нагузорем, ки он кӯҳнӣ фарсуда, рангпарيداю хира бошад, зеро ин рамзест, ки ҳолати доимии миллатро муаррифӣ менамояд ва бояд дар қатори дигар муқаддасоти миллиамон онро муқаддас нигоҳ дорем.

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон», ки соли 2007 қабул карда шудааст, моҳият ва тартиби истифодабарии расмии Парчамро муқаррар менамояд. Эҳтироми волои парчам дар баробари нишон ва суруди миллӣ вазифаи асосӣ ва ифтихори ҳар як шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Дар ҳама ҳолат ба рамзҳои давлатӣ бояд тавре муносибат намуд, ки нисбат ба онҳо беэҳтиромӣ зоҳир нагардад.

Дар ин қонун тартиби тасдиқ намудани парчами давлатӣ, тартиби тасвир ва тартиби вақт, макони истифодаи ин рамзи давлатӣ дар радиои дигар рамзҳо пурра ва ба таври амиқ муқаррар карда шудааст. Гузашта аз ин, дар моддаи 11 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» пешбинӣ шудааст, ки риояи талаботи қонуни мазкур ба зиммаи роҳбарони мақомоти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон вогузор шуда, шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ барои вайрон кардани талаботи қонуни мазкур ва таҳқири рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷавобгарӣ кашида мешаванд.

Дар замони соҳибистиклолӣ парафшон гардидани баландтарин парчами давлатӣ дар пойтахти давлати мо шаҳри Душанбе идомаи суннати қадимаи парчамдориамон ба ҳисоб меравад. Ҳар як фарди кишвар бо эҳтироми парчами давлати худ эҳсоси ватандориашро баён мекунад. Парчам дар замони соҳибистиклолӣ тавонист, ки ваҳдату ягонагӣ, нангу номуси ватандорӣ, инсондӯстиву фарҳангсозӣ ва саъю талоши созандаи миллати тоҷикро таҷассум намояд. Мо бояд парчами давлатиро мисли аҷдоди худ ҳамчун рамзи ҷовидонии давлатдорӣ миллӣ ҳифз намоем, рӯҳу ҷони худро ба он пайванд созем ва дар ҳама ҳолат барои ҳимояи манфиатҳои давлату миллати хеш таҳти ин ливои зафар сарчамъ бошем.

Дар айни ҳол, бисёр муҳим аст, ки мо арзиши волои рамзҳои сиёсиро баррасӣ карда тавонем. Зеро мазмуну моҳияти ҳар як рамз ин маҳсули тафаккур ва натиҷаи меҳнати амалии инсон мебошад. Аз ин рӯ, ҳар як рамз вобаста ба шаклу мазмун дар худ ҷаҳони андешаву маъниро ифода карда

метавонад.

Дар баробари ин, солҳои охир ин таъсиррасониҳо ба тавассути таҳияи муайяни стратегия асосан аз берун ба амал бароварда мешавад. Дар диссертатсия масъалаи мазкур дар мисоли инқилобҳои ранга ва нақши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ташаккул ва амалӣ гардидани онҳо баррасӣ шудааст. Дар ин рост, Ч.Най изҳори андеша дорад, ки «қувваи нарм» – ин қобилияти ба даст овардани мақсадҳост, ки дигарон низ онро меҷӯянд»¹, вале бе маҷбуркунии объект.

Таъсиррасонӣ ба хоҳиш ва рафтор аз захираҳо, қобилияти истифодаи онҳо, инчунин муҳити истифодаи онҳо вобаста мебошад. «Агар «қувваи саҳт»-и анъанавӣ ба қудрати ҳарбию иқтисодӣ таъя намояд, пас захираи «қувваи нарм» фарҳанги давлат, арзишҳои сиёсии он, идеология ва сиёсати хориҷии татбиқкунандаи он мебошад»².

Тавсифи пешниҳоднамуда бозгӯи он аст, ки воқеан ҳам зери мафҳуми «қувваи нарм» Ч.Най пешбурди муборизаро ба воситаи истифодаи захираҳои дохилии ҳудуди давлатҳо дар назар дорад, ки тавассути онҳо истифодаи захираҳои беруна сарфа гашта, тавассути истифодаи қудрати интернали метавон ба шикасти пурраи давлат ва низоми мавҷуда тавассути «технологияҳои нарм» ноил гашт.

Объектҳое, ки барои давлату миллат ва ҷомеа характери стратегӣ доранд, набояд дар зери нуфузи қудратҳои манфиатҳои қарор гиранд. Ҳар қадаре, ки кишварҳои беруна ба захираву сарватҳои табиӣ энергетикӣ мамлакат дастрасӣ пайдо намояд, ҳамон қадар ба раванди рушди ҷомеа таъсири манфӣ мерасонад. Аз ин хотир давлат бояд ба омилҳои ташаккулдиҳандаи имиджи худ таваҷҷуҳи вижа зоҳир намуда, самтҳои афзалиятноки рушди инкишофи ҷомеаро дар доираи манфиатҳои милли таҳким бахшад. Системаи таъмини амнияти милли ҳамчун раванди бошууронаи фаъолияти сиёсӣ чамъиятӣ ба афзалиятҳои рушди инкишофи ҷомеа мусоидат намуда, кафили имиджи давлат бошад.

¹Nye J., Soft Power. Foreign Policy, #80, 1990, p. 167.

²Nye J., Soft Power: The Means to Success in World Politics, Public Affairs, 2004, p. 11.

Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ қисми ҷудонашавандаи таблиғот буда, дар диссертатсия инъикоси инкишофи диалектикаи иҷтимоию сиёсии он баррасӣ гардидааст.

Вобаста ба таҳлилу таҳқиқи зербоби мазкур чунин **хулосабардорӣ карда мешавад:**

- ҳар як вазъи сиёсӣ бояд ба шакли махсуси ташвиқот мувофиқат дошта бошад, зеро бе ин идея гурӯҳи сиёсӣ дар ҷомеа наметавонад мавқеи худро дошта бошад;

- дилхоҳ ҳокимият манфиати гурӯҳи муайянеро муаррифӣ менамояд, ки барои идоракунии ҳокимият идеологияи махсусро мавриди истифода қарор медиҳад;

- пешниҳоди рамзҳои сиёсӣ ба дигарон барои дарёфти сифати нави манфиатҳои эмотсионалӣ таъсир намуда, имконият фароҳам меорад, ки дигар ташкилотҳои сиёсӣ дар паҳн намудани идеяҳои нав мақоми худро дошта бошанд;

- нақш ва мавқеи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ташаккули давлатдорӣ ва раванди таҳкими соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон мавқеи махсус дошта, дар раванди дигаргуншавии имичи давлат дар шароити нави ҷаҳонӣ бевосита ба инкишофу рушди устувор ва ҳимояи мунтазами манфиатҳои миллӣ алоқаманд аст;

- ба рамзҳои сиёсӣ, ки аллакай дар тафаккури мардум мақому манзалати худро ёфтаанд, ҳамеша дар ҷомеа боварӣ ва эҳтиром боқӣ мемонад. Аммо рамзҳое, ки хусусияти бад доранд, ҳамеша ба монанди бемориҳои сироятӣ дар тафаккури мардум ҳамчун доғҳои сиёҳ боқӣ мемонанд, муносибат ба онҳо на танҳо имрӯз, балки дар тули таърих низ начандон хуб аст. Масалан, рамзи олмони соҳибистиқлолӣ-миллӣ, сувастикаи фашистӣ, идеяи рейхи сеюм солҳои тулонӣ дар тафаккури ҷамъиятии немисҳо таъсири бузург дошт ва рӯҳи бечунучарои коллективона дар рамзҳои сиёсӣ ҳукмфармо буд. Аммо чунин ҳолат дуру дароз давом карда натавонист, вале нақши ин рамзҳои сиёҳ дар хотираи таърихии мардумони олам то ҳанӯз боқӣ мондааст;

- рамзҳои сиёсӣ, пеш аз ҳама, алоқаҳои ҷамъиятиро ташкил менамоянд ва дар ҷомеа ҳаракату кӯшиши мардумро ба ғояҳои, ки ба равандро иҷтимоӣ сиёсӣ вобастагӣ доранд, бояд сафарбар карда тавонанд. Таъсири рамзҳои сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ бештар ба таърихи ҳақиқии пешинаи он вобастагӣ дорад. Агар рамз ҳаёти воқеиро инъикос карда натавонад, ин камбудии рамз шуда наметавонад, балки ин норасоии ҳақиқат аст. Дарки дуруст ва ҳисси баланди эҳтиромро дар бисёр ҳолатҳо мо дар вақти садо додани суруди миллӣ ва ё баланд афрохтани парчами ин ва ё он кишвар мебинем, ки ин ифтихормандии онҳоро нишон медиҳад. Аҷиб он аст, ки дар чунин ҳолат рамзҳои сиёсӣ ҳамчун унсuri идоракунии давлатӣ камбуду норасоии ҷойдоштаро мепӯшонанд;

- истифодаи рамзҳои сиёсӣ ба тамоми амалҳои субъектҳои сиёсӣ аҳаммият медиҳанд ва мунтазам «фосҳ кардани» рамзҳои анъанавии сиёсӣ устувории низоми мавҷудаи иҷтимоӣ сиёсиро таъмин мекунанд. Аз ин рӯ, таҳқиқот дар соҳаи рамзҳои сиёсӣ ҳаҷун технологияи сиёсӣ барои ҷомеаи мо бештар аз ҳама муҳим мебошанд. Таҳқиқоти мо дар шакли диссертатсия танҳо оғози омӯзиши ин масъалаи хеле таъхирнопазир ва ниҳоят мураккаб маҳсуб меёбад;

- имрӯз ташаккули имичи сиёсӣ яке аз масъалаҳои муҳимми давлату давлатдорӣ ба шумор мераванд. Дар ин замина рамзҳои сиёсӣ ва ҷойҳои онҳо мавқеи муҳим доранд. Гузашта аз ин, имичи сиёсӣ ва роҳҳои ташаккули он инъикоскунандаи бевоситаи самаранокии идоракунии кишвар дар самтҳои афзалиятноки сиёсати давлатдорӣ мебошад. Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун субъекти комилҳуқуқи муносибатҳои байналхалқӣ дар самти ташаккули имичи сиёсии худ як қатор дастовардҳои назаррас дорад, ки ҳар кадоми онҳо мавзӯи алоҳидаи баҳс мебошанд. Аммо дар раванди аз нав барқарор намудани баъзе муқаддасоти миллӣ ва дигар атрибутикаву рамзҳои сиёсӣ дар чунин шароит ба мо лозим омад, ки равандро дохилии давлатдорию давлатсозии кишварамонро дар алоқамандӣ бо равандро ҷаҳонӣ арзёбӣ карда, чехраи шоистаи Тоҷикистонро дар арсаи байналмилалӣ муаррифӣ намоем;

- истифодаи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун фишанги пурқудрати ҳокимият ба он вобаста аст, ки таъсири рамзӣ ҳамеша аз ҷиҳати эмотсионалӣ дурахшонтар ва муассиртар аст. Бо ёрии «замина»-и рамзӣ меъёрҳои гуногун, арзишҳо, муносибатҳои идеологӣ ва моделҳои рафторӣ ба психикаи объектҳои сиёсӣ бидуни мушкилии зиёд ворид карда мешаванд. Бартараф кардани «ғавғо» -и иттилоотӣ, ки аз паҳши барнома ва истифодаи рамзҳои сиёсӣ ба вучуд меоянд, хеле муҳим аст, зеро монеаҳои иттилоотӣ метавонанд рамзҳоро таҳриф кунанд ва дар натиҷа «дастурҳо»-и дар онҳо мавҷудбуда метавонанд ба таври назаррас вайрон карда шаванд;

- таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки идеологияи сиёсӣ ва мақоми он дар ташаккули таблиғоти рамзҳо ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунӣ чун қоида аз тағйиротҳои ҷиддии сиёсӣ шаҳодат медиҳад. Ҳамаи инро ба назар гирифта, мақоми идеологияи сиёсиро дар ташаккули таблиғот дар бораи рамзҳои сиёсӣ барои ҳифзи манфиатҳои миллӣ ва боло бардоштани ҳисси масъулиятшиносии шаҳрвандон бояд ба инобат гирифт.

Ҳамин тавр, мутахассисони соҳавӣ бештар омӯзишу таҳқиқи рамзҳоро ба илмҳои сиёсӣ ҳавола намуда, хеле кам дар бораи таърихи пайдоиш, мифология маълумотҳо пешниҳод менамоянд. Ба ҷуз аз ду - се нафар олимони Институти таърих, бостоншиносӣ ва мардумшиносии ба номи А.Дониши АМИТ ва чанд нафар кормандони Энциклопедияи миллии тоҷик дигар таваҷҷуҳе ба масъалаи рамзҳо дар маҷмӯъ вучуд надорад. Ҳол он ки барои кишварҳои пасошӯравӣ ва хусусан Тоҷикистони азиз ин масъала бештар аз ҳама муҳимияти махсус дорад.

Дар айнаи ҳол, бисёр муҳим аст, ки мо аҳаммияти рамзҳои сиёсиро ҳамчун технологияи сафарбарнамоӣ ва муттаҳидкунӣ баррасӣ карда тавонем. Зеро мазмуну моҳияти ҳар як рамз ин маҳсули тафаккур ва натиҷаи меҳнати амалии инсон мебошад. Аз ин рӯ, ҳар як рамз вобаста ба шакли мазмун дар худ ҷаҳони андешаву маъниро ифода карда метавонад.

Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон ва мақоми онҳо дар низоми муносибатҳои ҷамъиятӣ мавқеи хосса дошта, зарурияти онҳо дар

масири таърих ба он оварда расонид, ки қобилияти беназири инсон ва истифодаи рамзҳо дар тамоми ҷабҳаҳои зиндагӣ ҷойгоҳи худро пайдо намуданд.

Бинобар ин омӯзишу таҳлил ва таҳқиқи рамзҳои сиёсӣ яке аз муҳимтарин самтҳои илмие ба шумор мераванд, ки барои муттаҳид ва сарчамъ намудани мардум мақоми хосса доранд. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун ҷузъи ҷудонашавандаи давлати миллӣ нишонаҳое мебошанд, ки дар қатори дигар вазифаҳо ба шахрвандон таъсири равонӣ доранд. Бо дарназардошти ин, барои танзими муносибатҳои сиёсӣ иҷтимоӣ, идеологияи сиёсӣ аҳаммияти хос пайдо мекунад. Аз ин рӯ, дар пайдоиши сиёсат рамзҳои сиёсӣ нақши асосиро бозида, тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятиро фаро мегиранд.

1. НАТИҶАҶОИ АСОСИИ ИЛМИИ ДИССЕРТАТСИЯ

Таҳлили мавқеъ ва нақши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон имкон дод, ки хулосаҳои зерин ба даст оварда шаванд:

1. Яке аз хусусиятҳои фарқкунандаи давлатҳои муосир мавҷудияти рамзҳои давлатӣ Нишон, Парчам, Суруди миллӣ, Пули миллӣ ва ғ. мебошад. Онҳо ҳамчун рамзҳои давлатӣ дар мундариҷаи худ анъанаҳои таърихӣ, сиёсӣ, низомӣ ва фарҳангии миллату мардумонро, ки дар қаламрави он зиндагӣ мекунанд, инъикос менамоянд ва муносибату робитаҳо бо давлатҳои дигар, анъанаҳо ва фарҳангҳои байни миллатҳоро муайян менамоянд. Аммо то ҳанӯз ҳамчун технологияи сафарбаркунӣ ва ё муттаҳидсозии сиёсӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди таҳқиқ қарор наёфтаанд. Рамзҳои сиёсӣ дар шакли мутамарказ марҳилаи таърихӣ ва сиёсии мушаххасро инъикос мекунанд. Онҳо сатҳи инкишофи ҷомеа, вазъи кунунии онро таҷассум намуда, имкон фароҳам меоранд, ки мардум таърихи гузаштаре бо тамоми ғуногунрангии худ омӯзанд, дар бораи фарҳанги худ, табиати ҳокимияти сиёсӣ, идоракунӣ ва таъсири рамзҳо тасаввурот пайдо намоянд. [1-М], [3-М].

2. Рамзҳо, дар маҷмӯъ, шартан метавонанд аломатҳои графиконо инъикос намоянд, ба монанди салиби масеҳӣ, табар ва болға, свастикаи фашистӣ, одам ё онҳо дигар рақамҳо, инчунин рангҳоро низ ифода менамоянд. Онҳо дар бисёр ҳолатҳо дар идоракунии мардум хусусияти сафарбарнамоии сиёсиро доранд. Чунин аломатҳо, масалан, парчами кишвар ё ранги ифодакунанда на танҳо дар худ маънои мушаххас доранд, балки ҳамчун воситаи изҳори иртибот бо ҷомеа ва ё рафтори одамон баромад мекунанд. Эътирофи рамзҳои сиёсӣ ба сифати арзиши сиёсӣ ҷанбаи қавии аксиологӣ доштани масъаларо собит месозад. Дар фарҳанги сиёсии ҷомеаи мо рамзҳои давлатӣ ба сифати арзиши муҳимми сиёсӣ давлатдорӣ эътироф гардида, муносибат ба онҳо дар доираи санадҳои меъёрии ҳуқуқии қабулшуда танзим карда мешавад. Ҳама гуна муносибати беэътиромона ба рамзҳои давлатӣ

ҳамчун рафтори зиддиҷамъиятӣ эътироф шуда, қонунгузорӣ барои чунин амалҳо муҷозот муқаррар намудааст.

3. Мусаллам аст, ки манфиатҳои моддии табақаҳои гуногуни иҷтимоӣ ҳамчун як омили инкишофи раванди таърихӣ ҷамъиятӣ мебошанд. Аз ин рӯ, дар муайян намудани муҳтавои манфиати рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи муттаҳидкунии сиёсӣ дар раванди ватандӯстӣ, ҳувиятсозӣ, садоқат ба миллат, худшиносӣ, озодӣ, соҳибистиклолӣ, ҳамчунин шаклҳои гуногуни анъана ва урфу одатҳо нақши халқунанда мебозанд. Бояд кайд кард, ки унсурҳои ақлгароӣ ва ҳиссиёти озодии миллии инсон дар ҷаҳони анъана, асотир, рамз ва қиссаҳо ҳамеша ҳамрадиҳои зиндагӣ мебошанд. [4-М].

4. Истифодаи методологияи илмӣ дар таърихи омӯзиши рамзҳои сиёсӣ муҳимияти хоси назариявӣ амалӣ дорад. Таҳлилу таҳқиқи ҳамҷонибаи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ дар ташаккули давлатдорӣ миллий ва таҳкими истиқлоли сиёсӣ муҳимияти назариявӣ дошта, барои аз нигоҳи илмӣ омӯхтани маводи таърихӣ мусоидат менамояд. Ягонагии методҳои умумиилмӣ диалектикӣ ва методҳои алоҳидаи таҳқиқотӣ таърихи рамзҳои сиёсӣ дар раванди идоракунии давлатӣ ин роҳи такмил додани муҳимияти онҳо барои дурнамои қорҳои таҳқиқотӣ ва баррасии ин масъала хеле муҳим арзёбӣ мегарданд. [5 -М], [9 -М].

5. Қобилияти беназири инсон ба он оварда расонид, ки истифодаи рамзҳои сиёсӣ дар тамоми ҷабҳаҳои зиндагӣ мақоми худро пайдо намуданд. Замоне онҳоро барои муттаҳид ва сарҷамъ намудани тӯдаи одамон, замоне барои дарёфти ризқу рӯзӣ, замоне барои муоширату муколама, замоне барои идора намудани технологияҳои бузурги иттилоотӣ коммуникатсионӣ ва замоне барои дифои марзу буми кишварҳо истифода намудаанд. Ба ҳамаи ин нигоҳ накарда, дар замони соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши рамзҳои сиёсӣ бештар хусусияти муттаҳидсозӣ ҳувиятсозиро дар бар гирифтааст.

Дар баъзе ҳолатҳои дигар рамзҳо низ то ҷое дар худ самтҳои манфӣ доранд. Инсон қодир аст, ки дар мазмуни рамзҳо махуфиятеро эҷод намояд,

ки ба зехну тафаккури одамон таъсиргузор бошад. Ин аст, ки намояндагони динҳои мухталиф оид ба рамзу аломат ва нишонаҳои гуногуни динию мазҳабӣ андешаҳои худро доранд.

6. Рамзи сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ ин як маъноии рамзии ба вучудории воқеияти иҷтимоию сиёсӣ мебошад. Бидуни рамзҳо, аломатгузориҳои беруна сиёсат ҳамчун раванди иҷтимоӣ наметавонад таъсиргузор бошад. Дар байни онҳо ҷойгоҳи марказиро рамзҳои давлатдории миллии ишғол мекунанд. Рамзҳои давлатӣ - Нишон, Парчам, Суруди Миллӣ ва дигарҳо ҷузъи ҷудонопазири соҳибхитӣ, нишонаи истиқлол ва пешравиҳои давлат мебошанд. Мавриди қайд аст, ки хусусияти рамзҳои сиёсӣ бо моҳияти онҳо на танҳо нишон додани чизе (хусусияти аломат), балки мансубият, инчунин ба шинохт ва муаррифии рамзҳои сиёсӣ алоқаманд аст.

7. Маълум аст, ки «рамз» чизест, ки на бо мундариҷаи худ, балки тавассути «мавҷудият» амал мекунад, яъне ҳуҷҷатест, ки аз ҷониби аъзои ҷомеа эътироф карда мешавад. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки ҷомеашиносон мустақиман дар бораи «тамаддуни рамзҳо» сухан мегӯянд ва охири заминаи комил барои дарки онҳо имову ишора низ ба ҳисоб меравад. Дарки сиёсатмадор ба хусусиятҳои бевоситаи рамзҳо дар маҷмӯъ, як унсурҳои бесобиқа ва муҳим барои касб ва муваффақиятҳои ӯ мебошанд. Аз ин бармеояд, ки дар замони муосир аҳаммияти рӯзафзуни рамзҳо, хусусан рамзҳои сиёсӣ ҳамчун падидаи иҷтимоию сиёсӣ дар соҳаи сиёсат афзоиш меёбад. [8-М], [15-М].

8. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун объекти таҳқиқот ва технологияи сиёсии идоракунии ин масъалаест дар бораи бартариҳои арзишҳо ва принципҳои, ки дар онҳо ҷазои ҳокимият ташкил карда мешавад. Ин ҷазоест, ки мардумони дар он ҷо зиндагикунанда дигар халқҳоро, ки бо онҳо дар ҳамзистии осоишта қарор доранд, раҳсипор менамоянд, ки системаи ташаккули арзишҳои миллии онҳоро эҳтиром намоянд. Дар таърихи сиёсии кишварҳо ду роҳи таъсири аломату рамзҳои сиёсӣ мавҷуд аст: Яке ба воситаи азхуд

намудану амалӣ гардонидани рамзикунонии маданӣ; дуюм, ба воситаи аз худ кардану амалӣ намудани рамзикунонии идеологӣ. [9-М], [16-М].

9. Дар системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ рамзҳои сиёсӣ ҳамчун механизми технологияи сиёсӣ вазифаҳои гуногун доранд. Онҳо дар маҷмӯъ, ба ду вазифаи асосӣ: муттаҳидкунӣ ва сафарбарнамоӣ таъсия менамоянд ва дар ҷомеа нақши бисёр муҳим ва ҳалкунанда доранд. Аз ин рӯ, ҳамаи сиёсат низ ҳамчун фаъолият дар соҳаи муносибатҳои байни гурӯҳҳои калони иҷтимоӣ муаррифӣ мешавад, ки ба тамоми ҷанбаҳои муносибатҳои ҷамъиятӣ таъсир гузошта, хусусияти иҷтимоию сиёсӣ мегирад. Мураккабии ин масъаларо ба назар гирифта, муаллиф дар диссертатсия диққати асосиро ба масъалаи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ ва механизми таъсиррасон ба системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ равона намуда, рамзҳои сиёсиро бештар ба зухуроте, ки аҳаммияти коллективона дошта, манфиати гурӯҳҳои иҷтимоӣ, ҳизбҳо ва миллату халқиятҳоро таҷассум менамоянд, баробар месозад. Ҳамин аст, ки рамзҳои сиёсиро ҳамчун натиҷаи кӯшиши ҷамъиятии коллектив ва ё ҷомеа мешуморад. [10-М], [13-М].

10. Рамзҳои сиёсӣ, пеш аз ҳама, алоқаҳои ҷамъиятиро ташкил менамоянд ва дар ҷомеа ҳаракату кӯшиши мардумро ба ғояҳое, ки ба равандҳои иҷтимоию сиёсӣ вобастагӣ доранд, сафарбар месозанд. Таъсири рамзҳои сиёсӣ бештар ба таърихи пешинаи он вобастагӣ дорад. Дарки дуруст ва ҳисси баланди эҳтиромро дар бисёр ҳолатҳо мо дар вақти садо додани суруди миллӣ ва ё бардоштани парчами ин ва ё он кишвар мебинем, ки ин ифтихормандии онҳоро нишон медиҳад. Аҷиб он аст, ки дар чунин ҳолат рамзҳои сиёсӣ камбуду норасоҳои ҷойдоштаро мепошонанд. [2-М].

11. Мавриди қайд аст, ки на танҳо номгузории инқилобҳо, балки ҳолати истифодаи рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбаркунии сиёсӣ низ ба хусусиятҳои миллии ин ва ё он кишвар алоқаманд мебошанд. Баъзан чунин мешавад, ки амали ғайриоддӣ роҳбар ва ё сарвар метавонад ба тазоҳурот ва ё инқилоб номи мувофиқ оварад. Масалан, инқилоби гулҳои садбарг,

лолаҳо, инқилоби норинҷӣ ва ғ. Ҳамаи ин номҳо ҳамчун ифодакунандаи ҳувиятсозии шахсоне мебошад, ки дар раванди ташаккули ҳодисаву инқилобҳо пешбаранда маънидод мегарданд. Дар амалӣ гардонидани «инқилобҳои ранга» ва расидан ба мақсади гузошташуда, нақши сафарбарнамоии рамзҳои сиёсӣ бениҳоят калон мебошад. Таҷрибаи инқилобҳои ранга нишон медиҳад, ки интиҳоби рамзи он ба таври хаотикӣ ба вучуд наомада, балки тарҳрезишуда мебошад. Нерӯи таъсиррасонии рамзҳоро ба эҳсос ва рафтору иродаи аҳли ҷомеа ба инобат гирифта, технологҳои сиёсӣ кӯшиш мекунанд, ки рамзи интиҳобкарда ба таври пӯшида мақсаду мароми инқилобро дар бар гирад. [14-М], [15-М].

12. Идеологҳо дар раванди дигаргуниҳои иҷтимоӣ сиёсӣ дар бисёр ҳолатҳо пешоҳанги ин ва ё он ҳодисаю инқилобҳо ба ҳисоб мераванд. Истифодаи рамзҳои сиёсӣ низ ба кордонию амалигардонии идеологҳои политтехнолог вобастагӣ доранд, ки дар тағйиротҳои ҳокимияти давлатӣ то кадом андоза таъсир расонида метавонанд. Идеологҳо дар бисёр ҳолатҳо ба ҳимояи нафароне, ки ҳокимиятро ба даст гирифтани мешаванд, кӯшиш ба харҷ медиҳанд. Аммо қисме аз онҳо замоне ки хавфи аз даст додани ҳокимиятро аз ҷониби тарафи муқобил дарк менамоянд, худро чунин вонамуд месозанд, ки онҳо гӯё манфиатҳои табақаҳои поёниро ҳимоя мекарда бошанд. Яъне дар раванди тағйироти ҳокимияти сиёсӣ аксари идеологҳои ғайрисоҳавӣ аз надоштани донишу малакаи сиёсӣ ҳамчун қувваи таъсиррасон аз сахнаи бозиҳои сиёсӣ ба таври механикӣ нопадид мегарданд. [15-М].

Ҳамин тавр, вобаста ба рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбаркунӣ ва муттаҳиднамоии сиёсӣ дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонем чунин хулосабардорӣ намоем:

- рамзҳои сиёсӣ дар самтҳои муҳим ифодагари мутамаркази ғояи сиёсӣ мебошанд, ки шаклан одӣ менамоянд;
- рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи идоракунии сиёсӣ маъноӣ духӯра доранд: якум, барои ҷомеаи иттилоотӣ, дуюм, барои онҳое, ки ҳокимиятро амалӣ мекунанд;

- рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ аз ҷиҳати вазифавӣ нишонаи дастгирӣ ё аз даст додани идея асосиро дар ҷомеа доранд;
- зарурияти рамзҳои сиёсӣ дар коммуникатсияи сиёсии омма ва махсусияти идоракунии давлатӣ нишондиҳандаи маъруфияти идеяҳои тарғиботӣ мебошанд. [1-М].

Қобили зикр аст, ки рамзҳои сиёсӣ дар тафаккури оммаи мардум аллакай мақому манзалати бузург дошта, нисбати онҳо ҳамеша дар ҷомеа боварӣ, мақоми махсус ва эҳтиром боқӣ мемонад.

II. Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот

Дар заминаи таҳлилу омӯзиши мавзӯ ва натиҷаҳои бадастомада тавсияҳои зеринро пешниҳод намудан мумкин аст:

- рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи муттаҳидкунии сиёсӣ қисми чудошавандаи худшиносии ҳар як халқ, миллат ва давлат буда, дар ташаккули худогоҳӣ ва ҳувияти миллӣ заминаи муносиб гузошта метавонанд. Аз ин рӯ, моро мебояд, ки дар замони соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва раванди тарбияи миллӣ онҳоро ҳамчун василаи тарбияи ватандӯстию ҳувиятсозӣ дар эъмори давлатдориамон бояд мавриди истифода қарор диҳем;

- рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсии арзишманд бояд аз ҷониби шаҳрвандони мо ҳатман аз худ карда шаванд. Зеро дар замони соҳибистиклолии кишварамон ба вучуд овардани худшиносӣ ва ҳувияти миллӣ талаботи давраи замон буда, дар муносибат ба давлат ва сохторҳои мавҷудаи он метавонанд садоқати шаҳрвандонро афзуда, дар натиҷа ҳувияти шаҳрвандӣ ба ҳувияти давлатӣ тавъам гардад. Аз ин рӯ, бо мақсади гиromидошти рамзҳои давлатӣ ва боло бурдани нақши онҳо дар таҳкими ҳувиату худшиносии миллӣ дар тақвими рӯзҳои ид – Рӯзи рамзҳои давлатӣ ворид карда шавад, то ин, ки эҳтиром на танҳо ба Парчами давлатӣ, ки рӯзи муайяншуда дорад, балки ба Нишону Суруди миллӣ ҳам боло бардошта шавад.

- рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи муттаҳидкунандаи сиёсӣ дар ташаккули худшиносӣ ва ҳувияти миллӣ дар шароити соҳибистиклолии Ҷумҳурии Тоҷикистон баёнгари мавҷудияти миллати соҳибдавлати тоҷик, иттиҳоди сарчамӣи он ва рамзи бақои миллии тоҷикон мебошад. Вобаста ба ин, дар чорабиниҳои сиёсии баргузоршаванда аз ҷониби мақомоти гуногуни давлатӣ ҳангоми таҳияи маводи иттилоотӣ дар бораи рамзҳои давлатӣ ҳатман маълумоти таърихӣи сиёсӣ вобаста ба тарбияи ифтихори миллӣ ва арҷгузорӣ ба чунин муқаддасот ҷой карда шавад;

- муҳимият ва зарурияти рамзҳои сиёсӣ дар замони соҳибистиклолӣ вобаста ба масъалаҳои муҳими миллии ҳадафноки илмӣ-таҳқиқотӣ оид ба рушди инсон ва идоракунии давлатӣ аз ҷониби муҳаққиқони ватанӣ баъзе таҳқиқот гузаронида шуда истодаанд, ки имрӯз ба доираи таҳқиқоти илмӣ мақсаднок дохил мешаванд. Аммо ба пажӯҳиши рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ ва махсусияти идоракунии онҳо таваҷҷуҳи начандон ҷиддӣ дода мешавад. Бинобар ин, паҳлуҳои фалсафӣ, сиёсӣ, таърихӣ, ҳуқуқӣ ва аксиологияи онҳоро бояд мавриди омӯзиш қарор дода, дар сатҳи хатмкунандагони мактабҳои олии кишвар дар бораи онҳо навиштани рисолаҳои гуногун таҳқиқотӣ ба роҳ монда шавад;

- тарзи дурусти истифодабарии рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сафарбарнамоии сиёсӣ яке аз масъалаҳои рӯзмарра ба ҳисоб рафта, баҳри таҳкими истиклолияти давлатӣ ва ҳифзи манфиатҳои миллӣ зарурати воқеӣ дорад. Аз ин рӯ, пажӯҳишгарон ва кормандони соҳаи идеологӣ бояд ба ин ҷанба диққати махсус дошта бошанд, то ки шаҳрвандони мо ба мақому мартаба ва маънии аслии рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи муттаҳидкунандаи сиёсӣ сарфаҳм раванд;

- рамзҳои сиёсӣ ҳамчун технологияи сиёсӣ бештар дар ташкили инкишофи ҳизбҳо, ташкилотҳо ва ҳаракатҳои гуногун таҷассум меёбанд. Айни ҳол, дар ҳаёти сиёсии кишварамон равандҳои фаъоли ташкили сохторҳои нави сиёсӣ ба амал омада истодааст, ки ҳар кадоми онҳо аломату рамзҳои худро доранд. Масалан, парчам, нишон, лозунг, овезаҳо, шиорҳо ва ғ. Дар чунин шароит рақобатҳои гуногун дар номи ҳизбҳо, иттиҳодияҳо ва

дар рамзҳои гуногун пайдо мегардад, ки масъалаи сохтани технологияи сиёсӣ, бунёди аломату рамзҳои нав ё ин ки дигаргун кардани рамзҳои кӯҳнаро пеш мебаранд. Аз ин рӯ, дар раванди соҳибистиқлолии Тоҷикистон мо бояд атрибутҳои навини миллиамонро қабул дошта бошем, ки бузургдошт ва хувияти миллату давлатамонро таҷассум карда тавонанд.

Рӯйхати адабиёти истифодашуда

Китоб ва монографияҳо

1. Абрамов А. С. У Кремлевской стены [Текст] / А.С. Абрамов. - 7-е изд., доп. - М.: Политиздат, 1987. -384 с;
2. Абумуҳаммад ибни Муҳаммади Балъамӣ. Таърихи Табарӣ [Матн] / Муҳаммади Балъамӣ. Ҷилди 1.Техрон -2001;
3. Абӯалӣ ибни Сино. Рисолаи тадбири манзил. [Матн] / Абӯалӣ ибни Сино – Техрон, 1319.
4. Абдулқосим Ҳ.С. Ас-Саводу-л-аъзам» [Матн] Абдулқосим Ҳ.С // Тарҷума аз арабӣ. Таҳиягарони матн ва муаллифони муқаддима, таълиқоту ҳавошӣ Н.Салимов, Н.Зоҳидов. – Хучанд: Нури маърифат, 2009.
5. Айрапетянц Э. Ш., Принцип конвергенции анализаторных систем [Текст] / Э.Ш. Айрапетянц., А. С. Батуев - Л.: Изд-во Наука. Ленингр. отд., 1969.-86 с;
6. Алексеев С. С. Цвет в архитектуре [Текст] / С.С. Алексеев. - М.-Л.: ОНТИ, 1934. - 134 с;
7. Ахрименко А.С. Политический анализ и прогнозирование. Част 2 [Текст] Ахрименко А.С. / М. «Юрайт» 2016;
8. Алӣ Муҳаммад Исбир. Шайхур-раис Абуалӣ ибни Сино «Китобу-с-сиёса» [Матн] / Абуалӣ ибни Сино. Сурия. Ҷабала. Маҷмаъу-р-равзати-тиҷора. – 2007;
9. Аллилуева С. И. Двадцать писем к другу [Текст] / С.И. Аллилуева. — М.: Советский писатель, 1990. - 216 с;
10. Альберти Л. А. Десять книг о зодчестве [Текст] / Л.А. Альберти. Соч.: В 2-х т. - М.: Изд-во Всес. Акад. Архитектуры, 1935. -Т. 1. Текст. Десять книг о зодчестве в пер. В. П. Зубова и фрагмент анонимной биографии в пер. Ф. А. Петровского. - 392 с;
- 11.Алмонд, Г. Сравнительная политология сегодня: [Текст] / Мировой обзор / Г. Алмонд, Дж. Пауэлл, К. Стром, Р. Далтон. – М.: Аспект Пресс, 2002. – 328 с.

12. Амелин, В.Н. Воюют надписи. Имидж кандидата и способы его актуализации [Текст] // В.Н. Амелин, Д.А. Левчик, С.Й. Устименко. – М.: Олма-Пресс, 2005. – 214 с.
13. Амонов Р. Факторы национального единства и возрождения Таджикистана. [Текст] Амонов Р. / – Душанбе, 1999. – 31с.
14. Андреев, С.С. Теории политической деятельности. [Текст] Андреев, С.С. – М, 1995. - 152 с.
15. Арендт, Ч. Истоки тоталитаризма [Текст] / Ч. Арендт. – М.: Весь мир, 2006. – 184 с.
16. Асадуллоев Р.Н. Молодежь в процессах демократизации общественной жизни страны, (на материалах Таджикистана). [Текст] - Асадуллоев Р.Н. Душанбе, 2004. – 143 с.
17. Ананьев Б. Г. Психология чувственного познания [Текст] / Б.Г. Ананьев. – М.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1960. - 486 с;
18. Ананьев Б. Г. Психология чувственного познания [Текст] / Б.Г.Ананьев. - М.: Изд-во Акад. пед. наук РСФСР, 1960. - 486 с.
19. Аристотель. Политика [Текст] / Общ. Ред. А.И. Довтура // Соч.: В 4 т.Т.4. М.: Мысль, 1983;
20. Аристотель. Политика. Соч.Т.4. - Москва:1984;
21. Аристотель. Соч.: В 4-х т. / АН СССР, Ин-т философии [Текст] / Ред. и авт. пре-дисл. З. Н. Микеладзе. - Москва: Мысль, 1983;
22. Аристотель. Соч.: В 4-х т. / АН СССР, Ин-т философии [Текст] / Ред. и авт. пре-дисл. З. Н. Микеладзе. — Москва: Мысль, 1983;
23. Аристотель. Сочинения: [Текст] / Аристотель. В 4т.Т.2. М.: 1978.
24. Арутюнова Н.Д. Метафора [Текст] / Н.Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. М.: 1990;
25. Афанасьев В. Г. Научное управление обществом [Текст] / В.Г. Афанасьев. (Опыт системного исследования). - 2-е изд., доп. — М.: Политиздат, 1973. — 392 с;
26. Басин Е. Я. Семантическая философия искусства [Текст] / Е.Я. Басин. (Критический анализ). М.: 1973;

27. Бат Йеор. Зимми Евреи и християне под властью ислама. [Текст] / Йеор Бат. Том Библиотека - Алия. 1991;
28. Бахтин М. Эстетика словесного творчества [Текст] / М.Бахтин. - М.: Искусство. 1979. - 424 с;
29. Баҳор, Мехрдод. Пажӯхише дар асотири Эрон (пораи нахуст ва дуюм). Виростор: Катоюн Маздопур, чопи дувум, пойизи 1376, [Текст] / Интишороти «Огоҳ», сах. 74, ёддошти 2. ISBN 964-416-045-2;
30. Бек У. Власть и ее оппоненты в эпоху глобализма: новая всемирно-политическая экономия [Текст] / У. Бек. М.: Прогресс-Традиция, 2007. - 464 с;
31. Бек, У. Что такое глобализация? / Пер. с нем. А. Григорьева, В. Седельника; Общ. ред. и послесл. А. Филиппова. М.: Прогресс-Традиция, 2001.-304 с;
32. Белый А. Символизм как миропонимание [Текст] / А. Белый - М.: Республика. 1994. 528 с.
33. Беляева А.А. Эстетика. Словарь [Текст] / А.А.Беляева. Л.И. Новикова – М.: 1989;
34. Бессонов Б.Н. Идеология духовного подавления [Текст] / Б.Н.Бессонов. - М.: Мысль, 1971;
35. Бехтерев В.М. Внушение и его роль в общественной жизни [Текст] / В.М. Бехтерев. - М.: Наука, 1967;
36. Борищполец К.П. Методы политических исследований.М.: [Текст] Борищполец К.П. / 2010.
37. Быков О.Н. Национальные интересы и внешняя политика. [Текст] / Быков О.Н. – М., 2010.
38. Блондель Ж. Политическое лидерство. [Текст] / Блондель Ж. Путь к всеобъемлющему анализу. – М., 1992.
39. Булгаков С.Н. Первообраз и образ [Текст] / С.Н. Булгаков. - М, СПб.: Искусство, ИНАПРЕСС. 1999. Т. 1. 416;
40. Бурлачук В. Символ и власть: Роль символических структур в построении картины социального мира [Текст] / В. Бурлачук. - К.: 2002;

41. Вагапова Д. Х. Риторика в интеллектуальных играх и тренингах. [Текст] Вагапова Д. Х - М., 2001.
42. Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация [Текст] / Пер. с англ.; Сост. В.В. Петрова; Под ред. В.И. Герасимова; Вступ. ст.Ю.Н. Караулова, В.В. Петрова. М.: Прогресс, 1989;
43. Вебер Макс. Политические работы (1895-1919) [Текст] / Макс Вебер. М.: Праксис, 2003. – (Серия «Образобщества» 424 с.
44. Введенская Л. А., Павлова Л. Г. Риторика и культура речи. [Текст] Введенская Л. А., Павлова Л. Г. /Ростов на Дону, 2003.
45. Введенская Л. А., Павлова Л. Г. Деловая риторика. . [Текст] - М., 2001.
46. Вилинбахов Г. В. Всадник русского герба [Текст] / Г.В. Вилинбахов // Труды Государственного Эрмитажа: Т. XVI. – Л.: 1981;
47. Войтасик Л. Психология политической пропаганды [Текст] / Л.Войтасик. - М.: 1981;
48. Восканян Г.А. Русско-персидский словарь [Текст] / Г.А. Восканян. «Русский язык». – М.: 1986;
49. Всемирная энциклопедия: философия [Текст] / - М.: АСТ, Мн: Харвест, совримений литератор. 2001. - 1312 с;
50. Гегель Г. В. Ф. Эстетика. Соч.: В 4 т, Т. 2. М., 1973.
51. Герб и флаг России. X- XX века [Текст] / Отв. ред. Г. В. Вилинбахов. М.: 1997;
52. Гете И. В. Избранные философские произведения [Текст] / И.В.Гете. - М.: 1964;
53. Горшков М.К. Общественное мнение. История и современность [Текст] / М.К. Горшков - М.: Политиздат. 1988;
54. Гоффман Э. Представление себя другим в повседневной жизни [Текст] / Э. Гоффман. М.: КАНОН-ПРЕСС, 2000;
55. Глухова А.В. Политические процессы. Учебное пособие. [Текст] / Глухова А.В. – Воронеж, 2009.

56. Дарчук В.С. Рассказывает геральдика В.С. Дарчук. - М.: Наука, 1977;
57. Девид Метюз. Политика для народа. Граждане в поисках в своего места в политике [Текст] / М. Девид. – М.: 1995.
58. Доброхотов Л.Л. Символ [Текст] / Л.Л.Доброхотов // Новая философская энциклопедия в 4-х т.: Т.3. - М.: 2001;
59. Добаев, И.П. Механизмы и технологии осуществления Западом "цветных революций" на постсоветском пространстве [Текст] / И.П. Добаев // Государственное и муниципальное управление. Ученые записки СКАГС. – 2008. – №2. – С.128-141.;
60. Дридзе Т.М. Текстовая деятельность в структуре социальной коммуникации [Текст] / Дридзе Т.М. - М.: Наука. 1984. -286 с;
61. Жюльен Надя. Словарь символов [Текст] / Н. Жюльен. - Челябинск, 1999;
62. Зельцер Л.З. Символ - инструмент анализа художественного произведения [Текст] / Л.З. Зельцер. - Владивосток: Изд-во Дальневосточного ун-та. 1990. -160 с;
63. Зокиров Г.Н. Донишномаи сиёсӣ [Текст] / Г.Н.Зокиров. Ҷ. 1. – Душанбе: 2015. - 520;
64. Зокиров Г.Н. Сиёсатшиносӣ. Китоби дарсӣ. [Текст] / Г.Н.Зокиров. – Душанбе, 2010.
65. Зокиров Г.Н. Донишномаи сиёсӣ [Текст] / Г.Н.Зокиров. Ҷ. 3. – Душанбе: 2015. - 540;
66. Зокиров Г.Н. Истиқлолияти сиёсӣ [Текст] / Г.Н.Зокиров. – Душанбе: «Деваштич». 2006. 160 с;
67. Зокиров Г.Н. Масъалаҳои миллию сиёсии муҳоҷирати аҳоли дар Тоҷикистон. - Душанбе: 1995;
68. Иванов В.В. Славянские языковые моделирующие семиотические системы [Текст] / В.В. Иванов., В.Н.Топоров. - М.: Просвещение. 1965. - 360 с;
69. Иванов В.И. Родное и вселенское [Текст] / В.И. Иванов. - М.: Республика. 1994. - 428 с;

70. Каменцева Е.И. Русская сфрагистика и геральдика [Текст] / Е.И. Каменцева., Н.В. Устюгов - М.: 1963;
71. Караманчев В. Пролетарская символика [Текст] / В. Караманчев. – М.: 1987;
72. Каланиковш В.Л., Лугвин С.Б. Политология. [Текст] / Каланиковш В.Л., Лугвин С.Б.
73. Калашников В.Л., Лугвин С.Б. Учебное пособие. – М., 2004.
74. Категории политической науки / [Текст] Под ред. А.Ю.Мельвиль. – М., 2002.
75. Козлов В.В. и др. Политическая психология. [Текст] Козлов В.В – М., 2010.
76. Кравченко В.И. Власть: особенности, проблемы, перспективы. Монография. [Текст] Кравченко В.И. / – СПб., 2000.
77. Карамзин Н.М. История государства Российского: [Текст] / Н.М. Карамзин Т. VI. - Калуга. – 1994;
78. Кароматулло Олимов. Симои сиёсӣ ва фарҳангии Пешвои миллат (таҳқиқи фалсафӣ-сиёсатшиносӣ) [Матн] / Кароматулло Олимов. Душанбе-2021;
79. Каримова Г. Цветовая символика в культуре Древнего Саразма [Текст] / Г. Каримова // Ахбори Осорхонаи миллии Тоҷикистон №2, 2017;
80. Касперавичюс М.М. Функции религиозной и светской символики [Текст] / М.М. Касперавичюс. - Л.: Знание. 1990. 32 с;
81. Ключевский В.О. Курс русской истории [Текст] / В.О. Ключевский // Сочинения. В 9 т.: Т.2.- М.: 1987;
82. Краткий словарь по социологии [Текст] / ред. Гвишиани, Д.М.; Лапина, Н.И.; Изд-во: М.: Политиздат, 1988;
83. Кудин П. А. Психология восприятия и искусство плаката [Текст] / П.А. Кудин., Б.Ф. Ломов., А.А. Митькин — М.: Плакат, 1987. — 208 с;
84. Кулагина Н. В. Символ как средство мировосприятия и миропонимания. [Текст] Учебное пособие // Н.В.Кулагина. — М.: Московский психолого-социальный институт; Воронеж: Изд-во НПО

"МОДЭК", 1999. - 80 с;

85. Қахҳор Расулиён. Тоҷикистон [Текст] / Р.Қахҳор. - Душанбе: 2009;
86. Қурашӣ Амонуллоҳ. Эронномак (Нигорише нав ба таърих ва номи Эрон) [Текст] / А.Қурашӣ. Техрон: «Маҳорат», 1373. - 317 с.
87. Леонтьев А.А. Психология общения [Текст] / А.А. Леонтьев. - М.: 1999;
88. Лосев А. Ф. Проблема символа и реалистическое искусство [Текст] / А.Ф. Лосев. - М.: 1995;
89. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство [Текст] / А.Ф.Лосев. - М.: Искусство. 1976. - 367 с;
90. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство А.Ф. Лосев. - М.: Искусство. 1976. - 367 с;
91. Лосев А.Ф. Символ [Текст] / А.Ф. Лосев // Философская энциклопедия. - М.: 1965. Т. 5;
92. Лотман Ю.М. Культура и взрыв [Текст] / Ю.М.Лотман. - М.: Гнозис; Издательская группа «Прогресс». 1992. - 272 с;
93. Лурия А.Р. Язык и сознание [Текст] / А.Р. Лурия. - Ростов-на-Дону: Феникс. 1998.- 413 с;
94. Майерс Д. Психология и интимной. [Текст] Майерс Д. / – СПб., 1999.
- 95.Макиавелли Н. Государь [Текст] Макиавелли Н. // Антология мировой политической мысли. – Т.1. – М., 1997.
96. Макс Вебер. Политика как призвание и профессия[Текст] Макс Вебер. // Антология мировой политической мысли. – Т.2. – М., 1997.
97. Мамардашвили М.К. Символ и сознание: Метафизические рассуждения о сознании, символическом и языке [Текст] / М.К. Мамардашвили А.М. Пятигорский - М.: Школа «Языки русской культуры». 1997. - 224 с;
98. Махмадов П.А. Безопасность в условиях трансформации общества (опыт Таджикистана). Монография [Текст] / П.А. Махмадов. –Душанбе: Андалеб-Р, 2015. –152 с.;

99. Махмадов А.Н. Муқаддимаи идеяи миллӣ [Матн] / А.Н. Махмадов. - Душанбе: Эр-Граф. 2013.-180 с.;
100. Махмадов А.Н. Сиёсатшиносӣ [Матн] / Махмадов А.Н. –Душанбе: Ирфон, 2010. - 350 с;
101. Мархасин В. С. Эксперименты по восприятию музыки в аспекте физиологии [Текст] / В.С. Мархасин В.М. Цеханский // Творческий процесс и художественное восприятие. Л. 1978;
102. Махмадов А.Н. Национальное примирение: перспективы развития суверенного государства [Текст] / А.Н. Махмадов. – Душанбе: 2017. – 168 с;
103. Махмадов А.Н. Современный Таджикистан: диалектика независимости и интеграции (политико-правовой анализ) [Текст] / А.Н. Махмадов., Л.Л. Хоперская – Душанбе: 2016. - 363 с;
104. Мехрдоди Мехрон. «Фалсафаи Шарқ» [Текст] / М.Мехрдоди. Техрон - 1341 х;
105. Мисюров Д.А. Политика и символы [Текст] / Д.А. Мисюров. - М.: РИП-холдинг. 1999.- 124 с;
106. Мисюров, Д.А. Политика и символы в России [Текст] / Д.А. Мисюров. - М.: МАКС Пресс, 2004.-144 с;
107. Мокшанцев Р. И. Психология рекламы. [Текст]: Учеб. пособие / Науч. ред. М.В. Удадьцова. - М.: ИНФРА-М; Новосибирск: Сибирское соглашение, (Сер. Высшее образование). 2003;
108. Морис-Георгица Г. Политические символы // Элементы теории политики / Под. ред. К. Опалка. Ростов-на-Дону, 1991;
109. Москаленко А.Т. Личность как предмет философского познания [Текст] / А.Т. Москаленко В.Ф. Сержантов. Новосибирск.1984;
110. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс [Текст] / С. Москвичи. - М.: Центр психологии и психотерапии, 1996. – 480 с;
111. Муҳаммад А.Н. Донишномаи мухтасари сиёсӣ [Матн] / А.Н.Муҳаммад. – Душанбе: Эр-Граф., 2016. - 378;

112. Муҳаммад А.Н. Инсон, сиёсат ва ҷомеа. (Таҷрибаи таҳлили фалсафию сиёсӣ) [Матн] / А.Н. Муҳаммад. - Душанбе: Империял -Группа, 2018. - 239 с;
113. Муҳаммад А.Н. Сиёсатшиносӣ [Матн] / А.Н. Муҳаммад., М.У. Хидирзода., Х.Қ. Сафарализода - Душанбе: 2018. - 416 с;
114. Муҳаммад А.Н. Тоҷики тоҷвар [Текст] / А.Н. Муҳаммад. (таҷрибаи таҳлили сиёсатшиносии этникӣ). – Душанбе: 2018. - 168;
115. Муҳаммад Рашод. Фалсафа аз оғози таърих [Текст] / Р. Муҳаммад. Ҷ. 3-4, китоби дуюм-Душанбе. Ирфон, 2002;
116. Набавӣ А. Фалсафаи қудрат [Матн] / А.Набавӣ. – Техрон. – 1379.
117. Назри Яздонӣ. Ҳикмати озодагон [Матн] / Я. Назри. - Душанбе: 2009;
118. Нарочницкая Н. А. «Оранжевые сети: от Белграда до Бишкека» [Текст] / Н.А. Нарочницкая, 2008;
119. Парыгин Б. Социальная психология как наука [Текст] / Б. Парыгин. - Л.: Наука. 1965. 240 с;
120. Платон. Горгий [Матн] / Платон. Сочинения в трех томах. - М.: Мысль, 1971;
121. Политология. Учебное пособие для вузов / Сост. и отв. ред. [Текст] / А. А. Радугин, - М.: 1996;
122. Политология: Учебник для вузов / Под ред. [Текст] / М. А. Васи́лика. - М.: 1999;
123. Политология: Энциклопедический словарь / Общ. ред, и сост. [Текст] / Ю. И. Аверьянов. - М.: 1993;
124. Потебня А. Мысль и язык [Текст] / Харьков.: Типография Адольфа Дарре. 1892. - 228 с;
125. Похлебкин В. В. Международная символика и эмблематика [Текст] / В.В. Похлебкин. 1989;
126. Похлебкин В.В. Международная символика и эмблематика [Текст] / В.В. Похлебкин. - М.: Международные отношения, 1989;

127. Похлебкин В.В. Международная символика и эмблематика [Текст] / В.В. Пахлебкин. - М.: Международные отношения, 1989;
128. Похлебкин В.В. Международная символика и эмблематика [Текст] / В.В. Похлебкин. - М.: Международные отношения. 304 с.
129. Пури Довуд. Яштхо [Матн] / Д.Пури. ч. 2. 1347;
130. Раҳмонов Э. Тоҷикон дар оинаи таърих [Матн] / Э.Раҳмонов. Китоби якум. Аз Ориён то Сомониён. – Лондон, 2000;
131. Рахмонов Э.Ш. Наша цель - единство, согласие, созидание! [Текст] / Э.Ш.Рахмонов - Душанбе: Ирфон, 2000;
132. Рахмонов Э.Ш. Таджикистан на пороге будущего [Текст] / Э.Ш.Рахмонов. - М.: ТАР - ТАСС,1997;
133. Рахмонов Э.Ш. Таджикистан: десять лет независимости, национального единства и созидания [Текст] / Э.Ш.Рахмонов. В 4-х томах. - Душанбе: Ирфон, 2002;
134. Раҳмонов Э.Ш. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат [Текст] / Э.Ш.Раҳмонов. Иборат аз чор ҷилд. – Душанбе, 2002;
135. Рубцов Н.Н. Символ в искусстве и жизни: философские размышления [Текст] / Н.Н. Рубцов. - М.: Наука. 1991. 176 с;
136. Салмина Н.Г. Знак и символ в обучении [Текст] / Н.Г. Салмина. - М.: Изд-во МГУ. 1988. 288 с;
137. Самаки айёр. Китоби 1. Энциклопедияи насри форсу тоҷик [Текст] / - Душанбе: 2007;
138. Самиев А.Х. Историческое сознание как самопознание общества [Текст] / А.Х. Самиев. - Душанбе: РТСУ, 2009;
139. Символ // Даниленко В.И. Современный политологический словарь [Текст] / В.И. Даниленко. - М.: NOTABENE, 2000;
140. Системный мониторинг глобальных и региональных рисков. Арабский мир после Арабской весны. - СПб.: Ленанд, 2013. - 424 с;
141. Соболева Н. А, Символы русской государственности / У Вопросы истории. 1979;
142. Соболева Н. А. Старинные гербы российских городов. - М.: 1985;

143. Соболева Н.А. Очерки истории российской символики: От тамчи до символов государственного суверенитета [Текст] / Н.А. Соболева. - М.: Языки славянских культур: Знак, 2006.
144. Соловьев А.И. Политология: политическая теория, политические технологии. М.: Аспект Пресс, 2003;
145. Соловьев С.М. История России с древнейших времен [Текст] / Соловьев С.М. // Сочинения в 18 т.: Т.3.- М.: 1993;
146. Сорокинъ П. Символы в общественной жизни [Текст] / П. Сорокинъ. - Рига. 1913. 48 с;
147. Сорокинъ П. Символы в общественной жизни [Текст] / П.Сорокинъ. Рига. 1913. 48 с;
148. Тағай Раҳмонов, Осори мунтахаб. - Душанбе: 2014. - 538 с;
149. Татищев В.Н. История Российская [Текст] / В.Н. Татищев. - М.: 1962. - Т. 1;
150. Темурлан. Автобиография. Уложение [Текст] - М.: Изд-во Эксмо (Анталогия мудрости), 2006;
151. Тиллих П. Избранное. Теология культуры [Текст] / П.Тиллих. - М.: 1995;
152. Токарев С. А. Ранние формы религии [Текст] / С.А. Токарев. - М.: Политиздат. 1990. 622 с;
153. Фарҳанги забони тоҷикӣ (Аз асри X то ибтидои асри XX) [Текст] / Ҷ. 2. – Москва.: 1969;
154. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. Иборат аз II ҷилд. Ҷилд I [Матн] – Душанбе: 2010. 996 с;
155. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. Иборат аз II ҷилд. Ҷилди II [Матн] – Душанбе: 2010. 1095 с;
156. Фарҳанги решашинохтии забони форсӣ [Текст] / Муҳаммад Ҳасандӯст. - Техрон: Фарҳангистони забону адаби форсии Ҷумҳурии Исломии Эрон, 2004;

157. Фарҳанги форсии тоҷикӣ. Зери назари Муҳаммадҷон Шакурӣ ва дигарон. Баргардон аз хатти кириллӣ ба тасҳехот: [Текст] / Муҳсин Шучоӣ. - Техрон: «Фарҳанги муосир», 1384 ҳ.ш;
158. Философия, логика, язык. М.: Наука, 1987. - 483 с;
159. Философский энциклопедический словарь [Текст] - М.: Советская энциклопедия. 1983;
160. Фирдавсӣ. Шохнома. – Душанбе: 1988;
161. Фрейд З. Психология бессознательного: Сборник произведений. - М.: Просвещение. 1990. 448 с;
162. Фурсин И. И. Заметки о природе обрядовой символики // Традиционные и новые обряды в быту народов СССР [Текст] / И.И.Фурсин. - М.: 1981.
163. Хидирзода М.У. Чанбаи аксиологӣ дар омӯзиши масъалаҳои амнияти миллӣ. [Матн] Хидирзода М.У. Душанбе 2020
164. Хидирзода М.У. Унсuri иттилоотӣ дар таъмини идоракунии босуботи ҷомеа [Матн] Хидирзода М.У. Душанбе 2022;
165. Хидирзода М.У. Интихобот василаи таъсиси ниҳоди президентӣ. [Матн] Хидирзода М.У. Душанбе 2021;
166. Ҳусайн Абдуллоҳ Бобулӣ. Ибни Халдун ва туросухут-тарбавӣ. – Лубнон. – 1984;
167. Цицерон М.Т. Избранные сочинения: [Текст] / М.Т. Цицерон. Пер. с лат. - М.: 1975;
168. Черных А. П. Геральдика // Введение в специальные исторические дисциплины: [Текст] / Учебное пособие для студ. вузов. - М.: 1990;
169. Шарипов С.И. Таджикистан: демократизация политических отношений. – Душанбе: 2000;
170. Шахнович М.И. Первобытная мифология и философия. Предыстория философии [Текст] / М.И. Шахнович. - Л.: Наука. 1971. 240 с;
171. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса [Текст] / Е.И. Шейгал. - М.: - Волгоград, 2000;
172. Шерковин Ю.А. Психологические проблемы массовых

информационных процессов [Текст] / Ю.А. Шерковин. - М.: 1973;

173. Шерковин Ю.А. Убеждение и внушение в массовых информационных процессах [Текст] / Ю.А. Шерковин // Политическая психология: Хрестоматия / Сост. Е.Б. Шестопап. - М.: Аспект Пресс, 2007;

174. Эдуард Шюре. Великие посвященные [Текст] / Ш.Эдуард. Калуга. Типография Губернской Земской Управы. 1914;

175. Эмомалӣ Раҳмон. Уфуқҳои истиқлол [Матн] / Раҳмон Э. – Душанбе: Ганҷ- наشريёт, 2018;

176. Энциклопедический словарь [Текст] / Изд. Р.А. Брокауз, И.Л. Ефрон. Спб. 1900;

177. Юнг К.Г. Архетип и символ [Текст] / К.Г. Юнг. - М.: 1991;

178. Юнг К.Г. Либидо, его метаморфозы и символы [Текст] / К.Г. Юнг. - СПб.: ВЕИП. 1994. 416 с;

179. Юсуфшоҳи Якубшоҳ. Таърихи пайдоиши этноним ва забони тоҷикӣ [Текст] / Я.Юсуфшоҳ. - Душанбе: 2018;

180. Ятимов С.С. Асарҳо ҷилди 4. Унсурмаолии Кайковус дар бораи хирад. [Матн] Ятимов С.С. / Душанбе, 2019.

181. Ятимов С.С. Асарҳо ҷилди 5. Ҳирадсолори ва оини давлатдорӣ [Матн] Ятимов С.С. / Душанбе, 2019.

182. Ятимов С.С. Асарҳо ҷилди 8. Аристотел: давлат ва сиёсат. [Матн] Ятимов С.С. / Душанбе, 2019.

Мақолаҳои илмӣ

183. Аверинцев С.С. Заметки к будущей классификации типов символа [Текст] / С.С. Аверинцев // Проблемы изучения культурного наследия. - М.: Наука, 1985. - С. 297-303;

184. Аверинцев С.С. Символ художественный [Текст] / С.С. Аверинцев // Краткая литературная энциклопедия. - М.: 1971. - Т. 6. - С. 826-831;

185. Андрееску М. Город, повернувшийся лицом к Сомешу [Текст] / М. Андрееску // Румыния. — 1987.- №5.- С. 28-31;

186. Антонов В. И. Символизация в контексте социокультурных процессов [Текст] / В.И. Антонов // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 18. Социология и

политология. - 1997. - №4;

187. Антонов В. И. Символизация в контексте социокультурных процессов [Текст] / В.И. Антонов // Вестн. Моск. ун-та. Сер. 18. Социология и политология. - 1997. - №4. - С. 96-112;

188. Антонов В.И. К вопросу о генезисе и сущности символизации [Текст] / В.И.Антонов // Вопросы методологии и диалектики научного познания. - Иркутск: Изд-во ИрГУ. 1984. - С. 25-34;

189. Антонов В.И. Национальная символика в современных условиях [Текст] / В.И. Антонов // Общее и регионально-особенное в развитии народов Сибири. - Улан-Уде. 1993. - С. 96-107. (Рук. деп. в ИНИОН);

190. Антонов В.И. Символика в познавательном и идеологическом процессе [Текст] / В.И.Антонов. Улан-Уде: Бурят, кн. изд-во. 1991. - 128 с;

191. Басин Е.А. Социальный символизм (Некоторые вопросы взаимодействия социальной структуры и культуры) [Текст] / Е.А. Басин., В.М. Краснов // Вопросы философии. 1971. № 10. - С. 164-172;

192. Белый А. Символизм как миропонимание [Текст] / А. Белый. - М.: Республика. 1994. 528 с;

193. Богорадз-Тан В.Г. Миф об умирающем и воскресающем звере [Текст] / В.Г. Богорадз-Тан. // Художественный фольклор. - М.: 1926. С. 67 -76;

194. Бочаров В.В. Власть и символ [Текст] / В.В. Бочаров // Символы и атрибуты власти: генезис, семантика, функции. СПб.: Петрополис. 1996. С. 15-37;

195. Бурдые П. Социальное пространство и символическая власть [Текст] / П.Бурдые . // THESIS. Весна. 1993. Т. 1. Вып. 2. С. 137-150;

196. Бурдые П. Социальное пространство и символическая власть [Текст] / П.Бурдые. // THESIS. Весна. 1993. Т. 1. Вып. 2. С. 137-150;

197. Габитова М.А. Символ в социокультурной эволюции [Текст] / М.А. Габитова // История, экономика, культура, общественная мысль России. Томск. 1997. - С. 3-27;

198. Гамезо М.В. Психические аспекты методологии и общей теории знаков и знаковых систем. [Текст] / М.В.Гамезо., Б.Ф. Ломов., Рубахин В.Ф. //

Психические проблемы переработки знаковой информации. - М.: Республика. - С. 46-62;

199. Захарян Т.Б. Гносеологический аспект религиозной символизации как процесс гармонизации личности в информационном обществе // Светско-религиозное взаимодействие в изменяющейся России: Материалы Всероссийской научной конференции. Белгород: Изд-во БелГУ, 2005. - С. 194 — 198;

200. Захарян Т.Б. Гуманитарное образование в информационном обществе [Текст] / Т.Б. Захарян: Материалы научно-практической конференции. - Екатеринбург: 2003. - С. 378 — 380;

201. Захарян Т.Б. Символотворчество народного искусства в процессе сохранения духовного наследия // Первые Худояровские чтения: доклады и сообщения научно-практической конференции. Н. Тагил, 2004. С. 707;

202. Захарян Т.Б. Церемония чаепития в Дзен-буддизме [Текст] / Т.Б. Захарян // Носитель идеального образа. Образ философа в рефлексиях учеников. Екатеринбург: УрГУ, 2003. - С. 26 – 27;

203. Захарян Т.Б. Истоки символизма. От мифа к религии [Текст] / Т.Б. Захарян // Ученые записки НТГСПА: общественные науки. - Н. Тагил: Нижнетагильская государственная социально-педагогическая академия, 2004. - С. 18—19;

204. Кассирер Э. Понятие символической формы в структуре наук о духе [Текст] / Э. Кассирер // Философия культуры. - М.: 1998. - С. 37-66;

205. Кобб Р. Использование символов в политике [Текст] / Р. Кобб., Ч. Элдер // Политическая лингвистика. 2009. №3 (29). - С. 131-136;

206. Леонтьев А.А. Знак [Текст] / А.А. Леонтьев // Философские проблемы психологии общения. Фрунзе: Изд-во «Илим». 1976. С. 3-12;

207. Леонтьев А.А. Психоллингвистика текста в СМИ [Текст] / А.А. Леонтьев // Скрытое эмоциональное содержание текстов СМИ и методы его объективной диагностики. - М.: - Смысл, 2004;

208. Лифшиц М. Мифология древняя и современная [Текст] / М. Лифшиц // Собрание сочинений. В 3 т. - М.: Изобраз. ис-во. 1988. Т. 3. - С. 336 - 428;

209. Леммерман Х. Учебник риторики [Текст] / Пер. с нем. — М., 1999. С. 178–184.
210. Мамардашвиши М. Что значит мыслить и что значит мыслить не мысля [Текст] / М. Мамардашвиши // Знание-сила. 1992. № 2. - С. 106.
211. Махмадов А.Н. Патриотическое воспитание граждан в условиях изменяющегося социума (опыт Таджикистана) [Текст] / Махмадов А.Н. // Власть, бизнес, гражданское общество: модели взаимодействия (отечественный и зарубежный опыт. Материалы Круглого стола с международным участием. - Ростов - н/Д. 2016. - С. 215-220;
212. Мисюров Д.А. Политическая символика: между идеологией и рекламой [Текст] / Д.А. Мисюров // Полис. 1999. № 1. С. 168-174;
213. Мисюров Д.А. Политическая символика: структура и функции [Текст] / Д.А. Мисюров // Вестник МГУ. 1999. Серия 12. Политические науки. № 1. С. 43-57;
214. Моисеев Н. Россия на рубеже двух столетий [Текст] / Н. Моисеев // Российская Федерация. 1997. № 2. - С. 52-55;
215. Морис-Георгица Гр. Политические символы [Текст] / Георгица-Морис // Элементы теории политики. Ростов-на-Дону: Изд-во Ростов, ун-та. 1991. - С. 343-354;
216. Пророков М.В. Категория художественного образа и проблема символа [Текст] / М.В. Пророков // Вестник МГУ. Сер. 9. Филология. 1987. № 4. - С. 39-47;
217. Самсонова Т.Н. Дети о символике России [Текст] / Т.Н. Самсонова., Н.В. Карпова // Вестник МГУ. Серия 18. Социология и политология. 2000. № 1. - С. 178-181;
218. Сафоев Ф. Назаре ба таърихи пайдоиши намоди моҳу ситора [Текст] / Ф. Сафоев // Ахбори Осорхонаи миллии Тоҷикистон №2, 2017;
219. Сафарализода, Х. Кибертерроризм как угроза национальной безопасности [Текст] / Х. Сафарализода // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2017. – № 2/4-2. – С.271-275. 104.

220. Сафарализода, Х.К. Появление новых угроз в условиях трансформации общества [Текст] / Х.К. Сафарализода // Вестник Таджикского национального университета. Серия социально-экономических и общественных наук. – 2020. – №8. – С.308-315.

221. Семенова В.С. Основа, структура и роль политических идей и символов [Текст] / В.С. Семенова // Новый мировой порядок и политическая общность. - М.: Наука. 1983. - С. 135-142;

222. Сенявская Е.С. Героические символы: реальность и мифология войны [Текст] / Е.С.Сенявская // Отечественная история. 1995. № 5. - С. 30-44;

223. Сепир Э. Символизм [Текст] / Э. Сепир // Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. - М.: Прогресс. 1993. С. 204-205;

224. Сиземская И.Н. Идеология фактор социального консенсуса. // Вестник МГУ. Серия 12. Социально-политические исследования. 1993. №5. С. 62-65;

225. Сикевич З.В. «Образ» прошлого и настоящего в символическом сознании россиян [Текст] / З.В. Сикевич // Социс. 1999. № 1. С. 87-93;

226. Сморгунов Л.В. Проблема легитимности в политической философии постмодерна [Текст] / В. Сморгунов // Вестник СПбГУ. Серия 6. Философия, политология, социология, психология, право, международные отношения. 1995. Вып. 2. (№13). С. 14-19;

227. Соболева Н.И. Социальная мифология: социокультурный аспект [Текст] / Н.И. Соболева // Социс. 1999. № 10. - С. 145-148.

228. Соловьева О.А. Символы, символические знаки и знаки власти (на среднеазиатском материале) [Текст] / О.А. Соловьев // Символы и атрибуты власти: генезис, семантика, функции. - СПб: 1996. - С. 38-45;

229. Сорокин П. Основные черты русской нации в двадцатом столетии [Текст] / П. Сорокин // О России и русской философской культуре. Философия русского послеоктябрьского зарубежья. - М.: Наука. 1990. С. 463-489;

230. Спиридонов В.Ф. Осмысленность процесса решения и символические структуры [Текст] / В.Ф. Спиридонов // Модели мира. - М.: Российская ассоциация искусственного интеллекта. 1997. - С. 115-123;

231. Старостин Б. Свобода как ценностная ориентация: кентаврический аспект [Текст] / Б. Старостин // Вестник РГГУ. 1996. № 1. С. 196 – 204;
232. Стернин И. А. Практическая риторика. [Текст] / Стернин И. А. Практическая риторика. // — М., 2003. С. 190–214.
233. Флоренский П. Symbolarium [Текст] / П. Флоренский // Флоренский П. Сочинения. В 4 томах. - М.: Мысль. 1996. Т. 2. С. 564-590;
234. Флоренский П. Небесные знамена (Размышления о символике цвета) [Текст] / П. Флоренский // Философская и социологическая мысль. – Киев: 1990. № 4. С. 112-117;
235. Хидирзода М.У. хусусиятҳои фазои идеологӣ дар Тоҷикистон: моҳият, тамоюл ва таҳдидҳо [Матн] Хидирзода М.У. // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмӣ- назариявӣ»Ифротгароии динӣ ҳамчун таҳдид ба амнияти минтақаи осиёи Марказӣ» Душанбе, 2023;
236. Ятимов С. Илм ва амният [Матн] / С.Ятимов. Ваҳдат. Давлат. Президент. - Душанбе: 2018;
237. Ятимов С.С. Паёми Пешвои миллат ва масъалаҳои рушди давлат. [Матн] Ятимов С.С. / Душанбе, 2019.

Автореферат ва диссертатсияҳо

238. Асомадинов М. А. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун ҷузъи фарҳанги сиёсӣ [Текст]: Автор. дис. ном.илм. сиёсӣ: 23.00.02. М.А. Асомадинов. – Душанбе: 2019;
239. Гмур Б. Роль политической символики как атрибута власти [Текст]: Автореф. дис. ...кан. филос. наук: 09.00.02. Б.Гмур - М.: 1991. – 18 с;
240. Карев Е. И. Теоретико-методологические проблемы исследования социально-политической мифологии: Автор. дис. ...докт. филос. наук: 09.00.11. — Новосибирск, 1994;
241. Кирсанова Н.П. Символические ресурсы политической власти [Текст]: Автореф. дис...кан. полит. наук: 23.00.02. Н.П. Кирсанова. Санкт-Петербург, 2006. - 25 с;

242. Колоницкий Б. И. Политические символы и борьба за власть в 1917 г. [Текст]: Автор. дис...док. истор. наук: 07.00.02. Б.И. Колоницкий. Санкт-Петербург, 2002. - 45 с;

243. Сафиев К.И. Информационная безопасность Республики Таджикистан в контексте современного политического процесса: сущность и приоритеты ее обеспечения [Текст]: дис. ... канд. полит. наук: 23.00.02 / Сафиев Кадамджон Исматович. –Душанбе, 2014. –147 с.;

244. Парамонова В. А. Политический символ как средство легитимации социального пространства [Текст]: Дис... канд. социол. наук: 22.00.04. - Волгоград, 2002. - 164 с;

245. Панфилова А. П. Деловая коммуникация в профессиональной деятельности. [Текст] Панфилова А. П.: - СПб., 1999.

246. Парамонова В.А. Политический символ как средство легитимации социального пространства [Текст]: Автор. дис...кан соц. наук: 22.00.04. В.А. Парамонова. Волгоград 2002. - 25 с;

247. Политический процесс: основные аспекты и способы анализа[Текст] / Под ред. Мелешкиной Е.Ю. –М., 2001.

248. Плахова А.В. Социальная символика, ее место и роль в духовной жизни общества [Текст]: дис. ...кан. филос. наук: А.В. Плахова. Л. 1986;

249. Роговцов Д.А. Политическая символика как способ организации политического пространства переходного общества [Текст]: Автореф. дис. ... кан. полит. наук: 23.00.02. / Д.А. Роговцов Минск, 2003. –20 с;

Манбаъҳои электронӣ

250. Бабайцев А.В.Символическая политика как предмет изучения теоретические и методологические проблемы [Текст] / [Электронный ресурс]: [https:// cyberleninka. ru/article/n/ podhody-k-opredeleniyu-ponyatiya-politicheskoy-simvol](https://cyberleninka.ru/article/n/podhody-k-opredeleniyu-ponyatiya-politicheskoy-simvol) (дата обращения: 30.12.2020);

251. Грибкина Н.В. Степанова А.С. Политический символ как средства политической воздействия [Текст] / [Электронный ресурс]: [www. Politmediaru](http://www.Politmediaru). (дата обращения: 10.11.2020);

252. Леонтьев А.А. Психолингвистические особенности языка СМИ

[Текст] / [Электронный ресурс]: [http:// evartist.narod.ru](http://evartist.narod.ru). (дата обращения: 20.11.2020);

253. Механизмы психологического влияния. Внушение и убеждение [Текст] / [Электронный ресурс]: [http:// psinovo.ru/](http://psinovo.ru/). (дата обращения: 25.11.2020);

254. Мунаввари Сафар. Парчам ва Нишони давлатӣ аз муқаддасоти миллист // “Ҷумҳурият” [Матн] / [Манбаи электронӣ].

255. Паём ба муносибати Рӯзи Парчами давлатӣ (24 ноябри соли 2017) // Сомонаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / [Манбаи электронӣ]. URL: <http://www.president.tj/node/16647> (санаи мурочиат: 21.10.2019);

256. Паёми телевизионии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба муносибати Рӯзи парчам [Матн] / [Манбаи электронӣ]: [http:// www. president. tj/habarho_231110.html](http://www.president.tj/habarho_231110.html) (санаи мурочиат: 19.10.2020);

257. Самые влиятельные символы в истории человечества [Текст] / [Электронный ресурс]: <https://russian7.ru/post/kultovye-simvoly-v-istorii-cheloveche/> (санаи мурочиат: 23.01.2020);

258. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 20.04.2012 [Манбаи электронӣ]. – URL: <http://president.tj/node/1084> (санаи истифодабарӣ: 25.10.2020);

259. Паёми Пешвои миллат, Президенти Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, 20.01.2016 [Манбаи электронӣ]. –URL: <http://president.tj/node/10585> (санаи мурочиат: 13.01.2021);

260. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ», 26.01.2021 [Манбаи электронӣ]. –URL: <http://president.tj/node/25005> (санаи мурочиат: 19.03.2021);

261. Суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар маросими ифтитоҳи Конфронси байналмилалӣ сатҳи баланд дар мавзӯи «Муқовимат бо терроризм ва ифротгарии хушунатомез». 04.05.2018 [Матн] /

[Электронный ресурс]: <http://www.president.tj/node/17564> (санаи мурочиат: 13.11.2020) ;

262. Суханронии Эмомалӣ Раҳмон, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ба муносибати барафрохтани Парчами миллӣ, шаҳри Душанбе, 30 августи соли 2011 // Ҷумҳурият. Санаи нашр: 3.09.2011 №: 128-129 (21 944-945);

263. Цветная революция [Текст] / [Электронный ресурс]: // <https://ru.wikipedia.org/wiki> (дата обращения: 10.11.2020).

Санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ

264. Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 ноябри соли 1994 бо охири тағйири иловаҳо 22 майи соли 2016. – Душанбе: Ганҷ, 2016. - 136 с;

265. Қонуни Конститусионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат» [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – 2016. - №1356;

266. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи рамзҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон” [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. - 2006. - №:7. – м. 340;

267. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рамзҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» [Матн] // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. - 2007. - №:254. – м. 892;

268. Низомнома «Дар бораи Нишони давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 11.12.1999, №:891;

269. Низомнома «Дар бораи Парчами давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 11.12.1999, №892;

270. Қарори Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Оид ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат» [Матн] ш. Душанбе, 18 декабри соли 2015, № 14;

Адабиёт ба забони англисӣ

271. Aberbach J., Walker J. The meanings of black power: a comparison of white and black interpretations of a political slogan // Amer. Pol. Sci. Rev. 1970. 64 (June).
272. Born M. Symbol and Reality. //Dialectica. 1966. Vol. 20. N 2. P.139-148.
273. Bourdie P. Esprist d Estat. Genese et structure de champ bureauctatique. //Astes de la recherche en sciences sociales. Paris. 1993. N 96-97. P.
274. Brown S. Consistency and persistence of ideology: some experimental results // Public Opinion Q. 1970. 34 (Spring).
275. Brown S., Ellithorp J. Emotional experiences in political groups: the case of the McCarthy phenomenon // Amer. Pol. Sci. Rev. 1970. 64 (June).
276. Buzan B., Wæver O. Regions and powers. The structure of international security. Cambridge University Press, 2003. –598 p.
277. Healey J. Cyber Security Objectives // Cyber Security Policy Guidebook. – 2012. – pp.39-67. DOI: 10.1002/9781118241530.ch3
278. Cassirer E. The Myth of the State. New Haven: Yale Univ. Press. 1946. XII. 303 p.
279. Choukas M. Propaganda Comes of Age. Wachington. 1965. 415 p.
280. Chydenlus J. La theotie du symbolisme medieval. //Poetique. 1975. N 23. P. 322-341.
281. Creuzer F.Dr. Symbolic und Mythologie der Alter Volker besonders der Griechen. Leipzig und Darmstadt. 1819. T. 1. 780 s.
282. Dahl R. Modem Political Analysis. -New Jersey,1920.
283. Davies A.F. Skills, outlooks and passions. Cambridge. 1980. 628 p.
284. Durkheim E. Les formes elemetaires de la vie religieuse. Paris. 1912. 340 p.
285. Edelman M. The Symbolic Uses of Politics. - Urbana: Univ. of Illinois Press, 1964.
286. Finlay D. et al. Enemies in Politics. - Chicago: Rand McNally, 1967.25.p
287. Freund J. Lessence du politiique. Paris. 1965.
288. Fromm E. The forgotten langufre. New York: Grove Press. 1956. 263 p.

289. Gusfield J. Symbolic Crusade. - Urbana: Univ. of Illinois Press, 1963.
290. Haratonic P.L., Moran T.P. Foreward ETS. San-Francisco. 1979. N 2.1. P. 114-119.
291. Hyges Y. Freedom to think. //Archiv fur Rechts und Socialphilosophie. - Wiestbaden. 1968. Vol. 18. Nr. 3. S. 289-301.
292. Kroeber A.L., Klukhohn C.A. Critical Concepts and Definitions. //Papers of Prabody Museum of American Archeology and Enhnology. 1958. S. 138-164.
293. Lane R. Political Thinking and Consciousness. - Chicago: Markham, 1969.
294. Lasswell H. et al. The Language of Politics. - Cambridge, Mass.: MIT Press, 1965.
295. Lasswell H. Psychopotology and Politics. Chicago. 1960.460 p.
296. Mafa enciklopedia powszechna PWN. – Warszawa, 1996.
297. Malinowski B. Magic, Science and Religion. Boston. 1948.
298. McConnel U. The Wik-Munkan Tribe of Cape York Peninsula. Oceania. Vol. 1. № 1. et 2. 1920—1931.
299. Merelman R. Learning and legitimacy // Amer. Pol. Sci. Rev. 1966. 60 (September).
300. NorbertElias. The Symbol Theory (Theory, Culture & Society). – Thousand Oaks, CA: SAGE Publications Ltd; First Edition, 1991. – 219 pp
301. Russel B. Power.—London,1985 .
302. Talcott Parsons, "The theory of symbolism in relation to action." In Talcott Parsons, Robert F. Bales & Edward A. Shils, Working Papers in the Theory of Action. New York: The Free Press, 1953.
303. Vilfredo Pareto. Les systèmes socialistes. Paris: V. Giard & E. Brière, 1902. – 898 p.
304. White L. The Science of Culture. - New York: Grove, 1949.

ФЕҲРИСТИ ИНТИШОРОТИ МУАЛЛИФ ДОИР БА МАВЗУИ ДИССЕРТАТСИЯ

I.Монографияҳо:

[1-М] Муҳаммад С.А. Рамзҳои сиёсӣ дар раванди ташаккули давлатдории миллӣ (Таҷрибаи таҳлили иҷтимоию сиёсӣ). – Душанбе: ЭР-граф , 2020. -196 с.

[2-М] Муҳаммад С. А. Рамзҳои сиёсӣ ва мақоми онҳо дар низоми муносибатҳои ҷамъиятӣ (таҷрибаи Тоҷикистон). - Душанбе, 2021.- 114 с.

II.Мақолаҳои илмие, ки дар маҷаллаҳои тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп шудаанд:

[3-М] Муҳаммад С. А. Рамзҳо ҳамчун падидаи иҷтимоию сиёсӣ: мафҳум ва хусусиятҳои илмию назариявӣ [Матн] Муҳаммад С. А. // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. №4, Душанбе-2020 – С. 326-330.

[4-М] Муҳаммад С. А. Рамзҳои сиёсӣ: шакл, мазмун ва муҳимияти онҳо[Матн] Муҳаммад С. А. // Ахбори АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ. №1, Душанбе- Ахбор, №4 (275) 2019. - С.33-34.

[5 -М] Муҳаммад С. А. Асосҳои назариявӣю методологии рамзҳо ҳамчун зухуроти иҷтимоию сиёсӣ [Матн] Муҳаммад С. А. // Ахбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳовиддинови Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. №1, Душанбе – 2020. - С . 97-99.

[6-М] Муҳаммад С. А. Нақши рамзҳои сиёсӣ дар раванди низоъҳои сиёсӣ[Матн] Муҳаммад С. А. / Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. №1, Душанбе,- 2020. – С.1-9.

[7-М] Муҳаммад С. А. Хусусиятҳои бевоситаи аломат ва рамзҳо дар ҳаёти иҷтимоию сиёсии ҷомеа[Матн] Муҳаммад С. А. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. №2, Душанбе. -2020 .– С.1-6.

[8-М] Муҳаммад С. А. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун нишонаи истиқлолияти том ва таҳкими давлатдории миллӣ[Матн] Муҳаммад С. А. // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. №2, Душанбе.-2020. – С. 53-56.

[9-М] Муҳаммад С. А. Заминаҳои назариявӣ методологии рамзҳои сиёсӣ ҳамчун объекти таҳқиқоти илмӣ[Матн] Муҳаммад С. А. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. №1, Душанбе. -2020. – С. 295- 297.

[10-М] Муҳаммад С. А. Рамзҳои сиёсӣ ва мақоми онҳо дар системаи муносибатҳои ҷамъиятӣ[Матн] Муҳаммад С. А. // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. №3, Душанбе.-2020 - С. 40-51.

[11-М] Муҳаммад С. А. Нақши рамзҳои сиёсӣ дар раванди низоъҳои сиёсӣ[Матн] Муҳаммад С. А. // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. №1, Душанбе.-2020. – С. 48-49.

[12-М] Муҳаммад С. А. Рамзҳои сиёсӣ ва вазифаҳои онҳо дар татбиқи ҳокимияти сиёсӣ[Матн] Муҳаммад С. А. // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. №4, Душанбе.-2020.- С.48-49.

[13-М] Муҳаммад С. А. Баъзе хусусиятҳои аломат ва рамзҳо дар баланд бардоштани ҳисси ватандӯстӣ[Матн] Муҳаммад С. А. // Ахбори АИ Ҷумҳурии Тоҷикистон. Шӯбаи илмҳои ҷамъиятшиносӣ. №1, Душанбе.-2020. – С.33-34.

[14-М] Муҳаммад С. А. Рамзҳои сиёсӣ ва “инқилобҳои ранга” [Матн] Муҳаммад С. А. // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. №3, Душанбе.-2021.- С. 89-93.

[15-М] Муҳаммад С. А. Истиқлолият, ҳокимият ва рушди рамзҳои сиёсӣ[Матн] Муҳаммад С. А. // Ахбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.Баҳовиддинови АМИТ. №4, Душанбе, -2021.- С.107-111.

[16-М] Муҳаммад С.А. Нақши рамзҳои сиёсӣ дар ташаккули худшиносӣ ва ҳувияти миллӣ. [Матн] Муҳаммад С. А. // Нашрияҳои КАО ва ФР: Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. № 1 , 2021. – Душанбе, 2021. – С.51-59.

[17 -М] Муҳаммад С. А.Муҳимият ва зарурати рамзҳои сиёсӣ дар замони соҳибистиклолӣ. [Матн] Муҳаммад С. А. // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. № 1. 2022. – Душанбе, 2022. – С. 66-71.

[18 -М] Муҳаммад С. А. Рамзҳои сиёсӣ ҳамчун падидаи равобити ҷамъиятӣ [Матн] Муҳаммад С. А. // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. №4, Душанбе. -2021.- С.57-59.

[19-М] Муҳаммад С. А. Рамзҳои сиёсӣ ва зарурияти онҳо дар ҷомеа[Матн] Муҳаммад С. А. // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. №2, Душанбе.-2021. - С. 55-60.

[20-М] Зокиров Г.Н. Муҳаммад С. А. Ҷойгоҳи рамзҳои сиёсӣ дар ташаккули худшиносӣ ва ҳувияти миллӣ [Матн] Зокиров Г.Н., Муҳаммад С. А. // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. №4, Душанбе.-2022. - С. 36-43.

І І І. Китоб ва мақолаҳои илме, ки дар нашриҳои дигар ҷоп шудаанд:

[21-М] Маҳмадов С. А. Кумитаи ҳолатҳои фавқулодда ва мудофиаи гараждани назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон: таърих ва воқеият. Душанбе – 2014. -286 с.

[22-М] Маҳмадов С. А. Истиқлолияти сиёсӣ – афзалияти бузурги миллӣ ва муқолаҳои озодагон[Матн] Муҳаммад С. А. // Ахбори Институтуи фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳовиддинови Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон №3(1) Душанбе – 2017. - С. 52-55.

[23-М] Маҳмадов С. А. Нақш ва мақоми марказҳои таҳлили таҳқиқотӣ дар омӯзиши муносибатҳои байналмилалӣ [Матн] Муҳаммад С. А. // Тоҷикистон ва ҷаҳони имрӯз. №1(44), Душанбе.-2015. – С. 52-57.

[24-М] Маҳмадов С.А.Ҳамкориҳои дуҷониба ва бисёрҷонибаи Тоҷикистону Россия дар таъмини амнияти миллӣ ва минтақавӣ[Матн] Муҳаммад С. А. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 2015. №3/3.166.- С.-152-154.

[25-М] Маҳмадов С.А.Диалог и взаимоотношения Ирана и Турции по вопросам лидерства в регионе [Матн] Муҳаммад С. А. // Известия Института философии, политологии и права им. А.Баҳоваддинова АН Республики Таджикистан. 2018. №2.- С.-110-115.

[26-М] Маҳмадов С.А. Асосҳои конституционӣ ҳуқуқи ташаккули ниҳоди амнияти миллии Тоҷикистон. [Матн] Муҳаммад С. А. // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон. 2015. №3/5.173.- С.-200-202.

[27-М] Маҳмадов С. А. Шучоат мукаддимаи сиёсат ва ҳамчун ҳикмати муколомаи ахлоқӣ [Матн] Муҳаммад С. А. // Ахбори Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А. Баҳовиддинови Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон №2 Душанбе .– 2017. - С. 87-89.

[28-М] Маҳмадов С. А. Иҷлосияи XVI – уми Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон: сипари сулҳу суботи кишвар [Матн] Муҳаммад С. А. // Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон: ибтидои сулҳу субот. (Бахшида ба 25 –умин солгард) Душанбе. – 2017.- С. 274 – 280.

[29-М] Муҳаммад С. А. Сиёсати давлатии ҷавонон дар замони муосир [Матн] Муҳаммад С. А. // Паёми Донишгоҳи давлатии Данғара. 2019. - С.5-7.

[30-М] Муҳаммад С. А. Музокирот ва баъзе хусусиятҳои номатлуби терроризми сиёсӣ [Матн] Муҳаммад С. А. // Ахбори Академияи илмҳои Тоҷикистон.

